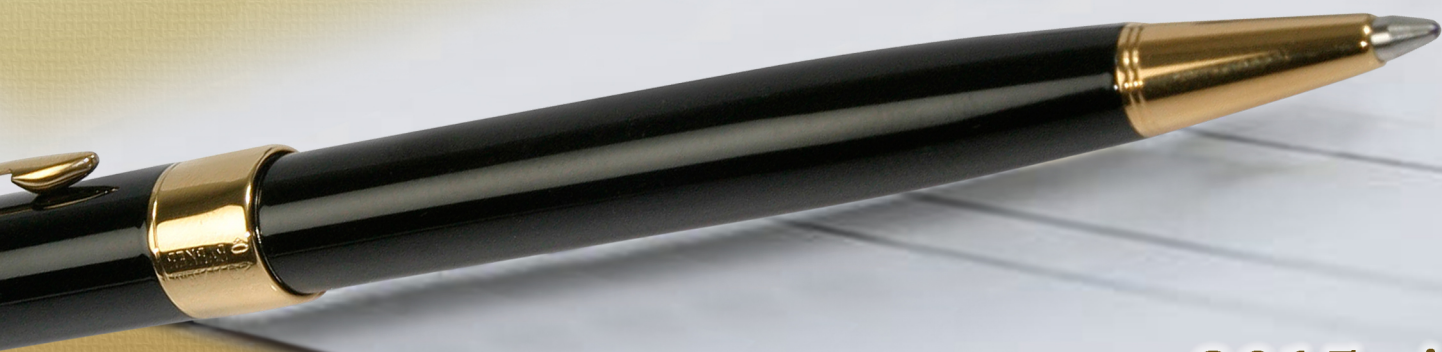

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів та банківської справи

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

*Збірник наукових праць
молодих вчених та
студентів*

2015 рік

Том 2

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів та банківської справи

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 2

Хмельницький, 2015

Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
протокол № 3 від 25.11.2015 р.

Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету
протокол № 4 від 23.11.2015 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова редколегії: Хрущ Н. А. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та банківської справи
Члени редколегії: Квасницька Р. С. – к.е.н., доцент, професор кафедри фінансів та банківської справи
Михайловська І. М. – к.е.н., доцент, професор кафедри фінансів та банківської справи
Форкун І. В. – к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Ларіонова К. Л. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Іжевський П. Г. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Ксьонз С. М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Матвійчук Л. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Доценко І. О. – к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Кошонько О. В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Стеценко Н. А. – к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Безвух С. В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Кудельський В. Е. – к.е.н., старший викладач кафедри фінансів та банківської справи
Антонюк Павло Петрович – к.е.н., старший викладач кафедри фінансів та банківської справи.
Технічний редактор: Доценко І. О. – к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи

**Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика
: Збірник наукових праць молодих вчених та студентів. Том 2 / ред. кол. : Н. А.
Хрущ, К. Л. Ларіонова, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред. Н. А. Хрущ).
– Хмельницький : ХНУ, 2015. – 265 с.**

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів підготовлено за матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та студентів
«Фінансові аспекти розвитку економіки України : теорія, методологія, практика», яка
проводилася 16 листопада 2015 р. на базі Хмельницького національного університету.

У збірнику подано статті, що відбивають результати наукових досліджень молодих науковців,
магістрантів та студентів за напрямками: державні фінанси в умовах євроінтеграції України, страховий
ринок України в глобальному страховому просторі, підходи до управління фінансами суб'єктів
господарювання в ринкових умовах, актуальні питання розвитку вітчизняної банківської системи та її роль
у забезпеченні економічної стабільності держави, сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України,
загальні проблеми економіки

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць молодих вчених та
студентів в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету та форумі конференції, за адресами: <http://www.fbs.km.ua> та
<http://innet-forum.fbs.km.ua>.

**1. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
У КРАЇНИ**

АБОІМОВА Н. І., ДАНИК Н. В.

АДАПТАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 15

БАЛАЦЬКА О. Ю., ЗАВАЛЬНЮК І. О., МАЦЕДОНСЬКА Н. В.

МОНІТОРИНГ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В УКРАЇНІ
ТА ЙОГО АНАЛІЗ 17

БОНДАР А. В., ОТКАЛЕНКО О. М.

ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ВЛАСНИХ НАДХОДЖЕНЬ БЮДЖЕТНИХ
УСТАНОВ 19

ГАНЖУГА Я. Р., ФОРКУН І. В.

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ 22

ГУЛЯК А. О., МІЩЕНКО Д. А.

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО
УДОСКОНАЛЕННЯ 25

ДАНЬКОВА В. А., СТЕЦЕНКО Н. А.

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ БЮДЖЕТІВ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 27

ОТКАЛЕНКО О. М., БЛАКИТА Г. В.

БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ВНЗ 30

ПРИЩЕПА Є. В., ЧЕРНЯВСЬКА Л. В.

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ 33

РОМАНЮК І. О., ДОЦЕНКО І. О.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ
В УКРАЇНІ 35

СВИНАРИК Б. Ц., МАЦЕДОНСЬКА Н. В.

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 37

ФЕДОРЧЕНКО К. В., СТЕЦЕНКО Н. А.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ
ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА 40

ФУТОРНИЙ П. В., ФОРКУН І. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОЦЕСУ ІМПЛЕМЕНТУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ 42

**2. СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ
СТРАХОВОМУ ПРОСТОРИ**

ВЛАСЮК О. М., АНТОНЮК П. П.

СТАНОВЛЕННЯ КЕПТИВНИХ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
В УКРАЇНІ 47

ГЕЛИК М. М., АНТОНЮК П. П.

СТРАХОВИЙ РИНОК: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 50

КАЗОРА В. О., МИХАЙЛОВСЬКА І. М.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ У СФЕРІ ТУРИЗМУ
УКРАЇНИ 53

КАРПОВА В. С., КОШОНЬКО О. В.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ
У СВІТОВИЙ СТРАХОВИЙ ПРОСТІР 55

КОЦЮМАХА О. О., ПЕНКАЛЬ Н. А.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО
СТРАХОВОГО РИНКУ 58

ЛАНГ С. Р.

«АНДЕРАЙТИНГ РИЗИКУ» ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ
РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ 61

РОЗОВА К. П., КУДЕЛЬСЬКИЙ В. Е.

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ АВТОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 63

РОТАРЬ О. М., СЛОБОДЯНЮК О. В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ 66

СОВЯК І. Е., МАТВІЙЧУК Л. О.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ
В УКРАЇНІ 68

СМАЛЮК Т. І., ПРИСТУПА Л. А.

НЕОБХІДНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО
СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 72

ТУРИНСЬКИЙ С. О., МИХАЙЛОВСЬКА І. М.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО
СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 74

**З. ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ В РИНКОВИХ УМОВАХ**

ГОЛОВАНЬ Д. В.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ
ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ 77

ДАНЬКОВА В. А., ПРИСТУПА Л. А.

ФОРФЕЙТИНГ В СИСТЕМІ КРЕДИТУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 80

ДОЦЕНКО В. В., ДОЦЕНКО І. О.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА 83

ЗУЄНКО К. Ю., ТУБОЛЕЦЬ І. І.

ДИВІДЕНДНА ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ 85

КОВАЛЬ Ю. О., ПРИСТУПА Л. А.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК ЗАСІБ
АТИКРИЗОВОГО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 88

КОЛОМІЄЦЬ Т. С., ЦИБА С. І., КОРПАН О. С.

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ТОВАРНОЇ І ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ
ПІДПРИЄМСТВА 91

КОЛОМІЄЦЬ Ю. В., ТРУБ'ЮК М. О., ТОМАЛЯ Т. С.

ВПЛИВ КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ НА ПІДВИЩЕННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА 93

КОМАРОВ А. О., ТЕРЕЩЕНКО О. М.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ АНАЛИЗА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ
ПРЕДПРИЯТИЯ 96

КОРЧИНСЬКА О. С., КСЬОНДЗ С. М.

ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 98

КОЦЮРБА О. Ю.

ЕТАПИ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВИХ
РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ЖКГ 101

КУШИНА Л. Р., СТАШКО М. М., КОРПАН О. С.

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ 104

МАНТУР-ЧУБАТА О. С., МИХАЙЛОВСЬКА І. М.

ВЗАЄМОДІЯ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО
МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 106

МИРОНЕНКО А. А., САВЧЕНКО О. В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 109

ТКАЧ К. І., МИХАЙЛОВСЬКА І. М.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 112

ЯНЧАРА А. М., ТУБОЛЕЦЬ І. І.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ 115

**4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ**

АЛЕКСЕЄВА С. О., ПЕТРИШИНА О. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ 118

БАГРІЙ О. В., ЛАРІОНОВА К. Л.

ЕКОНОМІЧНЕ ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ 120

БАГРІЙ О. В., ПОПЕРЕЧНИЙ Р. С., КУДЕЛЬСЬКИЙ В. Е.

СХЕМИ ПРИ ВІДМИВАННІ КОШТІВ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ 123

БАКОВЕЦЬКА Л. В., БЕЗВУХ С. В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ
ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ У 2012-2014 РОКАХ 125

ВАТОЯН А. М., ПЕРНАРІВСЬКИЙ О. В.

СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 129

ВЕРБИЦЬКА Я. Є.

ОЦІНКА ІНДИКАТОРІВ РИНКОВОЇ ПОЗИЦІЇ БАНКІВ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ 132

ГОМОНЮК С. С., БЕЗВУХ С. В.

ПРОБЛЕМНА КРЕДИТНА ЗАБОРГОВАНІСТЬ БАНКІВ УКРАЇНИ
В 2012-2014 РОКАХ: СТАН ТА ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ 134

ГРИГОРАШ О. О., КВАСНИЦЬКА Р. С.

КРЕДИТНІ РИЗИКИ: ЧИННИКИ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НИМИ
В БАНКАХ УКРАЇНИ 138

КАПУСТЯК Ю. І., ОЛІЙНИК А. В.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ
«ПРОБЛЕМНИЙ КРЕДИТ» У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 141

КАЗОРА В. О., КВАСНИЦЬКА Р. С.

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ 144

КОЛОМОЄЦЬ О. В., ЛАРІОНОВА К. Л.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ
В УКРАЇНІ 147

КІНАХ Є. С., СТЕПАНОВА І. В.

ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 149

МАРЧЕНКО Ю. А., БЕЗВУХ С. В.

ШАХРАЙСЬКІ ОПЕРАЦІЇ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗМЕНШЕННЯ 153

МИРОНЧУК Т. В., ІЖЕВСЬКИЙ П. Г.

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 156

ПАНАСЮК І. Р., ХРУЩ Н. А.

СУЧАСНИЙ СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ КАРТКОВИХ
ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ 159

ПОПЕРЕЧНИЙ Р. С., КВАСНИЦЬКА Р. С.

ХЕДЖУВАННЯ ПРИ РЕГУЛЮВАННІ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ
В БАНКАХ 163

ПУШКАР Р. Р., ПЕНКАЛЬ Н. А.

НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКУ ТА ПРОЦЕДУРА ПОВЕРНЕННЯ
КОШТІВ ВКЛАДНИКІВ 165

РАК С. О., ХРУЩ Н. А.

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ
ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ 168

РУШАНЯН О. С., КУДЕЛЬСЬКИЙ В. Е.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ
В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ 171

РУШАНЯН О. С., МАТВІЙЧУК Л. О.

СУТНІСТЬ ТА СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВ
В УКРАЇНІ 174

САЛАМАХА Ю. В., ПЕРНАРІВСЬКИЙ О. В.

РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 176

СТОЯНОВ М. В., ТЕРЕЩЕНКО О. М.

ПУТИ УПРАВЛЕННЯ УЧЕТНОЇ СТАВКОЮ НБУ В УСЛОВИЯХ
СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ 179

ТІЩЕНКО С. В., ГАДЕЦЬКА З. М.

КРЕДИТНИЙ РИЗИК, ЙОГО ОЦІНКА ТА СТРАХУВАННЯ 182

ТЕРЕЩЕНКО О. С., КРУПА О. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ 184

ТЕРЕЩЕНКО О. С., ОЛІЙНИК А. В.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ
ПОСЛУГИ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ
У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ 187

ТКАЧЕНКО В. А., ХРУЩ Н. А.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ 190

ЧАЙКОВСЬКИЙ Я. І.

МОДЕЛІ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЗЛИТТЯ
І ПОГЛИНАННЯ БАНКІВ В УКРАЇНІ 193

ЧЕПА В. В., МАТВІЙЧУК Л. О.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АКТИВНИХ ОПЕРАЦІЙ
БАНКУ 195

ШТОГРИН І. М., ДОЦЕНКО І. О.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ
УКРАЇНИ 198

ШТОГРИН І. М., КВАСНИЦЬКА Р. С.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ 201

**5. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ
УКРАЇНИ**

ДМИТРЕНКО О. В., СТЕПАНОВА І. В.

ДЕРИВАТИВИ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ В УКРАЇНІ 205

МИРОНЮК І. В., СТОПЧАК А. Ю.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ
В УКРАЇНІ 207

МОНАСТИРСЬКА Н. Я., ГУЛЬКО Л. Г.

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ
ПОКРАЩЕННЯ 210

ОВЧИННІКОВА Р. І., КСЬОНДЗ С. М.

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ 213

ПАСЕКА А. І., ГУЛЬКО Л. Г.

СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РОЗВИТКУ
В УКРАЇНІ 215

РАДЧЕНКО М. А., ГАНУСИЧ В. О.

ЕЛЕКТРОННІ АУКЦІОНИ ЯК НОВА ПРОГРЕСИВНА ФОРМА
ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ 218

СІКОРСЬКА Ю. В., КСЬОНДЗ С. М.

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ 220

ФІРSOVA К. В., СТЕПАНОВА І. В.

ФОНДОВИЙ РИНОК В УКРАЇНІ 223

ЧУНЯК О. В., ГРИГОРУК П. М.

АНАЛІЗ ПОВЕДІНКОВИХ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ 227

6. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

ЗАМАЗІЙ О. В.

ДИНАМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ
ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЇХ ЗДАТНОСТІ ДО СТВОРЕННЯ ЦІННОСТІ 230

КОЛІСНИК В. С., ТЕКЛЮК А. О.

ДИЗАЙН МАГАЗИНУ ТА ЙОГО АТМОСФЕРА 233

КОПАНСЬКА З. В., БОРЗЕНКОВА О. Д.

ГОЛОВНІ ЗМІНИ ПДВ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НА МАЙБУТНЄ 235

КОСТЕНКО А. Г., БОРЗЕНКОВА О. Д.

СПЕЦИФІКА ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ
ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 237

ЛУКАШУК В. М., ЧУМІЧКІНА І. Є., НІКІТІШИН А. О.

ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ
ФІЗИЧНИХ ОСІБ 239

ПІДВАЛЬНЮК О. П., ШЛАПАК О. А.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОЛЬОРУ ДРУКОВАНОЇ РЕКЛАМИ
НА ПСИХОЛОГІЮ КУПІВЕЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЦІЛЬОВИХ
СПОЖИВАЧІВ 242

ПОЛОНЕВИЧ Ю. В., БОЙЧУК Ю. І., КОРПАН О. С.

ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ТОВАРОПОСТАЧАННЯМ НА ТОРГОВОМУ
ПІДПРИЄМСТВІ 244

РОЖКОВСЬКА А. В., ЖМУДЬ А. П., КОРПАН О. С.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ГОРІХІВ В УКРАЇНІ
ТА СВІТІ 246

РОЗУМНЮК І. С., ПЕТРОВА І. О., КОРПАН О. С.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В МАГАЗИНІ 248

РУСИН О. І., ІЖЕВСЬКИЙ П. Г.

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ 250

СЛЕПЦОВ В. О., КОРПАН О. С.

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ 253

ТАРАСЮК М. В., КВАСНИЦЬКА Р. С.

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА ВЛАСТИВОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ 255

ХРУЦЬ В. О.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ 258

ШТУРБА О. А., КОРПАН О. С.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ
В УКРАЇНІ 262

**1. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
У К Р А Ї Н И**

Абоїмова Н. І., Данік Н. В.

**Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв**

**АДАПТАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Актуальність дослідження. В умовах активізації євроінтеграційних процесів в Україні посилюється роль фінансової політики, адаптованої до вимог Європейського Союзу, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна наука накопичила чималий доробок наукових досліджень у цій сфері. Зокрема, Вовченко Н. Г., Бурцев В. В., Шевченко В. Ю., Ситнік І. В. та ін. Не дивлячись на це, залишається ряд невизначених чи проблемних питань, що потребують належної уваги у межах цієї статті.

Мета. Вивчення ключових аспектів фінансової інтеграції України в ЄС, включаючи такі напрямки, як фіскальна й грошово-кредитна політика, зовнішньоторговельні операції й основні наслідки валютної інтеграції з погляду фінансового сектора економіки.

Виклад основного матеріалу. Основним наслідком міждержавної інтеграції для країн є зменшення кількості доступних інструментів фінансової політики, які можуть бути застосовані для цілей макроекономічної стабілізації [1]. Зокрема, країни Єврозони вже не зможуть використовувати грошово-кредитну політику для згладжування негативних наслідків асиметричних шоків, оскільки пріоритети фінансової політики будуть визначатися виходячи з потреб усього інтеграційного співтовариства з метою підтримки економічної стабільності й стійкості єдиної валюти. До вступу в Єврозону відновлення внутрішньої і зовнішньої рівноваги може здійснюватися за рахунок зміни внутрішнього попиту і сальдо платіжного балансу [2].

Основним інструментом фінансової й економічної стабілізації для країн Єврозони в короткостроковій і середньостроковій перспективах є фіскальна. За наявності впливу на економіку асиметричного шоку насамперед будуть задіяні автоматичні стабілізуючі властивості фіскальної політики (так звані властивості автоматичного стабілізатора): за незмінної податкової системи економічний спад буде супроводжуватися зростанням бюджетних витрат і зниженням бюджетних доходів. Якщо ж спостережуваний стабілізаційний ефект виявиться недостатнім, то додаткова зміна податкового законодавства або системи соціальної підтримки населення дозволить підвищити ефективність фіскальної політики [3].

Отже, в умовах активізації євроінтеграційних процесів в Україні особлива увага в сфері фінансової політики повинна приділятися такому її напрямку, як фіскальна політика. Окремі особливості фіскальної політики дозволяють стверджувати, що продумані податкова й бюджетна політики можуть досить ефективно виконувати функції макроекономічної стабілізації в короткостроковому й середньостроковому періодах. Однак слід зазначити, що фіскальна політика не завжди є гнучким інструментом макроекономічної стабілізації в рамках інтеграційних об'єднань. Більше того, систематичне використання даного інструмента стабілізації призводить до нагромадження державної заборгованості та формування стійкості бюджетного дефіциту.

Важливість фінансової інтеграції пояснюється тим, що поряд із фінансовою політикою фінансовий сектор може виконувати роль механізму, що згладжує негативні наслідки асиметричних шоків.

Аналогічні міркування можна привести відносно ринку облігацій, ринку іпотечних кредитів й інших банківських послуг. У всіх випадках фінансовий ринок буде розподіляти ризик між країнами – членами інтеграційного об'єднання за допомогою зміни вартості активів країн-емітентів: рівень добробуту жителів країни, що відчула вплив негативного шоку, знизиться в меншому ступені, ніж валовий дохід країни. Навпроти, рівень добробуту жителів країни, що відчула вплив позитивного шоку, виросте в меншому ступені, ніж валовий дохід. Однак інструменти фінансового ринку незначною мірою можуть застосовуватися в Україні. Так, рівень розвитку вітчизняного фінансового ринку є вкрай низьким, на торговельних майданчиках обертається незначна кількість активів. Що стосується ринку банківських послуг, то й у даному напрямку інтеграція є досить слабкою, що також пояснюється недостатньою розвиненістю цього сегмента фінансового сектора.

Іншими словами, особливу увагу в процесі євроінтеграції України необхідно приділити розвитку вітчизняного фінансового ринку, оскільки саме цей напрямок фінансової політики зможе забезпечити виконання перерозподільної й стабілізуючої функції фінансів у державі.

Отже, головна мета фінансової політики держави повинна бути єдиною для всіх рівнів влади (державного, регіональних і місцевого), для всіх суб'єктів. Такою метою виступає стабільний соціально-економічний розвиток країни. Реалізація фінансової політики повинна передбачати зростання фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні суб'єктів господарювання, сприяти створенню міцної фінансової основи діяльності органів влади для реалізації завдань і функцій, покладених на державу, забезпечувати стабільність суспільного виробництва з метою поліпшення економічного становища держави й соціального захисту населення.

Україна багато років перебувала в умовах гострої системної кризи. Триваючий спад промислового виробництва, різке скорочення платоспроможного попиту підприємств і населення, звуження грошової маси призвели до масового зубожіння широких верств населення [4].

У результаті, на думку багатьох аналітиків-економістів до основних завдань фінансової політики України в період сучасних перетворень можна віднести: забезпечення умов для формування максимально можливих фінансових ресурсів; установлення раціонального, з погляду держави, розподілу і використання цих ресурсів; організацію регулювання й стимулювання економічних і соціальних процесів фінансовими методами; розробка інструментів фінансового механізму і його розвиток відповідно до мінливих умов економічного середовища; створення ефективної концепції фінансової політики в системі регулюючих заходів державного впливу на економіку.

Держава для впливу на економічний розвиток, досягнення стійкого розвитку економіки об'єктивно змушена застосовувати весь набір наявних у неї інструментів і методів фінансової політики: грошово-кредитне регулювання, міжбюджетне й бюджетно-податкове регулювання тощо, а також ураховувати цілу низку факторів: соціальних, політичних, демографічних, екологічних, технологічних, інфраструктурних [5]. Причому, якщо розглядати євроінтеграційний шлях розвитку України й можливість переходу національної економіки до інноваційного типу, акцент у формуванні фінансової політики все більше зміщується в бік бюджетно-податкового регулювання.

Висновки. Отже, для ефективного розвитку фінансової політики важливо забезпечити погодження її монетарної та фіскальної складових. Фінансова політика повинна бути спрямованою на задоволення інтересів широких верств населення. Успіх фінансової політики перебуває в площині макроекономічного зростання на основі розвитку реального сектора економіки, що приводить до розширення бази оподаткування, і зміцнення стратегічних позицій України на міжнародній арені.

Література

1. Вовченко Н. Г. Факторы развития и современные тенденции глобализации / Н. Г. Вовченко, Н. В. Фадеева // Финансовые исследования. – 2011. – № 13. – С. 1 – 22.
2. Бурцев В. В. Основной конкурентный потенциал страны-системы в условиях финансовой транснационализации / В. В. Бурцев // Финансовый менеджмент. – 2010. – № 6. – С. 3.

3. Введення євро: критерії конвергенції // Офіційний сайт Європейського союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/index_en.htm

4. Шевченко В. Ю. Інтернаціоналізація та конкурентоздатність національних фінансових систем / В. Ю. Шевченко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – № 21. – С. 89-95.

5. Ситнік І. В. Регіональні інтеграційні об'єднання: передумови і завдання створення / І. В. Ситнік // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : Сборник научных трудов. – 2009. – № 1. – С. 323-328.

**Балацька О. Ю., Завальнюк І. О., Мацедонська Н. В.
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця**

МОНІТОРИНГ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО АНАЛІЗ

Актуальність дослідження. В сучасних ринкових умовах економіка України функціонує в системі високого, незбалансованого та завищеного фіскального тиску. Система України не стимулює розвиток економіки, а навпаки, внаслідок надмірного податкового навантаження, відсутності стабільного законодавства, контролю за сплатою та методами збору податків посилює негативні тенденції та створює основу для корупції і розвитку тіньової економіки. З огляду на це, податкову політику необхідно побудувати так, щоб, з одного боку, забезпечити виконання фіскальної функції податків, а з іншого – стимулювати активність підприємницької діяльності, зростання внутрішніх та зовнішніх інвестицій в економіку, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку [1]. Досягнути ці дві цілі на сьогодні є досить складно, що пояснюється наслідками фінансової кризи та політичною нестабільністю у країні. Тому, удосконалення податкової системи України становить у сучасних умовах одну з актуальних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питання податкового навантаження висвітлені у працях В. Андрушенка, В. Вишневського, Т. Єфименко, В. Мельника, А. Соколовської, В. Федосова та ін. У теперішній час моніторинг справляння податків здійснюється в роботах А. Азарова, А. Бодюка, І. Горленко, О. Данилова, І. Кухаренко, Ю. Кравченко, Л. Лапко, П. Мельника, В. Поповича.

Мета. Дослідження та аналіз податкового навантаження в Україні, а також визначення його впливу на функціонування економіки нашої країни.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі підходи до визначення поняття «податкове навантаження» різняться за суттю. Вченими податкове навантаження трактується: по-перше, як економічна категорія; по-друге, як результат дії податків; по-третє, як показник; по-четверте, як договір. Колектив авторів А. М. Соколовська та І. А. Майбуров вважають, що податкове навантаження – це економічна категорія, яку пов'язують з ефектом від впливу податків на її платників та на економіку в цілому, що проявляється в результаті сплати податків [2].

На сьогоднішній день через надмірне податкове навантаження українська економіка не здатна розвиватися, що породжує ряд проблем і змін у таких сферах українського суспільства, як економічній, правовій, соціально-економічній тощо (табл. 1).

За даними таблиці 1, рівень податкового навантаження в Україні за 2008-2014 роки постійно змінювався: починаючи з 2009 року відбувалось зменшення податкового навантаження, а в період 2011-2014 рр. був різкий спад на 8,3 % (з 36,8 % у 2011 році до 28,5 % у 2014 р.). Обсяг податкових

надходжень найвищим був у 2011 році і до 2014 року спостерігалась тенденція до його зменшення, найменший рівень податкових надходжень було зафіксовано у 2008 році, що на 53 035 млн. грн. менше 2014 року. Отже, це свідчить про те, що існує можливість зменшення податкового тягаря в Україні, але з умовою впровадження нових та вдосконалення існуючих механізмів регулювання податкової системи.

Таблиця 1 – Динаміка податкового навантаження в Україні у 2007-2014 роках [3]

Показники	Роки							Абсолютне відхилення 2014 р. порівняно з 2008 р.
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
ВВП(в факт. цінах, млн. грн)	948056	913342	1082569	1316600	1408889	1454931	1566728	618672
Темпи росту (зменшення) ВВП, у % до мин. року	131,5	96,3	118,5	121,6	107,0	103,3	107,7	- 23,8
Податкові надходження до зведеного бюджету України, млн. грн	227165	208073	234448	334692	274700	262800	280200	53035
Страхові внески, млн. грн	99911	97559	119343	150214	157980	166863	165923	66012
Податкове навантаження, %	34,5	33,5	32,7	36,8	30,7	29,5	28,5	- 6
Темпи росту (зменшення) податкового навантаження у % до мин. року	106,2	97,1	97,6	112,5	83,4	96,1	96,6	- 9,6

Так, за оцінками PricewaterhouseCoopers, Україна належить до десяти країн з найскладнішими податковими системами. Податкове навантаження на економіку в Україні залишилося на рівні 44 %, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), які входять до ЄС, – 30 %. Тінізація економіки, за офіційними оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, сягає 35 %, за експертними оцінками – 45 %. За підрахунками консалтингової компанії Boston Consulting Group, українські підприємства щороку недоплачують у бюджет 25 млрд дол. США. Майже 20 % прибутку приховується від сплати податків [4].

Водночас за кількістю податків Україна посідає 91-ше місце в рейтингу серед 185 країн світу, обстежуваних щорічно Світовим банком, за податковим навантаженням – 154-те, а за витратами часу на адміністрування податку – 171-ше місце. Загалом серед груп країн, своїх сусідів – ЄС, ЦСЄ та СНД – Україна має найнижчі показники ефективності податкової системи та ВВП на одну особу [4].

За оцінками PricewaterhouseCoopers податкове навантаження на економіку в Україні у 2013р. зупинилось на рівні 44%, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), які входять до ЄС, – 30%.

Внаслідок того що в Україні кількість податків та зборів удвічі більша, ніж у податкових системах розвинутих країн світу, це й спонукає до виникнення тінізації економіки, який ще наприкінці 70-х років зафіксував Артур Лаффер. Малось на увазі, що вилучення державою у вигляді податків останніх значної суми доходів у розмірі 40- 50% є межею, за якою ліквідуються стимули до підприємницької ініціативи та розширення виробництва [5].

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, варто зазначити, що податкове навантаження є одним із фінансових показників, який визначає частку валового внутрішнього продукту на макrorівні та валового доходу суб'єкта господарювання (прибутку) на мікрорівні, що перерозподіляється та акумулюється в бюджеті країни у вигляді податків і зборів. Податкове навантаження визначає рівень розвитку економіки країни в цілому і показує злагодженість функціонування податкової політики, податкового механізму з реаліями сучасного суспільного життя.

Оцінка рівня податкового навантаження в Україні довела, що податкове навантаження в країні в рази більше в порівнянні з ринково розвинутими країнами світу. З цієї метою у 2015 році було зменшено кількість податків, а саме: з 22 до 9. Однак деякі податки не скасувалися повністю, а лише були об'єднані в окремо новостворені групи податків. Отже, це свідчить про те, що проблема податкового тягара все ж таки залишилася не вирішеною і потребує в майбутньому розробки нових рішень, щодо її подолання.

Література

1. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. Соколовська // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2006. – № 7. – С. 4-7.
2. Майбууров И. А. Теория налогообложения: продвинутый курс: учеб. для магистрантов / И. А. Майбууров, А. М. Соколовская. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 334 с.
3. Баранова В. Г. Вплив податкового навантаження на розвиток підприємництва / В. Г. Баранова, О. Е. Дубовик // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua>
4. Податкова реформа – виклик для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bnwes.info>.
5. Слюсаренко В.Є. Податкова система та податкове навантаження як фактор тінізації економіки / В. Є. Слюсаренко // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2 (43). – С. 152-156.

Бондар А. В., Откаленко О. М.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ВЛАСНИХ НАДХОДЖЕНЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Актуальність дослідження. Бюджетні установи в результаті фінансово-господарської діяльності можуть отримувати кошти не тільки з відповідного бюджету, а також із інших джерел. Власні надходження бюджетних установ мають виконувати доповнюючу функцію щодо бюджетних асигнувань і забезпечувати виконання основних завдань у разі нестачі доходів загального фонду. З огляду на активне включення бюджетних установ, зокрема, у процес надання платних послуг, зазначена категорія доходів набуває дедалі більшого значення серед інших об'єктів економічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню організації обліку та аналізу доходів кошторису бюджетних установ приділяли увагу такі науковці, як: П. Й. Атамас, О. Д. Василик, Р. Т. Джога, С. Я. Кондратюк, В. І. Малько, В. М. Опарін, К. І. Павлюк, Л. В. Панкевич, С. В. Свірко та інші.

Виклад основного матеріалу. До доходів спеціального фонду бюджетних установ належать власні надходження бюджетних установ, які відіграють роль додаткового фінансового забезпечення на виконання загальнодержавних, соціальних та інших функцій, покладених на бюджетні установи. Згідно Бюджетного кодексу України власні надходження бюджетних установ визначаються як кошти, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності [1].

Вивчення формування власних надходжень починається з аналізу джерел їх утворення. Це зумовлено тим, що формування спеціального фонду в бюджетних установах здійснюється в межах дозволених видів діяльності, які визначаються відповідними рішеннями уряду. Тому вивчення джерел їх утворення пов'язане з перевіркою правильності одержання прибутків (надходжень). З цією метою поіменовані у звіті джерела надходжень звіряються із затвердженим їх переліком. При цьому потрібно мати на увазі, що кошти, отримані установою з порушенням встановленого порядку, ліквідуються і не аналізуються. Тому звертаючи увагу на особливість формування власних коштів доречно розглянути їх структуру [2, с. 133]. Групи власних надходжень бюджетних установ наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Групи власних надходжень бюджетних установ

Групи надходжень	Підгрупи надходжень
перша група - надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством;	плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю;
	надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності;
	плата за оренду майна бюджетних установ;
	надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна).
друга група - інші джерела власних надходжень бюджетних установ.	благодійні внески, гранти та дарунки;
	кошти, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для суспільних потреб земельних ділянок та розміщених на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб;
	кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право;
	кошти, отримані від реалізації майнових прав на фільми, вихідні матеріали фільмів та фільмокопій, створені за бюджетні кошти за державним замовленням або на умовах фінансової підтримки.

Обсяги надходжень до спеціального фонду кошторису визначаються на підставі розрахунків,

які складаються за кожним джерелом доходів.

За основу цих розрахунків беруться такі показники:

– обсяг надання тих чи інших платних послуг, а також інші розрахункові показники (площа приміщень і вартість обладнання та іншого майна, що здаються в оренду, кількість місць у гуртожитках, кількість відвідувань музеїв, виставок тощо) та розмір плати в розрахунку на одиницю показника, який повинен встановлюватися відповідно до законодавства;

– прогнозне надходження зборів (обов'язкових платежів) до спеціального фонду бюджету;

– прогнозний обсяг повернення коштів до бюджету, що мають цільове призначення.

На підставі зазначених показників визначається сума надходжень на наступний рік за кожним їх джерелом з урахуванням конкретних умов роботи установи.

Власні надходження бюджетних установ використовуються на:

– покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю (за рахунок надходжень підгрупи 1 першої групи);

– організацію додаткової (господарської) діяльності бюджетних установ (за рахунок надходжень підгрупи 2 першої групи);

– утримання, облаштування, ремонт та придбання майна бюджетних установ (за рахунок надходжень підгрупи 3 першої групи);

– ремонт, модернізацію чи придбання нових необоротних активів та матеріальних цінностей, покриття витрат, пов'язаних з організацією збирання і транспортування відходів і брухту на приймальні пункти (за рахунок надходжень підгрупи 4 першої групи);

– господарські потреби бюджетних установ, включаючи оплату комунальних послуг і енергоносіїв (за рахунок надходжень підгруп 2 і 4 першої групи);

– організацію основної діяльності бюджетних установ (за рахунок надходжень підгруп 1, 3 і 4 другої групи);

– виконання відповідних цільових заходів (за рахунок надходжень підгрупи 2 другої групи)

[1].

Аналіз виконання кошторису власних надходжень досліджуваної бюджетної установи можна провести використовуючи наступні формули.

Абсолютне відхилення фактично отриманих доходів спеціального фонду ($\Delta Дсф$) у звітному році у порівнянні з кошторисними призначеннями:

$$\Delta Дсф = Дсфф - Дсфк,$$

де $Дсфф$ – фактично отримані доходи спеціального фонду,

$Дсфк$ – сума отриманих доходів спеціального фонду за кошторисом.

Рівень виконання кошторису ($ВК$) доходів спеціального фонду:

$$ВК = \frac{Дсфф}{Дсфк} \cdot 100.$$

Висновки. Отже, власні надходження бюджетних установ є основною складовою спеціального фонду бюджетної установи, яка потребує особливої уваги та аналізу. Завдяки аналізу здійснюється кількісна та якісна характеристика тих змін і відхилень від планових показників, які відбуваються в установах, а також з'ясовуються їх причини, виявляються резерви та розробляються заходи по усуненню виявлених негативних тенденцій на майбутнє. Аналіз є необхідною складовою для установ та організацій будь-якої форми власності, в тому числі і бюджетної. З його допомогою аналізується забезпеченість фінансовими ресурсами, доцільність і ефективність їхнього розміщення і

використання, оскільки оцінка цих показників потрібна для ефективного керування, планування, контролю, поліпшення та удосконалення діяльності бюджетної установи.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2456-17.
 2. Нечипорук Н. Спеціальний фонд бюджетних установ: планування і формування / Н. Нечипорук // Економічний аналіз. – 2010. – №6. – С.131-134.
-

Ганжуга Я. Р., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Україна пов'язує перспективи свого подальшого розвитку із євроінтеграцією, що зобов'язує дотримуватися відповідних європейських стандартів в найважливіших галузях, в т.ч. і в пенсійному забезпеченні, як складовій сфері соціального захисту.

Низький рівень пенсій переважної більшості непрацездатних осіб, недотримання принципів соціальної справедливості та соціального страхування, постійний дефіцит коштів Пенсійного фонду України (ПФУ) свідчить про неефективність вітчизняної системи пенсійного забезпечення. Такий стан пенсійної системи обумовлений, з одного боку, негативними соціально-економічними умовами, що пов'язані зі спадом виробництва, зростанням безробіття, низькою часткою заробітної плати у ВВП та значним обсягом тіньового сектора. З іншого боку, суттєві недоліки містяться в механізмі нарахування і призначення пенсій, що пов'язані з невідповідністю розмірів виплат темпам росту економіки, трудовому вкладу і сумі сплачених внесків. А тому актуальними наразі є питання реформування солідарної складової пенсійної системи України та розвитку накопичувальних її складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичні та прикладні питання багатоаспектної проблеми функціонування пенсійної системи України та її регулювання залишаються в центрі постійного наукового інтересу. Різні фундаментальні підходи, а також особливості функціонування вітчизняної пенсійної системи досліджувались та розроблялись багатьма вітчизняними вченими, серед яких А. Авчухова, В. Бідак, В. Гайдуцький, Л. Гончарук, Е. Лібанова, О. Палій, Д. Полозенко, С. Сіденко, Л. Ткаченко, І. Ткачук та інші фахівці. Водночас залишаються недостатньо дослідженими питання відповідності пенсійної системи України сучасним економічним і демографічним тенденціям, ефективності вітчизняного пенсійного забезпечення в умовах євроінтеграції.

Метою статті є дослідження сучасного стану розвитку пенсійної системи України, проблематики її функціонування та визначення перспективних напрямів її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Законом України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» закріплено євроінтеграцію як стратегічний курс розвитку України. Важливим напрямом внутрішньої та зовнішньої політики проголошено забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття нею членства в Європейському Союзі. Складовою реалізації засади внутрішньої політики в соціальній сфері визначено удосконалення системи пенсійного забезпечення, створення умов для гідного життя людей похилого віку, стимулювання розвитку недержавної системи пенсійного страхування [1].

Організація пенсійного забезпечення, яке відповідає вимогам ринкової економіки – напевно,

одна із найважливіших задач, яку необхідно вирішити в соціальній сфері. У розвинутих ринкових країнах використовується багаторівневе пенсійне обслуговування, яке охоплює солідарну систему, обов'язкове накопичення і добровільне формування пенсійних коштів. Така структура має сприяти забезпеченню обов'язкового прожиткового мінімуму всім пенсіонерам, а також запровадженню гарантованих механізмів, за допомогою яких громадяни можуть заощаджувати кошти на старість.

Структуру національної пенсійної системи визначено ст. 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2]. Система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів (рис. 1):

- солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- система недержавного пенсійного забезпечення.

Доцільним в структурі системи пенсійного забезпечення виділяти окремо пенсійні програми.

Перший рівень	Другий рівень	Третій рівень	Окремі пенсійні програми
Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності та субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України на умовах та в порядку, передбачених законодавством	Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування до вічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством	Система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення	Окремі пенсійні програми Спеціальні пенсійні виплати Соціальні допомоги

Рис. 1. Структура пенсійної системи України

Трирівнева пенсійна система дозволяє розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані зі змінами в демографічній ситуації (до чого більш чутлива солідарна система) та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів (що більше відчувається у накопичувальній системі). Такий розподіл ризиків дозволяє зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою і стійкою, а тим самим застрахувати працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію.

Окремі пенсійні програми – це встановлені окремими законами для певних категорій осіб умови пенсійного забезпечення відмінні від загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Для окремих категорій осіб діють умови пенсійного забезпечення, встановлені раніше діючим (до запровадження загальнообов'язкового державного пенсійного страхування) пенсійним законодавством, а тому їх доцільно також віднести до окремих пенсійних програм.

Фінансування окремих пенсійних програм здійснюється поза межами коштів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, як правило, за рахунок державного

бюджету. Розмір пенсійних виплат за окремими пенсійними програмами залежить в основному не від сплачених страхових внесків, а від спеціальних умов праці і є, зазвичай, дещо вищим, ніж рівень загальних пенсійних виплат.

Три головних мети, незалежно від століття чи тисячоліття, стоїть перед системою пенсійного забезпечення:

- забезпечити безбідне проживання при досягненні пенсійного віку;
- гарантувати стабільні пенсійні виплати, величина яких повинна пропорційно залежати від розміру отриманого працівником доходу;
- захистити пенсійні виплати від дії інфляційних процесів, які призводять до зниження реального рівня життя людей даної категорії.

Сьогодення системи пенсійного забезпечення характеризується тим, що жодна держава світу неспроможна самостійно, за рахунок лише бюджетних коштів, забезпечити громадян в старості. Здійснення пенсійних виплат за рахунок внесків до недержавних і зборів до державних пенсійних фондів є одним із ефективних засобів забезпечення непрацездатних громадян пенсійного віку пристойними пенсіями на сучасному етапі державотворення. Адже, для них пенсія – це колишня заробітна плата, що є основним фінансовим джерелом для достойного відпочинку чи для існування.

Якщо порівнювати доходи і витрати нашого Пенсійного фонду України, то при прибутковості 170 млрд. грн., його видаткова частина, становить близько 250 млрд. грн [3]. Причиною цього є недотримання основних економічних законів при формуванні бюджету Фонду, а наслідком - значні обсяги його дефіциту, що перебивається за рахунок коштів державного бюджету, зміна структури доходів і видатків. Сучасна тенденція в Україні така: що ставлення до пенсіонерів постійно погіршується і, на жаль, говорити про справедливий розподіл грошових коштів між пенсіонерами вже не доводиться. Мінімальний розмір пенсії в Україні в 2015 році складає станом на 01.01.2015 р. – 949 гривень, станом на 01.09.2015 р. – 1074 гривні, а тому говорити про те, що на ці гроші можна прожити місяць, навіть не варто, особливо, при нинішніх цінах на продукти харчування та оплату комунальних послуг. Певні кроки на рівні держави зроблено, а саме, були внесені деякі зміни в законопроекти, які змінюють основні принципи функціонування Пенсійного фонду. Але в даному випадку можуть допомогти, не «деякі зміни», а докорінна перебудова всієї пенсійної системи в корені, і тільки тоді можна буде отримувати позитивні результати і забезпечити пенсіонерів гідними пенсіями.

Найголовніший момент – це введення трикомпонентної накопичувальної системи, яка передбачає до працюючої зараз солідарної системи пенсійного забезпечення додати ще два рівня: добровільну накопичувальну систему та персональні пенсійні рахунки, на які будуть надходити відсотки від заробітної плати робітників.

Як і будь-яка інша реформа, пенсійна має і свої ризики. Але вона буде ефективною тільки в тому випадку, якщо національна валюта буде стабільною і надійною, інакше всі вклади будуть знецінені. Крім того, якщо у накопичувальній системі будуть приймати участь громадяни всіх категорій та віку, то це значно знизить навантаження на державний бюджет.

Існує також і ризик недобросовісності роботи приватних накопичувальних фондів, оскільки наша фінансова та банківська система, сама далека від досконалості. Для початку необхідно поліпшити і стабілізувати фінансовий ринок, зробити більш ефективною роботу і лише потім, змінювати пенсійну систему.

Ще один ризик – корумпованість державного сектору, причому на всіх його рівнях. І в таких умовах, проведення пенсійної реформи може не принести бажаних результатів.

Висновки. Проведений аналіз показав, що Уряду України необхідно вживати невідкладних заходів із оздоровлення вітчизняної пенсійної системи та модернізації механізму пенсійного забезпечення в Україні в короткостроковій та довготривалій перспективі. Світовий досвід показує, що це може бути досягнуто шляхом запровадження накопичувальної пенсійної системи. Тісний

зв'язок між внесками та виплатами підвищить стимули до формальної зайнятості працівників, а створення однорідної парадигми для трьох рівнів пенсійної системи може позитивно вплинути на запровадження обов'язкової накопичувальної складової і вдосконалення ефективності недержавної.

Література

1. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики : [Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI] [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
 2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: [Закон України від 09 липн. 2003 р. № 1058-IV] [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
 3. Офіційний портал Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>
-

Гуляк А.О., Міщенко Д. А.
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпропетровськ

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Однією з важливих передумов забезпечення комплексного розвитку бюджетної системи є формування дієвої фінансової політики міжбюджетних відносин. Існують всі підстави вважати, що Україна сьогодні вступила в якісно новий період оптимізації структури і функцій державних інститутів. В цих умовах вимоги до трансфертної політики підвищуються, тому на передній план виступає проблема дослідження міжбюджетних трансфертів як інструменту фінансового регулювання.

Історично склалося, що рівень економічного розвитку областей, міст обласного значення та районів є різним. В Україні створення механізму фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в умовах наявності фінансових диспропорцій між територіями зумовила необхідність формування системи міжбюджетних трансфертів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення літературних джерел показує, що питання дослідження міжбюджетних трансфертів як засобу фінансового вирівнювання розкривають у своїх працях Н. Вишнівська, О. Туника, Н. Набедрик, О. Шишко, В. Томарева-Патлахова, Т. Філатова, Ю. Радіонов, І. Шаповалова, Н. Корень, Т. Мощенко, Л. Міронова, В. Гайдамаченко, М. Гуштан, С. Буковинський, О. Василик, О. Кириленко, С. Юрій та інші.

Мета роботи полягає у дослідженні міжбюджетних трансфертів як інструменту фінансового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Міжбюджетні трансферти слід розглядати як систему фінансових відносин між державним і місцевими бюджетами різних рівнів, між місцевими бюджетами та господарюючими суб'єктами й домогосподарствами з приводу планування, формування, розподілу і використання певних бюджетних ресурсів і контролю за їх витрачанням [1].

Види та порядок надання міжбюджетних трансфертів регламентуються Главою 16 «Міжбюджетні трансферти» Бюджетного кодексу України (БКУ), Постановою Кабінету міністрів України від 15.12.2010 р. №1132 «Про затвердження порядку перерахування міжбюджетних трансфертів».

Згідно ст. 96 БКУ, з 1 січня 2015 р. міжбюджетні трансферти поділяються на чотири види:

– базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

- субвенції;
- реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- додаткові дотації [2].

Розглядаючи структуру місцевих бюджетів України, потрібно сказати, що на сьогодні основними джерелами їх доходів є: надходження від податків, зборів та інших обов'язкових платежів; власні доходи від підприємницької діяльності; плати, внески; трансферти. Допомога з державного бюджету у вигляді міжбюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам, відіграє велику роль у формуванні доходів місцевих бюджетів, для бюджетів окремих адміністративно-територіальних одиниць є основним джерелом доходів, за останні роки частка трансфертів поступово зростає, про що наочно свідчить Динаміка частки трансфертів у доходах місцевих бюджетів за 2010-2014 рр.: 2010 р. – 49,3%, 2014 – 56,4%. Наведені дані підтверджують високий показник залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, що ставить під сумнів ефективність чинної системи фінансового вирівнювання.

За даними Міністерства фінансів України, за період 2010-2014 рр. дотація фінансового вирівнювання надавалася понад 90% всіх бюджетів в Україні [3]. Такий високий рівень дотаційності свідчить про надмірно централізоване збалансування місцевих бюджетів.

Щодо аналізу ефективності державної політики фінансового вирівнювання місцевих бюджетів. За результатами даних Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень, досліджено нерівномірність розподілу регіонів за доходами, видатками та міжбюджетними трансфертами на основі коефіцієнту Джині. Наведені коефіцієнти дозволяють визначити міру нерівності розподілу деякої величини. Коефіцієнт Джині визначається у межах від 0 до 1, де значення 0 означає абсолютну рівність, а значення 1 – повну нерівність [3, с. 128].

Динаміка коефіцієнтів Джині за доходами у за останні 3 роки щорічно знижується. Тобто рівень нерівномірності розподілу регіонів за доходами має тенденцію до зниження, проте залишається на середньому рівні (0,3089). Найбільш нерівномірний розподіл регіонів за дотаціями.

В багатьох країнах місцеві бюджети при формуванні своїх поточних доходів в значній мірі залежать від трансфертів із бюджету центральної адміністрації. Це – Нідерланди, Італія, Ірландія, Канада, Португалія. В цих країнах трансферти складають відповідно від 80 до 62% поточних доходів [4, с. 28].

Ефективність системи міжбюджетних відносин у розглянутих країнах досягається в результаті забезпечення адекватності дохідних джерел видатковим потребам усіх рівнів бюджетів. Сума власних доходів бюджету і переданих трансфертів дозволяє повністю виконати встановлені видаткові зобов'язання.

Висновки. Проведений аналіз бюджетного законодавства, розподілу міжбюджетних трансфертів в Україні виявив основні проблеми та суперечності розвитку місцевих бюджетів, до яких належать:

- зменшення дохідної бази місцевих бюджетів;
- постійні зміни в податковому законодавстві;
- лобіювання пільгових інтересів регіонів у центрі;
- непрозорість міжбюджетних трансфертів;
- неможливість середньострокового бюджетного планування на рівні місцевих бюджетів.

Організація системи міжбюджетних відносин в умовах обмеженості бюджетних ресурсів на всіх ланках управління повинна будуватися на таких принципах:

- відповідності потреб можливостям мобілізації коштів – як із власних джерел, так і з переданих закріплених джерел та міжбюджетних трансфертів;
- досягнення оптимального співвідношення між власними, закріпленими коштами і трансфертами [5, с. 120].

Література

1. Дубровик А. Місцеві бюджети – 2015: нові загрози та можливості // День. – 2015. – № 8 [Електронний ресурс] / А. Дубровик. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua>.
 2. Бюджетний кодекс України: Від 08.07.2010 р. № 2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
 3. Рябушка Л. Механізм міжбюджетних відносин: проблеми та перспективи розвитку/ Л. Рябушка // Вісник ОНУ ім. Мечникова. – 2013. – №2(1). – С.126-130.
 4. Казюк Я. Моделі державного управління міжбюджетними відносинами у розвинених країнах світу: уроки для України/ Я. Казюк// Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2013. – №1. – С.27-31.
 5. Моніторинг виконання місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>
-

Данькова В. А., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

**ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ БЮДЖЕТІВ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Актуальність дослідження. В Україні довгий час спостерігалась надмірна централізація фінансових ресурсів, що призводить до неефективного управління бюджетною системою. Проблемою становлення ефективного децентралізованого управління бюджетними ресурсами держави є наявність багатьох перешкод, основні з них це: відсутність чіткого законодавчого розмежування повноважень між центральною владою і місцевим самоврядуванням та дублювання ними деяких функцій, наявність у місцевої влади повноважень, не забезпечених фінансовими ресурсами, відсутність механізму, який дозволив би захистити інтереси регіонів в процесі перерозподілу ВВП. Реалізація бюджетної політики, що ґрунтується на принципі децентралізації, може стати запорукою успішного соціально-економічного розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічними проблемами формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів у вітчизняній фінансовій науці присвячені праці вчених – економістів С. Буковинського, О. Василика, А. Даниленка, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, К. Павлюк, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін. Однак незважаючи на велику кількість досліджень, питання формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів є малодослідженим та потребують проведення подальших досліджень у зв'язку з внесенням змін до податкового та бюджетного законодавства. [4, ст. 221].

Мета. Дослідження особливостей проведення бюджетної децентралізації в Україні та її стан на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи фінансову політику України за роки незалежності, не можна не помітити її спрямування до децентралізації. Це закріплено в Конституції України. Проте майже до кінця першого десятиріччя існування незалежної держави в цій галузі не відзначалося суттєвих зрушень, навпаки, спостерігалось відносно скорочення видатків (і, відповідно, обсягу послуг) місцевих органів влади. Однак, незважаючи на всі заходи держави, спрямовані на зміцнення і розвиток місцевого самоврядування, переважна більшість територіальних громад України – а саме територіальні громади сіл, селищ і міст районного значення – через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку фінансову базу залишаються неспроможними до виконання всіх повноважень місцевого самоврядування.

Нові зміни передбачають певну самостійність територіальних громад первинного рівня, оскільки баланс повноважень сформовано так, що ці громади практично незалежні від районних (міських) бюджетів. Оскільки у Бюджетному кодексі обмежені повноваження збалансовані закріпленими за громадами доходами, необхідність у міжбюджетному трансферті майже відсутня, тобто теоретично вони самодостатні. Звичайно це не виключає можливість району (місту) надати дотацію громаді. При цьому, якщо громада бажає отримати більше повноважень, а відповідно і коштів, то їй необхідно об'єднатися з іншою громадою, або громадами. Лише за цих умов громади отримують інший статус, категорію бюджету (рівень міст та районів обласного значення), владні повноваження та додаткові фінансові ресурси - крім зазначених для громад податків, ще й 60 % ПДФО, а також інші доходи, в тому числі кошти державного фонду регіонального розвитку [5].

Серед головних завдань, які будуть реалізовані в рамках бюджетної децентралізації: перегляд та чітка структуризація переліку власних та делегованих повноважень; розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування; відмова від без цільових трансфертів, перехід до системи цільових трансфертів спрямованих на компенсацію видатків органів місцевого самоврядування в результаті реалізації ними делегованих функцій; запровадження формульного розрахунку перерозподілу національних податків, закріплених за місцевими бюджетами; запровадження максимального рівня прозорості використання бюджетних коштів органами місцевого самоврядування [3].

Слід зазначити, що прийняті Верховною Радою у грудні 2014 року зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України є найбільшим за останні роки кроком у напрямку бюджетної децентралізації. Якщо раніше від 50 до 90 % бюджетів різних рівнів в Україні були дотаційними, то після проведених реформ, кількість дотаційних бюджетів скоротиться вдвічі [3].

Децентралізація бюджетної системи повинна здійснюватись поступово, за рахунок перерозподілу повноважень між місцевим самоврядуванням та центральними органами влади, а також фінансових ресурсів, які спрямовані на виконання цих повноважень з метою поступового підвищення ролі місцевих органів влади. Надання більшої фінансової самостійності місцевим громадам дозволить вирішити значущі проблеми суспільства з максимальним врахуванням інтересів громадян, адже саме це є основною політико-правовою метою нашої держави.

Цей процес повинен супроводжуватися подальшою демократизацією управлінського апарату, децентралізацією повноважень і відповідальності, адміністративними реформами, зокрема, зміною структури державної виконавчої влади. Надання широких повноважень органам місцевого управління дозволить наблизити українську систему публічної влади до європейських стандартів та пришвидшить інтеграцію України в Європейський економічний простір [1, с. 101–103]. Значна залежність місцевих бюджетів від державного бюджету свідчить про недосконалість розподілу доходно-видаткових повноважень між рівнями управління і системи міжбюджетних відносин, а також про проблеми з нарощуванням доходної частини місцевих бюджетів через слабку економічну розвиненість окремих територій.

При формуванні показників державного бюджету на 2015 рік враховано прогноз макроекономічних показників, який передбачає поглиблення падіння реального ВВП до 5,5%, у порівнянні з мінус 3,4 % у попередньому прогнозі. При цьому, прогнозний обсяг номінального ВВП збільшено на 129,4 млрд. гривень до 1850,2 млрд. гривень, що обумовлено зростанням споживчих цін на 26,7%. Зростання індексу цін виробників прогнозується на рівні 26,5%. Прогнозується збільшення фонду оплати праці на 11,6 млрд. гривень до 478,6 млрд. гривень. Середньомісячна заробітна плата складе 3990 гривень. Експерти МВФ очікують, що рівень ВВП надалі зростатиме і перевищить до кризовий рівень до 2019 року, це є відображенням глибини і масштабів нинішньої кризи. Інфляція в 2015 році сягне 27% [3].

Державний і гарантований державою борг, за підрахунками, цього року досягне свого піку в 94% від ВВП. Але очікується, що потім цей показник буде зменшуватися в постійній траєкторії, впавши нижче 71% в 2020 році [2].

Надходження місцевих бюджетів у подальшому році збільшаться за рахунок передачі 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки. Джерела наповнення місцевих бюджетів збільшаться завдяки запровадженню акцизного податку з реалізації роздрібною торгівлю підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою 5% вартості реалізованого товару. База оподаткування розшириться через стягнення податку на нерухомість відтепер і з комерційного (нежитлового) майна та податку на автомобілі з великим об'ємом двигуна. До місцевих бюджетів зараховуватиметься 80% екологічного податку, замість 35 %.

Крім того, громади одержують базову дотацію для підвищення фіскальної спроможності своїх бюджетів. Відповідно до Бюджетного кодексу, відбулись значні зміни до підходів у формуванні видаткових повноважень, які делегуються виключно на рівень міста обласного значення, районний рівень та рівень територіальних громад, які будуть об'єднані. Починаючи з 2015 року місцеві бюджети отримують такі нові види трансфертів: освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів та медична субвенція [6].

Висновки. На сучасному етапі становлення економіки зроблено значний крок вперед в проведенні реформи міжбюджетних відносин, прийняті відповідні зміни до законодавства, змінено механізми бюджетного фінансування та вирівнювання. Самостійність місцевих бюджетів повинна бути забезпечена достатньою кількістю закріплених за ними фінансових ресурсів та ширшим колом повноважень щодо вирішення важливих питань місцевого значення. Для подальшого успішного реформування системи міжбюджетних відносин Україні доцільно використати досвід провідних європейських країн, врахувавши при цьому особливості, потенціал та інтереси конкретних регіонів держави.

Література

1. Балацький Є. О. Бюджетна децентралізація: ефективність реформи на місцевому рівні / Є. О. Балацький, С. М. Фролов // Економіка і управління. – 2011. – Вип. 4. – С. 97–103.
 2. ВВП України перевищить докризовий рівень до 2019 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://banker.ua/bank_news/govregulation/2015/03/12/1180472847/vvp-ukrainy-prevysit-dokrizisnyj-uroven-k-2019-godu/.
 3. Демчак Р. Бюджетна децентралізація є основним чинником економічної безпеки держави / Р. Демчак // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://solydarnist.org/?p=15037>
 4. Проць Н. В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н. В. Проць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 221-227.
 5. Юрченко К. Які ризики децентралізації? / К. Юрченко, Г. Гудзь // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.liga.net/user/kyurchenko/article/17090.aspx>.
 6. Ярьсько Н. Ресурс місцевих бюджетів на 2015 рік / Н. Ярьсько // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247868006&cat_id=24426429.
-

Откаленко О. М., Блакита Г. В.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ВНЗ

Актуальність дослідження. В умовах ринкової економіки фінансові ресурси вищого навчального закладу виконують вирішальну роль в ефективному функціонуванні такого закладу на ринку освітніх послуг. В Україні на нинішньому етапі виникає проблема не лише цільового використання бюджетних коштів, а й підвищення ефективності їх витрачання. Питання ефективності використання бюджетних коштів порушено у Бюджетному кодексі України, зокрема у статті 7 частина 6 «...при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів» [1]. Проте практично в Україні немає будь-якої методики оцінки ефективності використання фінансових ресурсів та майна вищими навчальними закладами державної форми власності.

Оптимізація формування фінансових ресурсів ВНЗ державного сектору економіки передбачає отримання такого обсягу фінансових ресурсів, за якого вони покривали б витрати, пов'язані з наданням освітніх послуг і забезпечували збалансованість формування та використання бюджетних коштів [2, с. 50].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки проблема формування та ефективного використання фінансових коштів ВНЗ знайшла широке обговорення не тільки безпосередньо в навчальних закладах, а й в наукових колах. Цим питанням присвячені роботи українських та зарубіжних вчених Боголіб Т. М., Бланка І. А., Плахотникової Л. О., Кондрашової Т. М., Слепова В. А., Щиборща К. В.

Виклад основного матеріалу. Ключову роль у системі управління фінансовими ресурсами вищого навчального закладу відіграє його бюджет. Серед методів, що забезпечують ефективне управління фінансами найбільшого розповсюдження в останні роки одержала система бюджетування. Аналіз підходів різних наукових шкіл до визначення сутності бюджетування дозволив зробити висновок, що бюджетування на рівні вищого навчального закладу являє собою не тільки систему і технологію, але й процес, який подібно бюджетному процесу на рівні держави, визначає послідовність складання, затвердження, виконання та контролю за виконанням всієї сукупності бюджетів ВНЗ. Разом з тим бюджетування - це один з найбільш ефективних інструментів управління фінансами ВНЗ. Внутрішнє бюджетування конкретного ВНЗ слід розглядати як ключовий елемент стратегічного управління діяльністю вищого навчального закладу.

Грамотно поставлене бюджетування дозволить вирішити безліч проблем у сфері управління закладом освіти, в тому числі дозволить оптимізувати обмежені фінансові ресурси бюджету, підвищити результативність функціонування ВНЗ і якість наданих послуг, виявити і проконтролювати фінансові потоки ВНЗ та їх підрозділів.

Вихідним пунктом реалізації такого варіанту планування є створення в структурі ВНЗ центрів фінансової відповідальності. Центр фінансової відповідальності – це підрозділ університету, що має свій бюджет і певні повноваження та відповідальність за здійснення витрат, формування та використання доходів.

Відмітна ознака центрів фінансової відповідальності: фінансова самостійність у межах наявних ресурсів; право прийняття рішення; відповідальність за результати прийнятих рішень. Керівник кожного такого центру має адміністративні права, певну фінансову самостійність і відповідальний за доцільність прийнятих в межах своєї компетенції рішень.

При створенні центрів фінансової відповідальності реалізується принцип відповідності організаційній структурі. При цьому повинні враховуватися наступні умови:

- в кожному центрі мають бути показники для вимірювання обсягу діяльності і база для розподілу витрат;
- в кожному центрі повинен бути відповідальний, наділений і правами, і обов'язками перед колективом центру і перед керівництвом ВНЗ;
- кожен центр повинен мати Положення, яке регламентує його діяльність і фінансову відповідальність, яке не суперечить Статуту університету;
- ступінь деталізації обліку діяльності кожного центру фінансової відповідальності має бути достатнім для аналізу, але не надмірним.

На відміну від формалізованих форм бухгалтерської, бюджетної статистичної, податкової та іншої звітності, бюджет не прив'язаний до якогось жорсткого стандарту. У зв'язку з цим форма представлення бюджету може бути розроблена кожним навчальним закладом самостійно. Інформація, що міститься в бюджеті, повинна бути гранично чіткою, зрозумілою і значущою для її одержувача.

Однією з головних функцій системи бюджетування є ефективне управління витратами. Фінансова політика ВНЗ щодо управління витратами покликана забезпечити: розрахунок і оптимізацію фактичних витрат на підготовку одного студента конкретної спеціальності за періодами навчання; аналіз економічних показників витрат (ступеня впливу статей витрат на фінансові результати центрів витрат); проектування освітніх програм і прийняття управлінських рішень на користь спеціальності та ін.

Методика пропонує алгоритм визначення фактичних витрат на підготовку за навчальними програмами на семестр, за курсами, на одного студента. Цей показник є основним економічним виробничим показником реалізації фінансової політики ВНЗ в частині управління витратами. Пропонований підхід визначає зв'язок між витратами та результатами надання освітньої послуги, дозволяє розробити реальну вимірювальну систему, підвищує зацікавленість у кінцевих результатах усіх підрозділів, дає керівництву університету ефективний інструмент управління витратами.

Положення управлінського обліку в частині бюджетування ВНЗ мають порядок аналізу бюджетів, який передбачає етапність його проведення (рис. 1), методику проведення аналізу відхилень та класифікацію відхилень.

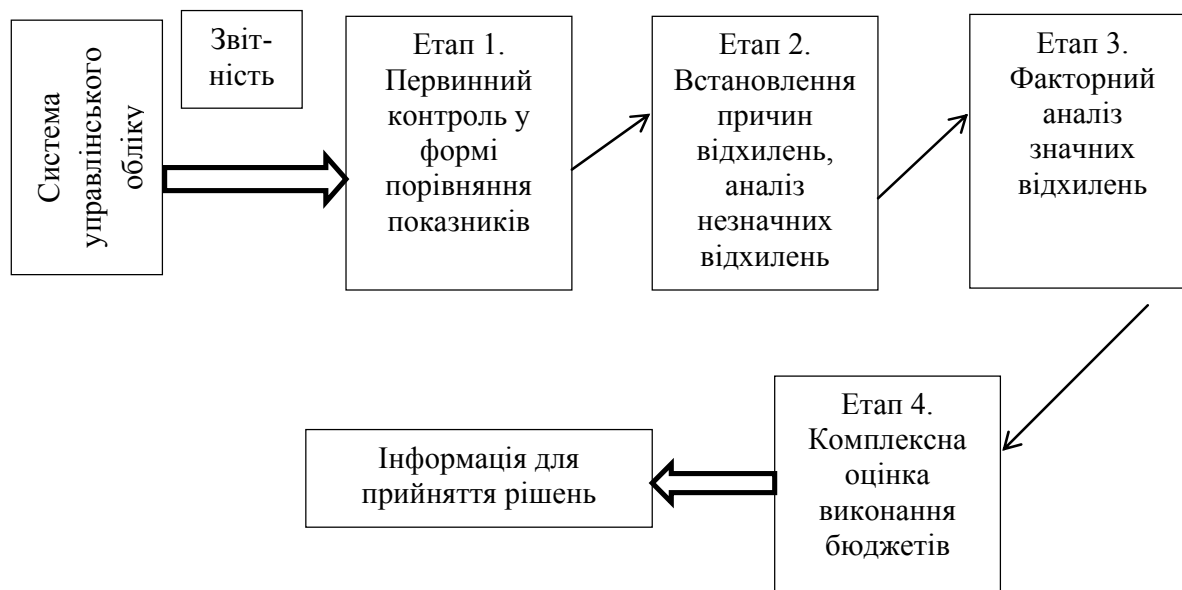

Рис. 1. Основні етапи аналізу виконання бюджету державного вищого навчального закладу

Розвиток вищого навчального закладу в контексті впровадження у його діяльність системи бюджетування містить два аспекти: операційний та стратегічний. Операційний аспект вкладається у реалізації стратегії ВНЗ через цільові показники його поточної діяльності. Такі показники обов'язково повинні бути відображені у консолідованому (зведеному) бюджеті навчального закладу державного сектору економіки.

Стратегічний аспект бюджетування полягає у створенні додаткової фінансової бази з метою реалізації проекту розвитку ВНЗ. При цьому програми розвитку повинні визначатися, виходячи із пріоритетних напрямів, які відповідали б стратегічним цілям закладу освіти.

Усі розрахунки, які виникають при формуванні бюджету ВНЗ державного сектору економіки, дають можливість у повному обсязі й у потрібний час визначити обсяг видатків за статтями, а також, відповідно, джерела їх покриття.

Визначимо переваги бюджетування:

- з моменту запровадження методики бюджетування підвищується фінансова обґрунтованість прийняття управлінських рішень на всіх етапах управління;
- підвищується ефективність використання фінансових ресурсів;
- використовуючи методику бюджетування вищий навчальний заклад має можливість складання обґрунтованого кошторису за кодами економічної класифікації видатків та із врахуванням усіх визначених пріоритетних напрямів розвитку ВНЗ;
- підвищується рівень управління ВНЗ за рахунок жорсткої фінансової дисципліни, а також за рахунок стимулювання ефективної роботи усіх структурних підрозділів з урахуванням пріоритетів розвитку ВНЗ;
- унеможливується нецільове використання фінансових ресурсів;
- виникає можливість чіткого регламенту взаємовідносин між структурними підрозділами державного ВНЗ.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що бюджетування як прогресивний спосіб виступає економічним регулятором різноманітних підрозділів, кафедр, факультетів, кількісно обґрунтовує їх плани й оцінює видатки, пов'язані з виконанням цих планів.

Ефективність ресурсного забезпечення закладів освіти може бути значно підвищена за рахунок впровадження бюджетування у вищих навчальних закладах. В той же час специфіка окремих навчальних закладів, зокрема їх організаційно-управлінська структура, потребує зваженого, творчого підходу до прийняття рішення про перехід до такої системи управління фінансами. Впровадженню такої системи в кожному окремому закладі повинні передувати ретельний аналіз ефективності діючої в ВНЗ системи управління фінансами і на цій підставі визначення доцільності переходу на нову систему, створення відповідних структурних підрозділів та вертикалі підпорядкування, контролю і відповідальності, прогнозування одержання позитивних кінцевих результатів.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07. 2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show /2456-17>
2. Григорів О. О. Бюджетування в управлінні фінансовими ресурсами вищих навчальних закладів / О. О. Григорів // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – Вип. 7(2). – С. 49-53.

Прищепя Є. В., Чернявська Л. В.
Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»
м. Черкаси

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. На сьогодні гостро стоїть питання управління державного боргу України, адже прямо чи опосередковано державний борг України впливає на стабілізацію фінансової системи держави, інфляційні процеси, інвестиції в Україну та на інші аспекти економіки країни. Слід звернути увагу на те, що держава повинна мати чітку політику управління державним боргом та ефективно її використовувати. Спостерігаючи за деякими діями уряду можна побачити, що там відсутня програма управління державним боргом і його обсяг тільки зростає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням різних аспектів управління державним боргом приділяло увагу багато науковців, серед яких В. Кучер, О. А. Кириченко, Т. П. Вахненко, О. Барановський, Н. В. Приказюк, Т. П. Моташко, В. Л. Пластун та ін. Проте, й до тепер ця проблема залишається невирішеною.

Тому **метою** нашої роботи є дослідження обсягу державного боргу та його впливу на економіку України.

Вклад основного матеріалу. Управління бюджетними коштами - сукупність дій учасника бюджетного процесу відповідно до його повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів [1].

Державний борг – це досить складний механізм, стан та розмір якого залежить від багатьох суб'єктів ринкових відносин. Щоб визначити ефективність від управління державним боргом, слід розглянути його сучасний стан. Сучасний стан державного боргу України наглядно зображений на рис. 1.

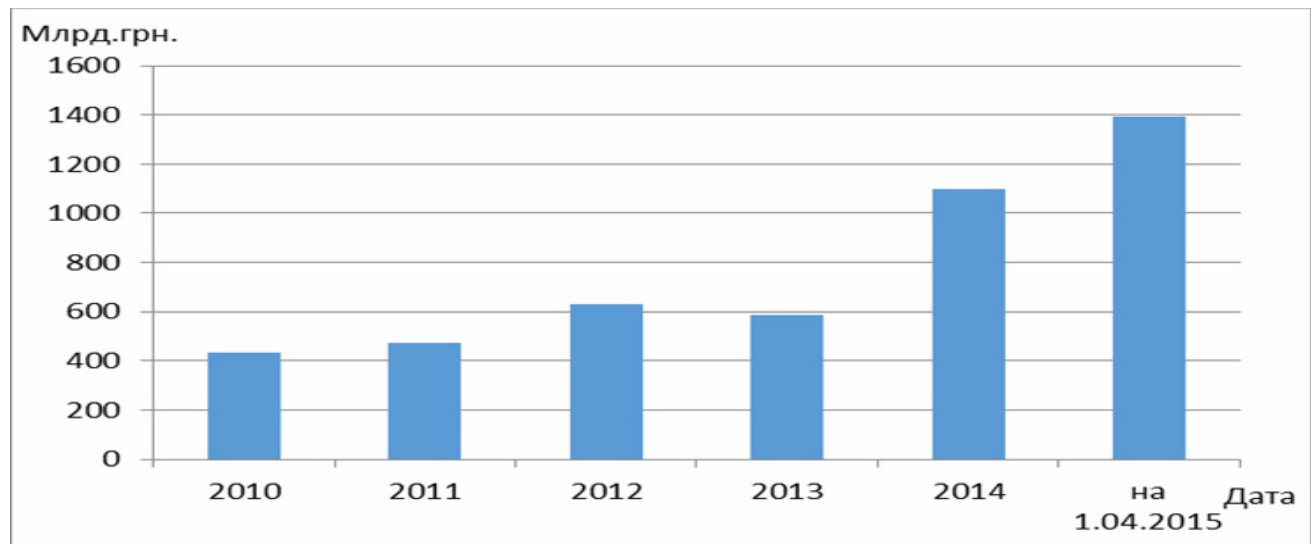

Рис. 1. Сучасний стан державного боргу України (побудовано автором за показниками [2])

За даним графіком, чітко видно що спостерігається зростання державного боргу. За прогнозами МВФ на 31 грудня 2015 року обсяг державного боргу становитиме 1394,4 млрд грн. [3]. Це свідчить про те що державна політика щодо управління державним боргом є неефективна.

Погіршується економічна ситуація в країні, що призводить до нових запозичень з боку держави та разом із цим зростання державного боргу України.

Відповідно до постанови від 11 березня 2015 р. № 88 Кабінет міністрів затвердив Положення про урядового уповноваженого з питань управління державним боргом [5]. Урядовий уповноважений – це людина з питань управління державним боргом, яка є уповноваженою Кабінетом Міністрів України посадовою особою, і на яку покладається виконання завдань з питань управління державним боргом. Посада Урядового уповноваженого вводиться в межах граничної чисельності працівників Мінфіну.

Основними завданнями Урядового уповноваженого є:

- підготовка пропозицій щодо покращення структури державного боргу, зокрема шляхом вчинення відповідних правочинів з державним боргом, включаючи обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж державних боргових зобов'язань;

- підготовка та участь у проведенні переговорів з кредиторами України з питань управління державним боргом.

Погоджуючись з автором В. Л. Пластуном [4], ми б хотіли зазначити фактори, які можуть мати позитивний вплив на економіку країни внаслідок зростання державного боргу:

- прискорення темпів економічного зростання;

- можливість здійснення масштабних капіталовкладень і реалізації довгострокових програм розвитку;

- кошти залучаються під значно менший відсоток і строки їх залучення носять довгостроковий характер у порівнянні з можливостями вітчизняної системи;

- позики, залучені суб'єктами господарювання, як правило, мають інвестиційне спрямування.

Серед негативних явищ, пов'язаних із збільшенням державного боргу, слід відзначити наступні:

- вразливість вітчизняної фінансової системи від кон'юнктури світової фінансової системи;

- нестабільність валютних курсів, яка може вплинути на можливості виконання зобов'язань у визначені строки;

- невідповідність валюти запозичень і валюти основної частини активів суб'єкта господарювання;

- розриви у строках між залученими коштами на зовнішніх ринках і строками надходжень коштів від реалізації інвестиційних проектів, кредитування банками суб'єктів господарювання;

- неможливість виконати зобов'язання при ускладненнях з доступом до джерел іноземної валюти;

- низька ліквідність світових фінансових ринків може знизити можливості щодо реструктуризації заборгованості.

Висновки. Отже, слід зазначити що держава повинна приділити увагу як і зобов'язанням державного сектора так і боргам інших суб'єктів. Розробивши та притримуючись чіткої політики, щодо управління державного боргу на сьогоднішній день, держава значно зменшить свої борги.

Література

1. Бюджетний кодекс України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572 зі змінами й доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>.

2. Державний борг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71174>.

3. Лондар Л.П. Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh_borg.pdf.

4. Пластун В.Л. Політика управління державним боргом України [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/1_28_2010/28_01_01.pdf.

5. Положення про Урядового уповноваженого з питань управління державним боргом, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 р. № 88. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/88-2015-%D0%BF>.

Романюк І. О., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. За умов розвитку ринкової економіки соціальне страхування виступає однією зі складових соціального захисту населення. Система соціального страхування, що склалася в Україні на сьогодні вже має окремі здобутки, однак, у той же час, не позбавлена вона і цілого ряду проблем, вирішення яких є питанням найближчої перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення і розвитку системи соціального страхування в Україні досліджувалися багатьма вітчизняними науковцями, серед яких варто виокремити праці М. Бровенка, Е. Лібанової, В. Надраги, В. Онікієнка, У. Садової, Л. Семів тощо. В той же час, на сьогодні в умовах реформування системи державного регулювання в Україні особливої актуальності набуває чітке окреслення проблем системи соціального страхування та визначення перспективних шляхів їх вирішення.

Мета. Головною метою дослідження є встановлення основних проблем існуючої в Україні системи соціального страхування та визначення перспективних шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Соціальне страхування – гарантована державою система заходів соціального захисту, направлена на забезпечення громадян в старості, у випадку захворювання, втрати працездатності, підтримку материнства і дитинства, а також охорону здоров'я членів суспільства в умовах страхової медицини та при виході на пенсію [1, с. 51].

Законодавством України визначено, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також з бюджетних та інших джерел, передбачених законом [3].

Основними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, згідно до вітчизняного законодавства [3], є наступні:

- пенсійне страхування;
- страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- медичне страхування;
- страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;
- страхування на випадок безробіття;
- інші види страхування, передбачені законодавством.

На сьогодні система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні надає матеріальне забезпечення та послуги понад 30 млн. застрахованим особам та є однією з ключових складових системи соціального захисту і запорукою соціального миру і суспільної злагоди [4].

В той же час, на державному рівні в системі вітчизняного соціального страхування присутні такі проблеми:

- недосконалість нормативно-правової бази для реформування системи соціального страхування в Україні, необхідність структурних змін в програмах, спрямованих на підвищення адресності соціальної допомоги, в тому числі і за рахунок відміни пільг, належних окремим категоріям громадян незалежно від їх матеріального положення там, де можливо, нового порядку отримання соціальних виплат, що базуватиметься на перевірці доходів громадян;

- недостатність фінансування в умовах гострого дефіциту бюджетних коштів в системі соціального забезпечення, загострення демографічної ситуації в державі вимагають реформування національної системи охорони здоров'я і системи пенсійного забезпечення, а саме переходу від виключно бюджетного забезпечення до нової бюджетно-страхової моделі, котра фінансується за рахунок цільових страхових внесків робітників, підприємств, а також за рахунок бюджетних коштів.

Варто відзначити, що в Україні досить довго йде дискусія про впровадження в Україні загальнообов'язкового державного медичного страхування, однак на сьогодні це питання в силу цілого ряду перешкод так і не вирішене остаточно.

Сучасна система соціального страхування в Україні за своїм змістом не є страховою в класичному розумінні, оскільки зберігає і виконує функції соціального забезпечення (допомоги) – розмір страхових внесків не узгоджується з рівнем соціального і професійного ризику, обсягом прав і гарантій страхувальників і застрахованих, має місце їх відчуженість від участі в управлінні фондами тощо [2, с. 102].

На сьогодні широкомасштабне реформування системи державного регулювання в Україні торкнулося і системи соціального страхування. Однак, варто відмітити, що пропонувані урядом новачки не знайшли широкої підтримки в суспільстві. Так, за твердженням Федерації профспілок України «останнім часом за поданням уряду до законодавства у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування було внесено ряд змін, які негативно позначилися як на функціонуванні самої системи соціального страхування, так і на забезпеченні соціальними виплатами та послугами застрахованих осіб і членів їхніх сімей» [4]. Особливих нарікань зазнає спроба уряду відмінити окремі накопичувальні фонди та запровадити надходження внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до державного бюджету.

Для вирішення цього питання спільний з'їзд представників роботодавців та профспілок України розробив ряд принципів засад реформування системи соціального страхування в Україні. Основними з них є такі:

- збереження прямого зв'язку розміру страхових виплат та страхових розмірів внесків до системи страхування. Це базовий принцип, який дозволяє зберігати стабільність системи незважаючи на економічні та політичні виклики;

- зменшення кількості фондів соціального страхування до двох та концентрація в них управління видами страхування. Це дозволить скоротити витрати на утримання системи;

- забезпечення для всіх страхових фондів статусу самоврядних організацій, які управляються соціальними партнерами (профспілками і роботодавцями) з одночасним посиленням функцій державного нагляду, що забезпечить баланс інтересів всіх сторін;

- реальне відокремлення страхових коштів від Держбюджету. Здійснення обслуговування фондів страхування в банківській системі, зокрема, в державних банках, які гарантуватимуть стабільність роботи фондів і збереження коштів;

- скасування практики виплати будь-яких страхових сум роботодавцями та концентрація цих функцій виключно у страховиків. Здійснення ними страхових виплат на безготівковій основі;

- підготовка інституційної бази для запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування [4].

Досить багато науковців висловлюють думку, що Україні необхідно переймати досвід

розвинених країн щодо створення системи соціального страхування. Однак аналіз становлення і розвитку систем соціального страхування в різних країнах світу засвідчує, що специфічні особливості не дають можливість автоматично перенести досвід розвинутих країн в сфері соціального страхування, оскільки він розрахований на розвинуті і стабільні ринкові відносини. В умовах України цю проблему слід розглядати набагато ширше, а саме як внесення істотних змін в систему соціального захисту населення, котрі, з одного боку, обумовлені необхідністю зміни правових основ існуючої системи соціального страхування на державному рівні, а з іншого – децентралізації економіки, тобто перенесення на рівень органів місцевого самоуправління відповідальності за рішення багатьох соціально-економічних проблем.

Отже, соціальне страхування вимагає подальшого вдосконалення для забезпечення прозорості та публічності діяльності фондів соціального страхування, уніфікації бази нарахування страхових внесків, створення єдиної процедури їх оплати, системи обліку та контролю фінансових потоків, впровадження медичного страхування.

Висновки. Таким чином, на сьогодні вітчизняна система соціального страхування перебуває в очікуванні масштабного реформування. В Україні на сьогодні є можливість створення якісно нової системи соціального страхування та усунення всіх недоліків попередньої системи, однак для цього необхідним є прийняття, в першу чергу, змін до законодавства, схвалених широкими верствами суспільства і, в тому числі, роботодавцями та профспілками.

Література

1. Бровенко М. О. Проблеми та перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні / М. О. Бровенко // Фінанси. – 2009. – С. 50–56.
2. Надрага В. І. Соціальне страхування в системі регулювання соціальних ризиків / В. І. Надрага // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 2. – С. 99–103.
3. Основи законодавства України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»: закон України від 14. 01. 1998 р. № 16/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80>
4. Проблеми удосконалення соціального страхування [Електронний ресурс] / Управління з питань соціального захисту та забезпечення Федерації профспілок України. – Режим доступу : <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/5854-problemi-udoskonallynna-sistemi-sotsialnogo-strakhuvannya>

Свинарик Б. Ц., Мацедонська Н. В.
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Імплементация європейських норм і правил у сфері управління державними фінансами передбачає реалізацію системних заходів щодо вдосконалення бюджетно-податкового законодавства в Україні. Основні положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – Угода про асоціацію) [1] за умови їх послідовної реалізації дають змогу створити інноваційний базис стратегічного розвитку нашої держави, що, знайшло відображення в цілях і завданнях, визначених у Коаліційній угоді [2], зокрема стосовно ключових перетворень у фіскальних відносинах.

Структурна модернізація вітчизняної економічної системи потребує подолання дисбалансів у

економіці, поглиблення яких характеризується збільшенням дебіторсько-кредиторської заборгованості в реальному секторі, дефіцитом фінансових ресурсів, що призводить до нарощення обсягів зовнішніх запозичень. У контексті децентралізації необхідно послідовно впровадити нові механізми вирівнювання фінансових можливостей регіонів, що дасть змогу повною мірою забезпечити прискорення економічної динаміки, виконання встановлених орієнтирів соціального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науці проблеми податкової системи досліджували такі відомі українські науковці як В. Андрущенко, В. Мельник, А. Крисоватий, К. Прочкура, Ю. Іванов, В. Терелацький та інші. Однак, в зв'язку із проходженням податкових реформ доцільно звернути увагу на суттєві зміни у реформуванні національної податкової системи.

Мета. Розглянути засади подальшого реформування національної податкової системи в контексті Коаліційної угоди та Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Виклад основного матеріалу. Ускладнення ситуації у фіскальній сфері України супроводжується загостренням ризиків зниження інвестиційної активності, посиленням тенденцій міграції робочої сили й капіталу тощо. Запровадження адекватних заходів державного регулювання, спрямованих на нейтралізацію таких ризиків, виявилось замало. Протягом останнього року було підвищено ставки та розширено базу низки податків і зборів. На доходи бюджету впливали інфляційні процеси, переплати податків та бюджетна заборгованість із відшкодування ПДВ. Таким чином, у 2014 р., незважаючи на певне зростання фактичних податкових надходжень до зведеного бюджету України порівняно з попереднім роком, доходи, що формувалися за допомогою обов'язкових платежів і зборів, були недовиконані відносно встановлених законом показників.

До податкової системи України були внесені зміни, котрі сприяли посиленню фіскальної консолідації - зростанню надходжень до державного й місцевих бюджетів усіх рівнів із метою зменшення ресурсного дефіциту та виконання державних боргових зобов'язань. Це дало змогу певною мірою компенсувати розбалансованість дохідних і видаткових частин бюджетів усіх рівнів, а також частково відшкодувати витрати на утримання армії, забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб і учасників АТО.

За наполяганням коаліції вперше за багато років встановлено підвищену ренту на окремі види корисних копалин – залізну руду та природний газ. Варто зауважити, що такі зміни супроводжуються активними дискусіями з боку представників бізнесу. На наш погляд, за наявності узгоджених позицій щодо розкриття інформації підприємств у рамках фінансової й нефінансової звітності, доцільно на громадських засадах створити спеціальну аналітичну групу незалежних експертів. Із метою дотримання принципів нейтральності та справедливості в зобов'язаннях щодо сплати рентних платежів завданням фахівців має стати аналіз і оцінка ланцюжка доданої вартості продукції, її рентабельності з урахуванням кон'юнктури ринків.

Позитивним є те, що скасовано три збори: на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства; у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності – з 1 січня 2016 р.. Включено в акцизний податок збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну й теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками. Доцільність цієї трансформації зумовлена тим, що у країнах ЄС енергетичні продукти, зокрема бензин, електроенергія, газ, вугілля, дизельне паливо, належать до підакцизних товарів.

Проте податкова система, сформована за наслідками зазначених змін, ще не створила передумов для досягнення стратегічної мети – забезпечення стійкого економічного зростання на інноваційних засадах. На окрему увагу заслуговує послідовне внесення змін у врегулювання податкових відносин у контексті здійснення бюджетної децентралізації. Слід крок за кроком підвищувати ступінь децентралізації у формуванні й виконанні місцевих бюджетів. В умовах розширення переліку закріплених податків та перегляду нормативів їх розподілу між рівнями

бюджетної системи, забезпечення їх збалансованості відповідно до фактичних видаткових, потреб, ускладнене. Зазначені зміни спричинили поглиблення диференціації можливостей органів місцевого самоврядування щодо розширення дохідної бази місцевих бюджетів, зокрема за рахунок особливостей розміщення бази оподаткування, а також адміністрування тих податків і зборів, надходження котрих включаються до місцевих бюджетів.

Стосовно вдосконалення інституту місцевих податків і зборів залишаються невирішеними питання збільшення можливостей органів місцевого самоврядування щодо регулювання ставок та баз оподаткування, впровадження спеціального (місцевого) оподаткування як додаткового фінансового інструменту для реалізації повноважень із надання місцевих суспільних послуг.

Удосконалення податкової системи повинне здійснюватися на основі розширення бази обов'язкових платежів і зниження ставок оподаткування та/або поліпшення її властивостей у контексті взаємодії просторово-часових зовнішніх і внутрішніх чинників забезпечення стабільності в суспільстві. При цьому наголошується, що перевага перенесення податкового навантаження на споживання й податки на власність може надаватися лише за наявності якісного менеджменту у сфері державних фінансів.

Співпраця з МВФ, іншими міжнародними фінансовими організаціями потребує глибокого аналізу рекомендацій, відображених у Меморандумі про економічну та фінансову політику [3], де визначені основні напрями змін у національному податковому законодавстві в безпосередній координації із заходами з імплементації Угоди про асоціацію. По-перше, йдеться про збереження курсу на детінізацію зарплат і реформу єдиного соціального внеску. При цьому темпи таких змін доцільно гармонізувати з прогресивним скороченням витрат на пенсійне забезпечення. По-друге, рекомендації МВФ включають запровадження загальної системи оподаткування у сфері сільського господарства із січня 2016 р. і відповідні заходи. Не піддаючи сумніву своєчасність таких пропозицій, на наш погляд, варто розглянути концепцію державної підтримки сільськогосподарського сектору вітчизняної економіки крізь призму реалізації заходів продовольчої безпеки. Отже, зазначимо що, скорочення податкових пільг у аграрному секторі економіки доцільно супроводжувати компенсаційними заходами, державної допомоги виробникам сільськогосподарської продукції, що відповідатиме найкращій європейській практиці.

По-третє, поради МВФ стосуються подальших кроків у напрямі розширення бази оподаткування доходів громадян шляхом запровадження прогресивних податкових ставок. Такі дії спрямовані на посилення принципу справедливості у вітчизняній податковій системі.

Також удосконалення адміністрування податків передбачає ліквідацію тіньових, схем у зовнішньоекономічній діяльності та податкових ям, а також поліпшення транспарентності шляхом забезпечення оприлюднення, інформації щодо суб'єктів господарювання, котрі мають податковий борг, запровадження електронних сервісів для платників податків, остаточного врегулювання системи електронного адміністрування ПДВ, розширення сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій.

Висновки. Отже, сьогодні урядовці мають пояснити суспільству й бізнесу вимушений характер політики фіскальної консолідації, визнати її реальні соціально-економічні наслідки та показати, за яких умов і в якому напрямі буде змінено податкову політику. Зокрема, потрібно визнати, що з початком економічного піднесення в Україні буде проведено наступний етап перетворень у цій сфері. Процес змін повинен бути націленим на чітко визначені завдання, відповідати потребам і можливостям економіки та системи державних фінансів, передбачати адекватні засоби досягнення встановлених кількісних і якісних індикаторів. Успіх податкової реформи залежатиме від ефективності розробленої комунікаційної стратегії, що передбачатиме налагодження діалогу з бізнесом, громадськими організаціями, науковою спільнотою, групами, що мають спеціальні інтереси. У свою чергу, прозорість податкової реформи має забезпечуватися через оприлюднення очікуваних наслідків її реалізації та звіти уряду про хід і фактичні наслідки реформи.

Література

1. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www/kmu.gov.ua/kmu/control/ru/publish/article?att-id=246581344>.
 2. Угода про коаліцію депутатських фракцій « Європейська Україна » : підпис. 27.ІІ.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001001-15>.
 3. Меморандум про економічну та фінансову політику (між Україною та Міжнародним валютним фондом) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mintin.dov.ua/control/uk/publish/article?artid>.
-

Федорченко К. В., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА

Актуальність дослідження. Ефективне управління бюджетними ресурсами є важливим чинником міцної фінансової системи держави. Функціонуюча система казначейського виконання бюджетів ефективна, але потребує подальшого вдосконалення і активного впровадження нових перспективних науково-технологічних здобутків, кращих зразків європейського досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання даної проблеми висвітлювались в працях В. Т. Александрова, С. О. Булгакової, П. Г. Петрашка, В. І. Стоян, Н. І. Сушко, О. О. Чечуліної. Необхідність гармонізації обліку результату виконання бюджетів органами Державної казначейської служби України підсилюється такими чинниками, як: низька ефективність організації діяльності розпорядників бюджетних коштів; недоліки в організації обліку виконання бюджетів, що не сприяє досягненню запланованих цілей. В цілому, є потреба обґрунтування ролі й місця обліку результату виконання бюджетів на сучасному етапі розвитку фінансової системи України.

Мета статті полягає в проведенні аналізу стану функціонування системи казначейського виконання бюджетів та розроблення пропозицій щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Виконання бюджету – одна зі стадій бюджетного процесу, яка передбачає забезпечення повного і своєчасного надходження всіх передбачених бюджетом доходів і забезпечення всіх запланованих бюджетом видатків. Одним із основних учасників бюджетного процесу на стадії виконання є Державне казначейство України (ДКУ), яка є правонаступником прав та обов'язків Державного казначейства України – урядового органу державного управління, що діяв у системі Міністерства фінансів України. Державне казначейство України (Казначейство України) було створена згідно з Указом Президента України від 13 квітня 2011 року №460/2011.

Згідно зі своїм Положенням, ДКУ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. Основне призначення цього органу як фінансового інституту – забезпечення обслуговування бюджетів та оперативне управління бюджетними коштами..

Основними завданнями Казначейства України є:

- внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;
- реалізація державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів [1].

Одним з позитивних моментів у казначейському обслуговуванні державного бюджету з питання управління бюджетними ресурсами стало запровадження Державним казначейством України

системи управління Єдиним казначейським рахунком (ЄКР), що дало змогу істотно зменшити вплив касових розривів на рівень поточного виконання видаткової частини бюджету.

Функціонування єдиного казначейського рахунку як основного рахунку держави для проведення фінансових операцій та ефективного управління коштами державного та місцевих бюджетів через систему електронних платежів Національного банку України (СЕР НБУ) регламентується Положенням про єдиний казначейський рахунок, затверджений наказом Державного казначейства України від 26.06.2002 року за №122. ЄКР об'єднує систему рахунків, що діють в єдиному режимі та через які органи Державного казначейства України проводять операції за доходами та видатками бюджетів усіх рівнів. Це дає можливість Казначейству України в режимі реального часу отримувати інформацію про рух та наявність коштів на ЄКР. Запровадження обліку зобов'язань розпорядників коштів бюджетів в органах Державного казначейства сприяло контролю за дотриманням розпорядниками коштів взятих бюджетних зобов'язань у межах бюджетних асигнувань та вдосконаленню механізму використання бюджетних коштів. Бухгалтерський облік та фінансова звітність про виконання державного та місцевих бюджетів, а також облік і звітність установ та організацій, підприємств та інших юридичних осіб усіх форм власності, які отримують кошти державного або місцевих бюджетів щодо виконання повноважень, наданих Бюджетним кодексом України, є ключовими елементами системи казначейського виконання бюджетів.

Успішне виконання державного та місцевих бюджетів може бути забезпечене за умови чіткої організації бухгалтерського обліку. Прийняття управлінських рішень базується на всебічному і глибокому аналізі облікових даних, обґрунтування цих рішень залежить від повноти і достовірності вихідної інформації, яка формується на базі даних обліку і звітності [4].

Звітність належить до елементів бухгалтерського обліку з дотриманням національних положень (стандартів) та є завершальним етапом бухгалтерського узагальнення інформації.

На даний час для розпорядників та одержувачів бюджетних коштів як державного, так і місцевих бюджетів діє одна інструкція, а саме: Порядок складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 04.03.2015 №289 [3].

Розпорядники бюджетних коштів за новою підпорядкованістю складають і подають фінансову та бюджетну звітність як новоутворені залежно від того, яка звітність складається та подається (місячна, квартальна, річна). У процесі функціонування бюджетних установ та організацій виникає потік різнобічної інформації про їх діяльність. Одночасно з внутрішньою потребою та вимогами управління створюється великий пласт зовнішньої статистичної, податкової звітності, важливе місце в якій посідає звітність.

У цих умовах дуже важливе значення має кадрове забезпечення (підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів з бухгалтерського обліку). Тим більш, що зі вступом в дію відповідно до статті 56 Бюджетного кодексу України та на виконання пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 26.01.2011 № 59 «Про затвердження Типового положення про бухгалтерську службу бюджетної установи», Наказу Міністерства фінансів України від 21.02.2011р №214, згідно з яким значно підвищились вимоги щодо прийняття на посаду головного бухгалтера бюджетної установи. Так, більш жорсткими стали умови щодо освіти та стажу роботи на керівних посадах.

Систематичне вдосконалення бухгалтерського обліку, внесення змін до форм звітності потребує постійного доопрацювання прикладного програмного забезпечення та його оновлення розробниками. Нинішній порядок робіт не сприяє оперативному розширенню функцій програмного забезпечення. На сьогодні територіальні органи Казначейства України вимушені вносити в ручному режимі зміни до форм звітності, що призводить до помилок. Останнім часом кількість таких ручних операцій зросла до 55-60%. Крім того, морально застарілі операційні системи та технології розробки, різномірна технологічна інфраструктура зумовили загальний критичний стан інформаційно-аналітичних систем Державного казначейства України, що в свою чергу, не тільки перешкоджає

вчасному забезпеченню виконання державного та місцевих бюджетів і формування своєчасної повної звітності про стан справ, а й створює загрозу функціонуванню системи ДКСУ в цілому [5].

Ситуація, що склалася, потребує комплексного підходу до заміни всієї казначейської інформаційно-аналітичної структури в цілому в межах єдиного проекту – системи управління державними фінансами.

Для успішного та якісного оновлення інформаційно-аналітичної системи Казначейства України має бути окреме наукове підприємство, яке мало б відповідні повноваження та матеріально-технічну базу для розробки і створення на основі нормативно-правових актів, методик та інструкцій відповідних технічних завдань та інформаційних технологій.

Висновки. Запровадження Єдиного казначейського рахунку та обліку зобов'язань розпорядників коштів у межах бюджетних асигнувань як державного, так і місцевих бюджетів у системі органів Казначейства України стали важливими кроками в управлінні бюджетними ресурсами. Виконання бюджетів Державним казначейством України ведеться в автоматизованому режимі, але має потребу в удосконаленні. Зміни у веденні бухгалтерського обліку обов'язково мають супроводжуватися запровадженням нової технологічної платформи.

Література

1. Костенко О. Актуальні питання розвитку інформаційних технологій в Держказначействі / О. Костенко // Казна України: Всеукраїнський науково-практичний журнал. – №1 (4). – 2010. – С.14-17.
2. Положення про Державну казначейську службу України від 13 квітня 2011р. №460/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Порядок складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів: Наказ Міністерства фінансів України від 03.04.2015 р. №289 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про Державне казначейство України: Указ Президента України від 27 квітня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Харченко С. І. Державне казначейство України у документах, цифрах та особах 1995-2010: [Збірник матеріалів, присвячений 15-й річниці створення Державного казначейства України] / С. І. Харченко, О. С. Даневич, Н. І. Сушко, Л. В. Гізатуліна, Н. М. Набедрик, Л. П. Стадник, Р. П. Лесик, Н. П. Гордієнко. – К.: Піраміда, 2010. – 416 с.

Футорний П. В., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОЦЕСУ ІМПЛЕМЕНТУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження полягає у дослідженні результатів після прийняття змін до податкового та бюджетного законодавства в рамках проведення реформи територіальної організації влади. В її основі – децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад із перерозподілом завдань, повноважень і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо впровадження бюджетної децентралізації із визначенням ролі та місця місцевих бюджетів у їх взаємодії з Державним бюджетом висвітлені у працях багатьох науковців, зокрема у роботах О. Василик, М. Деркача, В. Кравченко, О. Кириленко, І. Мідяної та ін. Проте науковий інтерес становлять не лише механізми

впровадження бюджетної децентралізації, а й реальні статистичні дані, які характеризують прогрес у цьому процесі, що і становить наукову новизну обраної теми.

Метою статті є дослідження особливостей імплементування бюджетної децентралізації в Україні та її стан на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Децентралізація – це процес передачі значних повноважень, у першу чергу бюджетних, від центральних органів державної влади органам місцевого самоврядування, в основі якого лежить прагнення реалізації загальнодержавних обов’язків органами, що територіально знаходяться ближче до людей, тобто на місцевому рівні, де такі обов’язки можна реалізовувати найбільш успішно [1].

Точкою відліку у процесі імплементування бюджетної децентралізації стали прийняті наприкінці 2014 р. зміни до Податкового та Бюджетного кодексів, які вже у 2015 р. значно розширили фінансові можливості місцевого самоврядування, а в майбутньому забезпечать економічну самодостатність та фінансову спроможність адміністративно-територіальних одиниць, у тому числі і нових об’єднаних територіальних громад.

Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» (із змінами та доповненнями, від 7.04.2015 р. N 288-VIII) задекларовано особливості впровадження процесу бюджетної децентралізації (рис. 1.).

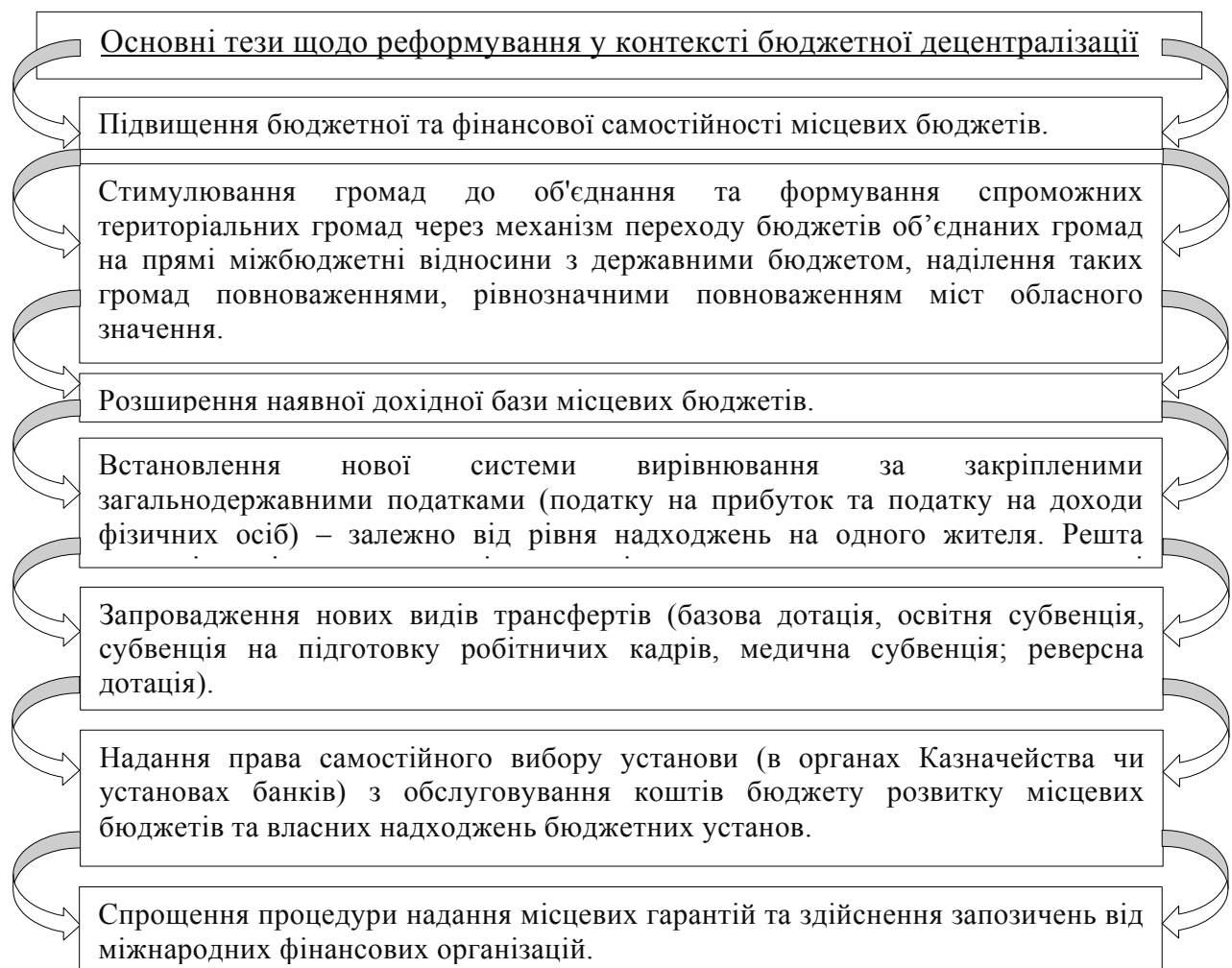

Рис. 1. Основні тези щодо реформування у контексті бюджетної децентралізації (складено за матеріалами [2])

Варто також відзначити основні кроки щодо розширення дохідної бази місцевих бюджетів, адже делегування повноважень в рамках децентралізації влади неодмінно повинне супроводжуватись відповідним достатнім рівнем бюджетного наповнення.

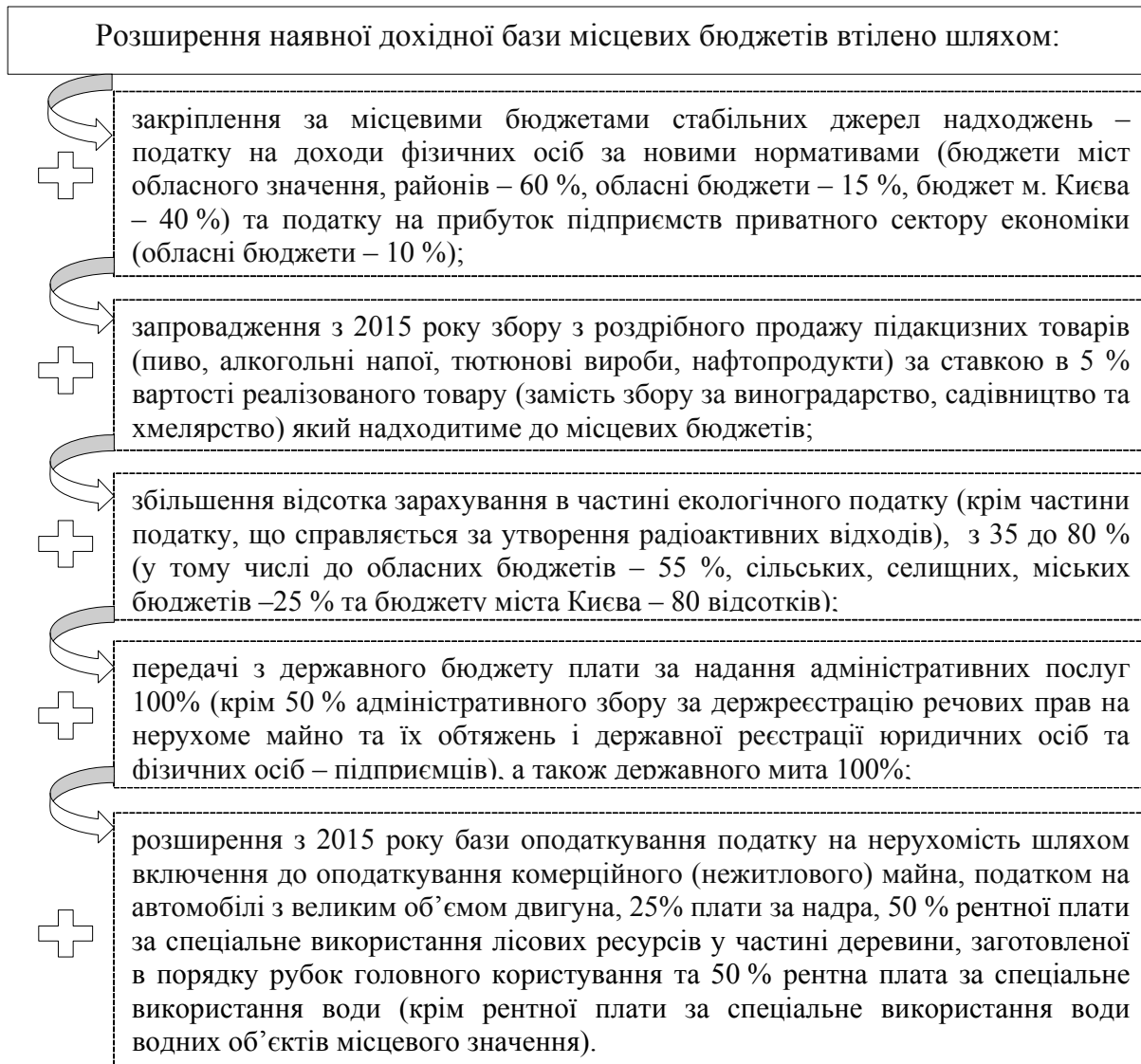

Рис. 2. Дохідна база місцевих бюджетів (складено за матеріалами [2])

З огляду на зміст рис. 2, слід зазначити, що відповідно до концепції реформування адміністративно-територіальних одиниць передбачено створення об'єднаних територіальних громад, які мають можливість отримати весь спектр бюджетних повноважень та фінансових ресурсів, що їх наразі уже мають міста обласного значення, зокрема у частині зарахування 60 % податку на доходи фізичних осіб, а також право на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (раніше прямі відносини мали лише області, райони, міста обласного значення), та право на отримання державних субвенцій [3].

Проаналізуємо перші здобутки у рамках бюджетної децентралізації, що отримали місцеві бюджети за першу половину 2015 року (табл. 1).

Розглянемо детальніше саме ті податки і збори, що стали основними у процесі впровадження бюджетної децентралізації. У період за січень-червень 2015 року до загального фонду місцевих

бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 45,55 млрд. грн, що складає 60,7 % від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами на 2015 р. При цьому приріст надходжень до загального фонду проти січня-червня 2014 р. (у співставних умовах) склав 17,16 %, що у абсолютному виразі відповідає зростанню на 6,67 млрд. грн. у порівнянні із аналогічному періоду 2014 р. (38,88 млрд. грн.).

**Таблиця 1 – Доходи місцевих бюджетів за січень-червень 2013, 2014, 2015 рр.
(без урахування обсягу міжбюджетних трансфертів), млрд. грн
(складено за матеріалами [4])**

Показник	II кв. 2013 р.	II кв. 2014 р.	II кв. 2015 р.	Абсолютні зміни	
				II кв. 2015 р./ II кв. 2014 р	II кв. 2015 р./ II кв. 2013 р
ПДФО	30,35	30,27	24,21	-6,06	-6,14
Податок на прибуток	0,45	0,19	2,64	+2,45	+2,19
Акцизний збір	0,41	0,16	3,26	+3,1	+2,85
Податок на майно	0,09	0,02	7,14	+7,12	+7,05
Плата за землю	6,22	6,01	6,6	+0,59	+0,38
Інші	2,52	2,23	1,7	-0,53	-0,82
Всього	40,04	38,88	45,55	+6,67	+5,51

Загалом обсяг надходжень ПДФО за січень-червень склав 24,21 млрд. грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами, становить 54,3 %. Надходжень податку на майно – 7,14 млрд. грн., плати за землю – 6,6 млрд. грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами – 51,2 % та 57,4 % відповідно [4].

Станом на 01.07.2015 р. фактичні надходження по нововведеному акцизному податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів склали 3,26 млрд. грн., що дозволило у 20 разів збільшити надходження із даної податкової групи у порівнянні із попередніми періодами.

Висновки. Отже, процес імплементації бюджетної децентралізації став основоположним в умовах кризового періоду розвитку української державності. Визначене законодавством розв'язання проблеми оптимального перерозподілу повноважень та фінансових ресурсів між центральними та місцевими органами влади за перше півріччя 2015 р. демонструє зростання обсягу надходжень місцевих бюджетів на 37,7 % у порівнянні із аналогічним періодом 2014 р. Подальше реформування бюджетних відносин держави із потенційними об'єднаними територіальними громадами є одним із найбільш актуальних у контексті підвищення ефективності бюджетної системи України.

Література

1. Офіційний портал реформа децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/415>
2. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин. Закон України (із змінами та доповненнями, від 7.04.2015 р. N 288-VIII // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/79-19>
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р //

Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>

4. Звітність із виконання бюджетів за даними Державної казначейської служби України за II кв. 2013, 2014, 2015 рр [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>

2. СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ СТРАХОВОМУ ПРОСТОРИ

Власюк О. М., Антонюк П. П.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СТАНОВЛЕННЯ КЕПТИВНИХ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Рівень страхового захисту, який склався сьогодні, не забезпечує достатнє покриття ризиків, що супроводжують виробничі процеси в промисловості. Відсутність комплексної методики оцінки страхового захисту з позиції підприємства-страхувальника знижує ефективність управління ризиками на основі використання інструментів страхування та кептивного самострахування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань використання страхових кептивів зробили такі вітчизняні вчені, як: Н. Александрова, В. Базилевич, І. Бондар, О. Вовчак, О. Гаманкова, Т. Говорушко, Л. Горбач, М. Клапків, А. Кравець, С. Осадець, В. Фурман та інші. Дані вчені переважно досліджують цілі, перспективи та недоліки використання кептивного страхування.

Метою статті є визначення особливостей (специфічних рис), засад становлення та розвитку кептивного страхування в Україні. Окрім цього слід провести аналіз і обґрунтувати методи створення креативних страхових компаній.

Виклад основного матеріалу. Кептивне страхування вважається необхідною складовою світового фінансового ринку. Так, вже більш ніж століття кептивні страхові компанії створюються з метою покриття страхових ризиків материнської структури. Найочевиднішим розвиток кептивного страхування є в офшорних зонах, у яких діяльність страхових кептивів регламентується і контролюється спеціальним законодавством. Досвід та напрями використання послуг страхових кептивів, переваги та недоліки їх діяльності у світовому просторі є основою для виявлення характерних ознак національних страхових кептивів. Науковці не досить давно почали досліджувати процес створення страхових компаній материнськими структурами.

Створення кептивної страхової компанії є одним з варіантів створення фонду самострахування підприємства. Англійське слово «кептив» (captive), що означає «залежний від чужого», доволі точно передає основну особливість кептивних компаній, яка полягає в їх залежності від засновника. Кептивна страхова компанія переважно створюється у тому випадку, якщо страховий ринок не може задовольнити потреби підприємства в захисті від власних ризиків або створення КСК обіцяє певні економічні переваги.

Кептивна страхова компанія (КСК) – акціонерна компанія, яка обслуговує цілком або переважно корпоративні страхові інтереси засновників. Засновниками можуть бути банки, ПФГ. Кептив може бути дочірньою компанією іншого страховика [6, с. 132].

Під час організації КСК виникають різноманітні проблеми, які представлені та описані у табл. 1.

Слід зауважити, що становлення страхового ринку України характеризується зміною власників страхових компаній та їхніх цілей щодо напряму використання страховика. На нашу думку, створення/купівля страхових компаній передбачає досягнення материнською структурою цілей:

– дочірня страхова компанія організовується для здійснення комплексного страхування або з метою реалізації певної страхової програми, наприклад, медичне страхування працівників,

страхування катастрофічних ризиків тощо. Відносно материнської компанії є кептивною страховою компанією;

– материнська компанія за рахунок залучення до портфеля акцій страховика диверсифікує інвестиційний портфель, отримує додаткові прибутки, розширює сфери впливу тощо. Однак не завжди метою сформованої страхової компанії є страхування ризиків організації–засновника. Такі компанії можуть бути і страховими кептивами, якщо, окрім вищеперерахованого компанію ще й використовує материнська структура для страхування власних ризиків, в іншому разі страхова компанія буде діяти на страховому ринку в статусі незалежної.

Таблиця 1 – Проблеми створення кептивних страхових компаній

Проблема	Детальний опис проблеми
Обмеженість страхового поля	Передусім означає обмеженість діяльності КСК рамками материнської компанії на першому етапі її розвитку, це збільшує небезпеку виникнення і накопичення збитків. Така ситуація вимагає проведення значного обсягу перестрахових операцій для забезпечення фінансової стійкості КСК, внаслідок цього витрати на перестраховування можуть виявитися занадто високими
Додаткові витрати на створення і функціонування КСК	Отримання ліцензії на страхову діяльність вимагає наявності статутного фонду у розмірі, визначеному законодавством (в Україні вимоги щодо статутного фонду страхової компанії – 1 млн. євро і 10 млн. євро для страхових компаній зі страхування життя). Крім того, компанія повинна мати достатні власні кошти, щоб забезпечити свою платоспроможність. В процесі діяльності КСК також виникають такі поточні витрати, як податки, управлінські витрати тощо
Необхідність використання послуг страхового ринку	Проблема від створення КСК виявляється у таких послугах, як запрошення експертів і фахівців страхових компаній для виконання робіт з аналізу ризику, оцінки збитку тощо. Ці послуги можуть виявитися дорогими для кептивної страхової компанії
Погіршення фінансової стійкості КСК	Через бажання керівництва материнської компанії знизити витрати на страхування. Оскільки КСК є фактично підрозділом материнської організації, її адміністрація може впливати на управлінські структури КСК, змушуючи їх ухвалювати ті чи інші рішення, що неможливо, якщо організація має справу з незалежним страховиком. Наприклад, змінити (знизити) страхові тарифи, щоб знизити власні фінансові витрати. З боку материнської компанії це зумовлено бажанням економії, але зловживання такими рішеннями може значно погіршити фінансову стійкість страхової компанії
Витрати часу управлінських структур в період організації кептивної компанії для її створення і становлення	Необхідні великі витрати часу і коштів з боку материнської компанії, які можуть виявитися не адекватними очікуваній вигоді від створення кептивної страхової компанії

Від створення КСК підприємства також можуть отримати багато переваг, які наведено у табл. 2.

Таблиця 2 – Переваги підприємства від створення КСК

Перевага	Детальний опис переваги
Економія грошових коштів підприємства і коротші, ніж при страхуванні, терміни відшкодування виниклих збитків	Створення КСК може допомогти зменшити страховий тариф, завдяки скороченню певних статей витрат, які переважно включаються у вартість страхування (наприклад, адміністративні витрати). Витрати на страхування зменшуються ще й тому, що материнська компанія може отримати доступ за допомогою КСК на дешевший ринок перестрахування
Отримання прибутку від діяльності КСК	Успішна діяльність КСК збільшує прибутки материнської компанії, оскільки уможливорює зменшити витрати страхування через зниження розміру страхових премій та розширити страхове покриття. Окрім того, КСК може почати працювати на відкритому страховому ринку. На початку розвитку ринку страхування в Україні майже усі найбільші страхові компанії тією чи іншою мірою були галузевими чи відомчими, обслуговуючи насамперед корпоративні страхові інтереси своїх засновників, а також самостійних господарюючих суб'єктів, що входили до структури багато-профільних концернів або великих фінансово-промислових груп. Перетворення КСК в універсальні страхові компанії є для українського ринку звичайним явищем природного процесу. В Україні є багато колишніх кептивних страхових компаній, які потім вийшли на всеукраїнський страховий ринок і успішно працюють [7, 8]
Мінімізація ризиків	Створення КСК дає можливість уникнути багатьох інших потенційних ризиків, які можуть виникнути у підприємства за взаємодії з страховою компанією, передусім ризиком банкрутства страховика
Диверсифікація ризиків	Залежно від класу і типу можливих збитків ризики можуть передаватися або в КСК, або на зовнішній страховий ринок. Очевидно, що передбаченіші і стабільніші ризики вигідніше зберігати на власному утриманні
Доповнення до страхування у професійних страхових компаніях	Однією із переваг для розвитку КСК є відсутність пропозицій страхового покриття для деяких ризиків на звичному страховому ринку. КСК в змозі створити страхові фонди для покриття будь-яких видів збитків, зокрема тих, для яких звичний страховий ринок не може запропонувати страхового захисту
Вихід на ринок перестрахування	Ринок перестрахування є, по суті, гуртовим ринком страхування, в якому перестрахові компанії виступають як гуртові продавці (або покупці). Витрати на створення і управління перестрахової компанії виявляються значно нижчими, а середній розмір страхової суми під час перестрахування значно вищими. Вигода для страхувальника – нижчі тарифи на страхування. Крім того, на відміну від страхування, ринок перестрахування дає змогу залишати на утриманні страхувальника прогнозовані ризики

Висновки. На страховому ринку України діє значна кількість кептивних страхових компаній, незважаючи на позитивні зрушення, які відбувалися в останні роки, серед яких можна виділити:

зростання капіталізації страховиків, укрупнення страхових компаній, поступальне зростання обсягів зібраних страхових премій, зниження рівня збитковості страхового ринку. Нині більшість діючих страхових кептивів є повноцінними компаніями страхового ринку, які окрім обслуговування страхових інтересів материнської компанії проводять активну політику залучення зовнішніх клієнтів. Це в свою чергу сприяє якісному розвитку вітчизняного ринку страхування, за рахунок внутрішнього потенціалу держави. Існує значна проблема заповнення страхового ринку іноземними страховиками, і саме кептивні страхові компанії, маючи підтримку материнських структур, можуть на рівні конкурувати з відомими іноземними страховиками.

Література

1. Про страхування : [Закон України від 1.04.2015 р. № 246-VIII] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
 2. Александрова М. М. Страхування / М. М. Александрова. – К.: ЦУЛ, 2002. – 116 с.
 3. Бондар І. В. Сучасний страховий ринок України / І. В. Бондар. – Вісник академії економічних наук України. – 2013. – №2. – С. 12-15.
 4. Кравець А. В. Сутність та класифікація вітчизняних кептивних страхових компаній: [монографія] / А. В. Кравець. – К.: Економічний простір, 2012. – 267 с.
 5. Осадець С. С. Страхування: підручник / С. С. Осадець. – Вид. 3-тє. – К.: КНЕУ, 2012. – 604с.
 6. Фурман В. М. Страхувальний ринок України: Стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання / В. М. Фурман // Фінанси України. – 2014. – №12. – С. 131–140.
-

Гелик М. М., Антонюк П. П.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СТРАХОВИЙ РИНОК: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Страхувальний ринок є невід'ємною складовою фінансового ринку України. Успішний його розвиток залежить від розширення переліку страхових послуг, підвищення їхньої конкурентоспроможності, удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності, підвищення вимог до порядку створення діяльності страхових компаній, подальшої інтеграції країни у міжнародні структури, залучення страхового ринку до вирішення найважливіших питань економічного розвитку. Створення сприятливих умов для розвитку страхування в Україні потребує проведення глибоких теоретичних досліджень та надання наукових рекомендацій, які можуть стати важливим чинником ефективного функціонування національного страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку страхового ринку та його станом займалося багато провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема В. Д. Базилевич, Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, А. М. Єрмошенко, О. В. Козьменко, Н. І. Машина, М. В. Мних, А. Л. Самойловський, Н. В. Ткаченко, В. М. Фурман, М. С. Жилкіна, Л. І. Рейтман, Д. П. Фролова, В. В. Шахова, І. Ю. Юргенса та інших. В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, А. В. Василенко, Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, Л. М. Горбач, Л. М. Гутко, А. О. Єпіфанов, А. М. Єрмошенко, О. Д. Заруба, О. В. Козьменко, Н. І. Машина, С. С. Осадець, Н. В. Ткаченко, С. І. Юрій та інших.

Метою статті є визначення тенденцій розвитку страхового ринку України, виявлення чинників, які впливають на його стан, а також запропонування напрямів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Страхувальний ринок – це особливі соціально-економічне середовище і сфера економічних відношень, де об'єктом купівлі-продажу є страхова послуга,

формуються попит і пропозиція на неї. Основна мета страхового ринку – забезпечення безперервності процесу суспільного відтворення через продаж специфічної фінансової послуги, що здійснює матеріальну компенсацію шкоди, яка заподіяна майновим інтересам страхувальників у результаті настання подій, що називаються страховими випадками. Страховий ринок можна розглядати і як особливу систему організації грошових відносин із формування і розподілу страхового фонду, щоб забезпечити страховий захист суспільства за допомогою створення структури страхових організацій, які беруть участь у продажу відповідних страхових послуг [5].

Крім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого інвестування в реструктуризацію економіки. Воно значною мірою звільняє бюджет держави від тягаря витрат на відшкодування збитків, що мають місце внаслідок природних катаклізмів, катастроф, нещасних випадків, захищає підприємців від різноманітних ризиків, забезпечує підтримку рівня соціальних стандартів громадян. В цілому страхова діяльність належить до найприбутковіших видів світового бізнесу.

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній в Україні станом на 31.12.2014 року становила 382, у тому числі страхових компаній «life» – 57 компаній, страхових компаній «non-life» – 325 компаній, станом на 31.12.2013 – 407 компаній, станом на 31.12.2012 – 414 (рис. 1) [4].

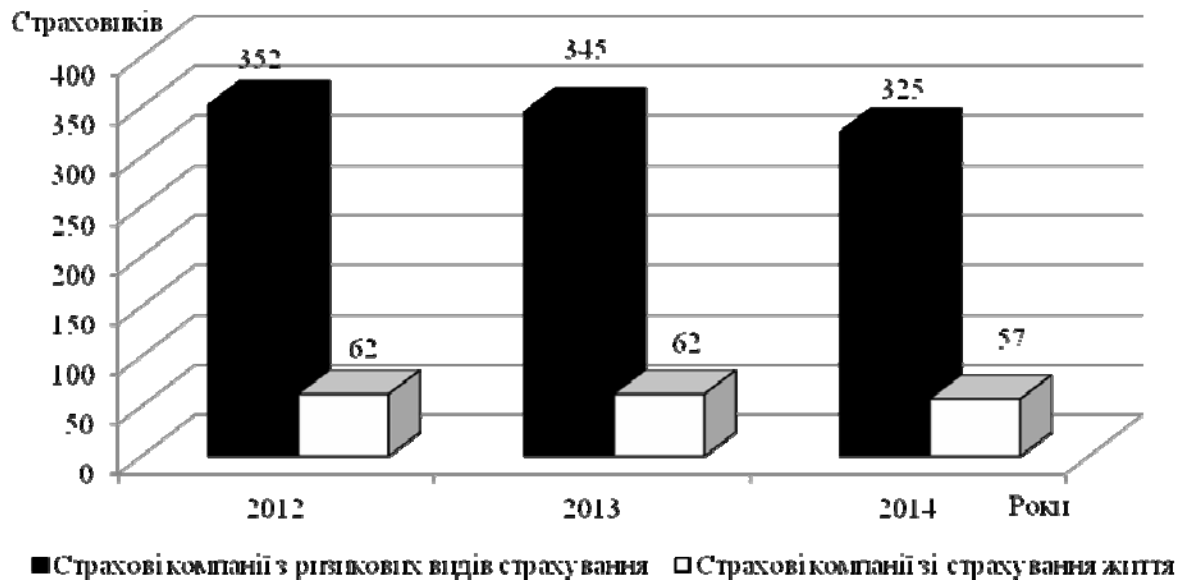

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній України за 2012 – 2014 роки

З рис. 1 ми можемо побачити скорочення кількості страхових компаній як «life», так і «non-life». Серед основних показників, що негативно вплинули на стан розвитку страхового ринку, можна відзначити:

- вимушене зростання тарифів на страхові послуги для забезпечення достатності коштів для формування страхових резервів внаслідок інфляційних процесів на фоні скорочення споживчого попиту населення;
- обмеження бюджетів корпоративних клієнтів у результаті зниження їх ділової активності та зростання продуктивних витрат;
- низький рівень якості активів страхових компаній за рахунок завищення вартості цінних паперів, розміщення депозитів у проблемних банківських установах;
- масове невиконання банківськими установами своїх зобов'язань внаслідок втрати їх платоспроможності, яка спостерігалася протягом всього 2014 року;

- врегулювання страхових випадків та великі збитки в зоні проведення антитерористичної операції, на тимчасово окупованій території;
- необхідність забезпечення страховиками своєчасного здійснення страхових виплат за договорами довгострокового страхування життя;
- адміністративні заходи Національного банку України із стабілізації курсу національної валюти, які призвели до обмеження операцій страховиків на валютному ринку [3].

Ринок страхування життя в нашій країні поки не освоєно, при цьому для вітчизняних страхових компаній він поки є недоступним. Причинами цього є, по-перше, низька капіталізації українських страхових компаній, по-друге, вітчизняні страхові компанії в основному поки не готові працювати з незначними сумами індивідуального страхувальника, а більш орієнтовані на фінансово-промисловий бізнес. Крім того, основна маса заможних громадян України концентрується у декількох великих містах, що не дозволяє у повному обсязі реалізувати основні принципи страхування [1].

На сьогодні ґрунтовно формуванням стратегії розвитку національного страхового ринку фактично займається лише Ліга страхових організацій України. При цьому Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг та інші державні органи не відіграють активної ролі у розбудові ефективного ринку.

Основними пріоритетами державної політики у сфері розвитку національного страхового ринку мають бути [2, с. 99-101]:

- удосконалення та розвиток існуючої нормативно-правової бази страхування;
- розвиток інституційної спроможності для впровадження нових та підтримки розвитку існуючих соціально значущих видів страхування;
- сприяння підвищенню платоспроможності потенційних споживачів страхових послуг та впровадженню програм страхування для малозаможних верств населення;
- сприяння розвитку системи страхового посередництва (професійної діяльності страхових брокерів, агентів та консультантів тощо).

Висновки. Страховий ринок України знаходиться на етапі розвитку. Він набув певного рівня розвитку, але не став реальним чинником стабільності. Головними задачами розвитку страхування залишаються підвищення конкурентоспроможності, рівня інвестиційної привабливості страхових компаній, розвиток сучасної інфраструктури страхового ринку, створення єдиних баз даних страхових компаній.

Література

1. Воробйов Ю. Н. Страхування в Україні: тенденції й особистості розвитку / Ю. Н. Воробйов, Є. І. Воробйова, В. В. Ворошило // *Економіка и управление*. – 2013. – № 2-3. – С. 20-25.
2. Звіт «Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/NC/SRW/DSRW/DSRW_c_03.pdf
3. Звіт про діяльність національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2014 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/files/sector/Звіт%20Нацкомфінпослуг%202014%20>
4. Підсумки діяльності страхових компаній за 2014 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/sector/sk_%202014.pdf
5. Страхування: навч. посіб. / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк; за ред. Т. А. Говорушко. – К.: – Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 328 с.

**Казора В. О., Михайловська І. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ У СФЕРІ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сучасний ринок страхування в Україні пропонує великий асортимент страхових продуктів, одним із яких є надання страхових послуг окремій категорії - туристам. Після переходу України на відкриту співпрацю з зарубіжними країнами, потік українських туристів значно зріс, при цьому відбулось помітне зростання кількості страхових випадків, включаючи смертні випадки і необхідність репатріації тіла до постійного місця проживання, дане питання також стосується й іноземних туристів.

І тому, на сьогоднішній день, дана тема є актуальною, адже взаємозв'язок страхування і туризму має яскраво виражений міжнародний характер і розширення зовнішньоекономічних зв'язків потребує відповідності всіх сегментів страхового ринку міжнародним стандартам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання страхування ризиків у сфері туризму і розвитку страхового ринку у цій сфері висвітлювались науковцями різних галузей. Окремі аспекти даного питання стали предметом досліджень таких науковців, як В. Д. Базилевич, Н. М. Власова, С. С. Осадець, Т. Г. Сокол, В. В. Шахов та інші. Проте, зважаючи, що страхування туристичної галузі – це доволі новий вид страхування в Україні, можна стверджувати, що не всі питання страхування туристичних ризиків висвітлені в сучасних роботах і тому вони потребують подальших наукових досліджень.

Метою дослідження є аналіз вітчизняного страхового ринку у сфері туризму та виявлення напрямів його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Згідно з останніми даними Барометра міжнародного туризму ЮНВТО, за перші вісім місяців 2015 року кількість міжнародних туристських подорожей за кордон збільшилась на 4,3%, і їх число у світі в період з січня по серпень 2015 року досягло 810 млн., або на 33 млн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року [1]. Така тенденція збільшення туристичних потоків дає високу можливість розвитку страхової галузі країни на туристичному ринку.

Страхування туристів – це система відносин між страховою компанією і туристом по захисту його життя і здоров'я та майнових інтересів при настанні страхових випадків.

В Україні не існує окремого виду ліцензій на здійснення страхування туристів. Страхові компанії отримують ліцензії на основі розроблених правил страхування медичних витрат та нещасного випадку. Кожна страхова компанія, яка отримує ліцензію згідно з чинним законодавством, подає в органи нагляду за страховою діяльністю правила страхування, які розроблені в рамках одного або кількох різновидів.

В даний час в туристичному страхуванні розрізняють: страхування зарубіжного туризму (страхування виїжджаючих за кордон громадян та осіб, відряджених за кордон), страхування внутрішнього туризму (різні програми страхування подорожуючих по Україні), страхування іноземного туризму (більшість іноземців, що прибувають в Україну, вже забезпечені страховим захистом, разом з тим у разі його відсутності іноземець повинен придбати страховий поліс при перетині державного кордону України) [2, с. 302].

В Україні відносини страхування законодавчо нормуються: Законом України «Про страхування», Законом України «Про туризм» і низкою інших документів. Згідно ст.16 ЗУ «Про туризм», страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками, які мають право на таку діяльність, але при цьому страхування внутрішнього туризму є добровільним [3]. Виділяють дві групи страхових послуг, які надаються туристам: особисте (страхування життя, страхування від нещасного випадку, медичне страхування) та інші види страхування.

Особисте страхування в туристичній діяльності має найбільше значення, оскільки страхування від нещасного випадку та медичне страхування регламентовано українським законодавством та має обов'язковий характер. До інших видів страхування в туризмі можна віднести наступні [4, с. 134]:

– майнове страхування – страхування приватного майна туриста на випадок втрати, крадіжки, пограбування, поломки або руйнування;

– страхування громадянської відповідальності перед третіми особами – страхування відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю або майну третіх осіб внаслідок настання події, визнаної страховим випадком (події, які відбулись в результаті дії вогню, вибуху газу, пошкодження водою в результаті аварії систем водопостачання, непередбачені поломки техніки, що призвели до затоплення майна третіх осіб тощо);

– страхування для автомобілістів (відбувається через систему «Зелена карта») – це система міжнародних угод про обов'язкове страхування громадянської відповідальності автовласника;

– страхування солідарної взаємодопомоги (асистанс) – це перелік послуг (в межах угоди), які надаються в необхідний момент в натурально-речовій формі або у вигляді грошових коштів через технічне, медичне і фінансове сприяння;

– інші (страхування від скасування туру, у разі неவிдачі візи, у разі затримки літаків та іншого транспорту при виїзді-в'їзді, у разі поганої погоди під час перебування туриста на відпочинку, у разі ненадання чи неповного надання тур послуг тощо).

В Україні немає єдиного підходу щодо ліцензування правил страхування туристів. Оскільки окрема статистика страхування туристів не ведеться, то в основу дослідження цього сегмента страхового ринку покладені показники із страхування медичних витрат туристів (табл. 1) [5].

Згідно даних Нацкомфінпослуг, ми бачимо, що обсяги страхових премій за 2012-2015 роки зі страхування медичних витрат подорожуючих варіюють, але залишаються приблизно однаковими. Основним фактором впливу на цей процес виступає кількість туристів. І так, цікавим залишається той факт, що у 2013 році кількість укладених договорів страхування медичних витрат зросла аж в 10 разів, при чому сума страхових премій зросла лише на 3,02%. Це пов'язано з тим, що страховики переглянули цінову політику у бік зменшення страхових тарифів, що призвело до зменшення надходжень страхових премій і тому сума страхових премій у 2013 році залишилась на одному і тому ж рівні, що і у 2012 році. Щодо страхових виплат, то їх сума у 2013 році навпаки зменшилась на 15,09 %.

Таблиця 1 – Страхові премії та виплати страхового відшкодування при страхуванні туристів

Період	Кількість укладених договорів страхування медичних витрат, тис. од.	Валові страхові премії, млн. грн.	Валові страхові виплати, млн грн.	Рівень страхових виплат, %
2012	2 273,4	324,9	120,6	37,1
2013	20 402,1	334,7	102,4	30,6
2014	2 091,4	332,1	112,1	33,8
1 півріччя 2014	-	112,6	38,7	35,7
1 півріччя 2015	-	182,9	65,3	34,3

У 2014 році ми знову бачимо зменшення кількості укладених договорів страхування медичних

витрат і при цьому сума страхових премій зменшилась лише на 2,6 млн. Це відбулось за рахунок підвищення ціни на страхові послуги та підвищення вимог страхувальників до якісного наповнення страхових програм. Валові страхові виплати відповідно до попереднього року збільшились і рівень страхових виплат становив 33,8 %.

Якщо порівнювати аналогічні періоди 2014-2015 рр., то можна зазначити, що страхування у сфері туризму з кожним роком розвивається, адже за перше півріччя 2015 року страхові компанії отримали 182,9 млн. грн., що на 62,4 % більше ніж за аналогічний попередній період. Валові страхові премії також збільшились, при чому рівень страхових виплат навпаки зменшився до 34,3 %.

Висновки. З кожним роком, відбувається розвиток туристичного сектору, що прямо пов'язане зі зростанням актуальності та необхідності певних страхових продуктів, які стосуються захисту від майнових та фінансових ризиків, які виникають в подорожуючих при виїзді за кордон. Сюди ж відноситься і медичне страхування при туристичних подорожах, оскільки воно є обов'язковим. Страхування туризму відіграє значну роль для покупців та продавців туристичних послуг, оскільки воно забезпечує нормальне функціонування суб'єктів туристичного ринку, сприяє вирівнюванню фінансових витрат та регулюванню грошового обороту в країні.

Отже, аналіз страхування на туристичному ринку України за 2012-2015 роки свідчить про позитивні зміни, які виявляються у збільшенні кількості подорожуючих, які використовують при цьому страховий поліс для свого захисту та у збільшенні надходжень страхових премій, а також подальший розвиток даної галузі країни загалом.

Література

1. UNWTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mkt.unwto.org/en/barometer>.
2. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : підруч. / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
3. Про внесення змін до Закону України «Про туризм » : Закон України № 1282–IV від 18.11.2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 14. – ст. 96.
4. Абрамітова Д. Р. Розвиток страхування туризму в Україні / Д. Р. Абрамітова. // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – 1(34). – С. 134–137.
5. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>.

Карпова В. С., Кошонько О. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ У СВІТОВИЙ СТРАХОВИЙ ПРОСТІР

Актуальність дослідження. Проблеми євроінтеграції в теперішній час є головною темою, яка займає думки різних верст населення країни. Активні обговорення точаться, перш за все, навколо політичних рішень загального характеру. Євроінтеграція є об'єктивним процесом поступового наближення та взаємопроникнення близьких за рівнем розвитку країн та формування на цій основі спільного політичного, економічного, торговельного та фінансового і валютного простору. На теперішній час наукове завдання для вітчизняних дослідників полягає у розробці більш конкретних та практичних питань, до яких належать проблеми євроінтеграції страхового ринку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань напрямів та шляхів розвитку страхового сегменту фінансового ринку в Україні займаються учені економісти та практики

страхового бізнесу, серед яких Н. Н. Внукова, В. Д. Базилевич, В. Г. Баранова, С. С. Осадець, Т. М. Артюх, О. О. Гаманкова, Л. М. Гутко, В. С. Захарченко та інші. Вітчизняні дослідники звертаються до окремих порівнянь української та європейської практики страхової діяльності, але проблема розвитку страхового ринку України через призму європейської інтеграції досі не була у фокусі інтересів науковців.

Метою статті є виявлення визначення місця України на європейському страховому ринку, співставлення діючих в Україні та досягнутих країнами Європи стандартів страхової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Європейський страховий ринок має давню та багату історію. Якщо не занурюватися в далеке минуле, то можна зазначити, що вже у XVII столітті в багатьох європейських країнах виникли акціонерні страхові товариства. Серед них створене в 1602 році Голандсько-Остіндське товариство та невдовзі створені товариства Англії, Німеччині та Франції, які здійснювали морське страхування та страхування на випадки пожежі. Показово й те, що прийнятий у 1774 році закон про страхування життя і сьогодні залишається у складі чинного законодавства Англії. Стосовно історії розвитку страхового ринку України, варто зазначити, що до набуття Україною статусу незалежної держави страхування здійснювалось згідно з економічними, соціальними та правовими умовами, що існували у відповідний період у Київській Русі, царській Росії, а згодом у колишньому СРСР. З початку 90-х років відбулися політичні та економічні зміни світового масштабу. Україна отримала незалежність та стала на шлях ринкових перетворень, неодмінною складовою яких є функціонування фінансового ринку, важливим елементом якого є страховий ринок. На сьогоднішній день страховий ринок України має власну історію, за час ринкової трансформації країни сформовані та продовжують розвиватись усі атрибути страхового бізнесу, які притаманні розвинутих європейським країнам – законодавча, регулююча та наглядова інфраструктура, страхові об'єднання, перестраховальна та міжнародна страхова діяльність, система навчання, тощо.

Лідером зі страхування у світі є США, де страховий ринок характеризується в більшій мірі саморегульованим характером діяльності. Друге місце займає Японія, яка продовжує нарощувати ринок страхування завдяки розвитку кооперативного страхування, яке має високе значення для аграрного сектору та інших секторів економіки держави. Інші три місця зайняли такі країни як Великобританія, Китай та Франція, що приблизно рівномірно розподілили долю ринку та утримуються в топі лідерів завдяки дієвій державній політиці [1].

Провідними аналітиками зі всього світу прогнозується в найближчі 10 років подальше збільшення та поширення ринку страхування в країнах, що розвиваються. На сьогоднішній день тенденції на ринку страхування у світі говорять про трансформацію його інститутів та посилення зв'язків та взаємодії між країнами. З фінансової точки зору, це призводить до: формування стратегічних альянсів; концентрації капіталу; використання нових технологій; злитті страхового, банківського та фінансового капіталів; формуванні уніфікованого стандартизованого законодавчого пакету; поява нових видів страхування та перестраховування. Відоме рейтингове агентство Standard & Poor's опублікувало п'ять найвпливовіших страхових груп світу. Систематизовані данні та представлені у таблиці 1 [2].

Економічне значення страхових груп, що представлені у таблиці нескладно уявити, оскільки на сьогоднішній день вони є ключовими гравцями на світовому ринку страхових послуг та диктують останні тенденції розвитку страхових фінансових потоків, що формують основних світових фінансових центрів. Щодо українського страхового ринку, то тут процес інтеграції до світового ринку страхування супроводжується низкою негативних факторів, які гальмують розвиток страхової галузі. До таких факторів відносяться наступні: прогалини в національному страховому законодавстві; низькі розміри виплат за обов'язковими видами страхування; висока залежність ринку від світового ринку та міжнародних потоків капіталу; недостатня грамотність населення у страховій та фінансовій сфері; неможливість імплементації міжнародних страхових стандартів.

Аналізуючи останні політичні події України, а саме питання визначення щодо вектору

інтеграції та підписання угоди з ЄС, складно прогнозувати розвиток українського страхового ринку в майбутньому, але перші кроки вже були зроблені назустріч світовому страховому співтовариству. 15 травня 2013 року в силу вступили останні зміни в страховому законодавстві, а саме зміни до Закону “Про страхування” від 07.07.2005 р. № 2774-IV, що повинні усунути бар'єри для іноземних страховиків. Крім того, Україна проводить активну політику лібералізації торгівлі страховими послугами, капіталізацію страхових компаній, розвиток нових видів страхування та підвищення темпів зростання класичних видів страхування, вдосконалює якість надання страхових послуг [3].

Таблиця 1 – Рейтинг найвпливовіших страхових груп світу

№	Назва страхової групи	Країна	Статутний капітал	Короткий опис
1	Американська міжнародна група (АМГ)	США	172.24 мільярда \$	Крупний лідер у сфері страхування та фінансових послуг. У всьому світі діє понад 130 представництв цієї організації. АМГ надає послуги юридичним, фізичним особами та комерційними установами
2	Група АХА	Франція	66.12 мільярдів \$	Світовий лідер у сфері страхування. Здійснює купівлю та продаж фінансових активів. Її представництва діють у більш ніж 35 країнах світу. Група компаній АХА надає послуги зі страхування життя, здоров'я, капіталовкладень та інших випадків. Працює як з фізичними, так і з юридичними особами
3	Міжнародний альянс	Німеччина	65.55 мільярдів \$	Одна з найбільших страхових організацій. Здійснює управління фінансовими активами, страхування і банківська справа. Ця страхова компанія працює з більш 75 мільйонами клієнтів у понад 70 країнах світу.
4	Manulife Financial	Канада	50.52 мільярда \$	Найбільша страхова компанія в Канаді, яка добре зарекомендувала себе на світовому ринку страхової індустрії. Вона обслуговує мільйони клієнтів в більш ніж 22 країнах світу. Компанія забезпечує надійну фінансову підтримку, медичне страхування та страхування від нещасних випадків. Працює як з фізичними, так і з юридичними особами.
5	Generali Group	Італія	45.45 мільярда \$	Один з найбільших учасників світової страхової індустрії. В основному, здійснює свою діяльність у країнах Європи, на Близькому Сході та Східній Азії. Заснована в Трієсті, в Італії, ще в 1831 році. Надає найбільш популярні види страхування.

Серед негативних факторів, які обумовили рейтинг українського страхового ринку, є те, що Україна сприймається як вкрай корумпована країна світу. Прикладом корупції, а також відсутності ефективної діючої системи державного нагляду може слугувати той факт, що нещодавно Генеральна прокуратура України в ході перевірки діяльності Нацкомфінпослуг виявила факт виплати відшкодувань однією з крупних страхових компаній у розмірі 220 млн. грн. на користь двох підприємств. Страхова виплата була проведена за даними, Генпрокуратури, за нібито страхові

випадки – пожежі в Дніпропетровську, а також по виплаті цією ж страховою компанією фізичним особам страхових відшкодувань більш ніж 8 млн. грн. Під час перевірки достовірності зазначених страхових випадків було встановлено, що насправді ніяких пожеж не було, а зазначені фізичні особи ніякого страхового відшкодування не отримували і договори страхування не підписували. Зазначені документи були підроблені посадовими особами страхової компанії, внаслідок чого страхові виплати були видані підставним особам незаконно. Такі умови діяльності у страховому секторі України сформували недостатньо привабливий імідж країни, а формування привабливого інвестиційного клімату в Україні постає невідкладним завданням та умовою просування її страхового ринку на шляху євроінтеграції [4].

Висновки. Таким чином, можна говорити про новий етап розвитку страхового світового ринку, який базується на інтернаціоналізації країн у страховій галузі. Така тенденція призводить до розширення інфраструктури страхових ринків, з'являються нові страхові продукти, відбувається переміщення страхових фінансових потоків та формуються нові фінансові центри, підвищується капіталізація страхових компаній, та впроваджуються нові законодавчі стандарти для уніфікації світової юридичної страхової бази. Проблеми просування України до країн ЄС потребують наукового обґрунтування, конкретизації завдань окремих видів страхування, удосконаленню законодавчої бази, підвищенню стандартів страхового бізнесу.

Література

1. Світовий ринок, його структура та ключові характеристики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7242.html>
 2. S&P [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/home.
 3. Класифікація страхування у країнах ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://insins.net/insurance/18-klasifkacya-strahuvannya-u-krayinah-yes.html>
 4. Страховик виплатив 220 млн. грн. за фіктивні пожежі в Дніпропетровську не викликавши підозри у Нацкомфінпослуг // Страхова справа. – 2013. – № 2 (50). – С. 22.
-

Коцюмаха О. О., Пенкаль Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ

Актуальність дослідження. Страхування як сектор національної економіки, що суттєво впливає на соціально-економічну стабільність суспільства, входить до кола проблем, безпосередньо пов'язаних з питаннями фінансової безпеки країни. Усі складові економіки і життєдіяльності людини пов'язані із страхуванням. У свою чергу, розвиток страхового ринку є похідною соціально-економічного розвитку країни. Зацікавленість держави в розвитку страхування зумовлюється тим, що завдяки йому уможливаються: підвищення соціального захисту населення і господарюючих суб'єктів; зменшення навантаження на Державний бюджет у частині відшкодування непередбачуваних збитків природно-техногенного характеру; вирішення окремих проблем соціального забезпечення завдяки перенесенню державних соціальних виплат з коштів бюджету на страхові виплати. Розв'язання багатьох проблем, що стоять перед українською економікою, залежить і від того, наскільки ефективно функціонує страховий ринок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вищезазначені питання перебували у сфері

наукових інтересів багатьох українських вчених, а саме О. Гаманкова, Л. Нечипорук, Н. Ткаченко, О. І. Барановського, Ф. М. Фурмана, Н. М. Внукової та інших. Аналіз існуючих публікацій показав, що огляд теми розвитку страхового ринку має більше теоретичний характер або форму інформаційних оглядів про стан страхового ринку. Не знайшла належного відображення і тема впливу фінансової кризи на страховий ринок України.

Метою даної роботи є обґрунтування теоретичних засад та практичних аспектів щодо визначення сучасних тенденцій розвитку та вирішення проблем вітчизняного страхового ринку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток вітчизняного страхового ринку відбувається в складних умовах ринкової трансформації економіки та впливу сучасної світової фінансово-економічної кризи, але питання виокремлення ендогенних та екзогенних факторів впливу на розвиток страхового ринку, визначення основних його проблем потребують подальшого теоретичного обґрунтування та практичного вирішення.

У наукові праці Л. Нечипорук [2, с. 120] запропоновано теорію інверсійного типу формування та становлення вітчизняного страхового ринку. Зокрема автором визначені фактори становлення інверсійного типу страхового ринку в Україні, які полягають у «порушенні закономірностей первісного накопичення капіталу...», «...загостренням ситуації ризику, але відсутністю фундаменту передумов для розвитку попиту на страховий захист...», використання програм особового страхування в якості «інструментів мінімізації податків». Таким чином негативні тенденції розвитку вітчизняного страхового ринку спровоковані не тільки зовнішнім впливом сучасної фінансово-економічної кризи, а й проблемами внутрішнього характеру – структурною та функціональною інверсією формування ринку. Аналіз структури валових страхових премій за видами страхування у 2014 році показує таке співвідношення: за страхуванням життя – 3,9 %; за договорами ризикових видів страхування – 96,1 % [3]. Тобто поглиблюється структурна деформованість ринку, що говорить про погіршення ситуації на ринку страхування життя. Значні інфляційні процеси, зниження купівельної спроможності населення, незначні темпи зростання доходів населення – всі ці фактори поглибили і без того кризову ситуацію на вітчизняному страховому ринку. Розвиток вітчизняного ринку страхування життя неможливий без зваженої політики та підтримки держави, яка полягає у створенні стимулів щодо розвитку довгострокового страхування життя, формування системи гарантій страхувальникам щодо отримання страхових сум / відшкодувань, залучення страховиків у систему пенсійного забезпечення населення шляхом розвитку добровільного пенсійного страхування, потребує розширення сфери добровільного медичного страхування та впровадження його обов'язкової форми. Отже, основним підґрунтям розвитку страхування життя є економічне зростання держави та підвищення рівня життя населення.

На думку О. Гаманкової [1, с. 12], головною проблемою неефективності вітчизняного страхового ринку є те, що «в супереч теорії страхування, вітчизняний ринок страхових послуг розвивався...не під впливом об'єктивної потреби членів суспільства у страховому захисті, а здебільшого – під впливом...псевдострахування». Яскравим підтвердженням даної тези є значення показників співвідношення сумарного значення надходження страхових премій та виплат страхових сум / відшкодувань. Так показник рівня валових страхових виплат по ринку за 2014 рік становив 26,4 %, темп приросту валових страхових виплат у 2014 році по відношенню до 2014 року мав від'ємне значення (-16,1 %). Рівень валових страхових виплат за договорами страхування життя у 2014 році мав незначний показник – 5,8 %, що на 1,8 % менше за 2009 рік. Незважаючи на значну кількість страховиків на ринку (станом на кінець 2014 року – 456), основну частку валових страхових премій – 91,7% акумулюють 100 страховиків з ризикових видів страхування і 20 страхових компаній зі страхування життя [3]. Тобто класичним страхуванням на вітчизняному страховому ринку займається лише чверть страховиків, останні використовують інститут страхування з метою тінізації доходів, відмивання брудних коштів та у, так званих, податкових схемах.

Аналіз основних показників діяльності вітчизняних страховиків за період з 2008-2014 рр.

засвідчив, що світова фінансово-економічна криза суттєвого вплинула на страховий ринок. Криза виявила, що головною проблемою вітчизняних страховиків стала їх недостатня платоспроможність. Практика визначення платоспроможності страховиків прийнятої в ЄС, в основному, співпадає із українською методикою і базується на оцінці достатності власних вільних коштів страховика для погашення негативного впливу його технічних ризиків. Водночас існує ряд суперечливих положень вітчизняного законодавства та Solvency I, а саме: визначення поняття «гарантійний фонд» та його призначення, встановлення нормативного значення гарантійного фонду, визначення мети його формування.

На думку Н. Ткаченко [5, с. 25], «для підвищення рівня фінансової стійкості страхових компаній слід удосконалити оцінку платоспроможності страховиків відповідно до основних вимог Solvency II. У тій же праці [5, с. 19] вчений зазначає, що «для забезпечення фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній та зміцнення фінансових основ національної страхової системи необхідні: удосконалення нормативно-правового забезпечення системи нагляду та контролю за діяльністю страховиків; здійснення заходів, спрямованих на підвищення рівня захисту інтересів споживачів страхових послуг; посилення дієвості заходів щодо підвищення конкурентоспроможності національного страхового ринку».

Сучасний страховий ринок України розвивається в умовах глобалізації світового страхового господарства, який передбачає стирання законодавчих та економічних кордонів між національними страховими господарствами.

На думку К. Турбіної [6, с. 9], «аналіз причин, форм і тенденцій глобалізації світового страхового господарства дозволить оптимально формулювати направлення і економічні стимули для розвитку національного страхового ринку...». Не зважаючи на процеси глобалізації світового фінансового та страхового ринків, базові фактори фінансової стійкості організацій, такі як наявність власних вільних активів, що потребують адекватної і сучасної оцінки, а також зобов'язань, залишаються незмінними, водночас потребують суттєвої зміни методи та засоби здійснення страхового нагляду.

Висновки. Отже, питання державного регулювання страховою діяльністю вимагає комплексного розгляду, зокрема потребує вдосконалення механізму державного регулювання страховою діяльністю. Таким чином під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів на вітчизняному страховому ринку накопичилось ряд проблем, які потребують вирішення з метою подальшого його ефективного функціонування, а саме: подолання структурної диспропорції ринку шляхом розвитку особових видів страхування на основі державної підтримки та вдосконалення механізмів його регулювання; підвищення статусу регулятора ринку з метою усунення проявів його тінізації та схемного страхування; підвищення капіталізації вітчизняного ринку та вимог до платоспроможності страховиків; розробка стратегічної програми щодо подолання кризових явищ на страховому ринку та уникнення їх в майбутньому; приведення законодавства України із страхування до норм країн ЄС з метою гармонічної співпраці вітчизняного страхового ринку із світовим.

Література

1. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: сутність, тенденції та шляхи розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. економ. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. О. Гаманкова. – Київ, 2010. – 33 с.
2. Нечипорук Л. В. Страховий ринок: закономірності становлення та розвитку в умовах глобалізації: монографія / Л. В. Нечипорук. – Х.: Право, 2010. – 280 с.
3. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній (Методологія оцінки та механізми забезпечення) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. економ. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Н. В. Ткаченко. – Суми, 2011. – 30 с.

6. Турбина К. Е. Тенденции развития мирового рынка страхования / К. Турбина. – М.: Анкил, 2000. – 320 с.

Ланг С. Р.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

«АНДЕРАЙТИНГ РИЗИКУ» ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. З огляду те, що з одного боку діяльність страхових компаній спрямована на прийняття на себе ризиків страхувальників, а з іншого – страхова компанія є суб'єктом підприємницької діяльності, якій властиві характерні ризики економічної діяльності, – з позицій страхового андеррайтингу постає питання саме другого аспекту ризик-менеджменту, тобто управління ризиками, з якими стикається страхова компанія як суб'єкта господарювання.

В цьому ключі «андеррайтинг ризику», в рамках якого процес андеррайтингу провадиться на базі окремого одиничного ризику, спрямований на виконання головної прикладної функції з відбору ризиків, стає ключовим елементом системи ризик-менеджменту з огляду на прийняття на себе страховою організацією ризиків страхувальників, що і обумовлює актуальність досліджуваної теми.

Метою даної роботи є дослідження бізнес-процесу «андеррайтингу ризику» як елемента системи ризик-менеджменту страховика, його складових та ролі у формуванні збалансованого страхового портфеля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню даної проблеми приділили свою увагу такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як А. П. Архіпов, Д. А. Горулев, С. С. Осадець, В. Д. Базилевич, О. О. Гаманкова, А. Л. Баранов, Р. В. Пікус, Є. В. Козлова, Н. М. Яшина та ін.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до розгляду процесу управління ризиками страхової компанії слід відзначити, що її функціонуванню притаманні дві великі групи ризиків:

- ризики, що пов'язані зі страховою діяльністю;
- ризики, що не пов'язані зі страховою діяльністю.

Ризики другої групи, у свою чергу, поділяються на ризики внутрішньої сфери та зовнішньої сфери.

До ризиків зовнішньої сфери відносяться ризики, дія яких розповсюджується на всіх учасників страхового ринку та базується на зовнішніх, не залежних від страховика причинах (природні, політичні та економічні ризики тощо). Ризиками внутрішньої сфери є ризики, небезпека виникнення яких розповсюджується тільки на конкретні об'єкти ринку та базується виключно на внутрішніх причинах (вірогідність втрат унаслідок крадіжки, диверсії, халатності та недобросовісності персоналу, перенапруження технологічних систем, недосконалої структури управління, впровадження нових технологій і т. д.) [4, с. 108-109].

Ризики ж, що пов'язані зі страховою діяльністю, здійснюють визначальний вплив на діяльність страхової компанії та базуються на специфіці послуг, що вона надає: значну їх частину – ризики, що приймаються за договорами страхування – страховик приймає добровільно за відповідну плату.

Загалом, ризики, що пов'язані зі страховою діяльністю, можна поділити на ризики, що приймаються за договорами страхування та ризики, пов'язані з обслуговуванням договорів. Слід

відмітити, що специфіка ризиків, які приймаються за договорами страхування полягає в можливості настання певної події, що обумовлена договором страхування або законом і є основою для виникнення зобов'язань страховика.

Так, наприклад, ризик андерайтингу, що пов'язаний з неправильною оцінкою спеціалістом страхової компанії ризику, який приймається на страхування, обумовлюється наступними факторами: відсутність у спеціаліста необхідної статистичної інформації, шахрайство страхувальника (у випадку надання недостовірної або неповної інформації, що підвищує ризик), об'єктивна складність оцінки, що викликана специфічними особливостями об'єкта, що страхується (інженерні особливості споруди, системи протипожежної безпеки) [4, с. 110-112].

В цілому ж, ризик-менеджмент в страховій організації включає в себе наступні етапи (рис. 1), в рамках дослідження саме складової андерайтингу в системі ризик-менеджменту страхової організації доцільно виділити категорію «відбору ризиків».

Рис. 1. Етапи ризик-менеджменту в страховій компанії

Відбір ризиків – це операція, яку здійснює страхова компанія при укладанні договору страхування для вирішення проблеми в кожному конкретному випадку: приймати або відхиляти ризик, поданий до страхового забезпечення. Кожна страхова компанія формує свою політику щодо відбору ризиків: одні компанії дійсно можуть деякі ризики страхувати, а інші відхиляти, вважаючи їх «поганими» [1, с. 9-10].

В цьому ключі Д. А. Горулев пропонує розглядати прикладний процес андерайтингу (основні елементи якого наведено нижче) на базі окремого одиничного ризику, а не сформованої андерайтингової політики.

Так, метою бізнес-процесу «андерайтинг ризику» є встановлення максимально адекватного (математично обґрунтованого) тарифу за пропонованим на страхування ризиком.

Завдання бізнес-процесу включають в себе:

- правильну видову класифікацію ризику;
- виявлення основних факторів, що впливають на ймовірність і масштаб ризику (факторний аналіз ризику);
- приведення якісних характеристик ризику до кількісних показників тарифу;
- формалізацію і об'єктивізацію процесу збору та доведення до андерайтера інформації про ризик;
- селекцію (відбір) ризиків на основі об'єктивних даних про конкретний ризик;
- максимально точну тарифікацію ризику, що враховує основні фактори ризику;
- узгодженість андерайтерських рішень з можливостями перестраховування ризику.

Зменшення саме андерайтерського ризику у контексті вищевикладеного опису бізнес-процесу вимагає отримання достовірної інформації про якісну характеристику ризику (до прийняття на страхування), що обумовлює можливість оперативної і достовірної здійснити тарифікацію ризику.

Очікуваними результатами «андерайтингу ризику» є впровадження системи, що дозволяє здійснити факторний аналіз будь-якого (від типового до складного) ризику, з подальшим виходом на кількісний вираз якісних характеристик ризику, а також селекція ризиків, встановлення адекватного тарифу по страхуванню заявленого ризику, прийняття рішення про необхідність перестраховального захисту [2, с. 20-21].

Загальним підсумком всіх результатів бізнес-процесу «андерайтингу ризику» є формування передумов до наявності збалансованого страхового портфеля страхової компанії, що як вітчизняними, так і закордонними вченими визначається як один із чинників, який забезпечує її фінансову надійність. При цьому теорія формування страхового портфеля включає багато аспектів, і являє собою вибір тактики управління, яка залежить від здібностей андерайтера щодо відбору ризиків та вміння прогнозувати стан ринку страхування. Андерайтер формує портфель, керуючись знаннями ринку страхування, обраною стратегією і прогнозуванням, приймаючи до уваги наступні суттєві фактори, що впливають на укладення договору страхування: об'єкти страхування, страхові суми, страхові ризики, страхова історія, розмір страхових тарифів та премій [5].

Висновки. Таким чином, «андерайтинг ризику» як елемент системи ризик-менеджменту страхової організації займає ключові позиції з огляду на необхідність селекції ризиків, встановлення адекватного тарифу, перестраховання при управлінні описаними ризиками, що приймаються за договорами страхування. Приймаючи до уваги результати цього бізнес-процесу, можливим стає визначення стратегії формування та управління страховим портфелем з огляду на фінансові можливості страховика, знання, досвід та інтуїцію андерайтера, кон'юнктуру страхового ринку в аналізованій період, умови страхування та тарифікацію ризиків.

Література

1. Баранов А. Л. Нові підходи до визначення поняття «відбір ризиків» [Електронний ресурс] / А. Л. Баранов. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua /portal/soc_gum/nie/2010_3/007-013.pdf.
2. Горулев Д. А. Основы бизнес-процессов и страховой андеррайтинг [Електронний ресурс] / Д. А. Горулев. – Режим доступу: http://elibrary.fines.ru/materials_files/391691548.pdf. - 2012.
3. Козлова Е. В. Формирование системы риск-менеджмента в страховой организации [Електронний ресурс] / Е. В. Козлова. – Режим доступу: http://aeterna-ufa.ru/sbornik/Mart2013_tom3.pdf#page=98. – 2013.
4. Пікус Р. В. Класифікація фінансових ризиків страхових компаній–основа ефективного ризик-менеджменту [Електронний ресурс] / Р. В. Пікус. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/ekonomika/articles/Financial_risk_classification_of_insurance_companies_as_a_basis_of_effective_risk_management_14691.pdf. – 2006.
5. Яшина Н. М. Теория формирования страхового портфеля [Електронний ресурс] / Н. М. Яшина. – Режим доступу: http://miir.ru/e107_plugins/library/books/bib0013.pdf. – 2006.

Розова К. П., Кудельський В. Е.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ АВТОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В цілому автотранспортне страхування розглядається як комплекс страхових послуг, спрямованих на захист майнових та особистих інтересів як самих власників автотранспортних засобів, так і третіх осіб (вигодонабувачів), які є безпосередніми учасниками дорожнього руху.

Об'єктом автотранспортного страхування виступає майновий інтерес фізичної чи юридичної особи, пов'язаний з експлуатацією автотранспортних засобів на випадок втрати вартості майна, а також життя, здоров'я, працездатності страхувальника або застрахованих осіб у разі настання страхового випадку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування національного страхового ринку, зокрема автотранспортного страхування в сучасних умовах розглядалися в публікаціях таких вітчизняних вчених, як В. Д. Базилевич, О. М. Залетов, Я. П. Шумелда та багатьох інших. Водночас, виходячи з сучасних ринкових потреб, деякі теоретичні аспекти відносно вдосконалення такого соціально значимого виду страхування як обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті, потребують додаткового дослідження.

Мета статті дослідження динаміки розвитку автострахування, визначити основні напрямки його вдосконалення для підвищення ефективності захисту його учасників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страхові послуги у сфері автотранспортного страхування можуть бути представлені наступними видами страхування: страхування «авто-каско»; страхування цивільної відповідальності; страхування від усіх ризиків; страхування від нещасних випадків при ДТП; страхування вантажів, які транспортуються автомобільними транспортними засобами.

Серед видів автотранспортного страхування найбільшим попитом у страхувальників користується комплекс страхових послуг зі страхування «авто-каско». До їх числа входять: страхування від дорожньо-транспортної пригоди (ДТП); страхування від протиправних дій третіх осіб (ПДТО); страхування від стихійних лих та викрадення. Цей вид страхування поширюється на всі автотранспортні, водні та наземні види транспортних засобів.

Різноманітність форм та видів автотранспортного страхування зумовлює необхідність висвітлення наявного асортименту страхових послуг, які є об'єктом купівлі-продажу на страховому ринку України.

Особисте страхування є домінуючим страхуванням у світі. У США та Канаді на нього припадає понад 40% загального збору премій, в Європі – приблизно 60 %,; в Азії – понад 70 %, Україна – тільки понад 8 %.

Особисте страхування – галузь страхування, що являє собою форму захисту від ризиків, які загрожують життю людини, його здоров'ю і працездатності. Страховим випадком у результаті є або дожиття до визначеної дати, або втрата життя, здоров'я, працездатності, у тому числі в результаті нещасних випадків.

У найзагальнішому плані особисте страхування можна визначити як галузь страхової діяльності, яка забезпечує страховий захист громадян або зміцнення досягнутого ними сімейного добробуту.

Динаміка основних показників страхування автотранспорту – страхування наземного транспорту (КАСКО), страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) та страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за додатковими договорами) «Зелена картка» – наведена в таблиці 1.

Згідно з даними таблиці 1, станом на 31.12.2014 обсяг валових страхових премій з автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») зменшився на 1,6%, обсяг валових страхових виплат збільшився на 10,1%. При цьому частка валових страхових премій та валових страхових виплат страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) в автострахуванні становила 38,9% та 34,4% (відповідно). Надходження валових страхових премій при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) за 2014 рік зменшилося на 8,7% у порівнянні з 2013 роком і становило 3 410,8 млн грн, при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) обсяг валових страхових премій збільшився на 2,0% і становив 2 554,8 млн грн. Обсяг валових страхових виплат при страхуванні наземного

транспорт (КАСКО) за 2014 рік становив 1 689,2 млн грн, що на 9,2% більше, ніж за 2013 рік; обсяг валових страхових виплат при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) становив 987,9 млн грн, що на 2,8% більше, ніж за 2013 рік.

Таблиця 1 – Динаміка основних показників автострахування за 2013–2014 рр.

Показник Вид Страхування	Валові страхові премії		Валові страхові виплати		Рівень валових страхових виплат		Темпи приросту, (+,-)	Темпи приросту, (%)
	2013р.	2014р.	2013р.	2014р.	31.12.13	31.12.14	Валові страхові премії	Валові страхові виплати
	млн грн	млн грн	млн грн.	млн грн	%	%	2013/2014	2013/2014
Страхування наземного транспорту (КАСКО)	735,2	3410,8	1547,5	1689,2	41,4	49,5	-8,7	9,2
Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ)	2505,8	2554,8	960,9	987,9	38,3	38,7	2,0	2,8
Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за додатковими договорами) «Зелена картка»	428,3	594,4	100,7	196,8	23,5	33,1	38,8	95,4
Всього	6669,3	6560,0	2609,1	2873,9	39,1	43,8	-1,6	10,1

Висновки. Отже, дослідивши та проаналізувавши стан авто страхування в Україні, можна сказати, що рівень страхування у даній галузі перебуває на етапі розвитку. Проте на своєму шляху воно зіткнулося з великою кількістю проблем, які потребують свого вирішення. Збільшення кількості транспортних засобів – основний стимулюючий фактор щодо розвитку ринку авто страхування. Адже збільшення транспортних засобів – вигодоносний ризик, а отже, і вища потреба у якісному і доступному страхуванні.

Література

1. Про страхування: Закон України від 7.03.1996 р. №85/96-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
2. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» («Про ОСАЦВ») : Закон України від 22.09.2005 // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 7, С. 53
3. Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : розпорядження від 9.07.2009 № 566 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0689-10

4. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

5. Лесик Л. М. Досвід застосування в Україні обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів / Л. М. Лесик // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №6. – С. 231-234.

6. Сіліна Г. С. Ринок авто страхування України : стан, проблеми розвитку та шляхи розв'язання в сучасних умовах // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2010. – Вип. 4(3). – С. 49-53.

Ротарь О. М., Слободянюк О. В.
Одеський інститут фінансів Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі
м. Одеса

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Розвиток страхового ринку в Україні та підвищення рівня страхового захисту інтересів фізичних та юридичних осіб характеризується прискоренням мобілізації капіталу та його ефективним інвестуванням через фінансові ринки, сприянням комерційній діяльності та підприємництву, зменшенням рівня ризику та втрат, покращенням якості життя, забезпеченням соціального захисту. Таким чином подальше дослідження тенденцій розвитку ринку страхових послуг в Україні є актуальною тематикою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним проблемам функціонування та розвитку страхового ринку присвячена достатня кількість публікацій. Зокрема свої дослідження тенденцій розвитку страхового ринку присвячено багато наукових праць українських (Базилевич В. Д., Внукова Н. М, Заруба О. Д., Єрмошенко А. М, Осадець С. С., Плиса В. Й., Римар М. В., Шелехов К. В., Юровський Б. С. та інш.) та зарубіжних (Галагуза Н. Ф., Блад Д., Панков Ю. В., Хемптон Д., Шахов О. А., Шахова В. В., Юлдашев Р. Т. та інш.) вчених.

Однак наявність елементів ризику в різних сферах життєдіяльності зумовлює забезпечення стійких гарантій страхового захисту, що зумовлює необхідність подальших досліджень в даній галузі.

Метою даної публікації є вивчення умов для забезпечення ефективного функціонування національного ринку страхових послуг, становлення в Україні цивілізованого страхового ринку, що забезпечить успішне здійснення економічних реформ, стабільний розвиток національної економіки, подальшу інтеграцію у світове господарство, розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок є складовою фінансового ринку, що представляє особливе соціально-економічне середовище, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист, формується попит і пропозиція на нього, а сукупність всіх його суб'єктів функціонує в системі економічних, фінансових, договірних, інформаційно-консультаційних та інших відносин, що обумовлені необхідністю страхової послуги і виникають між ними на всіх етапах її надання [2].

Світовий досвід показує, що страхові компанії можуть акумулювати фінансові ресурси у декілька разів більше, ніж середні комерційні банки, за певних економічних умов при високому рівні розвитку фінансового і, передусім, фондового ринку, при зростанні добробуту населення [2]. Страхування в багатьох країнах світу розглядається як могутній стабілізаційний фактор та суттєве джерело забезпечення довгострокових інвестицій в економіку держави.

Страхова галузь забезпечує дієву систему захисту прав та інтересів усіх громадян і підприємств, підтримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки й потужним джерелом

акумулювання коштів для їх подальшого довготермінового інвестування в народне господарство.

Досконала система страхового захисту є підґрунтям забезпечення більш високого рівня стабільності народногосподарського відтворювального процесу, досягненням соціальної злагоди, гарантом високого рівня життя населення. Створення дієвої системи захисту інтересів громадян, підприємців, держави, підтримання соціальної стабільності суспільства неможливе без ефективного функціонування страхового ринку.

Страховання дозволяє людям обирати, які ризики є прийнятними для них, а від яких вони б хотіли себе захистити. Ефективний сектор страхування надає значні вигоди домогосподарствам, підприємствам, комерційним діячам, державі та фінансовому сектору.

Українською федерацією забезпечення протягом останніх декількох років напрацьовано десятки пропозицій, в тому числі у вигляді конкретних проектів законів, концепцій, рішень органів державної влади з питань оздоровлення страхового ринку України та його подальшого розвитку, оновлення законодавства про страхування, протидії та подолання наслідків фінансової кризи на цьому ринку. Всі ці пропозиції та документи спрямовані на розбудову в нашій державі прозорого, конкурентоспроможного страхового ринку європейського зразка, з високим рівнем якості послуг та захисту прав споживачів.

УФУ завершило роботу над власним проектом Стратегії розвитку страхового ринку України в 2012-2021 роках, метою якої є відродження первинної ролі страхування як суспільно-корисної функції захисту майнових інтересів громадян, суб'єктів економічної діяльності та держави на основі розбудови конкурентоспроможного, відкритого, платоспроможного, оснащеного найсучаснішими інфраструктурою, технологіями страхового ринку, з привабливим та широким асортиментом якісних страхових послуг та інструментів, гарантованим рівнем захисту прав споживачів та сучасними методами регулювання і нагляду із залученням інститутів саморегулювання.

Досягнення мети Стратегії є одним з найважливіших пріоритетів довгострокової економічної політики держави у фінансовій сфері.

У зв'язку з наведеним Загальними Зборами Членів Асоціації «Українська федерація забезпечення» схвалено проект Стратегії розвитку страхового ринку України на 2012-2021 роки та прийнято рішення ініціювати її широке обговорення з залученням органів державної влади, представників інститутів громадянського суспільства, що діють у фінансовому секторі, міжнародних організацій та експертів [3].

Законом України «Про страхування» встановлено мінімальний розмір статутного фонду (гарантійного депозиту) страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, встановлюється у сумі, еквівалентній 1 млн. євро, а страховика, який займається страхуванням життя, 10 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України [1]. Державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється з метою додержання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників.

Ринок страхових послуг України залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 30.06.2015 становила 374, у тому числі СК «life» – 52 компанії, СК «non-life» – 322 компанії, (станом на 30.06.2014 – 400 компаній, у тому числі СК «life» – 58 компаній, СК «non-life» – 342 компанії). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за I півріччя 2015 року порівняно з аналогічним періодом 2014 року, кількість компаній зменшилася на 26 СК [3].

У порівнянні з I півріччям 2014 року на 2 425,2 млн. грн. (22,0%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 2 111,8 млн. грн. (24,2 %). Збільшення валових страхових премій відбулося з таких видів страхування, як: страхування вантажів та багажу (збільшення валових страхових платежів на 898,8 млн. грн. (151,1 %)); автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») (збільшення валових страхових платежів

на 681,2 млн. грн. (22,7 %)); страхування фінансових ризиків (збільшення валових страхових платежів на 529,3 млн. грн. (51,7 %)); страхування майна (збільшення валових страхових платежів на 292,6 млн. грн. (21,8 %)); авіаційне страхування (збільшення валових страхових платежів на 161,0 млн. грн. (125,2 %)). Проте, у порівнянні з I півріччям 2014 року, зменшився обсяг валових страхових премій з таких видів страхування, як: страхування від нещасних випадків (зменшення валових страхових платежів на 267,2 млн. грн. (51,8 %), страхування кредитів (зменшення валових страхових платежів на 68,0 млн. грн. (23,1 %), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (зменшення валових страхових платежів на 60,0 млн. грн. (5,9 %), страхування життя (зменшення валових страхових платежів на 37,4 млн. грн. (3,8 %) [4].

Висновки. Страхування являється однією з галузей економіки на світовому рівні. Слід зазначити, що сучасні тенденції ринків страхування в Україні в умовах світової і національної фінансової кризи відображають інституціональну парадигму сучасної економіки. Це означає, що поряд з економічними факторами впливу на страховий ринок діє низка не економічних, зокрема політичні, етичні, етнічні, соціальні чинники, які визначають поведінку та мотивацію основних суб'єктів страхового ринку – страхувальників, страховиків, перестраховиків, їх засновників та державний уповноважений орган з регулювання страхової діяльності.

Таким чином для подальшого розвитку страхового ринку треба вдосконалити регуляторні норми і правила, вдосконалити системний аналіз дотримання нормативів і правил надання страхових послуг, зробити більш прозорим страховий ринок для подальшої довіри споживачів та інвесторів, а також сформувані надійні механізми забезпечення безпеки коштів споживачів і інвесторів, дієвої системи захисту законних прав.

Література

1. Закон України «Про страхування» від 07 березня 1996 р. № 86/96 (із змінами і доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Рахман Махбубур Сидикович. Структурний аналіз фінансового потенціалу страхових послуг України / Рахман Махбубур Сидикович, Д.В. Мангушев. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3025>
3. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Української федерації убезпечення. – Режим доступу : http://ufu.org.ua/about/activities/strategic_initiatives/5257
4. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/files/file00556.pdf>

Совяк І. Е., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку України досить гостро постала проблема соціального захисту населення, в тому числі у сфері пенсійного забезпечення, медичного сервісу та захисту при настанні різних нещасних випадків. Особисте страхування населення є найважливішим елементом соціальної системи держави, яке дозволяє успішно вирішувати багато суспільних проблем, а також задовольняти потреби фізичних осіб в забезпеченні стійких гарантій захисту їх економічних інтересів, збереження добробуту і здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування та розвитку

особистого страхування є об'єктом дослідження таких вітчизняних науковців як: Н. Внукова О. Залетов, М. Мних, Н. Нагайчук, С. Осадець, В. Плиса, О. Славіна, К. Слюсаренко, О. Солдатенко, І. Ходаковська та ін. Проте, зважаючи на зниження рівня соціального захисту життя та здоров'я громадян України, недостатню фінансову забезпеченість осіб при виході на пенсію чи втраті працездатності, повільні темпи впровадження пенсійної та медичної реформ, а також з огляду на світовий досвід, що підтверджує необхідність та дієвість даного сектору страхування, обрана тема потребує подальших досліджень.

Метою статті є визначення стан, проблеми та перспективи розвитку особистого страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Особисте страхування пов'язане із особливою сферою процесу відтворення, а саме з відтворенням робочої сили і зумовлене ризиковим характером діяльності людей різних професій, підвищеним ступенем ризику, пов'язаним із погіршенням довкілля, зростанням питомої ваги людей похилого віку у загальній кількості населення тощо.

Особисте страхування проводиться з метою організації страхового захисту окремих громадян на випадок виникнення різних подій, що відображаються на житті, здоров'ї та працездатності цих громадян [1, с. 783]

До системи особистого страхування відносять такі види страхової діяльності: страхування життя та пенсій, страхування від нещасних випадків, медичне страхування. Основний принцип виділення підгалузей пов'язаний з накопиченням страхової суми. Так, страхування життя об'єднує довгострокові види особистого страхування, які пов'язані з накопиченням страхової суми протягом усього строку страхування. Тому їх ще називають накопичувальними видами. Страхові виплати мають становити повну страхову суму, яка виплачується при настанні таких подій: дожиття до закінчення строку дії договору страхування; смерть застрахованого в період дії договору страхування; досягнення застрахованим певного віку (пенсійного або визначеного договором страхування).

Страхування від нещасних випадків об'єднує короткострокові види особистого страхування, за якими обсяг відповідальності передбачає виплату страхової суми або її частини в разі настання таких подій: смерті застрахованого; тимчасової втрати працездатності; встановлення інвалідності. Умовою настання відповідальності є те, щоб ці події були наслідком нещасного випадку.

Медичне страхування об'єднує види особистого страхування, основним призначенням яких є соціальний захист інтересів громадян у разі втрати здоров'я. Воно пов'язане з компенсацією витрат на оплату медичної допомоги (відвідування лікарів, придбання медикаментів, лікування у стаціонарі тощо).

Страхування від нещасних випадків та медичне страхування ще називають ризиковим. Особливістю їх є те, що страхові платежі не повертаються після закінчення дії договору страхування [2, с. 133].

Розглянемо детальніше систему особистого страхування: її суб'єкти, об'єкти та можливі страхові ризики (рис. 1) [3, с. 308].

Щоб оцінити стан та виявити тенденції на ринку особистого страхування, проаналізуємо динаміку страхових премій та страхових виплат за основними видами особистого страхування (табл. 1).

Як бачимо з таблиці 1, впродовж аналізованого періоду ринок добровільного особистого страхування, зокрема і страхування життя змінювався неоднорідно, а саме: показники страхування життя та страхування від нещасних випадків поступово спадали, а добровільного медичного страхування та страхування на випадок хвороби зростали, проте ці зміни не можна назвати суттєвими.

Найбільшу частку в структурі особистого страхування займають страхування життя (41,8 %), добровільне страхування від нещасних випадків (18,7 %) та добровільне медичне страхування (31,5 %).

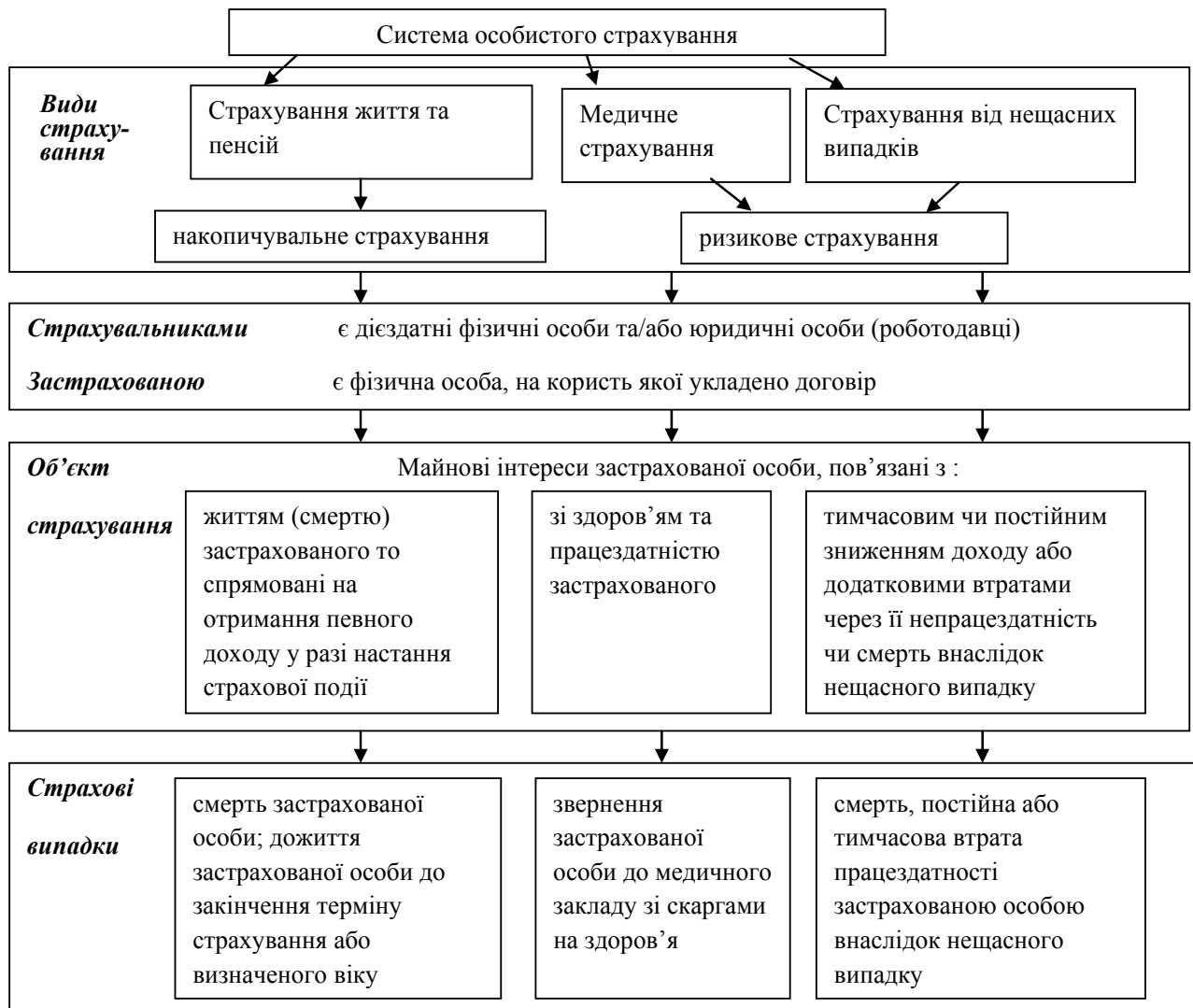

Рис. 1. Структура системи особистого страхування

Слід також зазначити, що частки страхових виплат і страхових премій, порівняно з іншими видами страхування залишаються незначними. Наприклад, питома вага страхових премій зі страхування життя не перевищує 11 %, а з інших видів особистого страхування ледь сягає 7-8 %. А питома вага виплат з медичного страхування (безперервного страхування здоров'я) становить 22,7 %, а з інших видів страхування – всього 3-5%.

Проведений аналіз дає змогу окреслити основні проблеми розвитку особистого страхування в Україні:

- незавершена реформа у галузі медичного страхування;
- незавершена пенсійна реформа: не введений другий рівень пенсійної системи та недостатньо популяризований третій рівень, який передбачає забезпечення старості за допомогою пенсійних програм страхових компаній чи інших фінансових установ;
- низький рівень довіри до ринку особистого страхування та страхової культури населення в цілому;
- шахрайство страховальників, фіктивне перестраховання, недостатнє регулювання страхового посередництва;
- повільні темпи реструктуризації економіки, низький рівень платоспроможності населення, зatoryжна політична криза тощо.

Таблиця 1 – Показники страхової діяльності у розрізі страхування життя та добровільного особистого страхування у 2012-2014 рр.

Види страхування	Валові страхові премії, млн. грн			Відхилення, %		Валові страхові виплати, млн. грн			Відхилення, %	
	2012	2013	2014	2013/2012	2014/2013	2012	2013	2014	2013/2012	2014/2013
Страхування життя	2658,3	2476,7	2159,8	93,2	87,2	156,8	149,2	239,2	95,2	160,3
Добровільне страхування від нещасних випадків	1528,1	1431,3	963,3	93,7	67,3	1135,2	1253,4	1356,7	110,4	108,2
Добровільне медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	1344,3	1487,5	1625,4	110,7	109,3	1030,3	1010,4	1108,6	98,1	109,7
Добровільне страхування на випадок хвороби	70,1	76,2	82,1	108,7	107,7	63,2	66,5	68,4	105,2	102,9
Добровільне страхування медичних витрат	335,1	334,7	332,1	99,9	99,2	98,6	101,3	111,1	102,7	109,67
Всього	5935,9	5806,4	5162,7	-	-	2484,1	2580,8	2884,0	-	-

Висновки. Проаналізувавши процес розвитку особистого страхування в Україні, можна дійти висновку, що подальший успішний його розвиток залежатиме від: підвищення фінансової надійності компаній зі страхування життя; розширення асортименту страхових послуг; законодавче регулювання системи добровільного особистого страхування, особливо медичного та пенсійного страхування; створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням; залучення страхового ринку до вирішення найважливіших питань соціального страхування.

Література

1. Андрусь М. І. Проблеми розвитку особистого страхування населення в Україні / М. І. Андрусь // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 5. – С. 782-786.
2. Вовчак О. Д. Страхування: навч.пос. / О. Д. Вовчак. – Львів: «Новий Світ-2000», 2006. – 480с.
3. Приймак І. Аналіз системи особистого страхування в Україні: проблеми та перспективи/ І. Приймак, Х. Сиротюк // Економічний аналіз. – 2011. - Вип 8. Ч. 1. – С. 302-306.

Смалюк Т. І., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

НЕОБХІДНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Туристичний бізнес набуває широкого поширення в Україні і надання страхових послуг в цій сфері стає все актуальнішим. Туристична діяльність за сучасних умов неможлива без страхування, так як це є доволі ризикованим бізнесом. Питання страхування в туризмі на українському ринку є проблемним, оскільки відрізняється низькою поінформованістю та довірою населення, недостатньою увагою з боку державних органів та відсутністю стабільності державної економіки. Тому, потребують подальшого дослідження і розробки значення, оцінка стану та перспектив розвитку даного виду страхових послуг на вітчизняному страховому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання туристичного страхування досліджуються багатьма науковцями як в Україні, так і за кордоном. Серед них: О. О. Охріменко, В. Д. Базилевич, Н. М. Внукова, О. Д. Вовчак, Т. А. Говорушко, С. С. Осадець, Л. С. Руденко, Л. И. Черникова, Л. П. Шматько [1-4] та інші.

Мета. Дослідження необхідності та значення розвитку туристичного страхування в Україні, оцінка його сучасного стану.

Виклад основного матеріалу. Туристична діяльність внаслідок глобалізації економіки отримала досить широке розповсюдження і згідно статистичних даних займає провідне місце в економіці за обсягами наданих послуг. Швидкі темпи зростання туристичної галузі характеризуються відповідними показниками: на частку туризму припадає близько 12 % світового валового продукту, понад 30% обсягів послуг споживчих витрат, 7% загального обсягу інвестицій та 5% усіх податкових надходжень. Сьогодні безпосередньо у сфері надання туристичних послуг зайнятий кожний десятий працівник (понад 260 млн. працюючих).

Україна, як країна з досить вигідним геополітичним та географічним розташування, налагодженою транспортною системою, доволі великою кількістю історико-культурних пам'яток, є перспективною для розвитку туристичного бізнесу. Також Україна має налагоджені зв'язки з великою кількістю країн, що дозволяє подорожувати українським туристам у будь-яку точку планети.

Так, як організація туристичної діяльності породжує безліч ризиків, виникає потреба в страховій підтримці. Страхування є способом зниження ризиків, що виникають у сфері туризму, зокрема таких його суб'єктів як туристичних організацій і туристів.

Страхування в туризмі - це система відносин між страховою компанією і туристом по захисту його життя і здоров'я та майнових інтересів при настанні страхових випадків.

На сьогоднішній день в системі туристичного страхування існує дві класифікації: обов'язкове та добровільне. До обов'язкових видів страхування відноситься медичне, страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів та страхування від нещасного випадку, це передбачено українським законодавством та входить до складу туристичного пакету, який отримується туристами у суб'єктів туристичної діяльності. Добровільне туристичне страхування передбачає такі види за предметом: страхування багажу туриста від втрати або пошкодження; невідкладна медична допомога (асистанс); страхування від невіїзду; на випадок смерті.

Згідно даних Ліги страхових організацій, станом на вересень 2015 року, надавати послуги у сфері туристичного страхування мають право 108 страхових компаній [5].

Вітчизняні страхові компанії для туристів та туристичних фірм пропонують такі види страхування: від нещасного випадку та медичних витрат – 90%, багажу – 75%. Відповідальності туроператорів – 60%, від невіїзду – 25%, життя – 5%, авто-страхування 5%, неможливість здійснення

турподорожей – 5%. Найбільшим попитом у компанії серед подорожуючих користуються такі види страхування як: страхування медичних витрат – 81,4%, від нещасного випадку – 62,6%. Відповідальність туроператорів – 6,3%, зелена карта – 6,3% [5].

Стандартні страхові програми для виїжджаючих за кордон покривають, як правило, лише витрати на лікування, медичну евакуацію і перевіз тіла на батьківщину у разі фатального випадку. Вартість такого поліса на тиждень відпочинку коливається від 35 до 100 гривень при страховій сумі від 15 до 75 тис. євро. Дорожче (до 40 євро за тиждень) коштуватимуть більш повні страхові програми, які до всього іншого можуть забезпечити надання стоматологічної допомоги при різкому болі, надання юридичної допомоги в країні перебування або оплати візиту одного з близьких застрахованого, якщо він потрапив у клініку. Продавати дешеві страховки вигідно туристичним компаніям, бо це здешевлює вартість туру в цілому. Але для самого туриста дешевий поліс може виявитися недостатнім, оскільки має безліч виключень.

Туристична галузь в Україні формується за рахунок трьох складових: виїзний (зарубіжний) туризм; внутрішній туризм; в'їзний (іноземний) туризм. Виїзному туризму належить частка 41% від загальної кількості туристів. Українці подорожують за кордон із службовою метою, як приватні туристи та в організовані тури.

Основними напрямками подорожей українських туристів є Польща, Угорщина, Молдова та Білорусь. Таке спрямування туристичних потоків пояснюється сталими зв'язками із сусідніми з Україною державами, зручним транспортним сполученням, близькістю культурного розвитку, розвинутими економічними відносинами між країнами.

Українські туристи обирають іноземні країни для відпочинку в силу таких обставин як кліматичні умови, комфорт, грошова економія та безпека (де апріорі необхідна страховка).

Щодо аналізу туристичних маршрутів, то Лігою страхових організацій України [5] був складений рейтинг найпопулярніших країн серед українців.

Таблиця 1 – Рейтинг найпопулярніших туристичних країн серед українців [5]

№	Країна	Об'єм страхових послуг,%
1	Польща	35,6
2	Угорщина	11,3
3	Німеччина	10,4
4	Туреччина	5,5
5	Словаччина	4,6
6	Італія	3,7
7	Єгипет	2,6

В цілому, близько 81% страхової відповідальності прийшлося саме на зазначені в табл. 1 країни. Таким чином, близько 79% страхових виплат стосуються виїзду населення до країн Шенгенської зони, на інші розвинуті країни припадає 8% і 13% на решту країн.

В цілому страхування туризму відбувається за загальними правилами страхування. Даний вид страхування тільки набуває обертів в Україні і в перспективі його частка на ринку буде збільшуватися

Висновки. Із формуванням туристичного сектору зростає актуальність та необхідність страхових послуг. Україна, зважаючи на європейський вектор розвитку, визначений урядом, перш за все повинна удосконалювати страховий ринок, який постійно інтегрується з іншими не менш важливими ринками національної економіки.

На сьогоднішній день для українського туриста пріоритетним є медичне страхування при туристичних подорожах, оскільки воно є обов'язковим. Зважаючи на поширення страхування в галузі туризму, можна прогнозувати підвищення ролі інших страхових продуктів, які стосуються захисту від майнових та фінансових ризиків, які виникають у українського туриста при виїзді закордон.

Страховання туризму має значну роль для покупців та продавців туристичних послуг, оскільки воно забезпечує нормальне функціонування суб'єктів туристичного ринку, сприяє вирівнюванню фінансових витрат та регулюванню грошового обороту в країні.

Література

1. Страховання : підручник / [За ред. В.Д. Базилевича]. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
 2. Кошляк А. В. Страховання ризиків у сфері туристичного бізнесу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file://localhost/C:/Documents%20and%20Settings/d.r.abramitova/Рабочий%20стол/статья/Страховання%20ризиків%20у%20сфері%20туристичного%20бізнесу%20в%20Україні%20»%20Наукове%20товариство%20Івана%20Кушніра.mht>
 3. Охріменко О. О. Страховання туристів: інноваційна модель страхового продукту. [Електронний ресурс] / О. О. Охріменко // Економіка Крима – 2005. № 15. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ekonk/2005.pdf
 4. Власова Н. М. Нові технології в індустрії туризму [Електронний ресурс] / Н. М. Власова, К. О. Вейнберг // Проблемы материальной культуры – географические науки – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/176/knp176_82-84.pdf.
 5. ЛСОУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainsur.com/massmedia/23921/>
-

Туринський С. О., Михайловська І. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В Україні вже довгий час існує проблема підвищення рівня державної охорони здоров'я, тому постає питання про збільшення її бюджетного фінансування. Це вимагає пошуку інших позабюджетних джерел відшкодування потрібних витрат. Одним із таких джерел є медичне страхування. На сьогодні, медичне страхування потребує розвитку, який являє собою комплекс заходів, направлених на ефективне запровадження. Саме в цьому полягає актуальність даної теми дослідження.

Метою статті є окреслення основних проблем розвитку медичного страхування в Україні, визначення основних перспектив його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням тенденцій розвитку сучасного медичного страхування присвячені праці таких видатних науковців: Н. І. Карпишин, І. Ю. Кондрат, Л. І. Новосельської, А. О. Троцької, Л. В. Русул, Т. В. Яковенко та інших. Фахівцями розглянуто необхідність та особливості медичного страхування в Україні, а також проблеми та можливі шляхи їх вирішення. Для ефективного запровадження медичного страхування необхідно спиратися на наукові розробки, вміло комбінувати їх і застосовувати їх на практиці.

Виклад основного матеріалу. Медичне страхування – це форма особового страхування, що гарантує громадянам отримання медичної допомоги при настанні страхової події за рахунок нагромаджених страхових фондів. Страхова медицина охоплює фінансування наукових досліджень, підготовку медичних кадрів, витрати на розвиток матеріально-технічної бази лікувальних закладів, надання медичної допомоги населенню [1].

Отже, важливим елементом системи страхової медицини є медичне страхування.

Медичне страхування є формою соціального захисту населення щодо охорони здоров'я. Воно пов'язане з компенсацією витрат громадян на медичне обслуговування. Це система організаційних і

фінансових заходів щодо забезпечення діяльності страхової медицини. Медичне страхування поділяється за формами на обов'язкове медичне страхування (ОМС) і добровільне медичне страхування (ДМС) [5].

В європейських країнах частка добровільного медичного страхування у фінансуванні системи охорони здоров'я становить 5-18 % [6]. Аналізуючи витрати середнього українського домогосподарства, можна зробити висновок, що для більшості українського населення добровільне медичне страхування сьогодні є недоступним.

Проте, вирішальну роль у реформуванні системи медичної допомоги України все таки відіграє перехід до обов'язкового медичного страхування. Основними аргументами його прибічників є – відхід від залишкового принципу фінансування охорони здоров'я, підвищення конкуренції на ринку, покращення якості медичних послуг. Опоненти вважають, що кризові вища в економіці минулих років та майбутня кон'юнктура ринку не дадуть змогу сформувати страхові фонди для забезпечення всіх нагальних потреб населення України [1].

Обов'язкове державне медичне страхування регламентується законодавством щодо сфери його поширення, механізму визначення страхової суми та способів використання страхових фондів. У Законі України «Про страхування» та у «Основах законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» воно названо першим у переліку обов'язкових видів страхування [5].

Обов'язкове медичне страхування має такі переваги, як цільовий характер, незалежність коштів від держави та відокремленість від інших державних коштів, залучення додаткових позабюджетних джерел фінансування, вирівнювання обсягу та якості медичної допомоги громадянам по всій території країни. Проте можна виокремити й такі недоліки: можливість ухиляння платників від відрахувань, підвищення вартості робочої сили, залежність від темпів економічного розвитку, необхідність створення відповідних регулюючих органів, що потребує додаткових фінансових ресурсів [3].

Загальнообов'язкове державне медичне страхування повинне забезпечити рівні можливості всіх громадян, щодо реалізації їхніх конституційних прав на ефективне медичне обслуговування. Своєю чергою, цей вид страхування має вирішити такі завдання:

- за рахунок запровадження зборів на загальнообов'язкове державне медичне страхування залучити додаткові позабюджетні джерела фінансування;
- визначити правові, соціальні, організаційні засади загальнообов'язкового державного медичного страхування населення в Україні;
- створити умови для вирівнювання обсягу та якості медичної допомоги, що надається громадянам на всій території України;
- забезпечити захист інтересів застрахованих осіб [2].

На сучасному етапі існує досить багато проблем, які стримують розвиток медичного страхування в Україні. Насамперед, це відсутність системи підготовки спеціалістів, низький рівень зарплат та надходжень премій, низький рівень безвідповідальності страховиків перед страхувальниками, недостатню інформованість населення щодо переваг і недоліків медичного страхування. Основною проблемою, що постає у сфері медичного обслуговування є невідповідність існуючим потребам обсягів коштів, що спрямовуються на фінансування цієї галузі з офіційних джерел. Це явище сприяє розвитку корупції, розвитку тіньової економіки. Діюча система медичного забезпечення в Україні перебуває у фінансовій кризі, що характеризується нерівномірним розподілом ресурсів у системі, низьким рівнем розвитку надання первинної медичної допомоги, низькою часткою видатків на охорону здоров'я по відношенню до ВВП [2].

Сьогодні система охорони здоров'я України знаходиться на небезпечно низькому рівні. Експерти вбачають причину її незадовільного стану в недостатньому фінансуванні галузі, в недосконалості законодавства, застарілій моделі медичної освіти. На потреби охорони здоров'я в останні роки виділяється 2,6 – 3,2 % ВВП країни. В той час відомо, що при показнику менше 5,0 %

медична галузь фактично недієздатна. Фінансування з державного бюджету щорічно збільшується, але це не впливає на зниження негативних тенденцій у стані здоров'я населення. В країні продовжується свідомо утримуватись неефективна і недієздатна система охорони здоров'я, яка не задовольняє ні хворих, ні медиків [6].

На нашу думку, запровадження в Україні обов'язкового медичного страхування потребує:

– законодавчого врегулювання кола платників страхових внесків та бази для їхнього нарахування, порядок збирання страхових внесків, їхню величину, облік та розподіл, а також фінансову участь застрахованих осіб у формуванні страхового фонду;

– здійснення низки заходів щодо оптимізації мережі лікувальних закладів з метою уникнення необґрунтованих витрат на утримання надлишкових приміщень та персоналу;

– забезпечення збалансованості обсягів послуг обов'язкового медичного страхування з його фінансуванням;

– розвитку системи лікарняних кас, які є неприбутковими членськими громадськими організаціями, в основі яких лежать добровільні персоналізовані внески населення для фінансування додаткових медичних послуг для спрощення роботи страхувальників, застрахованих осіб і закладів охорони здоров'я.

Вирішення зазначених проблем потребує багато часу, фінансових ресурсів, але, насамперед, – відповідних фахівців. Держава повинна подбати про наявність відповідного законодавства, яке б захищало інтереси всіх суб'єктів ринку медичного страхування, а також розробити систему підготовки відповідних фахівців, запланувати у бюджеті витрати на підвищення зарплати медичним працівникам.

Страховим компаніям потрібно обов'язково проводити заходи щодо інформування населення про медичне страхування.

Висновки. За умов відсутності сформованого механізму медичного страхування в Україні, наведений напрямок його подальшого розвитку є дуже доречним. Так як система державного медичного соціального страхування є важливою та стратегічною для держави, то необхідно погодитись, що до її впровадження необхідно поставитись відповідально: розробити та у встановленому порядку затвердити закони і підзаконні акти про медичне страхування громадян; розробити положення про національний і територіальні Фонди медичного страхування і здійснити їх формування, а також захист прав пацієнта на отримання своєчасної і якісної медичної допомоги.

Література

1. Карпишин Н. І. Обов'язкове медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи / Н. І. Карпишин // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць.– Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ. – 2014. – Т. 1, Вип. 190. – 302 с.

2. Кондрат І. Ю. Проблеми запровадження та перспективи розвитку обов'язкового медичного страхування в Україні / І. Ю. Кондрат // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – № 3. – С. 52-56.

3. Макарова О. В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки : монографія / О. В. Макарова. – К. : Ліра-К, 2011. – 328 с.

4. Новосельська Л. І. Шляхи запровадження медичного соціального страхування в Україні / Л. І. Новосельська // Науковий вісник. – 2013. – № 18.

5. Троцька А.О. Перспективи розвитку медичного страхування в Україні / А. О. Троцька, Л. В. Русул // Збірник статей та доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. – 2012. – Т.2. – С. 122-123.

6. Яковенко Т. В. Оцінка здоров'я населення України з позицій потенціальної демографії / Т. В. Яковенко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2014. – № 16.

**3. ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ В РИНКОВИХ УМОВАХ**

Головань Д. В.

**Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
м. Харків**

**СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО
ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Актуальність дослідження. Ефективність функціонування торговельних підприємств значною мірою визначається стабільністю та розвитком економічної системи країни та своєчасними й дієвими управлінськими рішеннями. В умовах наявності кризових явищ у фінансово-економічній системі виникає потреба в нових обґрунтованих підходах щодо підвищення прибутковості торговельних підприємств. Дестабілізація економічної системи негативно відзначається на фінансовій діяльності торговельних підприємств та підсилює об'єктивну необхідність системного підходу щодо підвищення їх прибутковості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні теоретичні й методичні аспекти прибутковості торговельних підприємств знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних вчених: Андріяша А. С. [1], Болдиревої К. В. [2], Мамаєвої А. С. [3], Кулікової Л. В. [4], Чукурної О. П. [5], Філіппова В. Ю. [6] та ін., які зробили істотний внесок у вдосконалення методології їх доходності. Незважаючи на велику кількість наукових праць і значні досягнення в теорії і практики у даному напрямку, є ряд дискусійних питань, зокрема системний підхід для підвищення прибутковості торговельного підприємства в умовах дестабілізації економічної системи.

Мета. Основною метою даної статті є розробка системного підходу для підвищення прибутковості торговельного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Кризові явища економіко-фінансової системи України формують дестабілізуючі фактори розвитку торговельних підприємств. Значне скорочення реальних доходів населення майже на 30% та підвищення частки продуктів харчування у чистих витратних доходах до 80 % у 2014 році призвело до зростання рівня бідності в країні та, відповідно, до зниження їх купівельної здатності. Це пояснюється девальвацією гривні та зростанням розміру заборгованості з виплат заробітної плати, яка з початку 2014 року зросла майже на 99,8 %. Оподаткування пасивних доходів населення: відсотків за депозитами, інвестиційних доходів, роялті й збільшення ставки податку з 15 % до 20 %, враховуючи шалений рівень інфляції, призводить до відсутності доцільності зберігання нацвалюти на депозиті. За 11 місяців минулого року клієнти фінансових організацій забрали 14 % депозитів у національній валюті й 30 % – в іноземній. Дана тенденція, цілком зрозуміло, буде спостерігатися і надалі. Нестабільність курсу національної валюти упродовж року не дозволяє банкам вести активну кредитну політику. Таким чином, тривалий період будуть відсутні позики для фізичних осіб. В обмеженому обсязі за завищеними процентними ставками будуть мати можливість одержати банківське фінансування малий і середній бізнес. В 2015 році імпорتنі продукти і промтовари оподатковуються новим збором – відповідно 10 % і 5 % від декларованої вартості. Не підпадають під новий податок «життєво необхідні»: газ, вугілля, нафта, нафтопродукти, банкноти і банківські метали, гуманітарна допомога, товари, які звільняються від сплати ввізного мита згідно з міждержавними домовленостями, крім вільної торгівлі. Різне зниження споживчого кредитування й підвищення цін на імпорتنі товари після девальвації гривні призвело до того, що українці стали рідше купувати дорогі речі. Відбулося майже 30 % зниження попиту на

побутову техніку та електроніку, а також значне падіння об'єму продажів на автомобільному ринку. Зменшення обсягів продажів торкнулося й парфумерно-косметичної продукції. Обсяг споживання продуктів харчування не зменшився, проте громадяни з доходами, нижчими за середні, стали купувати дешевші товари. Споживачі з високим та середнім рівнем доходів почали поміркованіше ставитись до своїх покупок, а тому поступово зменшуються витрати на купівлю преміальних товарів.

Рис. 1. Системна модель підвищення прибутковості торговельного підприємства

Значне зростання цін на газ, центральне опалення, електроенергію, водопостачання та транспорт збільшило майже вдвічі витрати торговельних підприємств, що негативно вплинуло на товарообіг роздрібної торгівлі. Згідно даним Державної служби статистики України оборот

роздрібною торгівлі за січень-лютий 2015 року становив 139 млрд. 964,8 млн. грн., що на 21,2 % менше показників відповідного періоду 2014 року. Найбільшим роздрібний товарообіг був у м. Києві (20 млрд. 445,9 млн. грн.) і Дніпропетровській області (13 млрд. 87,5 млн. грн.), найнижчим – у Луганській області (746,1 млн. грн.). Оптовий товарообіг підприємств у січні-лютому 2015 року склав 144 млрд. 324,2 млн. грн., що на 17,3 % менше показників аналогічного періоду минулого року [7].

Борги більшості вітчизняних торговельних мереж у декілька разів перевищують прибуток. Обтяжені боргами роздрібні торговельні підприємства роблять спроби вирішити проблеми за рахунок постачальників, спрямовуючі вільні кошти на виплату зарплат, оплату оренди приміщень і погашення банківських кредитів. Внаслідок цього, частина постачальників, здебільшого імпортери не продуктової групи товарів, починають припиняти відвантаження товарів мережам, що зводять до оплати, що пояснює зменшення в окремих торговельних точках асортименту продукції.

Враховуючи зазначені наслідки кризових явищ в економічній системі України, було створено системну модель підвищення прибутковості торговельних підприємств (рис. 1).

Необхідно відзначити, що в процесі управління торговельним підприємством в період кризи, важливого значення набуває випереджувальний аналіз, вироблення, прийняття і випереджаюча реалізація управлінських рішень, експрес-діагностика діяльності підприємств, які наближаються до стадії збитковості чи перебувають в ній, а також тих, які досягли надкритичного рівня неплатоспроможності.

Висновки. У ході узагальнення теоретичних та практичних аспектів прибутковості торговельного підприємства розроблено комплексний підхід до ефективного управління підприємством з метою підвищення прибутковості в період дестабілізації економічних процесів на базі системної моделі. Завдяки узгодженим управлінським рішенням та активним заходам торговельні підприємства зможуть оптимізувати свою роботу, скоротити витрати, зменшити кредиторську заборгованість, підвищити рівень мотивації та лояльності персоналу і зменшити наслідки кризи для підприємства в цілому.

Література

1. Андріяш А. С. Особливості управління прибутком підприємства / А. С. Андріяш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/6/15.pdf>.
2. Болдирева К. В. Максимізація прибутку як пріоритетна мета сучасної корпорації / К. В. Болдирева // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1 (3). – С. 15-22.
3. Мамаева А. С. Моделирование влияния факторов на устойчивое развитие торгового предприятия / А. С. Мамаева // Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права. – 2013. – № 1. – С. 108-116.
4. Кулікова Л. В. Напрями забезпечення платоспроможності підприємства /Л. В. Кулікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=14524>.
5. Чукурна О. П. Антикризові стратегії підприємств роздрібною торгівлі України / О. П. Чукурна // Вісник Одеського університету соціально-економічних досліджень. – 2009. – № 36. – С. 191-197.
6. Філіппов В. Ю. Шляхи розвитку торговельних підприємств / В. Ю. Філіппов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No2/203-207.pdf>.
7. Роздрібна торгівля в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/roznichnaya-torgovlya-ukraine-mesyatsa-upala>.

Данькова В. А., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ФОРФЕЙТИНГ В СИСТЕМІ КРЕДИТУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В міжнародній практиці протягом останнього десятиріччя суттєво зросла роль кредитування. Для поглиблення інтеграційних процесів та подальшої їх інтернаціоналізації експортери змушені створювати якомога більше можливостей для співробітництва зі своїми партнерами, які виступають потенційними клієнтами і споживачами. Одна із перспективних форм такого співробітництва – форфейтинг, який є відносно новим для вітчизняного ринку та з'явився під впливом швидкого збільшення обсягів експорту. Сьогодні в Україні попит та пропозиція на форфейтинг ще не стали масштабними, хоч і постійно збільшуються, тому дана проблематика потребує детального вивчення та подальшої розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретичних та практичних питань форфейтингу присвячені роботи наступних економістів: Н. Левус [1], В. Вауліна [2], І. Швед, А. Галкіна [3] та інших.

Мета. Дослідження форфейтингу, як перспективної форми кредитування зовнішньої торгівлі підприємства, виділення його переваг та недоліків.

Виклад основного матеріалу. Посилення впливу кризових явищ на економіку спричиняє збільшення маси прострочених платежів, дефіциту обігових грошових коштів, недостатності ліквідності діяльності підприємств та супроводжується зростанням комерційних ризиків, ризиків банкрутства тощо. За таких обставин виникає потреба використання і застосування різного виду фінансових інструментів, котрі спроможні забезпечити надходження грошових коштів у якнайшвидші терміни. Для підприємств, котрі здійснюють зовнішньоекономічну діяльність таким інструментом, може бути, форфейтинг.

Форфейтинг (від франц. – відмова від прав) – це купівля боргу, вираженого у зворотному документі (перевідний або простий вексель) у кредитора на безповоротній основі [1]. Тобто, покупець боргу (форфейтер) бере на себе зобов'язання про відмову (форфейтинг) від свого права на звернення регресивної вимоги до кредитора у разі неможливості отримання боргу з боржника. Фактично покупець цих вимог бере на себе комерційні ризики, пов'язані з неплатоспроможністю імпортерів без права регресу цих документів на колишнього власника. Форфейтинг є інструментом довгострокового фінансування та може використовуватись при продажі великого обсягу товару, коли у покупця недостатньо фінансованих ресурсів для оплати, а експортер не може відтермінувати одержання грошей.

Найбільшого розвитку форфейтинг набув у країнах, де державне кредитування експорту є недостатньо розвинутим. На сьогодні одним з основних центрів здійснення форфейтингових угод є Лондон, оскільки експорт багатьох європейських країн вже давно фінансується лондонськими банками. Значна частина форфейтингового бізнесу сконцентрована також у Німеччині.

Механізм форфейтингу використовується у двох основних видах угод [4]:

- у фінансових угодах - з метою швидкої реалізації довгострокових фінансових зобов'язань;
- в експортних угодах - для сприяння надходженню коштів експортеру, що надав кредит імпортеру.

Таким чином, цей метод дозволяє експортерам уникнути валютного ризику, що може виникнути внаслідок курсових коливань на протязі періоду між укладенням зовнішньоторговельної угоди та фактичним платежем за нею.

На основі опрацювання джерел [1-7 та ін.] виділено особливості форфейтингових операцій:

- інструментом форфейтингу є простий або переказний вексель;
- термін кредитування – від 180 днів до 5 років, у деяких випадках до семи років;
- сума кредиту може бути досить високою внаслідок можливості синдикації;
- форфейтер виплачує суму боргу повністю за вирахуванням дисконту;
- форфейтер несе всі ризики несплати боргу включаючи політичні та валютні ризики при експорті товарів;
- передбачається можливість перепродажу форфейтером форфейтингового активу на вторинному ринку;
- вимагається гарантія третьою особою або аваль;
- не передбачає будь-якого додаткового обслуговування (бухгалтерського, інформаційного, рекламного, збутового, юридичного, страхового та іншого обслуговування кредитора (клієнта)).

Суб'єктами форфейтингової угоди виступають: експортер (продавець), імпортер (покупець), форфейтер (банк), гарант.

Метою форфейтингової угоди є:

- для покупця – придбання товару в кредит, при цьому він крім ціни товару сплачує відсотки за кредит ;
- для продавця – одержання при врахуванні векселів суми, рівній ціні товару ;
- для банку – одержання доходу у вигляді дисконту від врахування партії векселів [5].

Використання форфейтингу може забезпечити ряд переваг як українським експортерам, так і імпортерам продукції.

Узагальнено переваги форфейтингу для вітчизняних підприємств зображено на рис. 1.

Рис. 1. Переваги форфейтингу для вітчизняних підприємств

Основним і головним недоліком використання форфейтингу як способу фінансування зовнішньоекономічної діяльності є його висока вартість. Це пояснюється високим ризиком, що присутній під час здійснення такого виду операцій для банку-форфейтера, оскільки вони виконують не тільки посередницькі функції, але і функції кредиторів – фінансуючи зовнішньоекономічну

діяльність, контролюючи процес розрахунків та виступаючи гарантом оплати. Іншим недоліком можуть бути фактори через які підприємство не зможе знайти банк-форвейтер через низьку кредитоздатність покупців. Однак, не зважаючи на вартість операцій та інші негативні чинники форфейтинг може бути дуже вигідним для підприємства у стратегічній перспективі, оскільки дозволить прискорити розрахунки та зберегти партнерство з стратегічними контрагентами.

Необхідно зауважити, що форфейтинг, як інструмент фінансування експортних операцій у світовій практиці дедалі актуалізується, оскільки дає можливість швидко повертати і залучати кошти в оборот. Використання форфейтингових операцій українськими експортерами (на відміну від звичайного кредиту) може підвищити їх конкурентоспроможність, ліквідність, пришвидшити оборотність, скоротити фінансовий цикл діяльності тощо.

Висновки. Форфейтинг є одним із найпоширеніших засобів фінансування зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Водночас, незважаючи на переваги, що пов'язані в основному з перенесенням різного виду ризиків на банківські організації, дані фінансові послуги мають ще великий потенціал розвитку на вітчизняному фінансовому ринку.

Фінансування зовнішньоекономічної діяльності комерційними банками дає змогу підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність, розширити спектр зовнішньоторговельних операцій і ринків збуту, що дозволить збільшити обсяги прибутків та підвищити рентабельність.

Література

1. Левус Н. Суть форфейтингу, його переваги і недоліки [Електронний ресурс] / Н. Левус // – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=1668>
2. Ваулина Ю. Взгляд на факторинг с лица и изнанки / Ю. Ваулина // Эксперт-Волга. – 2008. – № 7 (95). – С. 4-8.
3. Швец И. Б. Особенности оценки инвестиционных проектов, основанных на форфейтинге / И. Б. Швец, А. С. Галкина // Наукові праці ДонНТУ. Сер.: Економічна. – Донецьк: ДонНТУ. – 2005. – Вип. 100-1. – С. 4-9.
4. Бабич О. М. Факторинг і форфейтинг як методи кредитування [Електронний ресурс] / О.М. Бабич // – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9/EISN_2007/Economics/21449.doc.htm
5. Басюк Т. П. Фінансові аспекти зовнішньоекономічних операцій / Т. П. Басюк // Економіка, фінанси, право. – 2007. – № 6. – С. 20-24.
6. Морозова А. С. Аналіз применения форфейтинговой формы финансирования для инновационных предприятий в западных странах [Електронний ресурс] / А. С. Морозова . – Режим доступу: <http://sisp.nkras.ru/e-ru/issues/2012/4/morozova.pdf>.
7. Измайлова Н. Сутність форфейтингу: позитивні та негативні сторони його використання підприємствами / Н. Измайлова, О. Мелета // Економічний аналіз. – 2013. – Випуск 12. Частина 2. – С. 207-210.

Доценко В. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В умовах динамічного розвитку ринкової економіки та прискорення науково-технічного прогресу об'єктивно збільшується загроза переходу до кризового стану як національної економіки України в цілому, так і окремих підприємств. В умовах нинішніх трансформаційних процесів в економіці України проблеми безпечного розвитку українських підприємств є особливо актуальними. Адже при глобалізації економічних зв'язків господарська самостійність економічної системи будь-якого рівня, її цілісність та самодостатність є відносною. В ринковому середовищі на суб'єкти господарювання має постійний вплив значна кількість факторів та небезпек різного виду, характеру та сили, які можуть діяти як на окремі складові так і в цілому на підприємство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки держави і підприємництва зробили вітчизняні вчені: О. Ареф'єва, І. Бінко, В. Геєць, В. Духов, Л. Донець, М. Єрмошенко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, С. Покропивний, А. Ревенко, О. Терещенко, В. Шлемко та ін.

Проте на сьогодні в економічній літературі відсутні комплексне відображення проблеми формування системи економічної безпеки, підходів щодо її сутності та трактування поняття.

Мета. Дослідження змісту поняття «економічна безпека підприємства», визначення та систематизація підходів до даного терміну та ролі економічної безпеки підприємства в ринкових умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Становлення і розвиток ринкових механізмів в економіці України, зміна форм і методів державного регулювання діяльності підприємств, поява та посилення конкуренції значно зміцнили вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємств. Результати взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього та внутрішнього середовища обумовили появу поняття економічної безпеки підприємства.

Однак відмітимо, що на сьогодні немає єдиного тлумачення терміну «економічна безпека підприємства». Серед дослідників поширені точки зору від досить вузького тлумачення змісту цього терміну, з позиції захисту інформації, до більш широкого ресурсно-функціонального підходу, який передбачає розгляд економічної безпеки як стану найбільш ефективного використання всіх корпоративних ресурсів. Одною групою авторів [1, 2, 3] економічна безпека розуміється, виходячи з ідеї визнання визначального впливу зовнішнього середовища на діяльність суб'єкта господарювання, і тлумачиться в різних інтерпретаціях або, як міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, що діють поза його межами, або, як стан захищеності діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатності швидко усувати різні загрози чи пристосовуватися до наявних умов, котрі не позначаються негативно на його діяльності. В той же час іншими дослідниками [4, 5, 6], навпаки, при розкритті змісту поняття «економічна безпека» підкреслюється необхідність урахування не тільки зовнішніх загрозливих обставин, але й внутрішніх загроз, які знижують можливість економічної стійкості підприємства [5, с. 53].

Сучасна проблема розвитку поняття «економічна безпека підприємства» полягає в тому, що економічна думка містить різнобічні за своїм змістом точки зору. Так, такі автори як Олейников С.А., Кузенко А.В., Донець Л.І. [1] дотримуються ресурсно-функціонального підходу і під економічною

безпекою підприємства розуміють ефективне використання ресурсів для забезпечення сталого розвитку у майбутньому. Покропивний С.Ф. [6] деталізує дане визначення, уточнюючи перелік ресурсів підприємства які підлягають ефективному використанню. Проте в наведеному визначенні, на наш погляд, є спірні положення. Наприклад, що означає “гарантується найбільш ефективно їх використання”? Хіба в умовах ринкової економіки можна щось гарантувати? Адже завжди існує економічний ризик, який треба враховувати, адже якщо приймати неризиковані рішення, то й виграш буде мізерний.

Белокуров В.В. розуміє під економічною безпекою підприємства наявність конкурентних переваг, тобто є прихильником конкурентного підходу, що суттєво відрізняє дане визначення від ряду інших. Автор підкреслює відповідність конкурентного потенціалу та організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням, не враховуючи при цьому загрози які впливають на безпеку підприємства.

Представники підходу орієнтованого на захист від загроз зовнішнього середовища, такі як Ковальов Д, Сухорукова Т., Шваб Л.І, Бендіков М.А. [2], розглядають економічну безпеку підприємства як захищеність діяльності підприємства від негативних впливів лише зовнішнього середовища, тим самим ігноруючи внутрішні загрози, які виникають в діяльності підприємства.

Могільник А.І, Іванов В.А, Шликов В.В. підтримують підхід орієнтований на захист інтересів підприємства, не вказуючи які саме інтереси підприємства слід захищати від існуючих загроз, тоді як Колосов А.В., Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко А.І. акцентують в понятті, саме на економічних інтересах підприємства.

Ряд авторів в, таких як Дубецька С.П., Подлужна Н.О. розглядають безпеку, як характеристику і стан, а саме підприємство як систему. Тоді як Євдокимов Ф.І., Мізіна Є.В., Разіна Є.В. під економічною безпекою підприємства розуміють комплексний захист його надійності. Як бачимо, таке визначення за суттю дуже тісно переплітається з попереднім та розрізняється лише за змістом формулювання, який у першому випадку є істотнішим.

Поняття економічної безпеки підприємства за Груніним О.А, досить схоже на її визначення представниками ресурсно-функціонального підходу, проте й суттєво відрізняється. В даному визначенні автор виокремлює, що підприємство повинно орієнтуватися на певні цілі в умовах конкуренції та господарчого ризику. Тут виділяється ризик, з яким зіштовхується підприємство в умовах господарської діяльності.

Висновки. З вищевикладеного можна зробити висновок, що запропоновані концептуальні підходи відображають різнобічний характер у трактуванні економічної безпеки підприємства. Систематизація, упорядкування всіх розрізнених наукових точок зору поняття економічної безпеки підприємства, які наявні в економічній науці, значно звужує об’єкт наступної частини дослідження, щодо управління нею.

Література

1. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства: навч. пос. / Л. І. Донець, Н. В. Вашенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
2. Ковалев Д. Экономическая безопасность / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. С. 48 – 51.
3. Шваб Л. І. Економіка підприємства: навчальний посібник для студ. вищих навчальних закладів. – 3-є вид. / Л. І. Шваб. – К.: Каравела, 2006. – 584 с.
4. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. – М.: ЗАО «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
5. Кириєнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук.: 08.06.01 / Київський національний економічний університет, Київ, 2000. – 19 с.

6. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С. Ф. По кропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ. – 2000. – 528 с.

Зуєнко К. Ю., Туболец І. І.
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпропетровськ

ДИВІДЕНДНА ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Актуальність дослідження. Вибір типу дивідендної політики підприємства вважається одним із пріоритетних питань фінансової стратегії, оскільки впливає на розподіл фінансових ресурсів. У наш час існує значна кількість теоретичних концепцій з дивідендної політики, а отже підприємства можуть обирати найбільш вигідні для них види дивідендної політики, в залежності від власних тактичних та стратегічних цілей. Як засвідчує практика, керівництво акціонерних товариств часто застосовує власні підходи до питання розподілу прибутку. Часто їх вибір відбувається через численні спроби та помилки, а параметри дивідендної політики обумовлюються як стереотипами, що склалися на рівні менеджерів, так і впливом зовнішніх факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дивідендної політики розглядалось в роботах багатьох науковців. Слід насамперед відзначити праці провідних західних вчених, які були фундаторами цього напрямку у фінансовій науці – Г. Дональдсона, С. Маєрса, М. Міллера та ін. Серед вітчизняних вчених доцільно підкреслити внесок М. Білик, І. Бланка, Д. Леонова, І. Прасолова, Б. Стеценка, В. Суторміної.

Мета - дослідження теоретичних та методичних засад формування та реалізації дивідендної політики підприємств в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Одним з важливих завдань є формування та реалізація політики підприємства в галузі виплати дивідендів. Дивіденди – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у статутному капіталі підприємства [1, с. 106].

Дивідендна політика суттєво впливає на процес залучення джерел фінансування, оскільки капітал підприємства може формуватись за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх джерел. З одного боку, реінвестування прибутку є відносно дешевим і одним з оптимальних способів фінансування, оскільки при цьому не здійснюються витрати на додаткову емісію акцій, а отже, не збільшується вартість акціонерного капіталу.

Основні питання щодо нарахування та виплати дивідендів визначенні у статуті акціонерного товариства. На законодавчому рівні їм дозволено взагалі не виплачувати дивіденди. Акціонери, в основному, самі вирішують яким чином вони використають чистий прибуток. Наприклад, дивідендна політика ДТЭК ґрунтується на дотриманні балансу між необхідністю інвестувати у подальший розвиток і дотриманням прав акціонерів на участь у чистому прибутку компанії. Такий підхід є визначальним фактором росту акціонерної вартості компанії. На даний час доречність та розмір дивідендів визначаються в кожному випадку індивідуально Наглядовою радою і схвалюються рішенням Зборів акціонерів компанії [2].

На даний момент у зв'язку з досить складним фінансовим становищем вітчизняних підприємств та компаній більшість з них останніми роками дотримуються консервативної дивідендної політики, реінвестуючи майже весь прибуток у розвиток бізнесу чи не розподіляючи прибуток.

Тенденцію виплати дивідендів українськими підприємствами не можна назвати сталою. У

період з 2008 по 2013 рік за даними НКЦПФР українські підприємства виплатили дивіденди власникам на суму 102,22 млрд. грн. Зростання обсягів виплачених дивідендів до 2013 р. не є сталим. Спостерігається екстенсивний ріст.

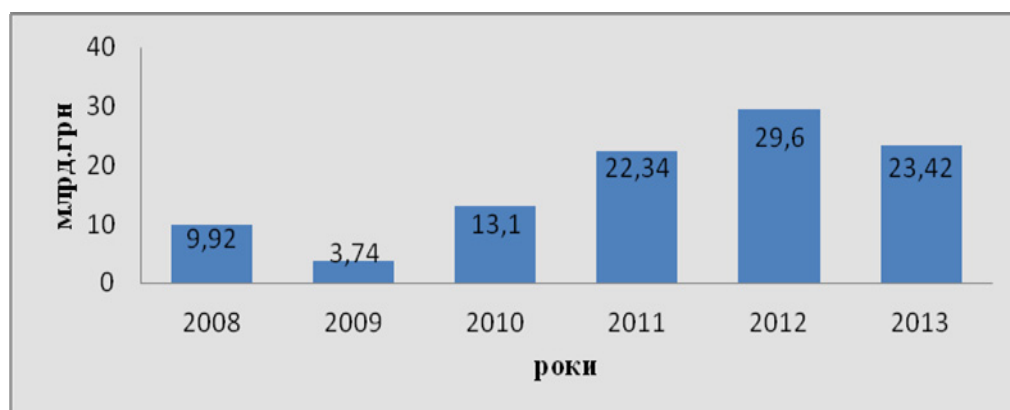

Рис. 1. Сплачені дивіденди українськими підприємствами (без урахування банків та суб'єктів малого підприємництва) за 2008-2013 роки, млрд. грн. (складено на основі звітів НКЦПФР) [3]

Основними чинниками, що впливають на дивідендну політику підприємства є:

- фінансова стратегія підприємства;
- умови діяльності;
- склад інвесторів та їх інтереси в отримання доходу (дивідендні виплати, підвищення рівня ринкової вартості акцій);
- прибутковість акціонерного капіталу;
- законодавчі пріоритети та державна політика в галузі розподілу прибутку акціонерних товариств [4, с. 264].

Можна надати таку класифікацію стратегій дивідендної політики [5].

Таблиця 1 – Основні види стратегій дивідендної політики та методів нарахування дивідендів

Стратегія дивідендної політики	Методи нарахування дивідендів
1. Стратегія консервативної дивідендної політики	– метод залишкових виплат; – метод стабільного розміру дивідендних виплат
2. Стратегія компромісної дивідендної політики	– метод мінімального стабільного розміру дивідендів з надбавкою в окремі періоди; – метод не грошових виплат
3. Стратегія агресивної дивідендної політики	– метод стабільного рівня дивідендних виплат; – прогресивний метод (постійного зростання розміру дивідендів); – регресивний метод (поступового зменшення розміру дивідендів)

В Україні сьогодні переважає тенденція до невиплати дивідендів взагалі або їх виплати за залишковим принципом. Переважна більшість вітчизняних акціонерних компаній взагалі не розробляють стратегії реалізації дивідендної політики, що зумовлено, насамперед, збитковою або низькорентабельною діяльністю та вимушеністю направляти значну частину чистого прибутку на поповнення оборотних коштів, розширення виробництва та ін. [6, с.6].

Розглянемо типи дивідендної політики на прикладі ПАТ «Євраз – ДМЗ ім. Петровського», ПАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «ЕМСС» - трьох крупних металургійних підприємств, діяльність яких важлива для економіки нашої країни.

Таблиця 2 – Аналіз обсягів чистого прибутку та нарахованих і виплачених дивідендів підприємств за 2010–2013 рр., грн.

Рік	Чистий прибуток (збиток), грн	Чистий прибуток на одну просту акцію	Сума нарахованих дивідендів	Нарахування дивідендів на одну акцію	Сума виплачених дивідендів	Тип дивідендної політики
1	2	3	4	5	6	7
ПАТ «Євраз – ДМЗ ім. Петровського»						
2010	-630047000,0	-34,0	0,0	0,0	0,0	Політика «нульового» дивіденду
2011	-809477000,0	-37,0	0,0	0,0	0,0	
2012	-1161621000,0	-490,0	0,0	0,0	0,0	
2013	-439605000,0	-170,0	0,0	0,0	0,0	
ПАТ «Дніпроспецсталь»						
2010	57348000,0	50,0	0,0	0,0	3061000,0	Прогресивна дивідендна політика
2011	6394000,0	50,0	0,0	0,0	2815000,0	
2012	-177326000,0	-165,0	0,0	0,0	397000,0	
2013	7499000,0	7,0	0,0	0,0	88000,0	
ПАТ «ЕМСС»						
2010	-212346000,0	-53,09	0,0	0,0	0,0	Залишкова політика дивідендних виплат
2011	31980000,0	80,0	0,0	0,0	1223000,0	
2012	540000,0	1,135	0,0	0,0	0,0	
2013	223869000,0	-559,67	0,0	0,0	0,0	

Джерело: розраховано за даними звітності підприємств та <http://smida.gov.ua> [7]

Загалом, більшість підприємств в Україні дотримуються політики «нульового» дивіденду, яка полягає в невиплаті дивідендів взагалі. Така політика є своєрідним різновидом залишкового методу нарахування дивідендів, що ґрунтується на теоретичних припущеннях Міллера-Модільяні про неважливість дивідендної політики, відповідно до яких на дивідендні виплати слід спрямовувати лише ту частину прибутку, яка залишилась на підприємстві після здійснення всіх необхідних реінвестицій [4].

У випадку ж українських підприємств, політика «нульового» дивіденду сприяє мінімізації наслідків збиткової діяльності, оскільки збитки, отримані в процесі діяльності покриваються за рахунок нерозподіленого прибутку попередніх років або поточних прибутків наступних років.

Висновки. У статті було розглянуто чинники, що впливають на формування дивідендної

політики вітчизняних підприємств. Проаналізовано різні типи дивідендної політики та виявлено, що українські АТ зазвичай використовують політику «нульового дивіденду» або політику залишкової виплати дивідендів, що пов'язано з їх низькою прибутковою діяльністю.

Література

1. Дмитрієв І. А. Формування дивідендної політики акціонерних товариств: [монографія] / І. А. Дмитрієв. – Х.: ХДЕУ, 2010. – 195 с.
 2. Офіційний сайт ДТЕК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtek.com/uk/home>.
 3. Офіційний сайт НКЦПФР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmsc.gov.ua>.
 4. Швиданенко Г. О. Управління капіталом підприємства: навчальний посібник / Г. О. Швиданенко. – К.: Центр економічної статистики, 2007. – 436 с.
 5. Кулик І. М. Практика формування дивідендної політики акціонерних компаній вітчизняного сектора чорної металургії / І. М. Кулик. – Бізнесінформ. – 2012. – №11. – с.137-144.
 6. Ковальова К. В. Дивіденди: платити чи ні? / К.В. Ковальова // Урядовий Кур'єр. – 2010. – №96. – С. 13-20.
 7. Офіційний сайт Агенства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>.
-

Коваль Ю. О., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК ЗАСІБ АТИКРИЗОВОГО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Актуальність дослідження. Як у діловому, так і в науковому світі до цього часу не існує єдиного розуміння сутності стратегічного планування та його термінології.

В умовах, коли джерела швидкого зростання докризових років вичерпано, єдиний шлях виходу України на траєкторію сталого розвитку – це рішучі й всеосяжні реформи, прийняття управлінських рішень у фінансовій сфері, ефективне планування та належна координація діяльності різних служб, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економіки. Тому питання стратегічного управління на підприємствах набувають надзвичайної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування фінансової стратегії підприємства, а також актуальність фінансового планування досліджується в працях вітчизняних учених: О. С. Білова, О. Г. Крамаренко, О. Ю. Масленнікова, А. М. Поддєрьогіна, Л. О. Сухарева та інших.

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній фаховій літературі суті і особливостям стратегічного фінансового планування підприємств, на нашу думку, приділено недостатньо уваги. Наявні публікації, монографії й навчально-практичні посібники найчастіше розглядають теоретичні аспекти фінансового планування підприємств. Крім цього, динамічність процесів в економіці обумовлюють необхідність визначення чіткого алгоритму розробки і реалізації стратегічного фінансового планування.

Метою статті є дослідження теоретико-методичних засад стратегічного планування економічного розвитку підприємства як інструмента підвищення ефективності та антикризового управління, обґрунтування необхідності розробки стратегічного планування та систематизації дій, щодо ефективного функціонування конкурентоспроможного підприємства.

Виклад основного матеріалу. У сучасній ринковій економіці важливою передумовою

ефективного використання обмежених виробничих ресурсів і досягнення високих кінцевих результатів є планування діяльності підприємств.

Необхідним та досить важливим елементом забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, а також його економічного зростання є фінансове планування. Практика країн з ринковою економікою свідчить, що чим вищий рівень фінансового планування, тим ефективнішим є управління діяльністю підприємства. Саме тому, доцільно визначити сутність та завдання фінансового планування на підприємстві.

Г. О. Партин і А. Г. Загородній вважають, що «фінансове планування – це розроблення системи фінансових планів за окремими напрямками фінансової діяльності підприємства, які забезпечують реалізацію його фінансової стратегії в плановому періоді» [1, с. 132].

Сутнісне наповнення планування, його зміст і результативність залежать, передусім від особливостей зовнішнього середовища. Таке сприйняття планування діяльності підприємства зосереджує увагу на тій його складовій, що безпосередньо пов'язана з оточенням – стратегічному плануванні. У межах стратегічного планування стратегія підприємства є основним ядром його стратегічного управління. Для забезпечення ефективного управління стратегічний фінансовий план повинен ґрунтуватися на глибоких наукових дослідженнях та охоплювати період від трьох до десяти років [2, с. 87].

Нині відсутній єдиний підхід до визначення поняття «стратегія підприємства». Під стратегією найчастіше розуміється сукупність цілей діяльності підприємства та засобів їх досягнення.

Фінансова стратегія – складова загальної стратегії економічного розвитку, яка охоплює систему довготермінових завдань фінансової діяльності підприємства та способи їх досягнення.

Стратегічне планування розвитку підприємства як явище та процес передбачення майбутнього і підготовки до майбутнього трактується досить широко: як інтегральний процес підготовки та прийняття рішень певного типу, як формулювання цілей та визначення шляхів їхнього досягнення, як забезпечення підготовленості підприємства для конкурентної боротьби на ринках тощо [3, с. 261].

Продовжимо дослідження сутності поняття «стратегічне планування» сучасними вченими.

Моїсєєва Н. К. визначає стратегічне планування як процес визначення загальних напрямів діяльності підприємства [4, с. 43]. Подібне визначення, але з деякими уточненнями дає зарубіжний автор К. Рідінг: «сутність стратегічного планування полягає у визначенні вектора розвитку компанії, який підтримує як її керівництво, так і співробітники» [5, с. 16].

Українські економісти М. Д. Лесечко та Р. М. Рудницька поняття стратегічне планування визначають, як «... сукупність дій і рішень, зроблених керівниками, які призводять до розробки спеціальних стратегій, призначених для того, щоб допомогти організації для досягнення своїх цілей» [6, с. 9].

У процесі стратегічного планування розробляється генеральна програма дій, що виявляє пріоритети, проблеми і ресурси для досягнення стратегічних цілей.

Стратегічне планування повинне сприяти досягненню генеральних цілей підприємства, до яких належать:

- підтримка рівня конкурентоздатності продукції;
- забезпечення динаміки (темтів) росту власної частки на ринку;
- підвищення доходу і рентабельності виробництва;
- виконання управлінських процесів на базі високих технологій;
- забезпечення соціального захисту працівників.

Узагальнений алгоритм поетапної розробки стратегічного плану представлений на рис. 1.

Стратегічні плани різних підрозділів підприємства складаються відокремлено, однак центральний орган планування на рівні підприємства повинен забезпечити інформаційну єдність планування шляхом надання керівництву підрозділу прогнозу щоденного стану зовнішнього середовища.

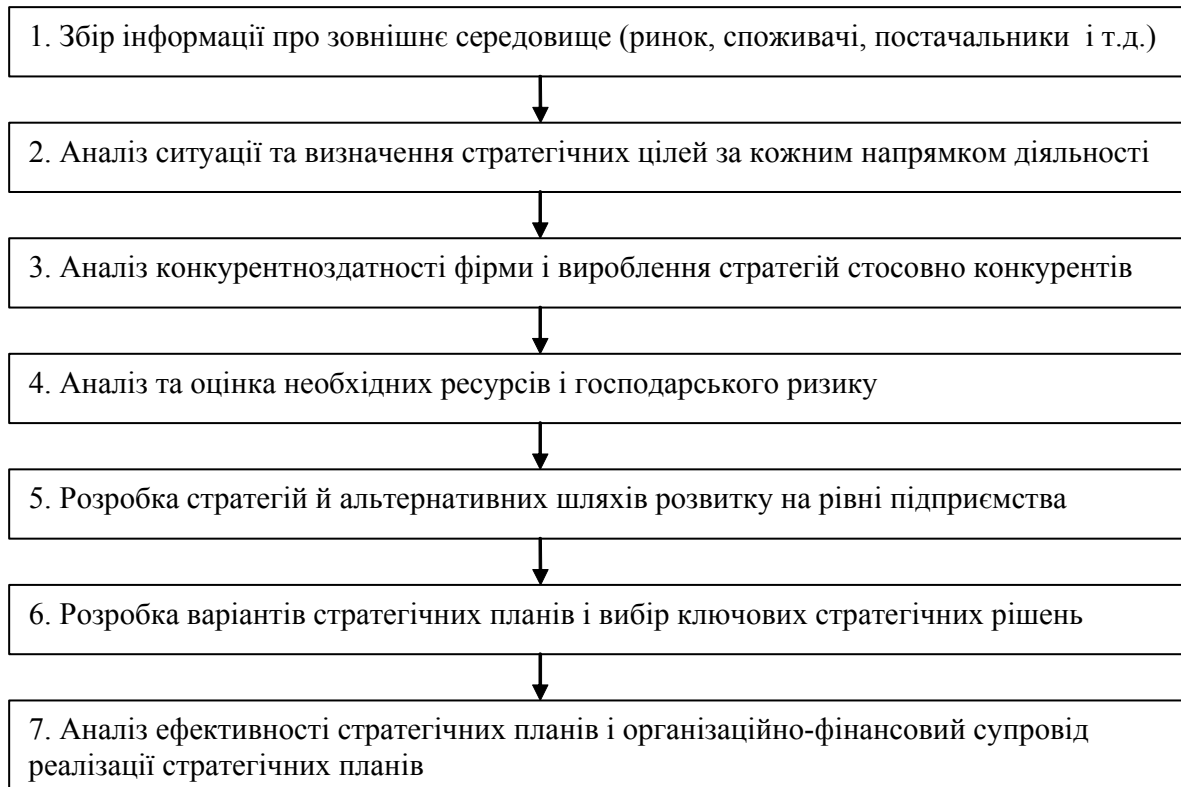

Рис. 1. Алгоритм стратегічного планування (побудовано автором на основі [1-9])

Реалізація стратегічних планів здійснюється за допомогою поточних (річних) і оперативних планів.

Висновки. Для забезпечення стабільності фінансового планування необхідно більше уваги приділяти фінансовій стратегії підприємства як особливому способу реалізації підприємством довгострокових цілей фінансової діяльності, а також усунення суперечності між потребою в фінансових ресурсах і можливостями їх формування. Тому, одним з основних шляхів покращення фінансового стану підприємства є його стратегічне фінансове планування, яке є розрахунком обсягів фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками використання відповідно до виробничих показників підприємств на плановий рік.

Для антикризового управління підприємством потрібно досліджувати питання стратегічного планування діяльності підприємства і узгоджувати його з поточним плануванням для формування системи планування, яка сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємств і рівня конкурентноздатності продукції.

Література

1. Партин Г. О. Фінанси підприємств: навч. посібник / Г.О. Партин, А. Г. Загородній. – Л.: ЛБІ НБУ, 2003. – 342 с.
2. Корзик С. Є. Фінансове планування на підприємствах в сучасних умовах / С. Є. Корзик // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 133-142.
3. Масленніков О. Ю. Фінансова стратегія та планування в умовах становлення ринку / О. Ю. Масленніков, А. Я. Шпачук // Збірник науково-технічних праць. – 2008. – Вип.17.3. – С. 260-262.
4. Моисеева Н. К. Конкурентоспособность, маркетинг, обновление / Н. К. Моисеева, Ю. П. Анискин. – М.: Внешторгиздат, 2010. – 584 с.
5. Ридинг К. Стратегическое бизнес-планирование: Динамическая система повышения

ефективности и обеспечения конкурентного преимущества: пер. с англ. / К. Ридинг; под ред. И. А. Войтюк. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс. – 2008. – 384 с.

6. Лесечко М.Д. Стратегічне планування: навчальний посібник / М. Д. Лесечко, Р.М. Рудницька. – Львів: ЛРІДУ НАДУ. – 2009. – 76 с.

7. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / За заг. ред. В. Є. Москалюка. – К.: КНЕУ. – 2008. – 384 с.

8. Корзик С. Є. Стратегічне фінансове планування результатів діяльності підприємства / С. Є. Корзик // Економічний простір. – 2008. – № 12/2. – С. 86-94.

9. Боровик Ю. Т. Стратегічне планування на будівельних підприємствах залізничного транспорту в ринкових умовах / Ю. Т. Боровик // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 33. – С. 167-170.

Коломієць Т. С, Циба С. І., Корпан О. С.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ТОВАРНОЇ І ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В умовах ринкової економіки ціна служить найважливішим економічним параметром, що характеризує діяльність підприємства. Також ціна є одним з найважливіших чинників для споживачів товарів або послуг, отже вона дуже важлива для встановлення відносин між підприємствами і споживачами. Хоча політика цін є для більшості підприємств однією з найбільш важливих ринкових операцій, проте дуже часто вона проводиться безсистемно. Велика зацікавленість у розробці політики цін виявляється в період впровадження нових видів продукції або послуг, а також в сучасних умовах виходу з економічної кризи.

Кожне підприємство потребує ефективного ціноутворення, що передбачає побудову відповідних організаційно-методичних систем інформаційного забезпечення, знання основних механізмів формування ціни, використання сучасних методів її аналізу і планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ціноутворення приділяється багато уваги вітчизняними та зарубіжними фахівцями, такими як І. А. Бланк, М. Д. Виноградський, М. Я. Коробов, Г. В. Савицька, А. Д. Шеремет та ін. В їх працях детально розглянуті теоретичні засади і методи управління ціновою політикою на підприємствах, основні заходи з оптимізації цього процесу.

Метою даної статті є дослідження формування товарної і цінової політики та її ефективність на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Товарна політика – це комплекс заходів, у межах якого один чи декілька товарів використовуються як основні інструменти виробничо-збутової діяльності підприємства [2]. Основним завданням товарної політики є її внесок у збереження та розвиток підприємства як соціально-економічної системи. До складових товарної політики відносять:

- визначення оптимального асортименту товарів та його постійне оновлення;
- якість продукції;
- дизайн продукції;
- розробку та здійснення упакування;
- товарну марку;
- міру відповідності критеріям споживачів;
- підтримку конкурентоспроможності товарів;

- знаходження оптимальних товарних ніш;
- розробку торговельного знаку;
- обслуговування товарів (сервіс);
- надання послуг з продажу та експлуатації товарів.

Сьогодні можна виділити такі основні проблеми формування товарної політики як: забезпечення належного рівня якості; формування оптимального товарного асортименту; створення і виробництво нових товарів та послуг; позиціонування товарів; управління життєвим циклом товару; забезпечення якісного сервісу.

У реалізації заходів товарної політики, головним є управління якістю та конкурентоспроможністю товару. Якість – це сукупність властивостей товару, що характеризують її призначення, особливості, корисність та здатність задовольняти конкретні потреби споживачів. Вона залежить від рівня розвитку науки та техніки, прогресивності виробництва, кваліфікації кадрів та може бути визначена показниками якості самої продукції, якості її виготовлення, експлуатації супровідних послуг [2].

Показниками якості товару є характеристика його технічного рівня: експлуатаційні властивості, міцність, надійність, зовнішній вигляд, рівень технічного обслуговування, продуктивність та ін.

Якість завжди була і залишається важливою ринковою характеристикою товару. Для 80% покупців якість стала важливішою за ціну. На жаль, на сьогодні висока ціна ще не є свідченням високої якості товару, але і в низькому ціновому сегменті жорстка конкуренція також призводить до боротьби за кількість, а не за якість виробленої продукції, тому проблема невідповідності ціни та якості достатньо актуальна.

Розробка і реалізація цінової політики фірми є складовою частиною загальної політики підприємства, спрямованої на прибуткову реалізацію продукції великому числу покупців. Саме розробка та здійснення товарної політики вимагають: чітко уявляти мету виробництва та збуту на перспективу; наявності стратегії виробничо-збутової діяльності підприємства; якісного знання ринку й характеру його вимог; чіткої уяви про свої можливості та ресурси нині на майбутнє [4].

Цінова політика є складовою стратегій та тактики ринкової поведінки товаровиробника, вагомою частиною маркетингової політики підприємства. Цінова політика – це сукупність економічних та організаційних заходів, спрямованих на досягнення кращих результатів господарської діяльності, забезпечення стійкості збуту, одержання достатнього прибутку [1]. Загалом, цінова політика передбачає розробку та вибору загального напрямку в ціноутворенні, підходів до визначення ціни з метою отримання найбільшого прибутку з урахуванням попиту на товари, його властивостей й життєвого циклу, а також напрямку зміни ціни залежно від дії різних чинників.

Розробляючи політику ціноутворення, підприємство повинно виходити із загальної економічної стратегії ціноутворення з урахуванням загального розміру прибутку, щоб визначити відповідні обсяги виробництва та обсяги реалізації виробів, тобто точку мінімізації прибутковості та точку рівноваги [3].

Висновки. Отже, на основі результатів проведеного аналізу слід зазначити, що при формуванні товарної політики підприємств, не можливо уникнути той факт, що більшість з них розроблені та використовуються для управління асортиментом товарів кінцевого споживання і не є адаптованими до потреб більшості вітчизняних підприємств. Цінова політика покликана забезпечити довгострокове задоволення потреб споживачів шляхом оптимального поєднання внутрішньої стратегії розвитку підприємства та параметрів зовнішнього середовища в рамках короткострокової і довгострокової маркетингових стратегій. Тому, для успішного проведення політики цін потрібно вивчати основні принципи ціноутворення, а також оподаткування, порядок віднесення витрат за собівартість продукції, принципи розподілу прибутків.

Література

1. Артус М. М. Механізм ціноутворення, його функціонування в умовах ринку / М. М. Артус. – 2005. – №10. – С. 103–107.
 2. Кардаш В. Я. Товарна інноваційна політика: навч. посібник / В. Я. Кардаш. – К.:КНЕУ, 2006. – С. 5-29.
 3. Ковальчук С. В. Маркетингова цінова політика : навч. посібник / С. В. Ковальчук, І. В. Гвоздецька, С. М. Синиця. – Л. : Новий Світ-2000, 2011. – 352 с.
 4. Шинкаренко О. О. Механізм встановлення ціни / О. О. Шинкаренко. – 2006. – №9. – С. 19-23.
-

Коломієць Ю. В., Труб'юк М. О., Томаля Т. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ВПЛИВ КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ НА ПІДВИЩЕННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В сучасному швидкоплинному світі, коли ринкова конкуренція стає все жорстокішою, виживання підприємств все більше залежить від факторів довгострокового порядку. Одна з найсучасніших концепцій менеджменту сьогодні – управління вартістю підприємства – дозволяє досягти її стабільного руху у напрямку зростання, узгодити всі інші цілі управління підприємством та забезпечити його довгострокові перспективи. Важливу роль в управлінні вартістю відіграє глибоке розуміння того, які саме параметри діяльності фактично визначають вартість бізнесу. Назвемо їх ключовими чинниками вартості.

Метою даної статті є визначення взаємозалежності факторів вартості при формуванні вартості підприємства.

Виклад основного матеріалу. Ефективне управління вартістю підприємств неможливе без розуміння чинників, які створюють вартість підприємства і приносять дохід його акціонерам. Виділення факторів формування вартості необхідне принаймні для з'ясування їх підпорядкованості, спрямованості дії та сили впливу на вартість з метою прийняття управлінських рішень, орієнтованих на підвищення вартості підприємства. Вагомі дослідження з цього питання було створено, в першу чергу, західними авторами-практиками, що мають досвід консультативних послуг з оцінки вартості багатьох компаній, такими як Ф. Еванс, Д. Бішоп, С. Рід, Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Мурін, Е. Джонс, М. Скотт та інші.

Пріоритет теоретичного обґрунтування необхідності управління вартістю підприємства належить І.Фішеру, який довів, що критерій оцінки інвестицій на пов'язаний з тим, якому споживанню - поточному чи майбутньому – надають перевагу інвестори. Так, Е. Хелферт вважає, що «головна мета менеджерів будь-якої компанії приймати такі рішення у фінансовій, інвестиційній і виробничій діяльності, що приведуть з часом до зростання вартості акціонерного капіталу». Інші автори вказують на те, що «правильно налагоджене управління вартістю означає, що всі спрямування компанії, аналітичні методи та прийоми - менеджменту направлені до однієї загальної цілі: допомогти компанії максимізувати свою вартість»[3].

Ринкова вартість – це найбільш ймовірна ціна під час здійснення угоди між типовим покупцем і продавцем. Визначення відбиває те що, що ринкова вартість розраховується з ситуації на конкретну дату, тому за зміни ринкових умов ринкова вартість змінюватиметься [6].

Для повного та детального дослідження впливу чинників на формування ринкової вартості промислового підприємства необхідно уточнити сутність терміну «чинник».

На думку Н. Тимановської, чинник – поняття, що слугує для позначення тієї сили (із багатьох, що визначають розвиток даного об’єкта), яка в конкретних умовах має для дослідження цього об’єкта пріоритетне значення [8, с. 48]. Сучасний економічний словник визначає, що чинник: один з основних ресурсів виробничої діяльності підприємства і економіки в цілому (земля, праця, капітал, підприємництво); рушійна сила економічних, виробничих процесів, що впливає на результат виробничої, економічної діяльності; умова, причина, параметр, показник, що впливає, діє на економічний процес і результат цього процесу [2].

До чинників формування вартості К. Уолш відносить: темпи зростання, рентабельність реалізації, ставки оподаткування прибутку, інвестиції в нові необоротні активи, інвестиції в оборотні активи, ставки оподаткування [3]. За Ф. Хачатуряном, вартість компанії формується за рахунок зростання обороту та зроблених компанією інвестицій [4]. О. Г. Мендрул [7] чинники формування вартості підприємства прокласифікував за наступними ознаками: за характером впливу на вартість, способом створення вартості, можливістю впливу з боку менеджерів, направленістю та тривалістю дії місця прояву факторів, характером інновацій, що формують вартість, та оціненістю ринком. З метою управління вартістю фактори зовнішнього оточення він поділяє на ті, що безпосередньо пов’язані з формування вартості і проявляються на фондовому ринку, та фактори непрямого впливу.

На думку П. В. Круш, С. В. Поліщука, чинники вартості поділяються на дві умовні групи: зовнішні, що виникають незалежно від волевиявлення менеджменту компанії, та внутрішні, пов’язані з діями менеджменту, галузевою специфікою самого підприємства [8, с. 17-18]. Як вважає І. В. Колос, суттєвий вплив на вартість підприємства чинять ринкові умови (рівень та тип конкуренції, макроекономічне середовище, нові конкуренти, інтенсивність нововведень, впливовість споживача, впливовість постачальника, промислова політика держави) та внутрішні чинники (розробка нових видів продукції, розвиток (вдосконалення) видів продукції, які виготовляються, закупка та постачання, виробництво, система просування на ринок та реалізації, обробка маркетингової інформації, управління людським капіталом, інформаційний капітал [7, с. 30-31].

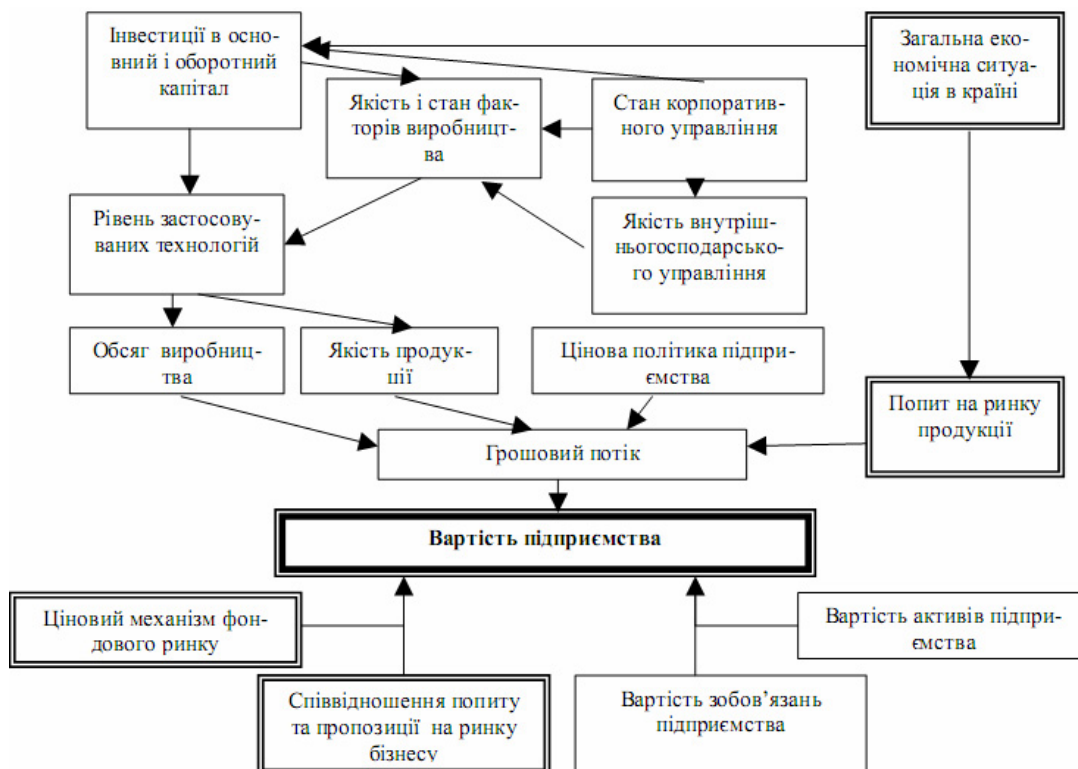

Рис. 1. Система факторів вартості підприємства

На підставі досліджень встановлено, що основними чинниками формування ринкової вартості підприємства є його капітал, потенціал та ринкові чинники [4; 6].

Зміна вартості підприємства відбувається під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. До внутрішніх факторів відносяться: фінансові показники (ліквідність, оборотність капіталу, питома вага власного капіталу в активах, мобільність активів, рентабельність основної діяльності), показники діяльності (розмір підприємства, якість продукції, технологія, цінова політика, розрахунки з дебіторами та кредиторами, кадрова політика).

Зовнішні фактори складають: територіальні та галузеві показники (рівень розвитку країни, рівень розвитку галузі, конкуренція, державне регулювання, попит та пропозиція), економічні показники (ВВП, добробут населення, рівень зайнятості, обсяги інвестицій).

З погляду управління вартістю важливо побудувати всю систему факторів (рис. 1), впливаючи на які можна добиватися зростання вартості. Система представляє сукупність показників діяльності підприємства, окремих його підрозділів і відділів. Показники деталізують для кожного рівня управління, що призводить до того, що вища ланка керівництва часто контролює фінансові показники, тоді як нижні ланки менеджменту відповідають за кількісні і якісні результати роботи [4, с. 241].

Порівняння планових та фактичних показників створення вартості дозволить визначити слабкі місця на підприємстві та прийняти адекватні управлінські рішення з метою підвищення ефективності діяльності. Крім того необхідно постійно аналізувати особливості зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство з метою зниження їх негативного впливу, потрібно здійснювати постійну політику інформаційної взаємодії з інвесторами, оскільки інвестори вкладатимуть кошти в компанію, які створюють більше вартості в порівнянні з іншими.

Висновки. Враховуючи ієрархічність чинників, обумовлену їхньою взаємозалежністю, і розуміння, що основним критерієм визнання процесів і явищ в якості чинника є керованість, можна говорити про побудову різноманітних моделей, що встановлюють залежність вартості від чинників, які її формують і поєднуються причинно-наслідковими зв'язками. Побудова таких моделей має важливе практичне застосування, оскільки дозволяє менеджменту підприємства управляти ринковою вартістю активів, впливаючи на залучені до моделі чинники. Всі названі компоненти наскрізь пронизують організаційну структуру, зв'язуючи між собою всі її ланки, – від корпоративного центру через рівень ділових одиниць до функціонального рівня виробничих операцій. Зрозуміло, що якщо компанія сподівається досягти намічених цілей створення вартості, її стратегії і цільові нормативи на всіх рівнях організації мають бути послідовними і погодженими.

Література

1. Голов С. Четыре элемента вашего бизнеса / С. Голов // Менеджмент и менеджер. – 2004. – № 2. – С. 4-8.
2. Запасна Л. С. Формування ринкової вартості корпорації / Л. С. Запасна // Економіка. Менеджмент. Підприємництво: зб. наук. пр. СНУ ім. В. Даля. – 2005. – Вип. 14, ч. II. – С. 76-83.
3. Колос І. В. Обґрунтування ключових чинників вартості підприємства / І. В. Колос // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 30-32.
4. Коупленд Т. Стоимость компаний: оценка и управление / Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Мурин; [пер. с англ.]. – 2-е изд, стер. – М.: Олимп-Бизнес, 2002. – 576 с.
5. Мендрул О. Г. Управління вартістю підприємства : монографія / О. Г. Мендрул. – К.: КНЕУ, 2002. – 272 с.
6. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 495 с.
7. Скотт, М. Факторы стоимости: руководство для менеджеров по выявлению рычагов создания стоимости: [пер. с англ.] / М. Скотт. – М.: Олимп-Бизнес, 2000. – 432 с.

8. Уолш К. Ключевые показатели менеджмента. Как анализировать и контролировать данные, определяющие стоимость компании: [пер. с англ.] / К. Уолш. – М. : Дело, 2000. – 360 с.

Комаров А. О., Терещенко О. М.
Одесский институт финансов Украинского государственного университета
финансов и международной торговли
г. Одесса

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ АНАЛИЗА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Актуальность исследования. Одним из основных условий функционирования, выживания и стабильного развития любого предприятия, как в Украине, так и в других странах мира, является его финансовая стабильность.

Если предприятия обладает вышеуказанным качеством, то оно в состоянии выдержать неожиданные изменения рыночной конъюнктуры, временные спады и задержки в производстве, изменение курса национальной валюты и по итогу успешно продолжить свою деятельность. Менее же стабильные предприятия при прочих равных будут вынуждены объявить себя банкротами и подлежать ликвидации.

Можно утверждать, что чем выше финансовая стабильность предприятия, тем больше преимуществ оно имеет перед аналогичными предприятиями данного сектора экономики. Также, высокий уровень финансовой стабильности делает его более привлекательным для инвесторов и кредиторов, способствует увеличению его деловой репутации и гудвила.

Предприятие, которое вовремя рассчитывается по своим обязательствам, как с государством, так и с прочими кредиторами, вовремя выплачивает заработную плату и проводит все необходимые отчисления, имеет несомненное конкурентное преимущество.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросом финансовой стабильности и устойчивости предприятия занимались такие ученые и экономисты, как В. Родионова, М. Федотова («Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции»), А. Грачев («Анализ финансовой деятельности предприятия»), И. Сергеев («Экономические аспекты функционирования предприятия, с точки зрения его финансовой стабильности») и другие.

Целью данной работы является исследование финансовой стабильности и устойчивости предприятия. Обозначение основных коэффициентов и методик их расчета для определения уровня финансовой устойчивости предприятия, а также исследования вопроса вероятного несовпадения номинальных значений показателей фактическим положениям дел.

Изложение основного материала. Финансовая устойчивость предприятия – это его гарантированная платежеспособность в обычных условиях хозяйствования и в случайных рыночных изменений [1].

Следует отметить, что к основным факторам, которые определяют финансовую устойчивость относятся:

- структура капитала (а именно соотношение собственных и заёмных средств и их отдельных элементов);
- политика финансирования отдельных элементов активов (необоротные средства, запасы, биологические активы, прочее).

Именно поэтому, для оценки финансовой устойчивости следует проводить как комплексный анализ (анализ всей структуры финансовых ресурсов), так и анализ отдельных направлений и составляющих.

Для оценки уровня финансовой устойчивости используются как абсолютные (размеры активов), так и относительные показатели [2].

Рассмотрим основные относительные показатели:

- коэффициент соотношения собственные и заёмных средств;
- коэффициент автономии (платежеспособности);
- коэффициент маневренности собственных средств;
- коэффициент эффективности использования собственных средств;
- коэффициент использования финансовых ресурсов всего имущества.

Рассмотрим каждый из них в отдельности:

– коэффициент соотношения собственные и заёмных средств характеризует структуру фин.ресурсов на предприятии. Вычисляется, путем деления суммы заемных средств на сумму собственного капитала. Максимально допустимое значение – 1 (если заемные и собственные средства равны);

– коэффициент автономии либо же коэффициент концентрации собственного капитала – показывает какую часть средств была вложена собственниками в общую стоимость имущества. Минимально допустимое нормативное значение коэффициента должно быть на уровне 0,5, что означает, что нормальная доля обеспечения предприятия собственными средствами должна быть в размере 50% от общей суммы имущества предприятия;

– коэффициент маневрирования собственных средств – показывает степень мобильности использования собственного капитала, а именно часть собственных средств, что были вложены в оборотные активы. Нормативное значение не должно быть меньше 0,2. Таким образом обеспечивается достаточная «гибкость» собственного капитала [3];

– коэффициент эффективности использования собственных средств – служит для того, чтобы показывать сколько прибыли приходится на 1 гривну собственных средств. В теории, нормальным допустимым значением есть значение не ниже 0,4;

– коэффициент использования финансовых ресурсов – показывает, за какой период стоимость имущества предприятия может быть компенсирована за счет получения прибыли от его деятельности. Нормативного значения нет. Нормальное значение исчисляется исходя из увеличения показателя отчетного периода относительно базисного.

Оформим вышеприведенные сведения в виде таблицы, дополнив ее методикой расчета по рядкам баланса (табл. 1).

Таблица 1 – Методика расчета основных коэффициентов для определения финансовой устойчивости предприятия

№ п/п	Название показателя	Формула расчета	Нормативное значение показателя
1	Коэффициент соотношения собственные и заёмных средств	$K_{ссп} = (\text{ф.1ряд.1595} + \text{ф.1ряд.1695}) / \text{ф.1ряд.1495}$	Максимально допустимое значение составляет 1
2	Коэффициент автономии	$K_{ав} = \text{ф.1ряд.1495} / \text{ф.1ряд.1900}$	На уровне 0,5
3	Коэффициент маневренности собственных средств	$K_{м} = (\text{ф.1ряд.1495} - \text{ф.1ряд.1195}) / \text{ф.1ряд.1495}$	Не меньше 0,2
4	Коэффициент эффективности использования собственных средств	$K_{эс} = \text{ф.№2,ряд.2290} / \text{ф.1ряд.1495}$	Не меньше 0,4
5	Коэффициент использования финансовых ресурсов	$K_{фр} = \text{ф.№2,ряд.2290} / \text{ф.1ряд.1300}$	Увеличение коэффициента относительно прошлого периода

Однако, формальное применение вышеприведенных финансовых показателей не всегда верно

отображает финансовое состояние анализируемых предприятий [4]. Для большинства украинских предприятий в данный момент характерно резкое изменение их состояния в зависимости от ряда внешних экономических факторов, таких как изменение налогового законодательства, нестабильность национальной валюты и т.д.

Вывод. Для объективного анализа финансовой стойкости предприятия надо анализировать его отчетность за достаточно большой промежуток сопоставленных периодов его деятельности. В условиях крайней финансовой нестабильности государства и стремительного падения темпов промышленного производства на первый план выходит углубленный анализ именно качества активов и пассивов.

Например, для основных средств, кроме коэффициента износа и обновления важно также установить соответствие балансовой стоимости основных средств к их справедливой стоимости.

Для долгосрочной дебиторской и кредиторской задолженности (с сроком погашения больше одного года) не обходимо использовать процесс дисконтирования, который показывает насколько реальная стоимость таких задолженностей отличается от стоимости, указанной в финансовой отчетности предприятия.

Литература

1. Интернет библиотека ДИС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dis.ru/library/551/22441/>
 2. Финансовый анализ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fin-admin.com/faqv.php?id=4>
 3. Аудит ИТ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.audit-it.ru/finanaliz/terms/solvency/>
 4. Сайт компании «Империя Жиров» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://12fan.ru/1323066343.html>
-

Корчинська О. С., Ксьондз С. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Власний капітал становить фінансову основу створення і розвитку підприємства будь-якої форми власності та організаційно-правової форми. Структура та ефективність використання власного капіталу підприємства безпосередньо впливають на формування добробуту його власників. Величина власного капіталу може відбиватися на іміджі та інвестиційній привабливості фірми. У зв'язку з цим дослідження проблем формування власного капіталу підприємства має актуальність, особливо в умовах нестійкого ринкового середовища і кризових явищ в економіці.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженнями питань формування власного капіталу займалось багато відомих вчених й практиків. Це питання неодноразово ставало предметом наукових досліджень, що висвітлено в наукових працях І. Бланка, Ю. Бріггема, Ю. Воробйова, О. Сфимова, В. Ковальова, В. Савчука, О. Терещенка та інших сучасних учених-економістів.

Мета. Дослідити сутність і зміст категорії «власний капітал», визначити його складові та основні функції.

Виклад основного матеріалу. За ринкових умов господарювання успіх суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності та виду діяльності, залежить від правильного вибору

джерел формування, напрямів розподілу й використання капіталу, що знаходиться у їх розпорядженні.

У ринкових умовах господарювання «власний капітал» виступає як виробничий і інвестиційний ресурс, джерело доходу, об'єкт управління і формування, об'єкт власності, купівлі-продажу і тимчасової переваги, носій факторів ризику і ліквідності. Сучасні вчені-економісти продовжують дослідження поняття «власний капітал», намагаючись вивести логічно обґрунтоване пояснення його сутності як економічної категорії (табл. 1).

Таблиця 1 – Визначення поняття «власний капітал»

Автор	Визначення
Ф. Ф. Бутинець [2, с. 742]	Власний капітал – загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування його активів.
О. Й. Вівчар [3, с. 146]	Власний капітал – сукупність власних фінансових ресурсів підприємства, відображена в першому розділі пасиву бухгалтерського балансу, що знаходиться в електронній (статутний капітал, додатковий капітал, резервний фонд) та нефондовій (нерозподілений прибуток) формах, і належить йому на правах власності, господарського ведення і повного розпорядження.
С. Ф. Голов [4, с. 803]	Власний капітал формується акціями, тобто коштами інвесторів (власників) в обмін на реалізовані їм акції.
Т. А. Городня [5, с. 250]	Власний капітал – нагромадження шляхом збереження запасу економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і чинник виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з чинниками часу, ризику і ліквідності.
В. В. Сопко [6, с. 85]	Власний капітал – це власні джерела підприємства, які без визначення строку проведення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з уже оподаткованого прибутку.
О. О. Терещенко [7, с. 13]	Власний капітал – сальдо між загальною сумою активів та позичковим капіталом.
Н. В. Чебанова, Ю. А. Василенко [8, с. 537]	Власний капітал – власні джерела фінансування підприємства, які без зазначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками), або суми реінвестованого чистого прибутку, нагромаджені протягом строку існування підприємства, а також дарчий капітал.
Н. М. Ткаченко [9, с. 623]	Власний капітал – це власні джерела підприємства, які без визначення строку повернення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з оподаткованого прибутку.

Усі зазначені вище підходи до тлумачення сутності власного капіталу характеризують його з різних сторін: призначення джерел формування, складових частин та напрямків використання. Узагальнюючи наведені визначення, можна сформулювати наступне поняття: власний капітал – це власні джерела підприємства, внесені його засновниками, або суми реінвестованого чистого прибутку, які використовуються для формування активів підприємства у грошовій або матеріальній формі.

Власний капітал є основою для початку господарської діяльності підприємства та її здійснення в продовж всього періоду діяльності підприємства. Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування зобов'язань.

В міжнародних стандартах бухгалтерського обліку не використовується такий термін, як «власний капітал», еквівалентом до нього в зарубіжній практиці є поняття «чисті активи» (netassets). Для більш повного розкриття сутності власного капіталу необхідно визначитись з його складовими. Власний капітал складається з таких капіталів: – зареєстрований (пайовий) капітал; – капітал у

дооцінках; – додатковий капітал; – резервний капітал; – нерозподілений прибуток (непокритий збиток); – вилучений капітал; – неоплачений капітал. Ці складові показують суму, яку власники передали в розпорядження підприємства як внески, чи залишили у формі нерозподіленого прибутку. Всі ці види капіталу можна умовно поділити на три групи (табл. 2). Кожен з видів власного капіталу виконує різні функції. Зареєстрований (пайовий) капітал характеризує величину статутного або пайового чи іншого зареєстрованого капіталу відповідно до законодавства і установчих документів, а також внески до оголошеного, але ще не зареєстрованого статутного капіталу.

Власний капітал виконує низку функцій, основні з них такі: індикативна-індикатор довіри до банку з боку вкладників і кредиторів; захисна – страхування вкладів та депозитів у разі банкрутства або ліквідації банку; оперативна — за рахунок власного капіталу банк має можливість розпочати фінансову діяльність; регулююча — виконання встановлених НБУ економічних нормативів як необхідна умова функціонування будь-якого банку [1].

Таблиця 2 – Структура власного капіталу

Вкладений капітал	Накопичений капітал	Регулюючий капітал
Зареєстрований (пайовий) капітал	Капітал в дооцінках	Вилучений капітал
	Додатковий капітал (за вирахуванням іншого вкладеного капіталу)	
Інший вкладений капітал	Резервний капітал	Неоплачений капітал
	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	

Висновки. Власний капітал підприємства виступає основним чинником діяльності підприємства та гарантом його фінансової стійкості. А також вихідною точкою створення господарюючого суб'єкта. Вирішення проблем формування власного капіталу є основним джерелом, що сприяє ефективній діяльності та підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Багатогранність підходів до визначення поняття власного капіталу є підтвердженням важливості даного аспекту діяльності суб'єктів ринкової економіки.

Література

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики [Електронний ресурс]: Монографія. / М. Д. Алексеєнко – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с. – Режим доступу до матеріалів: <http://studentbooks.com.ua/content/view/135/39>
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: [підручник]; за ред. Ф.Ф. Бутинця; 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: Рута, 2009. – 912 с.
3. Вівчар О. Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О. Й. Вівчар // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19 (5). – С. 146–150.
4. Голов С. Ф. Фінансовий облік / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К.: Лібра, 2005. – 976 с.
5. Городня Т. А. Сучасна стратегія управління капіталом підприємства / Т. А. Городня // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18 (10). – С. 250–253.
6. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: [навч. посіб.] / В. В. Сопко. – К.: КНЕУ, 2006. – 526 с.
7. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
8. Чебанова Н. В. Бухгалтерський фінансовий облік / Н. В. Чебанова, Ю. А. Василенко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 672 с.
9. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України / Н. М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2000. – 784 с.

Коцюрба О. Ю.

**Кіровоградський інститут розвитку людини
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
м. Кіровоград**

ЕТАПИ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ЖКГ

Актуальність дослідження. Високий рівень зносу житлового фонду, критичний стан об'єктів комунальної інфраструктури, технологічна відсталість, низька якість наданих послуг, як наслідок, зростання кількості збиткових підприємств в житлово-комунальній галузі спричинені постійною нестачею фінансових ресурсів. При цьому, саме від правильності формування фінансових ресурсів залежать фінансові результати діяльності, тому особливого значення набуває визначення оптимальної структури фінансових ресурсів підприємств ЖКГ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів фінансового забезпечення підприємств ЖКГ знайшли відображення в працях таких вітчизняних вчених, як О. Б. Бабаєвська, І. А. Бойко, О. В. Нагорна, Д. В. Нехайчук, Ю. С. Нехайчук, Н. С. Полякова. Однак, незважаючи на ґрунтовні наукові розробки в цьому напрямку, недостатньо висвітленими залишаються питання щодо визначення оптимального співвідношення власних, запозичених та залучених ресурсів в структурі фінансових ресурсів підприємств ЖКГ.

Метою статті є обґрунтування етапів визначення оптимальної структури фінансових ресурсів підприємств ЖКГ.

Виклад основного матеріалу. Оскільки одним із напрямів визначення стану фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ є оцінка раціональності формування фінансових ресурсів, доцільним є визначення пріоритетності джерел їх формування через розрахунок основних та додаткових пріоритетів для кожного типу стратегії фінансового забезпечення (рис. 1).

Оскільки апробацію запропонованої послідовності визначення оптимальної структури фінансових ресурсів здійснено на прикладі підприємств ЖКГ Кіровоградської області за п'ять років (2010-2014 рр.) [1], то на першому етапі сформовано вихідні дані щодо обсягу власних, залучених та запозичених коштів досліджуваних підприємств. Результатом другого етапу є отримання нормалізованих показників щодо обсягу власних, запозичених та залучених коштів. Наступний етап передбачає розрахунок середніх величин нормалізованих значень показників складових фінансових ресурсів. Саме результати другого та третього етапів є інформаційною базою реалізації четвертого етапу, який передбачає перехід від нормалізованих значень до бінарних показників (табл. 1).

Розраховані у такий спосіб бінарні показники характеризують кількість пріоритетів від виконання нормативно встановлених вимог, тобто набуття одиничного чи нульового значення залежить від виконання умови прийняття нормалізованими значеннями показників рівня не менше за їх середнє значення. При цьому більш детального розгляду потребує останній етап. Необхідною умовою визначення оптимальної структури фінансових ресурсів є визначення кількості основних пріоритетів, яке здійснюється за формулою [2]:

$$OP_i = \sum_{j=1}^m (S_{ij}, \text{ якщо } \sum_{j=1}^n b_{ijt} \geq 1),$$

де OP_i – сума бінарних характеристик показників обсягу власних, запозичених та залучених коштів підприємств в розрізі основних пріоритетів;

S_{ij} – бінарна характеристика, що приймає одиничне значення при виконанні зазначеної умови, та нульове значення у протилежному випадку.

Рис. 1. Етапи визначення оптимальної структури фінансових ресурсів підприємств ЖКГ

Таблиця 1 – Бінарні характеристики показників складових фінансових ресурсів підприємств ЖКГ (на прикладі стратегії стабілізації)

№ з/п	Тип стратегії	Назва підприємства	Рік				
			2010	2011	2012	2013	2014
	Стратегія стабілізації		Власні кошти				
1		КРЕП 3	0	0	1	1	0
2		ВАТ «Кіровоградгаз»	1	1	1	0	1
			Запозичені кошти				
1		КРЕП 3	1	1	0	0	0
2		ВАТ «Кіровоградгаз»	1	1	1	1	1
			Залучені кошти				
1		КРЕП 3	1	1	1	0	1
2		ВАТ «Кіровоградгаз»	0	0	0	1	0

Кількість додаткових пріоритетів пропонується визначати наступними чином [2]:

$$DP_i = \left[\frac{1}{m} \sum_{t=1}^m (\beta_t \sum_{j=1}^n b_{ijt}, \text{якщо } \sum_j b_{ijt} \geq 2) \right],$$

де DP_i – сума бінарних характеристик показників обсягу власних, запозичених та залучених коштів підприємств в розрізі додаткових пріоритетів;

[] – ціла частина числа;

β_t – ваговий коефіцієнт впливу значення бінарного показника на суму характеристик у розрізі додаткових пріоритетів за відповідний проміжок часу.

Отже, на основі проведеної оцінки формул (1) і (2) проводимо розрахунок загальної кількості пріоритетів [2]:

$$ZP_i = OP_i + DP_i = \sum_{t=1}^m (S_{ij}, \text{якщо } \sum_j b_{ijt} \geq 1) + \left[\frac{1}{m} \sum_{t=1}^m (\beta_t \sum_{j=1}^n b_{ijt}, \text{якщо } \sum_j b_{ijt} \geq 2) \right]$$

де ZP_i – сума бінарних характеристик показників обсягу власних, запозичених та залучених коштів підприємств в розрізі загальної суми пріоритетів.

Отримана сума пріоритетів (формула 3) може виступати узагальнюючою оцінкою обсягу фінансових ресурсів. Тому доцільним є визначення питомої ваги кожної складової за наступною формулою [2]:

$$PV_i = \frac{ZP_i}{\sum_{i=1}^k ZP_i} * 100\% = \frac{\sum_{t=1}^m (S_{ij}, \text{якщо } \sum_j b_{ijt} \geq 1) + \left[\frac{1}{m} \sum_{t=1}^m (\beta_t \sum_{j=1}^n b_{ijt}, \text{якщо } \sum_j b_{ijt} \geq 2) \right]}{\sum_{i=1}^k (\sum_{t=1}^m (S_{ij}, \text{якщо } \sum_j b_{ijt} \geq 1) + \left[\frac{1}{m} \sum_{t=1}^m (\beta_t \sum_{j=1}^n b_{ijt}, \text{якщо } \sum_j b_{ijt} \geq 2) \right])}$$

де PV_i – питома вага відповідної складової фінансових ресурсів.

Таким чином, дотримання запропонованої послідовності визначення оптимальної структури фінансових ресурсів надасть змогу визначити питому вагу власних, запозичених та залучених коштів для підприємств ЖКГ за кожною з представлених стратегій фінансового забезпечення (табл. 2).

Таблиця 2 – Результати визначення оптимальної структури фінансових ресурсів за кожним типом стратегії фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

№ з/п	Складові фінансових ресурсів підприємства	Сума бінарних характеристик у розрізі			Питома вага, %
		основних пріоритетів	додаткових пріоритетів	загальна сума пріоритетів	
Стратегія стабілізації					
1	Власні кошти	5	1	6	35,3
2	Запозичені кошти	5	1	6	35,3
3	Залучені кошти	5	0	5	29,4
Стратегія гнучкого реагування					
1	Власні кошти	5	12	17	40,5
2	Запозичені кошти	5	6	11	26,2
3	Залучені кошти	5	9	14	33,3
Стратегія підтримки					
1	Власні кошти	5	4	9	36
2	Запозичені кошти	5	5	10	40
3	Залучені кошти	5	1	6	24

Висновки. Таким чином, за запропованою послідовністю визначено, що оптимальною для стратегії стабілізації є структура фінансових ресурсів, коли питома вага власних та запозичених ресурсів складає по 35,3%, а залучених – 29,4% у загальному обсязі ресурсів. Стратегія гнучкого реагування повинна сприяти досягненню у підприємств ЖКГ наступної структури: 40,5% власних коштів, 26,2% та 33,3 % відповідно запозичених та залучених коштів. Підприємства, які дотримуватимуться стратегії підтримки, повинні мати 36% власних, 40% запозичених та 24% залучених коштів у структурі фінансових ресурсів. Отримані результати створюють основу для розробки практичних рекомендацій та тактичних заходів щодо досягнення підприємствами ЖКГ рекомендованої оптимальної структури фінансових ресурсів.

Література

1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>
 2. Васильєва Т. Галузеві аспекти вибору пріоритетів при державному інвестуванні / Т. Васильєва, Л. Гриценко // Економіст. – 2012. – № 10. – С. 41-44.
-

Кушина Л. Р., Сташко М. М., Корпан О. С.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку кожне підприємство ставить на меті підвищення ефективності своєї діяльності, тому дане питання посідає важливе місце серед актуальних проблем в економічній науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ефективності функціонування промислових підприємств займалися такі відомі вітчизняні науковці як: Т. В. Божидарник, З. С. Варналій, З. В. Герасимчук, Ю. П. Гудзь, Є. А. Лавров, Р. А. Момотюк, В. П. Савчук, П. Т. Саблук, Н. В. Фарафонова, Г. В. Черевко.

Стан розвитку підприємств має ряд нерозв'язаних питань серед яких й підвищення ефективності діяльності. І для того, щоб вирішити це питання, а також покращити результативність господарської діяльності промислових підприємств, потрібно визначити та дослідити чинники, які впливають на їх діяльність.

Метою є визначення чинників, які впливають на ефективність та результативності діяльності підприємств, а також напрями та шляхи для їх підвищення та покращення.

Виклад основного матеріалу. В Україні необхідним є впровадження одночасно керівного і керованого організаційно-економічного механізму, який зможе забезпечити стабільне, високоприбуткове та ефективне функціонування промислових підприємств. Саме тому важливим завданням є пошук шляхів підвищення ефективності діяльності промислових підприємств.

Є три напрями чинників, які впливають на підвищення ефективності функціонування промислових підприємств:

- управління витратами і ресурсами (проведення заходів щодо підвищення поточної виробничої діяльності підприємства: економія витрат живої праці, зменшення енергоємності, матеріаломісткості тощо);
- розвиток і вдосконалення виробництва та іншої діяльності (прискорене впровадження

результатів НТП в практичну діяльність підприємства, удосконалення організаційної та виробничої систем управління, форм і методів організації діяльності, підвищення якості та конкурентоспроможності виробленої продукції);

– удосконалення системи управління підприємством та всіма видами його діяльності (визначення місця реалізації в системі управління діяльністю) [1].

Досить часто поняття ефективності вживається як синонім результативності. Але якщо брати до уваги те, що результатом діяльності є продукт, який не задовольняє певних вимог, насамперед суспільних і не відповідає встановленим параметрам, а тому не має практичного застосування, одержаний результат не можна вважати ефективним, так само як не була б ефективною дана діяльність [2].

Тому логічним є підтримка такого припущення – «ефективність діяльності» передбачає отримання позитивного результату, додатного значення показника або системи показників, за допомогою яких вона визначається. Однак, значна кількість промислових підприємств працюють збитково, тому щодо них доцільніше вживати термін «результативність діяльності» [3].

Проведений аналіз функціонування промислових підприємств дозволив сформулювати перелік чинників, які безпосередньо здійснюють вплив на ефективність та результативність їх діяльності, і дозволив згрупувати їх в:

– економічні: дані чинники здійснюють вплив на підприємства в короткостроковому періоді, вони є найсуттєвішими для підвищення ефективності і результативності поточної діяльності підприємства;

– технологічні: здійснюють вплив на підприємства в довгостроковій перспективі, вони є внутрішніми, їх використання залежить виключно від управлінських рішень;

– організаційні: визначають рівень розвитку інфраструктури, співпрацю з науково-дослідними установами, залучення нових управлінських технологій, співпрацю підприємств з органами місцевої влади;

– соціальні: впливають на соціальну атмосферу в суспільстві, впевненість у майбутньому, що в свою чергу впливає на продуктивність праці;

– політичні: здійснюють макроекономічний вплив, суттєво впливають на існування підприємств в цілому [4].

Основними показниками економічної ефективності промислових підприємств виступає система коефіцієнтів рентабельності. Показники рентабельності визначаються на основі величини отриманого суб'єктом підприємницької діяльності прибутку [5].

На сьогоднішній день в Україні за умов реформування економіки спостерігається тенденція до значного зниження рівня рентабельності виробництва, що означає збитковість багатьох промислових підприємств.

Виходячи зі специфічних особливостей промислових підприємств, можна виділити такі заходи підвищення ефективності діяльності промислового підприємства: удосконалення методів планування та контролю; підвищення ступеня використання наявної техніки та обладнання; удосконалення системи управління на підприємстві; прискорене запровадження результатів НТП та організаційного прогресу в практичну діяльність підприємства; підвищення якості та конкурентоспроможності виробленої продукції та інші.

Висновки. Отже, ефективність діяльності промислових підприємств слід розглядати не лише з точки зору отриманих результатів, а й щодо відповідних чинників впливу на даний вид діяльності та напрямів її вдосконалення для подальшого покращення загального рівня ефективності промислового підприємства.

Література

1. Примак Т. О. Економіка підприємства: навч. посіб. / Т. О. Примак. – К.: Вікар, 2002. – 176 с.

2. Черевко Г. В. Людський аспект соціально-економічної ефективності / Г. Черевко, В. Лукаш // Економіка України. – 1998. – № 3. – С. 47-51.
 3. Фарафонова Н. В. Сутність і складові ефективності господарської діяльності підприємств АПК / Н. В. Фарафонова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №10. – С. 176-185.
 4. Савіцька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства: 2-е вид.: перероб. і доп. / Г. В. Савіцька. – Мн.: ИП «Екоперспектива» – 1997. – 372 с.
 5. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємства: навч. посіб. / М. Д. Білик. – К.: КНЕУ, 2000. – 325 с.
-

Мантур-Чубата О. С., Михайловська І. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ВЗАЄМОДІЯ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. На міжнародному рівні в останні роки відбулися зміни, пов'язані з глобалізацією світових ринків, транскордонним переливом капіталів, стрімким розвитком нових інформаційних технологій, що, у свою чергу, спричиняє зростання і концентрацію ризиків ЗЕД підприємств. Зазначені фактори вплинули на загострення конкуренції підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічні операції, що потребує удосконалення існуючих та розробку нових підходів до управління ризиками ЗЕД підприємств. До того ж, у періоди економічних падінь та криз, проблема управління ризиками ЗЕД ще більш актуалізується, при цьому ступінь впливу ризиків ЗЕД на результати господарювання підприємств за існуючої нормативної та науково-методичної бази продовжує бути не повною мірою оцінений.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню окремих аспектів управління ризиками підприємства в цілому та зовнішньоекономічної діяльності зокрема присвячені праці таких зарубіжних науковців, як Е. Демодерена, Б. Девідсона, Дж. Кейнса, Р. Кеплена, А. Маршалла, Ф. Найта. Вагомий внесок у розвиток цих проблем належить також вітчизняним вченим – Н. В. Байді, І. О. Бланку, В. В. Вітлінському, М. П. Войнаренку, П. І. Верченку, О. І. Гончар, В. М. Гранатурову, І. Ю. Івченко, О. Є. Кузьміну, В. В. Лук'яновій, Н. І. Машиній, О. Г. Мельник, І. М. Михайловській, В. М. Нижнику, В. А. Паляниці, В. В. Стадник, А. О. Старостиній, Н. А. Хрущ, Д. А. Штефаничу та ін. Водночас, значна кількість питань, пов'язаних із формуванням цілісного механізму управління ризиками ЗЕД, недостатньою мірою відображена в існуючому науковому доробку. Особливої уваги, зокрема, потребує розробка практичних рекомендацій щодо управління ризиками на підприємствах.

Таким чином, мета дослідження – розробка складових елементів дієвого організаційно-економічного механізму управління ризиками ЗЕД, який є необхідною складовою ефективного управління підприємствами.

Виклад основного матеріалу. Механізм управління ризиками ЗЕД підприємства поєднує чотири взаємозалежних елементи: методи управління, важелі, засоби та забезпечення (рис. 1), з яких окремо сформували підскладову механізму управління ризиками ЗЕД, яку вбудували в механізм.

У контексті сутності механізму управління ризиками ЗЕД підприємства необхідно розкрити склад зазначених елементів. До фінансових методів відносять такі як самострахування (створення системи резервів), диверсифікація (розподіл ризиків ЗЕД), лімітування (встановлення граничних сум витрат, обсягів продажу, кредитів), договірні методи (внесення до договорів спеціальних умов) тощо. Серед методів управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності значне місце відводиться

страхуванню. Страхування зовнішньоекономічного ризику - це комплекс видів страхування, які забезпечують захист майнових інтересів підприємств під час проведення різних форм міжнародної співпраці [6, с. 122].

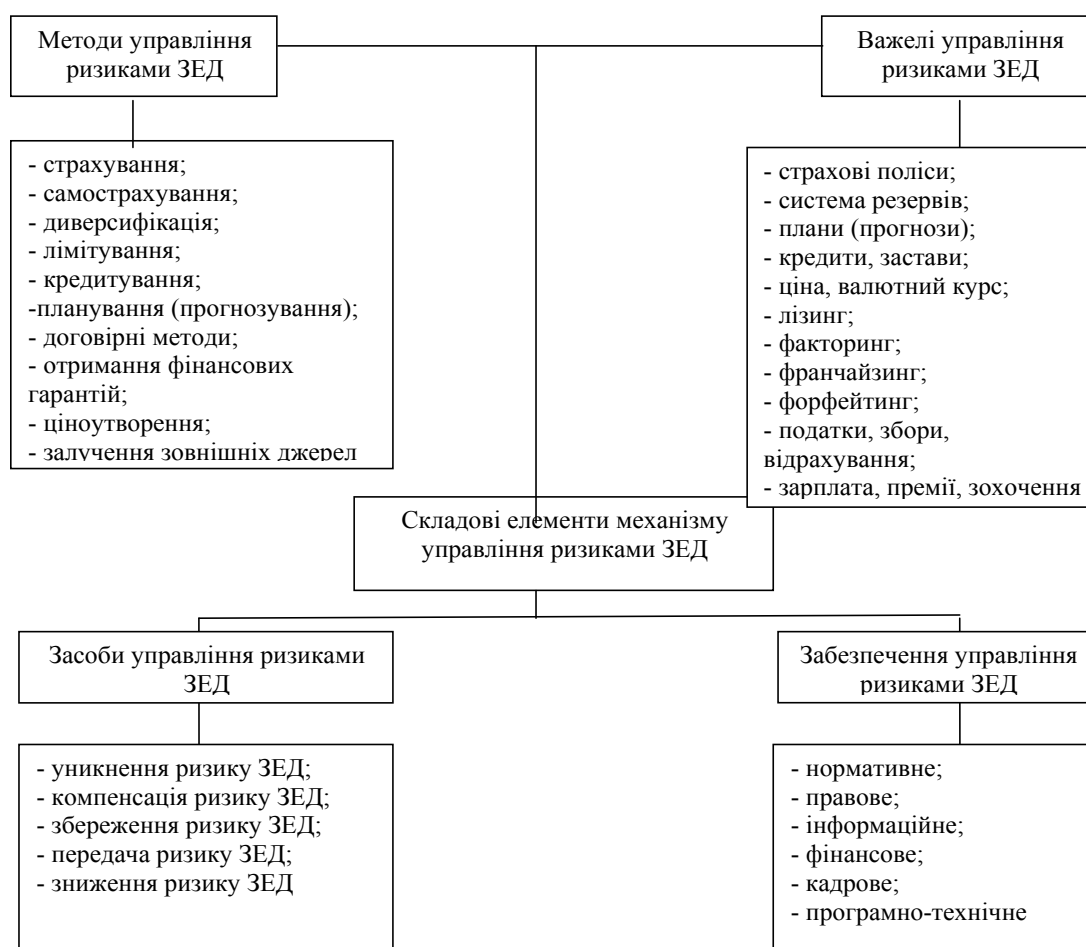

Рис. 1. Складові елементи механізму управління ризиками ЗЕД

Іншим важливим складовим елементом механізму управління ризиками ЗЕД є інструменти, що слугують для реалізації цих методів – важелі управління ризиками ЗЕД. Серед запропонованих важелів детальніше зупинимося на форфейтингу, як одному із важелів, що досить активно використовується в ЗЕД підприємств. Насамперед, варто розглянути відмінності між форфейтингом, факторингом та кредитом. Основні відмінності між факторингом, форфейтингом та кредитом зображено в таблиці 1.

Третім елементом механізму управління ризиками є засоби управління. Розглянемо засоби управління ризику, які є найбільш універсальними та використовуваними у практичній діяльності:

- уникнення ризику ЗЕД;
- компенсація ризику ЗЕД;
- збереження ризику ЗЕД;
- передача ризику ЗЕД;
- зниження ризику ЗЕД.

Четвертий елемент механізму управління ризиками ЗЕД – забезпечення управління ризиками ЗЕД (рис. 2). Одним із видів забезпечення, що пропонується – це програмно-технічне забезпечення, а саме розробка авторської програми «Ризикозахисність» (свідоцтво про реєстрацію авторського права №57121 від 17.11.2014 р.).

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика факторингу, форфейтингу та кредиту*

Характеристика	Форфейтинг	Факторинг	Кредит
Строк погашення	Строк фактичної відстрочки платежу від 180 днів до 5 років	Строк фактичної відстрочки платежу до 1 року	Фіксований строк
Наявність забезпечення	Не потребує застави	Не потребує застави	Видається під заставу
Погашення	Погашається із засобів, що виплачуються дебітором	Погашається із засобів, що виплачуються дебітором	Повертаються банку позичальником
Сума кредитування	Не обмежена і може збільшуватися пропорційно зростанню об'єму продажів	Не обмежена і може збільшуватися пропорційно зростанню об'єму продажів	Наперед обумовлена сума
Винагорода	Комісійна винагорода і дисконт	Комісійна винагорода і плата за кредит	Ставка по кредиту
Механізм повернення боргу	100 % повернення боргу (за мінусом суми дисконту і комісійної винагороди) після переоформлення заборгованості на користь форфейтера)	70-90 % суми боргу - у момент подачі документів на оформлення факторингу і 30-10 % (за мінусом відсотків за факторинговий кредит і комісійної винагороди) після здобуття платежу	Обумовлено в договорі
Документи, що надаються банку		Рахунки-фактури	Великий пакет документів
Надані гарантії	Векселя та інші довгострокові зобов'язання		

* Систематизовано автором на основі [1, 2, 3, 4, 5]

Рис. 2. Забезпечення механізму управління ризиками ЗЕД підприємства

За допомогою авторської програми підприємство зможе розрахувати зону ризику ЗЕД, в якій воно знаходиться, і в подальшому застосовувати необхідні ефективні управлінські рішення, обрати методи управління, а також скористатися запропонованим організаційно-економічним механізмом управління ризиками ЗЕД.

Висновки. Отже, запропоновані складові елементи організаційно-економічного механізму управління ризиками ЗЕД можуть активно використовуватися у повсякденній практичній діяльності підприємств, що здійснюють свою діяльність на зовнішніх ринках і вони слугують основою для реалізації даного механізму.

Література

1. Балацький О. Ф. Управління інвестиціями : навч. посібник / О. Ф. Балацький, О. М. Теліженко, М. О. Соколов. – Суми : Університетська книга, 2004. – 232 с.
 2. Береславська О. І. Міжнародні розрахунки та валютні операції : навч. посібник / О. І. Береславська, О. М. Наконечний, М. Г. Пясецька та ін. ; за заг. ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2002. – 392 с.
 3. Білозубенко В. С. Міжнародний менеджмент : навч. посібник / В. С. Білозубенко, О. В. Озаріна, А. А. Семенов ; за ред. проф. Черняги. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 592 с.
 4. Поддубная Т. Н. Форфейтинг : проблеми и перспективы / Т. Н. Поддубная // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 5, т. 1. – С. 132–134.
 5. Руденко Л. В. Міжнародні кредитно–розрахункові і валютні операції : підручник / Л. В. Руденко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 616 с.
 6. Соловйова О. А. Перспективи розвитку страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності / О. А. Соловйова // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 122–129.
-

Мироненко А. А., Савченко О. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Результати функціонування підприємств будь-якої сфери залежать від наявності та ефективності використання фінансових ресурсів, які ніби в системі «кровотоку» фінансових потоків підприємства, забезпечують його життєдіяльність. Тому турбота про фінанси є відправним моментом та кінцевим результатом ефективної діяльності будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності. Висунення на перший план фінансових аспектів діяльності суб'єктів господарювання, зростання ролі фінансів є характерною тенденцією в світовій економічній думці.

В сучасних умовах господарювання фінансова стійкість для підприємств України також набуває особливого значення, недостатня увага до управління фінансовою стійкістю може призвести до збитковості та неспроможності, неможливості реагування на зміни ринкової кон'юнктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різноманітних аспектів фінансової стійкості підприємств проводились широким колом авторів, серед яких вітчизняні та зарубіжні науковці Білик М.Д., Бланк І.О., Ковальов В.В., Савицька Г. В., Шеремет А. Д., Брігхем Є. та інші.

Виклад основного матеріалу. В процесі дослідження поняття фінансової стійкості нами було виявлено, що висловлювання економістів мають спільний знаменник, а саме, всі погоджують з тим, що фінансова стійкість підприємства є умовою його успішного функціонування та можливості забезпечення власних зобов'язань, достатнього рівня платоспроможності. Ці обставини на сьогодні є надзвичайно важливими для виживання в умовах жорсткого конкурентного середовища, складної

економічної ситуації на ринку України, недопущення банкрутства.

Практика оцінки ризиків банкрутства підприємств на основі показників фінансової стійкості розроблена багатьма зарубіжним та вітчизняними науковцями. Давно створені залежності між показниками, які надають інформацію про «здоровий» розвиток та функціонування підприємства.

В зарубіжних країнах одним з методів прогнозування банкрутства підприємств є так званий «дискримінантний аналіз». Почнемо із добре відомого аналізу за моделлю Бівера, використовуючи показники реально діючого виробничого підприємства міста Хмельницького.

Таблиця 1 – Визначення ймовірності банкрутства (Модель Бівера)

Показник	Роки		
	2012	2013	2014
Вихідна інформація			
Амортизація, тис. грн.	21130,0	22544,0	23519,0
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	1792,0	-2206,0	4811,0
Загальна сума зобов'язань, тис. грн.	23 451,0	17 348,0	13 136,0
Активи, тис. грн.	37188,0	41241,5	38179,0
Балансова вартість власного капіталу, тис. грн.	13730,0	23894,0	25043,5
Необорні активи, тис. грн.	13 066,0	14 441,0	13 934,0
Прогнозування вірогідності банкрутства на основі моделі Бівера			
Коефіцієнт Бівера	0,98	1,17	2,16
Рентабельність активів, %	4,8%	-5,3%	12,6%
Фінансовий леверідж, %	63,1%	42,1%	34,4%
Коефіцієнт покриття активів власними оборотними засобами	0,02	0,23	0,29
Коефіцієнт поточної ліквідності	5,96	1,23	2,15

Коефіцієнт Бівера та рентабельність активів, як бачимо, є достатньо сприятливими для підприємства. Рівень фінансового левериджу говорить про те, що якби аналіз здійснювався у 2012 році, керівники побачили б настання банкрутства у наступному 2013 періоді. Коефіцієнт покриття активів власними засобами протягом усього періоду 2012-2014 років засвідчує можливість настання банкрутства протягом 5 років, якщо керівництво не втрутиться в ситуацію. Коефіцієнт поточної ліквідності є сприятливим, його значення попадає в діапазон від 2 до 3,2.

Розглянемо аналіз стану підприємства на основі інформації моделі Зайцевої О.П. За допомогою кореляційного та багатовимірного факторного аналізу автором було встановлено, що найбільшу роль у зміні фінансового стану виробничих підприємств відіграють показники, які використані в шести факторній математичній моделі.

Комплексний коефіцієнт банкрутства розраховується за формулою з наступними ваговими значеннями:

$$K = 0,25 \cdot X_1 + 0,1 \cdot X_2 + 0,2 \cdot X_3 + 0,25 \cdot X_4 + 0,1 \cdot X_5 + 0,1 \cdot X_6. \quad (1)$$

За умовами розробника моделі, якщо $K_{\text{факт}} > K_{\text{план}}$, то ймовірність банкрутства велика. Таким чином, ймовірність банкрутства підприємства велика, однак у 2014 році бачимо менший розрив в показника по факту та по плану.

Проведемо аналіз платоспроможності заводу на основі моделі Сайфуліна Р. С., Кадикова Г. Г.

Таблиця 2 – Визначення ймовірності банкрутства підприємства (Модель О.П. Зайцевої)

Показник	Роки		
	2012	2013	2014
Вихідна інформація			
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	1792,0	-2206,0	4811,0
Виручка від реалізації товарів, робіт послуг, тис. грн.	44515,0	17201,0	82759,0
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	9950	9331	9645,5
Грошові засоби, тис. грн.	1424,5	830,5	830,5
Оборотні активи, тис. грн.	23246,0	15870,0	24999,0
Середня сума капіталу та резервів, тис. грн.	13730,0	23894,0	25043,5
Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	9022,0	4411,0	1501,0
Позичені засоби, тис. грн.	13730,0	23894,0	25043,5
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	22,5	12217,5	86,0
Інші короткострокові зобов'язання, тис. грн.	434,0	468,5	9,5
Короткострокові зобов'язання, тис. грн.	3895,5	12936,5	11634,5
Валюта балансу	37188,0	41241,5	38179,0
Модель оцінки ризику банкрутства підприємства О.П. Зайцевої			
X1	0,13	-0,09	0,19
X2	0,00	1,31	0,01
X3	9,96	44,05	30,27
X4	0,04	-0,13	0,06
X5	0,94	0,73	0,52
X6	0,84	2,40	0,46
Кфакт	2,21	9,20	6,22
Кплан		1,65	1,81

Таблиця 3 – Оцінка платоспроможності підприємства (Модель Сайфуліна Р. С., Кадикова Г. Г.)

Показник	Роки		
	2012	2013	2014
Вихідна інформація			
Балансова вартість власного капіталу, тис. грн.	13730,0	23894,0	25043,5
Необоротні активи, тис. грн.	13934,0	14441,0	13179,5
Оборотні активи, тис. грн.	23246,0	15870,0	24999,0
Коефіцієнт поточної ліквідності, тис. грн.	5,96	1,23	2,15
Виручка від реалізації товарів, робіт, послуг, тис. грн.	44515,0	17201,0	82759,0
Прибуток (збиток), тис. грн.	2552,0	-1967,0	5788,0
Середньострокова модель			
X1 – коефіцієнт забезпеченості власними засобами	-0,01	0,60	0,47
X2 – коефіцієнт поточної ліквідності	5,96	1,23	2,15
X3 – інтенсивність обороту авансованого капіталу	1,20	0,57	2,17
X4 – коефіцієнт менеджменту	0,06	-0,11	0,07
X5 – рентабельність власного капіталу	0,19	-0,08	0,23
Інтегрований показник (R)	0,89	0,18	0,35
Фінансовий стан підприємства:			
- якщо $R < 1$ - стан незадовільний	+	+	+
- якщо $R \Rightarrow 1$ стан стійкий			

Ця модель є середньостроковою та може застосовуватись для підприємств, різних за масштабами та видами діяльності. Загальний вигляд моделі є наступний:

$$R = 2 \cdot X_1 + 0,1 \cdot X_2 + 0,08 \cdot X_3 + 0,45 \cdot X_4 + X_5. \quad (2)$$

Значення інтегрованого показника R повинно бути більше 1, тільки тоді фінансова стійкість підприємства може вважатись задовільною. В нашому випадку, як бачимо, протягом 2012-2014 років підприємство мало незадовільний фінансовий стан.

Розглядати такий аналіз необхідно в комплексі із аналізом форм звітності, динаміки показників фінансового стану (коефіцієнтний аналіз), тощо. Так, нами було визначено, що частина коштів підприємства «завмирає» в дебіторській заборгованості, що впливає на величину обігових засобів підприємства. Керівництву, на наш погляд, необхідно звернути увагу на обґрунтування розміру та посилити управління дебіторською заборгованістю.

В загальному вигляді, управлінню фінансовою стійкістю передують її оцінка, результати якої стають основою для подальших управлінських рішень.

Література

1. Білик М.Д. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / М. Д. Білик, А. В. Павловська. – К: КНЕУ, 2007. – 592 с.
 2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр; Эльга, 2001. – 528 с.
 3. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхем, М. Эрхардт; пер. с англ. под. ред. Е. А. Дорофеева. – Спб. : Питер, 2005. – 960 с.
 4. Ковальов А. І. Аналіз фінансового стану підприємства. / А. І. Ковальов, В. П. Привалов. – М. : Центр економіки і маркетингу, 2002. – 188 с.
 5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навчальний посібник / Г. В. Савицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 662с.
 6. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу / А. Д. Шеремет, Є. В. Негашев. – М. : Инфра-М, 2007. – 515 с.
-

Ткач К. І., Михайловська І. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. У сучасному світі все більшої уваги набувають корпоративно відповідальні підприємства (КСВ). Принципи етики бізнесу та взаємодії компаній із зовнішнім середовищем привертають велику увагу бізнес-спільноти та широкої громадськості. Наявність корпоративної соціальної відповідальності у компанії має безпосередній вплив на її репутацію, як суспільну, так і ділову, тобто на процеси її діяльності і, як результат, на її прибуток. Саме тому важливим постає питання оцінки корпоративної соціальної відповідальності на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки корпоративної соціальної відповідальності у своїх роботах висвітлювали ряд зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: Т. Доналдсон, А. Керол, Л. В. Думалова [1], В. А. Євтушенко[5], О. А. Буян[3], Д. О. Баюра та багато інших.

Однак, не зважаючи на велику кількість наукових досліджень, питання оцінки корпоративної соціальної відповідальності на підприємстві потребує подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження різноманітних методів оцінки корпоративної соціальної відповідальності на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Деякі підприємства розуміють, що довіра суспільства дуже важлива для розвитку успішного, прибуткового бізнесу. В короткостроковій перспективі суспільно корисна діяльність, можливо, пов'язана з додатковими витратами, проте, тільки вона здатна встановити довгострокові відносини між підприємством і з широким колом зацікавлених сторін. До соціально відповідальних підприємств прибуток повертається у вигляді збільшення вартості підприємства, підвищенні ефективності праці персоналу, зростання лояльності споживачів, зміцненні конкурентних переваг тощо. Висвітлюючи соціальну діяльність публічно, підприємства одержують віддачу, шляхом формування позитивного інформаційного образу через ЗМІ.

Існує декілька методологічних підходів до оцінки корпоративної соціальної відповідальності: оцінювання відбувається за допомогою соціальної звітності, індексним і рейтинговим, якісними і кількісними методами.

Соціальна або нефінансова звітність – це звіти компаній, що включають інформацію не тільки про результати фінансово-економічної діяльності (прибуток, дивіденди, інвестиції, компенсації співробітникам, репутація і т.і.), але і соціальні (охорона здоров'я та безпека, трудові відносини, етика бізнесу, взаємовідносини з корінними народами тощо) та екологічні (використовувана енергія, викиди вуглецю, використання землі й екосистем, техногенні аварії, відповідність/невідповідність екологічному законодавству і т.д.) показники. Вона є публічною і розглядається як інструмент інформування різних груп впливу компанії (акціонерів, співробітників, партнерів, клієнтів, місцевої громади, широкої громадськості, уряду, міжнародної спільноти і суспільства) про те, як і якими темпами компанія реалізує закладені в своїх стратегічних планах розвитку цілі щодо економічної сталості, соціального добробуту та екологічної стабільності [5].

У світовій практиці існує три форми формування нефінансової звітності [4]:

– довільна форма, яка у практичній діяльності найпоширеніша форма звіту, яка призначена для зовнішніх користувачів і не вимагає проведення соціального аудиту;

– комплексні звіти: — комплексний звіт за методом потрійного підсумку (Triple Bottom-Line). Сутність даного методу полягає у висвітленні діяльності компанії з трьох точок зору: економічних результатів діяльності — фінансово-економічні і виробничі показники (прибуток, обсяг виробленої продукції тощо); екологічних результатів діяльності — вплив основної діяльності на довкілля і здоров'я людей (наприклад, дані про шкідливі викиди в атмосферу і застосування природоохоронних технологій); соціальних результатів діяльності — широкий спектр інформації, яка стосується діяльності компанії щодо своїх працівників, клієнтів, місцевих громад, інших цільових аудиторій та суспільства в цілому: комплексний звіт методом за Лондонської групи порівняльного аналізу (London Benchmarking Group); комплексний звіт за методом групи корпоративного громадянства (Corporate Social Citizenship) чи за якимось іншим подібним методом;

– стандартизовані звіти. Такі форми мають певні переваги над попередніми, які полягають у можливостях порівняння з звітами інших компаній, що дає можливість визначення соціального рейтингу компанії та визнання її у міжнародній діловій спільноті. Найбільш розповсюдженими міжнародними стандартами звітності є: стандарти Саншайн; GRI; AA1000; SA8000.

Частіше за все в якості орієнтирів для складання соціальних звітів використовуються такі міжнародні стандарти [5]:

- Стандарт ISO 14000.
- Стандарт SA 8000
- Стандарт AA 1000 (AccountAbility)
- Стандарт GRI (Global Reporting Initiative)

Індексний метод оцінювання КСВ досить поширений в міжнародній практиці. Найбільш поширеними є наступні індекси: Індекс Domini Social Investment (DSI 400); Індекс стійкості Доу Джонса (Dow Jones Sustainability Index); Індекс FTSE4Good; Індекс корпоративної добродійності (Corporate Philanthropy Index).

Всі ці індекси є інструментом зовнішнього оцінювання корпоративної соціальної відповідальності, однак підприємства можуть розробляти і власні індекси для оцінки КСВ. Як правило, на базі розрахунку індексів створюють рейтинги підприємств за рівнем впровадження КСВ.

До якісних показників, як правило, відносять: наявність на підприємстві документальної та нормативної бази в галузі КСВ та її відповідність міжнародним стандартам; наявність в штатній структурі підприємства спеціальних підрозділів (відділів, управлінь), що відповідають за соціальну діяльність.

Перелік кількісних показників, використовуваних для оцінки КСВ, досить широкий і включає в себе наступні групи: витрати на розвиток персоналу, що включають в себе заробітну плату, соціальні виплати працівникам, витрати на навчання та перепідготовку працівників; витрати на розвиток місцевого співтовариства, що включають різні соціальні та благодійні програми і витрати на поліпшення екологічної ситуації [1].

На нашу думку, саме взаємодія усіх вище перерахованих методів оцінки КСВ, дасть змогу надати повномасштабну оцінку КСВ на підприємстві. Саме тому, ми пропонуємо власний комплексний метод оцінки корпоративної соціальної відповідальності. Цей комплексний метод складається з чотирьох взаємопов'язаних етапів:

1 етап – на цьому етапі оцінюється відповідність рівня КСВ підприємства стратегії його розвитку. Тут ми складаємо соціальну звітність і проводимо оцінку за якісними та кількісними показниками, після чого нам стане відомо, чи відповідає рівень КСВ нашого підприємства найпоширенішим світовим та вітчизняним індексам.

2 етап – оцінюється відповідність рівня КСВ підприємства вітчизняним та світовим стандартам, для цього використовуємо індексний метод оцінки КСВ.

3 етап – оцінюється КСВ підприємства на рівні з іншими компаніями, тобто на базі розрахунку індексів створюються рейтинги, далі завдяки рейтинговому методу оцінювання КСВ, ми визначаємо яке місце посідає компанії за розвитком КСВ серед своїх конкурентів

4 етап - формулювання висновків та розробка практичних рекомендацій.

Висновки. Як видно з вище викладеного матеріалу, оцінка корпоративної соціальної відповідальності є досить різноманітною за методами, саме різноманіття цих методів не дозволяє провести повну і точну оцінку корпоративної соціальної відповідальності на підприємстві. Для проведення такої оцінки, на нашу думку, має бути комплексний метод оцінювання, який би проводився б поетапно і включав усі відомі методи.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є практичне застосування даного методу оцінки корпоративної соціальної відповідальності та теоретичне дослідження її впливу на оцінку розвитку підприємства.

Література

1. Думова Л. В. Анализ и разработка методики оценки эффективности систем корпоративной социальной ответственности предприятий горно-металлургического комплекса./ Л. В. Думова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.science-education.ru>

2. Буян О. А. Підходи до оцінки ефективності корпоративної соціальної відповідальності підприємств в Україні / О. А. Буян // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2012. – Випуск 6 (2). – С. 159-165.

3. Євтушенко В. А. Оцінка корпоративної соціальної відповідальності: методи, об'єкти, показники./ В. А. Євтушенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>

4. Офіційний сайт Центру «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://csr-ukraine.org>

5. Сталый розвиток та корпоративна соціальна відповідальність // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moodle.ipk.kpi.ua>

Янчара А. М., Туболець І. І.
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпропетровськ

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Актуальність дослідження. В умовах нестабільності, невизначеності та мінливості економіки кожне підприємство знаходиться в зоні економічних ризиків. Фінансове планування на підприємстві може стати тим інструментом, який сприятиме певній захищеності та фінансовому зростанню підприємства. Ефективне фінансове планування дозволяє керівництву своєчасно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовищ, підтримувати ліквідність підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти фінансового планування досліджували такі українські та зарубіжні вчені як О. Г. Біла, В. М. Нелеп, А. Г. Загородній, М. Д. Білик, Дж. Ван Хорн, А. Тейлор, Дж. Шим та ін.

Мета. Дослідити сутність, роль та необхідність фінансового планування на підприємствах, ідентифікувати основні проблеми фінансового планування в сучасних умовах господарювання.

Вклад основного матеріалу. Фінансове планування як інструмент управління результатами діяльності підприємства в конкурентних умовах ринку є невід'ємною частиною загального планування підприємства. Аналіз визначень фінансового планування доводить відсутність єдиного наукового підходу до визначення поняття «фінансове планування». На нашу думку, найбільш точним є наступне визначення «фінансове планування – складова управління фінансовими ресурсами, процес оцінки потреб у коштах для забезпечення поточного виробництва і подальшого виробничого та соціального розвитку, а також визначення джерела покриття цих потреб» [1].

Ефективне фінансове планування – інструмент досягнення високої результативності виробничо-господарської діяльності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Недооцінка або некомпетентне здійснення фінансового планування може призвести до значних економічних втрат.

Об'єктом фінансового планування виступають фінансові ресурси та фінансові відносини, які виникають при формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів.

Основною метою фінансового планування підприємства є забезпечення його господарської діяльності необхідними джерелами фінансування, визначення приросту активів, обсягу повернення залучених коштів, витрат і покриття збитків, а також підтримка ліквідності та платоспроможності.

Головними завданнями фінансового планування підприємства є:

– визначення обсягу та джерел фінансових ресурсів, їх розподіл між сферою виробництва та послуг;

– встановлення раціональних фінансових відносин із суб'єктами господарювання, банками, інвесторами, страховими компаніями;

– максимально мобілізувати внутрішні фінансові ресурси та зменшити видатки для усунення дефіциту за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів;

– здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів;

– пов'язувати головні параметри фінансових планів з іншими показниками плану економічного розвитку, забезпечувати стійкий фінансовий стан підприємства;

– стимулювання зросту виробництва і підвищення його ефективності [2].

Фінансове планування повинно орієнтуватись на ринкову кон'юнктуру, враховувати ймовірність настання певних подій, реалізовувати моделі поведінки підприємства за мінливих ринкових ситуацій з матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами.

Серед основних принципів фінансового планування необхідно виокремити такі як науковість, цільова спрямованість, системний характер планування, безперервність та гнучкість, координація, відповідність джерел фінансування їх цілям, забезпечення ліквідності та фінансової стійкості.

Зростання ролі фінансового планування на підприємстві в умовах сучасного ринкового господарства обумовлене впливом наступних чинників:

- нестабільність навколишнього середовища;
- необхідність отримання фінансування для досягнення визначених цілей;
- збільшення масштабу та комплексності господарських завдань;
- обмеженість ресурсів;
- забезпечення рентабельності капітальних вкладень і витрат.

Процес фінансового планування на підприємстві ускладнюється низкою проблем, а саме:

- недостатньою об'єктивністю даних для розроблення та аналізу фінансових планів;
- недостатньою реальністю фінансових планів;
- відсутністю чіткої системи підготовки і передачі планової інформації для фінансових планів;
- відривом довготермінових планів від короткотермінових [3];
- порушеннями термінів виконання фінансових планів;
- недостатньою обґрунтованістю шляхів реалізації розроблених фінансових планів;
- недостатньою прозорістю планів для керівництва [1].

У сучасних ринкових умовах діють фактори, що обмежують використання фінансового планування на підприємствах, а саме:

- високий ступінь невизначеності на українському ринку, пов'язаний з процесом глобалізації;
- відсутність ефективної діючої нормативно-правової бази в сфері внутрішньофірмового фінансового планування;
- обмеженість фінансових можливостей для здійснення фінансових розробок в галузі планування на підприємствах;
- недовіра керівників підприємств до методів та прийомів фінансового планування [2].

Підвищенню ефективності фінансового планування може посприяти координація керівником формування остаточного варіанту фінансового плану з особистою участю та ретельним аналізом даних задіяних розробників та підрозділів підприємства.

Вирішення наведених проблем створить умови для розвитку й ефективного функціонування бізнесу, а також сприятиме перетворенню підприємництва в одну з рушійних сил на шляху до ринку.

Висновки. В умовах значної мінливості зовнішнього середовища велике значення для підвищення стабільності роботи підприємства набувають сучасні методи й методики фінансового планування. Найважливішими напрямками підвищення якості фінансового планування є передусім удосконалення методології формування його нормативної бази, створення умов для зростання професіоналізму персоналу, мотивації розробників і виконавців планів.

Приділяючи більше уваги фінансовому плануванню, можна досягти зміцнення фінансової стабільності, створити передумови для отримання чистого прибутку, достатнього для самоокупності та самофінансування підприємства.

Література

1. Чумак В. Д. Стан та основні напрями фінансового планування підприємств / В. Д. Чумак // Економічний простір. – 2013. – № 52 – С. 1–6.

2. Сіренко Н. М. Фінансове планування – складова сталого розвитку підприємства / Н. М. Сіренко, А. В. Бурковська // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012.– № 1 – С. 214–217.

3. Кірсанова Т. О. Проблеми та перспективи фінансового планування на підприємстві / Т. О. Кірсанова, Н. А. Дьяченко // Вісник СумДУ. Серія «Економіка» – 2011. – № 4. – С. 48-57.

4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Алексеева С. О., Петришина О. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Актуальність дослідження. Досвід українських банків показує, що основну увагу вони зосереджують на удосконаленні фінансового менеджменту, а персонал залишається на другому плані. В умовах посилення конкуренції на ринку банківських послуг висока результативність діяльності персоналу банку, його кваліфікація та потенціал стають важливою перевагою у конкурентній боротьбі. Тому з'являються високі вимоги щодо якості функціонування системи менеджменту персоналу банку, одним із ключових елементів якої є оцінка персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Данна проблематика щодо оцінки управління персоналом на сьогодні досить популярна і є предметом дослідження багатьох авторів. Серед вітчизняних науковців, які досліджують ці питання, можна відзначити таких як: В. Абрамов, С. Базарова, М. Виноградський, І. Гіленко, Т. Деткевич, М. Дмитренко, В. Жданова, В. Іванкевич, А. Калина, О. Кириченко, В. Кочетков, Є. Лібанова, В. Мандебура, Є. Панченко, В. Травіна, В. Чернов, Г. Щокін та ін.

Результатом їх досліджень є розробка окремих підходів, методів щодо організації та проведення оцінки персоналу. У той самий час не сформований системний підхід до оцінки персоналу, що вимагає більш поглибленого та комплексного дослідження цієї проблеми.

Метою статті є визначення основних напрямів кадрової політики банківської установи та засобів її реалізації, а також теоретичне обґрунтування та оцінка управління персоналом в системі банківського менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Управління банком являє собою сукупність знань про різні методи, способи, прийоми виконання банківської діяльності. Основну роль при перетворенні ресурсів банку на їх виході в кінцеві банківські продукти на їх виході відіграють виключно людські ресурси банку. Фінансові та інформаційні ресурси надають лише тимчасову конкурентну перевагу і, при умові компетентного персоналу, наявні ресурси банку будуть вдало використані та при потребі залучені нові. Так з'являється потреба у висококваліфікованих і компетентних працівниках банку. Тому перед банківським менеджментом постає задача сформувати технологію управління, тобто методи й способи добору, підвищення кваліфікації, правильного розподілення завдань та обов'язків задля забезпечення ведення ефективного банківського бізнесу.

Сучасний підхід банків до управління людськими ресурсами полягає в інтеграції всіх функцій, які орієнтуються на людський фактор. Функції, що існували раніше і були розподілені за службами банку, сьогодні інтегруються та виконують аналітичні, управлінські, освітні, інформаційні завдання. Серед них необхідно виділити такі:

- прогнозування, перспективне та поточне планування потреби в персоналі;
- організація процесу професійної, соціальної та психологічної адаптації та орієнтації;
- аналіз і проектування робочих місць, робочого часу та умов праці;
- оцінювання результативності праці та проведення атестації персоналу;
- розробка й реалізація програми корпоративного розвитку персоналу;

- діагностика та вирішення конфліктів і трудових спорів;
- сприяння покращенню психологічного клімату в колективі;
- управління корпоративною культурою;
- розробка та реалізація соціальних програм тощо [1].

У основі ефективного менеджменту лежить вміння працювати з людьми, тому однією з найважливіших складових в банківській системі є підсистема управління персоналом, так як від того, наскільки ефективно поставлена робота з персоналом, в значній мірі залежить якість людських ресурсів, їх вклад в досягнення цілей банку і якість всієї банківської діяльності.

Управління персоналом в системі банківського менеджменту відрізняється так як він взаємодіє з величезним числом різних об'єктів - акціонерами, клієнтами, партнерами, фірмами, органами влади, населенням, конкурентами, засобами масової інформації, страховими і інвестиційними компаніями, пенсійними фондами і т. д., і до кожного з цих об'єктів потрібний свій підхід, своя стратегія. У організації з'являються нові посади - це вимагає нових принципів управління персоналом і всі ці об'єкти пов'язані не лише з банком, але і між собою у сфері економічних, інформаційних, політичних, моральних, психологічних, адміністративних відносин. Система управління персоналом організації повинна враховувати ці особливості [2].

Із досвіду закордонних країн кадрова служба в крупній зарубіжній компанії, як правило, починає роботу із студентами - майбутніми фахівцями, коли вони вчаться в університетах на 2-3 курсах. Виявляються молоді люди із певними здібностями, які можуть бути успішно використані в справі подальшого розвитку фірми. Студенти, за якими спостерігає кадрова служба і що є кандидатами для роботи у фірмі, піддаються письмовим тестам. Майбутні менеджери повинні мати відмінну біографію [3].

При такій системі ретельної перевірки даних, необхідних для визначених функцій на будь-якій посаді, неможливо прийняти на роботу людину з нижчими ніж потрібно даними.

Наприклад, в США інженер, який протягом 20 років працював в чотирьох фірмах, цінується вище, ніж той, який всі ці роки працював на одній посаді. Працюючи довгий час на одній посаді, працівник обмежує свій світогляд рамками однієї ділянки роботи.

Система управління персоналом, яка склалась у сучасних комерційних банках під впливом запровадження прогресивних зарубіжних технологій менеджменту, включає однією із підсистем оцінку персоналу. Ця підсистема є надзвичайно багатоаспектним процесом, вона пронизує майже всі напрямки кадрової роботи: відбір, розміщення кадрів, розвиток персоналу, додаткове навчання, звільнення з посади.

Кадрова служба банку є основним структурним підрозділом банківської установи з управління кадрами, на яку покладені функції з прийому та звільнення працівників, а також з організації їх навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки. Окреслюючи коло завдань з управління персоналом, умовно виділяють основні та додаткові задачі.

До основних завдань можна віднести наступні : соціально-психологічна діагностика; аналіз та регулювання групових та міжособистісних взаємин, відносини керівника та підлеглого; управління виробничими і соціальними конфліктами та стресами; інформаційне забезпечення кадрового управління; управління зайнятістю; оцінка та підбір кандидатів на вакантні посади; аналіз кадрового потенціалу та потреби в персоналі; маркетинг кадрів; планування та контроль ділової кар'єри; професійна та соціально-психологічна адаптація працівників; управління трудовою мотивацією; врегулювання правових питань трудових відносин; дотримання вимог психофізіології; ергономіки та естетики праці. До додаткових потрібно віднести завдання, які можна виконувати спільно з основними, але зазвичай, управлінський розподіл за ними здійснюють зовнішні (відносно служби персоналу) підрозділи. [4]

Відповідно на підставі оцінювання персоналу, в банківській системі ухвалюють рішення про організацію професійного навчання та підвищення кваліфікації працівника чи його підвищення по посаді.

Висновки. Отже, чим вища якість персоналу банку, тим більша частина співробітників, які забезпечують особливу продуктивність праці, тобто працівників високої кваліфікації, з професійною фаховою підготовкою. Тому в сучасних банках зростає увага до підбору кваліфікованого персоналу та його постійного розвитку, підвищення кваліфікації.

Таким чином, в сучасних умовах ефективність управління персоналом можна підвищити за допомогою таких основних пунктів:

- використовувати одного фахівця на різних посадах для підвищення його мобільності, переміщення по вертикалі або горизонталі, заміщення різних робітників на час відпустки, хвороби;
- кадровій службі потрібно заздалегідь починати роботу із потенційними робітниками – із студентами, молодими людьми – майбутніми фахівцями;
- накопичувати якомога більше інформації про майбутніх фахівців з різних можливих джерел, включаючи університет, інтереси, друзів, хобі;
- збір інформації про кандидатів зі всіх місць попередньої роботи, проведення тестів, співбесіда з фахівцями, запрошення характеристики з середньої школи і вищого навчального закладу;
- співпрацювати та підтримувати взаємовідносини з зовнішнім середовищем.

Література

1. Кльоба Л. Системний підхід до управління персоналом банку в умовах інвестиційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>
 2. Логвина Ю. М. Основні напрями управління персоналом в банках України / Ю. М. Логвина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>
 3. Шаперенков А. В. Проблеми оціночних персонал-технологій в банках України / А. В. Шаперенков // Актуальные проблемы и перспективы развития экономики Украины: Материалы V Международной научно-практ. конф. – Алушта, 2012. – С. 160-161.
 4. Мазило, Т.В. Проблеми створення антикризової системи мотивації банківського персоналу/ Т. В. Мазило //Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: Тези доповідей та виступів міжнародної науково-практичної конференції 14-15 жовтня 2010 р./ НБУ. – Черкаси: ЧІБС УБС НБУ, 2010. – С. 151-153
-

Багрій О. В., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ЕКОНОМІЧНЕ ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

Актуальність дослідження. У системі головних економічних цінностей банків та банківської системи загалом, що визначають потенціал і темпи їхнього ефективного економічного розвитку, важлива роль належить капіталу.

Зміцнення капітальної бази вітчизняних банківських установ та інтеграція банківської системи України у світове співтовариство значною мірою залежать від зростання обсягів капіталу банків. Капітал дає можливість банку здійснювати розширення активних операцій і забезпечує достатній рівень конкурентоспроможності як узагальнюючого показника стійкості та дієздатності кожного банку зокрема і банківської системи взагалі. З огляду на це саме тепер особливого значення набувають питання ефективного формування, використання й поповнення капіталу банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем визначення соціально-економічної сутності банківського капіталу займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Значний внесок у вивченні окремих питань банківського капіталу зробили такі вчені: М. Алексеєнко,

Ю. Бабичева, О. Васюренко, Е. Гіл, І. Гуцал, І. Зарицька, А. Казак, М. Мишкін, Л. Примостка, та інші.

Мета статті полягає у дослідженні та узагальненні основних підходів до визначення поняття «банківський капітал».

Виклад основного матеріалу. Дослідження сутності капіталу банку та банківських ресурсів є одним із найважливіших напрямів економічної теорії протягом тривалого періоду. Це відображено в роботах класиків впродовж тисячоліть.

Залежно від періоду часу економісти трактували поняття «капітал» з різних позицій. Тлумачення сутності банківського капіталу бере свій початок ще в античні часи, коли капітал ототожнювали з багатством. Першу спробу дослідження сутності поняття «капітал» здійснив представник економічної думки – Аристотель, який ввів до наукового обігу поняття «хремастика», що походить від грецького слова «хрема» й означає «майно», «володіння». Під хремастикою мислитель розумів мистецтво наживати достаток, або діяльність, спрямовану на нагромадження багатства, одержання прибутку [5, с. 78].

Термін «капітал» почав набувати свого сучасного змісту близько 1770 р., тобто коли з'явилися праці видатного французького вченого XVIII ст. А. Тюрго, який зазначав: «Особа, яка отримує щорічно дохід більший, ніж їй потрібно витратити, може відкласти цей надлишок і нагромаджувати його; ці нагромадження цінностей становлять те, що називають капіталом».

Таблиця 1 – Підходи щодо тлумачення сутності поняття «банківський капітал»

№ з/п	Автори	Сутність поняття «банківський капітал»
1	В. Стельмах, В. Альошин і ін. [6, с. 65]	«... сукупність різних видів грошових капіталів, засобів, які використовує банк у вигляді банківських ресурсів для забезпечення своєї діяльності, здійснення різноманітних банківських операцій і отримання прибутку. Складається з власного капіталу банку і залучених коштів. Іноді під банківським капіталом розуміють тільки власний капітал»
2	Л. Примостка [11, с. 79]	«...власні кошти засновників або акціонерів (власників банку), внесені ними на свій ризик для отримання доходів.»
3	А. Загородний, Г. Вознюк [7, с. 46]	«... сукупність коштів, які знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних, інвестиційних та інших операцій»
4	М. Алексеєнко [2, с. 31]	«... грошові кошти та виражені у грошовій формі частина матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій з розміщення коштів та надання послуг з метою отримання прибутку»
5	А. Мороз, М. Савлук, М. Пуховкіна [3, с. 41]	«... фонди, які створюються банками для забезпечення фінансової стійкості підприємницької та господарської діяльності, а також прибуток поточного року і минулих років»
6	А. Маршалл [8]	«... сукупність речей, без яких виробництво не могло б здійснюватися з рівною ефективністю, але які не є безплатними дарами природи...»
7	У. Владичин [4]	«...сукупність банківських ресурсів у матеріально-речовій формі, у формі нематеріальних та фінансових активів, виражених у грошовій формі, сформованих за рахунок власних коштів (внесків учасників і акціонерів), залучених, тобто вкладів суб'єктів господарювання та населення, і позичених коштів на грошовому ринку, що використовуються для здійснення повномасштабної банківської діяльності з метою одержання прибутку.»

Згодом економісти багатьох країн по-різному трактували сутність капіталу. О. А. Устенко, С. В. Мочерний і С. В. Фомішин вважають, що капітал – це «економічна категорія, яка має свій речовий зміст і суспільну форму» [10].

В. Кисільов розширює трактування поняття «банківський капітал», включаючи в нього не тільки власний капітал, і називає його ресурсною базою комерційного банку: «Ресурсна база комерційного банку – це той сукупний капітал, який утворюється в результаті проведення банком політики щодо збільшення власного капіталу і позикових коштів і використовується для здійснення активних операцій з метою реалізації суспільних і власних комерційних інтересів» [9].

На сьогодні в економічній теорії сформувався безліч підходів з визначення сутності банківського капіталу, основні з них представлені у таблиці 1.

Якщо брати до уваги визначення банківського капіталу в різноманітних регулюючих документах, то всі вони добре конкретизовані, але, на нашу думку, занадто вузькі. Так, наприклад, Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає капітал банку як «власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань» [1].

Вищенаведені погляди на капітал різних науковців доповнюють один одного, поєднуючи матеріально-речовий зміст і суспільно-економічну форму капіталу, в єдності яких, й розкривається його глибинна економічна сутність.

Таким чином, під банківським капіталом необхідно розглядати сукупність коштів, сформованих із зовнішніх і внутрішніх джерел, що знаходяться в розпорядженні банку та використовуються ним з метою забезпечення своєї діяльності й отримання прибутку.

Висновки. Проаналізувавши погляди різних вчених, можна зробити висновок, що капітал банку можна розглядати як у широкому, так й у вузькому контексті. У широкому контексті банківський капітал тлумачитиметься як всі кошти, якими розпоряджається банк, у вузькому – лише ті кошти, що безпосередньо належать банку на правах власності і можуть бути використані на покриття збитків.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято Верховною радою 07.12.2000 р. : редакція від 26.04.2015 р.]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Алексеєнко М. Д. Капітал банку питання теорії і практики : монографія / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
3. Банківські операції : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2002. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – 476 с.
4. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. / У. В. Владичин ; за ред. С. К. Реверчука. – К. : Атіка, 2008. – 648 с.
5. Діба М. І. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України / М. І. Діба, Є. С. Осадчий // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 77-88.
6. Енциклопедія банківської справи України [Текст] / за ред. В. С. Стельмаха та ін. – К. : Молодь, 2001. – 680 с
7. Загородній А. Г. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – Львів : «Центр Європи», 1997. – 394 с.
8. Капіталізація банків : методи оцінки та напрями підвищення / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. - Суми: , 2010. - 152 с.
9. Коваленко В.В. Капіталізація банків : методи оцінки та напрями підвищення / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. - Суми: , 2010. - 152 с.
10. Мочерний С. В. Політична економія [Текст] : навч. посіб. / С. В. Мочерний, О. А. Устенко, С. В. Фомішин. – Херсон : Дніпро, 2002. – 794 с.
11. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст] : підручник / Л. О. Примостка. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с

Багрій О. В., Поперечний Р. С., Кудельський В. Е.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СХЕМИ ПРИ ВІДМИВАННІ КОШТІВ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

Актуальність дослідження. На сьогодні проблема легалізації коштів викликає значне занепокоєння як світової фінансової спільноти в цілому, так і України зокрема. Відмивання кримінальних доходів – це не тільки кримінальні дії, а й систематична загроза для фінансових ринків країни адже переважна частина тіньового капіталу формується за рахунок доходів, отриманих внаслідок вчинення економічних злочинів та інших правопорушень, зокрема у кредитно-фінансовій сфері.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти проблеми легалізації злочинних доходів містяться у працях А. С. Беніцківа, А. Ф. Волобуєва, Н. О. Гуторової. Проведено велику кількість заходів у боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Нині продовжується робота з виявлення нових схем і методів відмивання грошей і можливих шляхів подолання цих процесів.

Метою статті є дослідження сучасних операцій у банківських установах через які відбувається легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом.

Виклад основного матеріалу. Для розвиток українського суспільства по висхідній лінії передбачає наявність прозорої та ефективної фінансово-кредитної системи та небанківського сектору, які б були захищені від зловживань щодо їх використання злочинцями для відмивання, легалізації «брудних» коштів та тими, хто фінансує тероризм. Вивільнені кошти вливаються в обіг як неконтрольована грошова маса, що негативно позначається на інфляційних процесах, порушує нормальний ринковий розвиток та дизбалансує економічну систему держави. Процес легалізації злочинних коштів подолання цих процесів є складною схемою послідовних злагоджених дій, спрямованих на приховування істинних джерел походження капіталів. Найчастіше суб'єктом який легалізує кримінальні кошти є банківські установи. Це здійснюється шляхом їх трансформації з одних активів в інші у процесі здійснення численних та різноманітних фінансових операцій.

До популярних інструментів, що використовуються для легалізації злочинних доходів, відносять:

- використання зовнішньоекономічних операцій;
- конвертаційні операції, операції з готівкою;
- здійснення зовнішньоекономічних операцій із залученням офшорних зон виведення коштів за кордон;
- махінації із цінними паперами (акції, векселя).

Як правило, в більшості випадків реальна мета операцій з відмивання незаконних доходів полягає, власне, в русі фінансового потоку, а не в результаті здійснюваних операцій. Особи, які здійснюють легалізацію, на етапі початкового розміщення, перевагу надають тим способам та інструментам, які найкраще забезпечують анонімність джерела походження коштів. А щоб остаточно унеможливити виявлення документальних шляхів, що вказують на джерело незаконних доходів, їх надалі декілька раз переміщують всередині фінансової системи однієї країни або переказують до іншої країни.

За результатами дослідження міжнародної організації FATF, процес легалізації коштів можна розділити на три основні стадії – розміщення, розшарування та інтеграція, які притаманні найбільш поширеним моделям і схемам процесу легалізації коштів.

Кожному етапу процесу легалізації коштів притаманні особливі елементи й методи здійснення даної операції. Згідно із трифазною моделлю процесу відмивання коштів (FATF):

1. Розміщення – є перетворенням злочинно отриманих доходів (насамперед – готівки) у

ліквідні активи у формі валюти, цінних паперів, нерухомості тощо, а також фізичне переміщення від їх дійсних джерел (часто за межі країни) походження.

2. Розшарування – це трансформація злочинно придбаних доходів у різноманітні активи і їхнє подальше розсіювання з метою маскування реальних джерел походження капіталів.

3. Інтеграція – являє собою надання легального вигляду злочинно придбанам коштам.

На кожному з етапів використовується ряд методів за допомогою яких злочинці використовують фінансові організації, так на етапі розміщення:

- перетворення готівки на фінансові інструменти;
- обмін дрібних банкнот на купюри більшого номіналу;
- обмінні операції – організований обмін грошей на купюри іншого номіналу або іншу валюту;
- придбання майна за готівку.

Найбільш відомі методи, що використовуються для етапу розшарування:

– перетворення готівки на грошові інструменти (наприклад, дорожні чеки, грошові перекази, банківські чеки, облігації і акції, що полегшує вивіз незаконних доходів із країни);

– придбання і продаж майна;

– електронний переказ фондів (переваги: швидкість, відстань, мінімальний слід, що перевіряється, і висока анонімність за умови величезного загального щоденного об'єму грошових переказів);

– переказ грошей на рахунки інших фірм

Метами, що використовуються на етапі інтеграції, є:

- продаж нерухомості;
- операції із заниженням/завищенням ціни;
- депонування готівки на банківський рахунок фірми;
- підставні компанії і помилкові кредити тощо.

Узагальнюючи викладене на рисунку 1 відображено операцій щодо легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом через кредитування банківською установою.

Особливістю схеми є те, що депозитні кошти виступають у формі застави під банківський кредит.

Рис. 1. Кредитування під заставу брудних коштів, розміщених на депозиті

Відсотки, що одержуються за депозитним внеском, частково компенсують витрати, пов'язані з користуванням кредитом. У деяких випадках можлива участь в схемі працівників фінансової установи, що супроводжується наданням недостовірної інформації для отримання кредиту.

Проаналізувавши вище перелічені методи можемо зробити висновок, що більшість банківських операцій, які надають банки в Україні можуть бути використані для легалізації доходів.

Як таких методів протидії відмиванню коштів у банківській системі немає, ефективність запобігання та протидії легалізації доходів залежить від спрямованості зусиль окремих банківських організацій, банківської системи в цілому й уповноважених державних установ. Для підвищення ефективності управління ризиком залучення до процесів відмивання незаконних доходів Державна

служба фінансового моніторингу України (ДСФМУ) рекомендує банкам звертати особливу увагу на операції з наступними ознаками [1]:

- істотне збільшення залишку на рахунку клієнта, який регулярно знімається готівкою через касу;
- регулярне отримання з рахунку клієнта коштів у готівковій формі, що надходять у безготівковому вигляді від третіх осіб за умови, що отримані в готівковій формі кошти становлять 75-100 % від суми в безготівковій формі;
- переказ коштів за кордон як передплата за імпорт, якщо країна банку бенефіціара та країна резидентності бенефіціара – різні;
- здійснення передплати за імпорт товарів з подальшим їх перепродажем без перетину митного кордону України;
- погашення кредиту клієнта за рахунок коштів із не зазначених клієнтом або невідомих джерел погашення;
- розміщення на рахунку значної суми готівкових коштів особою, яка за рівнем доходу чи сферою діяльності не може здійснювати фінансову операцію на таку суму;
- представлення особою інформації, яку неможливо перевірити.

Висновки. Сучасні схеми та підходи відмивання коштів дозволяють приховувати дійсні джерела походження доходів, саме тому для реалізації схем легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, зазвичай застосовуються так звані операції «розриву ланцюга». Такі операції використовуються з метою маскуванню слідів незаконного походження доходів шляхом зміни власників коштів, їх фізичного переміщення та шляхом їх зняття готівкою.

Література

1. Беніцький А. С. Легалізація прибутків, здобутих злочинним шляхом: порівняльно-правовий аналіз / А. С. Беніцький // Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою: Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. – Т. 18. – К.: Науково-дослідний інститут «Проблеми людини», 2005. – С. 137–143.
2. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua/>
3. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму: наказ Держфінмоніторингу України від 3 серпня 2010 року № 126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0909-10>.

Баковецька Л. В., Безвух С. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ У 2012-2014 РОКАХ

Актуальність дослідження. В умовах нестабільності економіки, кризи платежів, виникнення інфляційних процесів у підприємств різних форм власності все частіше виникає потреба у залученні додаткових коштів для здійснення господарської діяльності та отримання прибутку. Банківське кредитування юридичних осіб є дієвим способом виходу економіки з кризи. Адже, кредит сприяє зміцненню господарської діяльності підприємств, оскільки він є необхідною умовою кругообігу виробничих фондів і фондів обігу. В умовах розширеного відтворення кредит надає можливість безперервно здійснювати процес обігу та сприяє виробництву та реалізації продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань аналізу банківської діяльності на кредитному ринку займалися науковці О. Д. Вовчак, О. В. Васюренко, А. М. Герасимович, О. А. Криклій, В. І. Міщенко, А. П. Бут та ін.

Метою статті є аналіз ринку банківського кредитування юридичних осіб в Україні та виявлення тенденцій його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Економічна ситуація в Україні у 2014 році характеризувалася погіршенням основних макроекономічних показників, що свідчить про істотний спад вітчизняної економіки [1].

Така загальноекономічна ситуація впливала на розвиток банківського сектора. На сьогодні в діяльності банківського сектору спостерігаються спад, що спричинений негативними наслідками фінансової кризи 2008-2009 років та військовими діями в зоні АТО в 2014-2015 роках.

Поступове відновлення діяльності банків України в 2012-2013 роках (зростання чистих активів у 2012 році відносно 2011 року на 6,9 %, а у 2013 році відносно 2012 року на 13,4 %) змінилось значним спадом у 2014 році [2].

В 2014 році частина основних показників діяльності банків України відносно 2013 року зростають: чисті активи – на 3,0 %; кредитний портфель – на 10,4 %; зобов'язання – на 7,7 %. Проте, таке зростання є оманливим, оскільки на позитивну зміну даних показників вплинуло зростання курсу іноземних валют. Чисті активи, кредити і зобов'язання у 2014 році зросли відносно 2013 року, оскільки їх частина перебуває в іноземній валюті (долар США, євро та ін.).

Проблеми у банківському секторі в 2014 році можна побачити за наступними змінами [2]:

- виведення з ринку протягом 2014 року 17 банків з причин їх неплатоспроможності;
- скорочення власного капіталу банків на 23,1 % відносно 2013 року. Зростання курсу іноземних валют не вплинуло на зміну даного показника, оскільки згідно вимог чинного законодавства він формується лише в національній валюті;
- отримання банками збитків в розмірі 54,4 млрд. грн.;
- зростання проблемних кредитів відносно 2013 року на 5,8 п.п. (з 7,7 % у 2013 році до 13,5 % у 2014 році);
- зростання майже в 2 рази резервів за активними операціями банків (у 2013 році вони становили 131,3 млрд грн., а у 2014 році – 204,9 млрд грн.);
- скорочення високоліквідних активів (грошові кошти, кошти в НБУ, кошти на коррахунках в інших банках) з 161,7 млрд грн. у 2013 році до 155,6 млрд грн.

Кредитний портфель за секторами економіки НБУ поділяє на кредити небанківським установам, суб'єктам господарювання, домашнім господарствам, органам державного управління, некомерційним організаціям (табл. 1) [1].

Найбільша частка в структурі кредитного портфеля припадає на надані кредити суб'єктам господарювання. Згідно законодавства України, до суб'єктів господарювання відносяться господарюючих юридичних осіб та приватних підприємств.

Протягом 2012-2014 років більше 75 % кредитного портфеля банків України припадає на кредити суб'єктів господарювання. І їх частка постійно зростає: з 74,3 % у структурі в 2012 році до 76,3 % в 2014 році. Надані кредити суб'єктам господарювання не лише домінують у структуру, а на 90 % у 2013 році і на 80 % у 2014 році забезпечили зростання кредитного портфеля банків України.

Причиною таких тенденцій є фінансова криза 2008-2009 років та післякризовий стагнаційний період, який триває і зараз. Банки після значного зростання проблемних кредитів у період кризи 2008-2009 років, досить виважено проводять кредитування і віддають перевагу перевіреним клієнтам з позитивною кредитною історією. А такими клієнтами є саме юридичні особи.

Нестабільність економіки країни змушує банки кредитувати з мінімальними ризиками, тому вони видають кредити в основній масі до 1 року. На кредити суб'єктам господарювання до 1 року у 2012-2013 роках припадає біля 50 %. У 2014 році їх частка скоротилась до 44 % з причин зростання

обсягу наданих кредитів на строки більше 1 року. На нашу думку, скорочення кредитів на строк до 1 року та зростання зі строком більше 1 року в умовах нестабільної економічної ситуації, відбувається з причин реструктуризації кредитів та пролонгації строків їх повернення (табл. 2) [1].

Таблиця 1 – Динаміка та структура кредитного портфеля банків України у розрізі секторів економіки за 2012-2014 роки

Статті	станом на 1.01.2013 р.		станом на 1.01.2014 р.		станом на 1.01.2015 р.		Зміни показника			
							абсолютне відхилення, тис. грн.		темп приросту, %	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2013/2012	2014/2013	2013/2012	2014/2013
Усього кредитів	815142,0	100,0	910782,0	100,0	1020667,0	100,0	+95640,0	+109885,0	+11,7	+12,1
Небанківські фінансові установи	16229,0	2,0	19317,0	2,1	25576,0	2,5	+3088,0	+6259,0	+19,0	+32,4
Суб'єкти господарювання	605425,0	74,3	691903,0	76,0	778841,0	76,3	+86478,0	+86938,0	+14,3	+12,6
Домашні господарства	187629,0	23,0	193529,0	21,2	211215,0	20,7	+5900,0	+17686,0	+3,1	+9,1
Органи державного управління	5803,0	0,7	5908,0	0,6	4926,0	0,5	+105,0	-982,0	+1,8	-16,6
Некомерційні організації	56,0	0,0	125,0	0,0	110,0	0,0	+69,0	-15,0	+123,2	-12,0

Таблиця 2 – Динаміка та структура кредитів суб'єктів господарювання, що надані банками України у розрізі строків за 2012-2014 роки

Статті	станом на 1.01.2013 р.		станом на 1.01.2014 р.		станом на 1.01.2015 р.		Зміни показника			
							абсолютне відхилення, тис. грн.		темп приросту, %	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2013/2012	2014/2013	2013/2012	2014/2013
Усього кредитів	605425,0	100,0	691903,0	100,0	778841,0	100,0	+86478,0	+86938,0	+14,3	+12,6
до 1 року	296547,0	49,0	358812,0	51,9	339631,0	43,6	+62265,0	-19181,0	+21,0	-5,3
від 1 до 5 років	235171,0	38,8	247827,0	35,8	333646,0	42,8	+12656,0	+85819,0	+5,4	+34,6
більше 5 років	73707,0	12,2	85264,0	12,3	105564,0	13,6	+11557,0	+20300,0	+15,7	+23,8

Проблемна заборгованість за наданими кредитами суб'єктам господарювання у 2014 році зросла в 1,85 рази. Біля 60 % із загальної суми збільшення проблемної кредитної заборгованості припало на кредити надані до 1 року, тому з метою управління даною заборгованістю банки проводили реструктуризацію та пролонгацію кредитів, про що ми говорили також вище [1].

Негативним явищем 2012-2013 років є наявність серед наданих кредитів суб'єктам господарювання більше 35 % в іноземній валюті, зокрема 30 % припадає на долар США (табл. 3) [1].

Така структура наданих кредитів суб'єктам господарювання призвела у період зростання курсу іноземних валют до збільшення заборгованості в 1,5 рази. Протягом 2013-2014 років кредитна заборгованість суб'єктів господарювання зросла в структурі на 12,6 %. Все це призвело до зростання в 3,3 рази проблемної заборгованості за наданими кредитами суб'єктів господарювання в іноземній валюті [1].

Таблиця 3 – Динаміка та структура кредитів суб’єктів господарювання, що надані банками України у розрізі валют за 2012-2014 роки

Статті	станом на 1.01.2013 р.		станом на 1.01.2014 р.		станом на 1.01.2015 р.		Зміни показника			
							абсолютне відхилення, тис. грн.		темп приросту, %	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2013/2012	2014/2013	2013/2012	2014/2013
Усього кредитів	605425,0	100,0	691903,0	100,0	778841,0	100,0	+86478,0	+86938,0	+14,3	+12,6
гривня	393147,0	64,9	454215,0	65,6	412939,0	53,0	+61068,0	-41276,0	+15,5	-9,1
долар США	180238,0	29,8	203942,0	29,5	324565,0	41,7	+23704,0	+120623,0	+13,2	+59,1
євро	27767,0	4,6	29912,0	4,3	38062,0	4,9	+2145,0	+8150,0	+7,7	+27,2
російські рублі	3604,0	0,6	3320,0	0,5	2748,0	0,4	-284,0	-572,0	-7,9	-17,2
інші валюти	669,0	0,1	514,0	0,1	526,0	0,1	-155,0	+12,0	-23,2	+2,3

Найбільше ресурсів у 2012-2014 роках спрямовуються банками на кредитування оптової та роздрібною торгівлі (біля 35 %) та переробну промисловість (біля 20 %) (табл. 4) [1].

Таблиця 4 – Динаміка та структура кредитів суб’єктів господарювання, що надані банками України за видами економічної діяльності у 2012-2014 роках

Статті	станом на 1.01.2013 р.		станом на 1.01.2014 р.		станом на 1.01.2015 р.		Зміни показника			
							абсолютне відхилення, тис. грн.		темп приросту, %	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2013/2012	2014/2013	2013/2012	2014/2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Усього кредитів	605425,0	100,0	691903,0	100,0	778841,0	100,0	+86478,0	+86938,0	+14,3	+12,6
Сільське, лісове та рибне господарство	36844,0	6,1	43534,0	6,3	55335,0	7,1	+6690,0	+11801,0	+18,2	+27,1
Переробна промисловість	125880,0	20,8	135898,0	19,6	183916,0	23,6	+10018,0	+48018,0	+8,0	+35,3
Постачання електроенергії, газу та ін.	21483,0	3,5	27092,0	3,9	28791,0	3,7	+5609,0	+1699,0	+26,1	+6,3
Будівництво	37052,0	6,1	50217,0	7,3	55552,0	7,1	+13165,0	+5335,0	+35,5	+10,6
Оптова та роздрібно торгівля, ремонт автотранспорту	220224,0	36,4	268519,0	38,8	269797,0	34,6	+48295,0	+1278,0	+21,9	+0,5
Транспорт та зв'язок	30043,0	5,0	24849,0	3,6	33051,0	4,2	-5194,0	+8202,0	-17,3	+33,0
Операції з нерухомим майном	105516,0	17,4	50746,0	7,3	60174,0	7,7	-54770,0	+9428,0	-51,9	+18,6
Інші	28383,0	4,7	91048,0	13,2	92225,0	11,8	+62665,0	+1177,0	+220,8	+1,3

На інші види економічної діяльності припадає не більше 8 % кредитного портфелю. Так у 2014 році, на сільське господарство – 7,1 %, на будівництво – 7,1 %, на операції з нерухомістю – 7,7 %.

Висновки. Таким чином, на ринку банківського кредитування юридичних осіб протягом 2012-2014 років панували наступні тенденції:

– більше 75 % кредитного портфеля банків України припадає на кредити суб'єктів господарювання. Їх частка постійно зростає: з 74,3 % у структурі в 2012 році до 76,3 % в 2014 році;

– домінують кредити до 1 року. У 2012-2013 роках на них припадає біля 50 %. У 2014 році їх частка скоротилась до 44 %. Таке скорочення зумовлене значним зростанням проблемної заборгованості в 1,85 разів загалом, з яких 60 % припадає на кредити видані до 1 року, що змусило банки проводити реструктуризацію та пролонгацію діючих кредитів;

– негативним явищем є наявність більше 35 % кредитів в іноземній валюті, зокрема 30 % припадає на долар США. Це призвело у 2014 році до збільшення кредитної заборгованості в 1,5 рази і до зростання в 3,3 рази проблемної заборгованості за наданими кредитами суб'єктів господарювання в іноземній валюті;

– найбільше ресурсів спрямовуються банками на кредитування оптової та роздрібною торгівлі (біля 35 %) та переробну промисловість (біля 20 %). Але це призвело до найбільших часток проблемної заборгованості за ними (за кредитами в переробну промисловість – 35,5 %, а за кредитами в оптову і роздрібну торгівлю – 30,2 %).

Література

1. Бюлетень НБУ. – 2015. - № 2. – 191 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=5917.

2. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

**Ватоян А. М., Пернарівський О. В.
Національний університет державної податкової служби України
м. Ірпінь**

СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність дослідження. На даному етапі Україна переживає поєднання політичної, фінансово-економічної та банківської криз. Як результат, порушується економічна стабільність держави. У таких умовах суттєво зростає роль банківської системи, оскільки вона стає важливою, визначальною складовою ринкового та державного регулювання економіки, забезпечуючи стабільність функціонування та ліквідність у системі ринкових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сучасного стану банківської системи України зокрема досліджується такими вченими та науковцями: Задорожнюк Н. О., Сусіденко Ю. В., Вовчок Ю. В., Брегеда О. А., Гриценко Л. Л., Онопрієнко Є. Ю., Панасенко Г., Савлук С. М., Лобозинська С., Довгань Ж., Скоробогач О., Диба М.

Метою роботи є оцінка сучасного стану банківської системи України і її вплив на економіку держави в цілому, з'ясування основних проблем у сфері банківських відносин та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Банківська система – це провідна ланка фінансової системи, регулятор грошового обігу, основний центр акумуляції фінансових ресурсів та їх перерозподілу [1].

Розвинута банківська система є необхідною умовою нормального функціонування економіки, тобто функціонування суб'єктів господарської діяльності та державного бюджету. Лише через досконалу банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки в цілому. Крім того,

надійний і розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни. Без залучення коштів населення у банківський сектор неможлива фінансова санація підприємств, які потребують фондів для функціонування і реструктуризації.

Банківський сектор в нашій державі має свої особливості [2]:

- охоплює специфічну діяльність, яка пов'язана з грошово-кредитною сферою та дотриманням вимог «банківської таємниці»;
- динамічність поведінки банківських установ;
- здатність до саморегулювання і саморозвитку;
- складність системи взаємозв'язків;
- велика кількість складових елементів банківського сектору, які однаково націлені на максимізацію прибутку та підвищення ліквідності;
- активне впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій при обслуговуванні клієнтів;
- постійний пошук нових ідей для забезпечення інноваційного розвитку.

При розгляді структури банківської системи України слід зазначити, що зростає кількість банків, що знаходяться в режимі ліквідації. Станом на 01.10.2015 р. ліцензію Національного банку України мали 122 банки, у тому числі 40 банків створених за участю іноземного капіталу, серед яких 18 банків – зі 100-відсотковим іноземним капіталом [3].

Детальна інформація щодо динаміки змін кількості банків України відображена на рис. 1.

При цьому, НБУ було затверджено методика визначення системно важливих банків, до яких станом на 01.12.2014 р. належать 8 банків: ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АТ «Дельта Банк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «УКРСОЦБАНК», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «СБЕРБАНК РОСІЇ» [4].

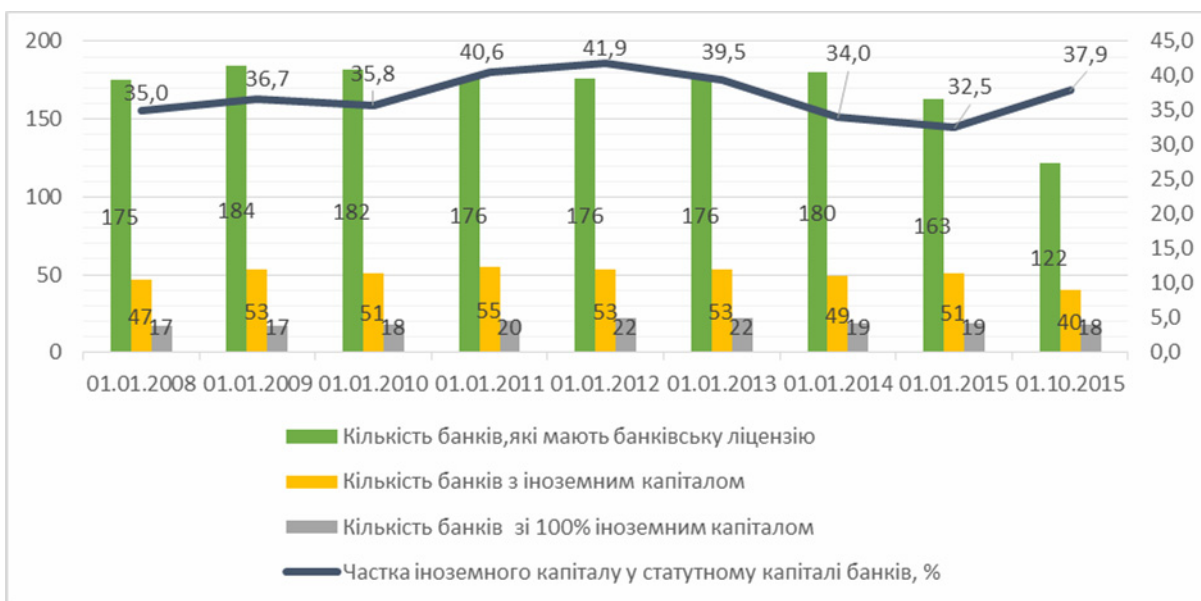

Рис. 1. Динаміка зміни кількості банків в Україні

На сучасному етапі банківська система України постала перед низкою невирішених питань, що знижують ефективність роботи її складових. Національний банк України та науковці виділяють наступні ключові проблеми[2, 5]:

- значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у східному регіоні та анексія АР Крим, недостатній рівень корпоративного управління, що зумовили погіршення якості кредитного портфелю банків;

- рівень капіталізації банківських установ;
- внаслідок того, що за 2014 рік банки здійснили відрахувань у резерви НБУ на суму 103 млрд. грн., збитки банківської системи склали 53 млрд. грн.;
- невирішені питання у податковій сфері, процес реформування судової системи України та боротьби з корупцією;
- зростання валютних ризиків для українських банків, відсутність ефективних механізмів та інструментів управління ними;
- викривлення окремими банками статистичної звітності, що ускладнює можливість оцінки реальних масштабів кредитування банками пов'язаних осіб;
- низький рівень застосування банківського маркетингу для формування та закріплення позитивного іміджу банківського сектору;
- недостатній рівень планування та реалізації стратегії розвитку, особливо інноваційного;
- низька рентабельність активів банків;
- посередня якість банківських послуг/продуктів та обслуговування клієнтів;
- низька конкурентоспроможність банківських і фінансово-кредитних структур України.

Згідно з даними НБУ обсяг статутного капіталу діючих банків збільшившись з початку 2015 року на 0,8 % і складає 181,6 млрд. грн., а частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків – зменшилась з початку року на 2 % і склала 30,5 %. В загальному збиток по банківській системі України склав 80,9 млрд. гривень, що на 27,9 млрд. більше, ніж у 2014 р. [3].

Для стабілізації економічної діяльності держави та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків необхідно вжити таких заходів[5]:

- підвищити рівень капіталізації банків;
- удосконалити підходи до регулювання операцій банків з пов'язаними особами;
- виявити реальний обсяг операцій з пов'язаними особами та вжити заходів, спрямованих на їх зменшення;
- посилити відповідальність, в тому числі шляхом встановлення кримінальної відповідальності, керівників банків, власників істотної участі та інших пов'язаних осіб за діяльність, що призводить до неплатоспроможності банків;
- провести оцінку якості активів банків з метою визначення потреби в додатковій капіталізації банківських установ;
- проводити подальше очищення банківської системи від фінансових установ, які є неплатоспроможними, здійснюють відмивання грошей та не дотримуються вимог законодавства;
- створити скоординовану систему позасудової реструктуризації кредитів та сприяння добровільній реструктуризації валютних іпотечних кредитів.

Висновки. Отже, банківська система є однією з провідних ланок фінансової системи, від стабільності якої залежить подальший розвиток економіки України, можливість виходу на міжнародні ринки та активної участі у глобалізаційних процесах. У сучасних умовах банківська система України постала перед колом невирішених проблем, які дестабілізують економічну ситуацію країни. Тому ми повинні вжити певних заходів для вирішення їх і покращення банківських відносин.

Література

1. Сусіденко Ю. В. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2012/Economics/1_122213.doc.htm
2. Задорожнюк Н. О. Проблеми та перспективи розвитку банківського сектора національної економіки України [Електронний ресурс] / Young Scientist, 2015. – №1(16) – С. 85-88 – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/1/20.pdf>
3. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України, розділ банківський

нагляд [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

4. Аналітичний огляд банківської системи України за I квартал 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2015.pdf

5. Банківська система 2015 року: виклики та перспективи [Електронний ресурс] / Національний банк України, 2015. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>

Вербицька Я. Є.

**Головне управління статистики у Сумській області
м. Суми**

ОЦІНКА ІНДИКАТОРІВ РИНКОВОЇ ПОЗИЦІЇ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Актуальність дослідження. В умовах поглиблення глобалізаційних процесів, які постають перед Україною, надзвичайно важливого значення набуває створення основ для здійснення прогресивних структурних змін в економіці, які сприяють забезпеченню стійкого і тривалого розвитку країни.

Ступінь розвитку фінансової системи та її основного елемента – банківської системи, характер та ефективність грошово-кредитної політики і фінансової політики значною мірою визначають реальні можливості вітчизняної економіки при вирішенні питань забезпечення конкурентоспроможності, характеру участі країни в світових інтеграційних процесах.

Стійкість і стабільність банківської системи є одним із найбільш важливих умов розвитку будь-якої національної економіки [1, с. 49]. Стійкість, прозорість і прогнозованість банківської системи дозволяють суттєво збільшити передбачливість її діяльності для інвесторів і підвищити привабливість для економічних суб'єктів. З огляду на це набуває актуальності дослідження індикаторів ринкової позиції банків в сучасних умовах розвитку ринку банківських послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про належну увагу науковців до проблеми забезпечення ринкової позиції банків в сучасних умовах, серед яких слід виділити наукові праці Гладкого В., Дзюблюка О., Єріс Л., Єрмошенко А., Коваленко В., Міщенко В., Торяник Ж., Фоміна І., Шульги Н. та інших.

Але основною проблемою, яка заслуговує на розгляд в подальших дослідженнях виступає визначення оціночних показників за допомогою яких слід вимірювати ринкову позицію банків.

Метою статті є обґрунтування основних показників ринкової позиції, що визначають місце банків на ринку банківських послуг.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови ведення банківського бізнесу, поява нових ринкових ніш на ринку банківських послуг, впровадження нових банківських технологій обумовлюють підвищення конкуренції на грошово-кредитному ринку. За таких обставин банки змушені розширювати перелік власних операцій та послуг, підвищувати якість обслуговування з метою залучення більшої кількості клієнтів, збільшувати показники дохідності та прибутковості своєї діяльності в цілому. Посилюючи банківську конкуренцію, яка проявляється у суперництві між банками та іншими небанківськими фінансово-кредитними установами, банки прагнуть забезпечити провідні позиції на окремих сегментах ринку банківських послуг, які у підсумку визначають загальну конкурентну позицію. В процесі конкурентної боротьби банки вирішують завдання конкурентного позиціонування, тобто вибір, здобуття і формування ринкової позиції.

Ринкова позиція передбачає визначення основних індикаторів, за допомогою яких можна оцінити досягнутий рівень стабільності ринкової кон'юнктури щодо капіталізації, збалансованості

залучених і розміщених ресурсів банку та їх достатності [2, с. 71-80].

Відповідно до цього пропонуються індикатори ринкової позиції банків розглядати за наступними класифікаційними групами.

По-перше, це показники масштабності діяльності банків, які оцінюються за розміром активів, капіталу та зобов'язання в цілому, в регіональному розрізі та у порівнянні з іншими іноземними фінансовими системами.

По-друге, це показники концентрації, капіталізації, ефективності присутності іноземного капіталу в банківській системі.

По-третє, це показники фінансової стійкості, ліквідності банків.

По-четверте, структурні показники розвитку банківської системи.

По-п'яте, показники ризиковості діяльності банків.

Поглиблення конкуренції в банківській системі, вимагає від банків процесу капіталізації банків та виконання ними трансформаційної функції посередника, що в свою чергу впливає на стабільність та достатність ресурсного потенціалу.

Трансформаційну функцію банку німецький дослідник Асхауер Г. визначає як: трансформацію строків – перетворення короткострокових грошей у довгострокові; трансформацію розмірів грошових сум – перетворення великої кількості дрібних вкладів у незначну кількість кредитів; трансформацію ризиків - банки, виступаючи посередниками між вкладниками грошей і позичальниками, трансформують ризик вкладників, знижуючи його [3].

Американський дослідник Габбард Р. Г. розглядає функцію банків як посередників наступним чином: забезпечення взаємодії вкладників і позичальників, тобто акумуляцію коштів багатьох невеликих вкладників для надання кредитів позичальникам; зменшення ризику, забезпечення ліквідності та інформації. Оскільки посередники працюють з великою кількістю вкладників і позичальників, то вони мають набагато кращі можливості диверсифікації ризику, ніж індивідуальний інвестор [4].

Трансформаційна функція на сьогодні має прояв в реалізації основних вимог Базелю III [5].

В цілому, можна погодитися з думкою В. Коваленко, що основними напрямками вирішення проблеми капіталізації та концентрації банківського капіталу є: формування оптимальної структури капіталу банків, зокрема в частині джерел формування і використання субординованого боргу; розробка комплексу обмежень у процесі залучення іноземного капіталу в банківську систему країни; впровадження передового досвіду у банківську систему: новітніх технологій ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення; впровадження пільгового оподаткування прибутку, що спрямовується на збільшення банківського капіталу; створення належної нормативної бази щодо процедури злиття і поглинання банківських установ без адміністративного тиску на основі об'єктивних економічних потреб [6, с. 53].

Висновки. Таким чином, для забезпечення ринкової позиції банків необхідно вирішити питання щодо стимулювання розвитку ринків капіталів, що є дуже актуально для України, оскільки набір фінансових інструментів обмежений (кредити, депозити); підвищення ефективності банківської системи в цілому; підвищення рівня корпоративного управління, що сприятиме зниженню частки активів, які не дають прибутків та покращенню якості активів; посилення конкуренції на ринку довгострокового кредитування й підвищенню на ньому ролі іноземних банків.

В загальному вигляді ринкова позиція банків залежить від темпу та розвитку інтеграційних процесів та присутності іноземного капіталу в банківській системі України. Саме тому присутність іноземного капіталу в національній банківській системі повинна позитивно впливати на фінансовий потенціал банківської системи України. Однак надходження іноземного капіталу у банківську систему України також має й негативний вплив на фінансовий сектор України, адже відсутність в Україні власних транснаціональних банків може поставити її у залежність від іноземних фінансових установ, які визначатимуть напрямки та динаміку розвитку фінансових процесів в Україні.

Для забезпечення фінансової стійкості і стабільності банків слід виділити:

- підтримку ціни грошових ресурсів відповідно до дохідності вкладень в реальне виробництво;
- диверсифікацію структури банківської системи як на державному, так і на регіональному рівні, тобто забезпечення відповідності структури банківської системи структурі реального сектору економіки шляхом формування системи різних за розміром банківських установ, розвитку банківської інфраструктури, розташування банківських установ за принципом близькості клієнта;
- координацію грошових і виробничих потоків, виходячи з того, що основні виробничі, виробничий апарат та інші джерела економічного зростання знаходяться в регіонах;
- забезпечення транспарентності діяльності кожного банку, особливо їх філій.

Література

1. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський О. // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 48–51.
 2. Єріс Л. М. Ринкова позиція банків щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ / Л. М. Єріс, Ж. І. Торяник // Економічний простір : зб. наук. праць. – 2007. – №8. – С. 71–80.
 3. Введение в банковское дело: Учеб. пособие / общ. ред. проф. Г. Асхауер. – И.: Научная книга, 1996. – 569 с.
 4. Габбард Р. Г. Гроші. Фінансова система та економіка: підручник / Р. Г. Габбард / Пер. з англ.. – К.: КНЕУ, 2004. – 889 с.
 5. Зверяков М. І. Банківський капітал: вимоги Базеля III / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2011. – №6. – С. 13-23.
 6. Коваленко В. В. Проблеми капіталізації та концентрації капіталу в банківській сфері / В. В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – №1(20). – С. 49-54.
-

Гомонюк С. С., Безвух С. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМНА КРЕДИТНА ЗАБОРГОВАНІСТЬ БАНКІВ УКРАЇНИ В 2012-2014 РОКАХ: СТАН ТА ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ

Актуальність дослідження. В умовах нестабільності фінансових ринків діяльність банків має бути спрямована на підвищення якості й результативності кредитних портфелів, стимулюючи їх приріст без зростання рівня кредитного ризику. Водночас в Україні спостерігається зростання проблемних кредитів та погіршення якості кредитного портфеля банків. Брак правових механізмів для вирішення питань проблемних кредитів та низька здатність позичальників до відновлення достатнього рівня кредитоспроможності для погашення пролонгованих кредитів спонукає банки шукати нові шляхи розв'язання своїх проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань управління проблемними кредитами та розробки шляхів її зменшення займалися науковці О.І. Барановський, В.С. Голуб, М.Г. Дмитренко, В.П. Марчук, В.С. Міщенко, Л.О. Примостка, М. Пуховкіна, І.В. Сало та ін.

Метою статті є аналіз проблемної кредитної заборгованості банків України та виявлення шляхів її зменшення.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку банківської системи України нараховує 24 роки. Протягом цього періоду вона зазнавала як злетів, так і падінь. За останній час значне

піднесення у 2004-2008 роках закінчилось фінансовою кризою 2008-2009 років. На сьогодні в діяльності банківського сектору спостерігаються спад, що спричинений негативними наслідками фінансової кризи 2008-2009 років та військовими діями в зоні АТО в 2014-2015 роках.

Найбільш прибутковими активними операціями банків України є кредитні. Тому, домінуючою діяльністю банків є кредитування. Частка наданих кредитів в пік розвитку економіки країни і банківського кредитування становила 85,6 % у 2008 році. З рецесією економічних процесів, зменшені потреб суб'єктів економіки в додаткових коштах, послаблені кредитоспроможності позичальників, зростанні проблемних кредитів, збільшені кредитних ризиків банки звернули процес кредитування. Для них на перше місце вийшло повернення виданих кредитів. Частка кредитів в чистих активах почала скорочуватись і у 2014 році досягла 76,4 % (табл. 1) [1].

Таблиця 1 – Показники використання фінансових ресурсів банків України в 2012-2014 роках

Показник	2012	2013	2014
Чисті активи, млн грн	1 127 192,0	1 278 095,0	1 316 852,0
Кредити надані, млн грн	815 327,0	911 402,0	1 006 358,0
Частка наданих кредитів в чистих активах, %	72,3	71,3	76,4

Основною проблемою банківського сектору України, що зумовила фінансову кризу 2008-2009 років, є значне зростання проблемної кредитної заборгованості. З 1,3 % від загального кредитного портфеля станом на 1.01.2008 року вона зросла до 13,5 % станом на 1.01.2015 року, тобто в 10 разів (табл. 2) [1].

Таблиця 2 – Динаміка кредитного портфеля та проблемної кредитної заборгованості банківського сектору України протягом 2007-2014 років

Показники	1.01.2008	1.01.2009	1.01.2010	1.01.2011	1.01.2012	1.01.2013	1.01.2014	1.01.2015
Кредити надані, млн грн	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320	815 327	911 402	1 006 358
Темп приросту, %	-	63,2	-5,7	1,0	9,3	-1,2	11,8	10,4
Частка проблемної заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5
Темп приросту, %	-	76,9	308,7	19,1	-14,3	-7,3	-13,5	75,3

Починаючи з 2012 року, у порівнянні з попередніми роками, помітна тенденція до зменшення частки проблемних кредитів, що свідчить про ефективну роботу банків та колекторів з проблемщиками, але економічна криза спровокувала зростання заборгованості у 2014 році. Якщо у 2012 році частка простроченої заборгованості складала 8,9%, наступного року – 7,7%, то у 2014 році – 13,5%.

Підсилюють негативні тенденції на банківському кредитному ринку зростання недіючих кредитів, до яких включають негативно класифіковані кредити за IV та V категоріями якості. Тобто, недіючі кредити становлять частину проблемних кредитів, які не будуть повернені взагалі або з досить великою ймовірністю [2].

Обсяг недіючих кредитів за останні три роки в цілому зріс. Проте, у 2013 році відбулося їх зменшення на 11,4 %, що пояснюється фінансовою змогою позичальника погасити борги та ефективною роботою по боротьбі з проблемною заборгованістю. Але у 2014 році розмір недіючих кредитів зріс на 62,8 % відносно попереднього року. Це пояснюється, насамперед, складною ситуацією у країні, яка виникла на фоні військових дій на Сході країни, різким коливанням курсу долара, що не очікувалось для клієнтської бази та погіршенням фінансового стану позичальників. Збільшення недіючих кредитів можливе і в наступні декілька років (табл. 3) [2, 3].

Таблиця 3 – Індикатори фінансової стійкості банків України щодо недіючих кредитів за 2012 – 2014 роки

Показник	2012	2013	2014	Зміна показника			
	сума, млн грн	сума, млн грн	сума, млн грн	2013 до 2012 рр.		2014 до 2013 рр.	
				абсолютне відхилення, млн грн	темп приросту, %	абсолютне відхилення, млн грн	темп приросту, %
Недіючі кредити без урахування резервів, млн грн	61 009,0	58 935,2	90 199,2	-2 073,80	-3,4	31 264,00	53,0
Недіючі кредити, млн грн	173 702,7	153 983,5	250 799,9	-19 719,20	-11,4	96 816,40	62,8
Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу, %	36,0	30,7	61,1	-5,3	-14,7	30,40	99,0
Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів, %	16,5	12,9	19,0	-3,6	-21,8	6,10	47,2

Учасники банківського ринку очікують подальшого зростання проблемної заборгованості. За їх оцінками, до кінця року обсяг прострочених кредитів зросте ще на 30-40%. Основна причина зумовлена подіями на сході України, а також зниження платоспроможності населення країни.

Додатковим чинником зростання проблемної кредитної заборгованості є закриття українського банківського бізнесу в Криму. Банки виставили на продаж свої кримські активи. У тому числі і «погані» кредити. В цілому, згідно з оцінками учасників ринку, близько 40-60% кредитів, виданих на півострові, сьогодні є проблемними. За кримським сценарієм розвивається і ситуація в Донецькій і Луганській областях. Учасники ринку відзначають і різке зростання неплатежів за споживчими, виданими фізичним особам. На сьогоднішній день обсяг неповернень за такими позиками вже виріс до 40-50%.

Частка «поганих» активів банків збільшується, що провокує неплатоспроможність банків та банкрутство. Для запобігання такому процесові банки повинні формувати резерви для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями. Такі значні відрахування у резерви спричиняють підвищення витрат банківської установи, що веде до отримання банком збитків.

Необхідно проводити реструктуризацію проблемних кредитів, щоб зменшити проблемну заборгованість перед вітчизняними банками.

Статистика свідчить про активний розвиток протягом останніх років таких форм, як передача

проблемних активів в управлінні третій – колектору, або продаж непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. У 2012 році банківський сектор України передав в обслуговування колекторам проблемних активів обсягом понад 1,2 млрд. грн. за середньою ринковою ціною не більше 10 % від суми заборгованості за сумою кредиту.

Основними покупцями проблемної заборгованості виступають колекторські компанії, але вони не поспішають викуповувати прострочені банківські кредити у сьогоденній нестабільній ситуації, яка склалася в країні. Зараз компанії фокусуються не на покупку портфелів проблемної заборгованості, а на залученні таких портфелів на комісійній основі, тобто за договором доручення.

З точки зору ефективності зусиль, витрачених кредитною організацією на повернення боргу, у випадку юридичної особи найбільш доцільно спочатку застосовувати юридичні заходи. Що стосується фізичних осіб, то великий вплив мають надати заходи психологічного впливу, включаючи щоденні нагадування дзвінки, повідомлення поставити до відома роботодавця позичальника та його найближчого оточення (сусідів, колег по роботі) і т.д. Основна проблема не вийти за рамки законодавчого поля і не перетворитися з кредитора в шантажиста-здринка. Наприклад, в США в якості елемента, балансуючого процес застосування заходів впливу на боржників діє спеціальний нормативний акт (Fair Debt Collection Practices Act), спрямований на регулювання діяльності по стягненню кредитів і регулювання відносин боржників із спеціальними організаціями (колекторськими агентствами).

Дуже цінним в процесі управління проблемною заборгованістю є досвід зарубіжних банків. У Сполучених Штатах Америки розроблена антикризова програма уряду, яка направлена на придбання активів та власного капіталу у фінансових установ для зміцнення фінансового сектору. Така програма покращує ліквідність активів, використовуючи механізми вторинного ринку, для того щоб дозволити фінансовим установам стабілізувати свій баланс та уникнути ще більших збитків [4].

Висновки. Отже, робота з проблемною заборгованістю банків є одним із найважливіших завдань оздоровлення банківської системи України. Реалізація методів та інструментів боротьби з проблемними кредитами повинна бути не тимчасовим явищем, а комплексною системою на рівні окремого банку та системи загалом.

Можна зробити висновок, що банківська система України знаходиться у важкому фінансовому стані. Велика кількість прострочених кредитів призводить до втрати довіри до банку з боку вкладників та акціонерів, виникнення проблем з платоспроможністю, ліквідністю, погіршення репутації банку. Також, банки несуть додаткові витрати, пов'язані з вимогами щодо повернення кредиту, частина активів банку перебуває у формі непродуктивних. Такі втрати за своїми розмірами можуть набагато перевищити прямі збитки від непогашеної позики. Вартість проведення ефективної кредитної політики та раціональної організації кредитної роботи в банку, включаючи досвідчений штат працівників кредитного аналізу та контролю, зазвичай, набагато нижча за витрати з управління проблемними кредитами та збитки, яких можна було б уникнути.

Таким чином, кожний банк у своєму портфелі має проблемні кредити, проте головне питання полягає у встановленні допустимого для банку рівня цих позик у кредитному портфелі та утримання його на певному рівні шляхом процедури максимально можливого зменшення або повернення в повному обсязі заборгованості по кожному окремо взятому проблемному кредиту. Завдання банківського управління проблемними кредитами полягає в мінімізації збитків за кредитними операціями банку за допомогою відповідних методів управління.

Для належної організації роботи з проблемними кредитами необхідно виробити підходи до ідентифікації потоку клієнтів, що звертаються за реструктуризацією, шляхом їх сегментації, а також, розробити інструментарій реструктуризації та визначити пріоритетність та обмеження щодо його використання, враховуючи інтереси банку та регулятивні вимоги.

Література

1. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]: Дані НБУ. – Режим

доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

2. Бюлетень НБУ. – 2015. - № 2. – 191 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=5917.

3. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень [Електронний ресурс] / Закон України від 24.06.2004 №50. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>.

4. Галасюк В. В. Проблемы теории принятия экономических решений: Монография. – Днепропетровск: Новая идеологии, 2010. – 304 с.

Григораш О. О., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КРЕДИТНІ РИЗИКИ: ЧИННИКИ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НИМИ В БАНКАХ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. З огляду на те, що на сьогодні в Україні кредитні операції займають близько 50 % усіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх його доходів. Вони є не тільки найбільш прибутковою, а й найбільш ризикованою частиною банківських активів. Відтак пов'язаний з кредитними операціями кредитний ризик є одним із банківських ризиків, що справляють найбільший вплив на діяльність банку. Тому є актуальним дослідження методів управління кредитним ризиком, як метод мінімізації фінансових втрат банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених з питань методів управління кредитними ризиками у банківській діяльності слід відзначити у працях Ю. Бутеля, Н. І. Версаля, В. В. Вітлінського, О. А. Кириченка, А. П. Ковалева, Т. Т. Ковальчука С. М. Павлюка, О. Г. Савченко, та інших. Але на сьогодні методи управління кредитними ризиками, які є в економічній літературі потребують оновлення, адже кількість ризиків збільшилась, і старі методи не здатні повністю їм запобігати.

Метою цієї роботи є дослідження методів управління кредитними ризиками в банківських установах України.

Виклад основного матеріалу. Ризики банківської діяльності – ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал або надходження банку. В економічній літературі відсутній єдиний підхід до економічного поняття «кредитний ризик». Більшість авторів пов'язують кредитний ризик з можливими збитками по кредитній операції. За терміном НБУ кредитний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання [1].

У процесі управління ризиками кредитування в банку особливе місце займає класифікація кредитів, тобто поділ кредитів відповідно до їх специфіки та інструментарієм управління ризиками, що їм притаманні. Виходячи з цього, банки виділяють кредити юридичним та фізичним особам. В свою чергу, вони поділяються на забезпечені та незабезпечені. Така класифікація дозволяє банкам чітко встановлювати процедури видачі різних видів кредитів, застосовуючи відповідні інструменти управління ризиками, що притаманні кожному виду кредиту.

Рівень кредитного ризику вимірюється розміром фінансових втрат внаслідок неповернення позичальником суми боргу та несплати відсотків за ним. Виразенням рівня кредитного ризику є розмір відсоткової ставки. Тому ставка має компенсувати банку вартість наданих на певний строк коштів, ризик зміни вартості забезпечення і ризик невиконання позичальником своїх зобов'язань. Рівень кредитного ризику залежить від впливу та характеру ряду чинників, що зумовлюють його

виникнення.

Є такі чинники виникнення кредитних ризиків: нормативно-законодавче регулювання діяльності банків; непередбачувані обставини (воєнні дії, природні катаклізми тощо); низький кваліфікаційний рівень, компетенція та банківських фахівців; кредитування нових інноваційних проектів; фінансові махінації; втрата позичальником платоспроможності; відсутність ефективних методів оцінки та регулювання кредитних ризиків за етапами кредитного процесу.

На сьогодні в банківській системі України найбільш поширеними є такі чинники кредитних ризиків:

- нестабільна політико-економічна ситуація в країні, що зумовлює значний вплив на банківський сектор економіки;
- коливання валютного курсу, через що значна частина валютних кредитів перетворюється в прострочену заборгованість;
- втрата позичальником платоспроможності, це зумовлюється втратою прав лаштування та відсутністю доходу;
- низькі доходи громадян[2].

Протягом останніх років кредитні ризики в банках України значно зросли, це зображено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Показники банківської діяльності за 2012-2013 роки[3]

Показник	2012 рік	2013 рік	2014 рік	Відхилення			
				Абсолютне		Відносне, %	
				2013-2012	2014-2013	2013-2012	2014-2013
Кредити надані, млн грн	815327	911402	1006358	96075	94956	111,78	110,42
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	8,90	7,70	13,50	-1,20	5,80	86,52	175,32

Протягом 2012 року кредити надані зросли на 11,78 % порівняно з 2012 роком, а за 2013 рік вони зросли на 10%. Як наслідок збільшилась частка простроченої заборгованості, протягом 2012 року вона зменшилась на 13,48 %, але за 2013 рік прострочена заборгованість зросла на 75,35 %, та за 1 півріччя 2015 року зросла ще на 68%, що є дуже негативним показником для банківської системи.

В економічній літературі є такі методи управління кредитним ризиком, які застосовують банки України:

- аналіз кредитоспроможності позичальника – на сьогодні його використовують всі банки України, адже в першу чергу банку потрібно визначити чи зможе позичальник сплачувати кредит та відсотки за ним. Головні показники аналізу кредитоспроможності позичальника включають: аналіз кредитної історії, наявності місця роботи та розмір заробітної плати;
 - аналіз та оцінка кредиту – включає доцільність отримання кредиту позичальником;
 - структурування позики – підбір банком для позичальника максимального можливих умов кредитування відповідно до його фінансових можливостей;
 - документування кредитних операцій – будь яка фінансова операція не може бути поза увагою банку, і повинна бути зафіксована;
 - лімітування – визначення максимально можливої суми кредиту для кожного позичальника індивідуально, або ж встановлення лімітів суми кредиту відповідно до об'єкту кредитування;
 - створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями комерційних банків.
- Комерційні банки України найчастіше застосовують метод аналізу кредитоспроможності

позичальника. Кожен банк встановлює мінімальні вимоги до позичальника, а саме: громадянство, вік, місце та стаж роботи та наявність необхідної інформації для отримання кредиту. Тобто банк визначає характеристики позичальника, які він би хотів бачити у своєму кредитному портфелі. Прикладом є те, що деякі банки надають кредити особам з 18 років, а деякі з 21. Одні надають зі стажем на останньому місці роботи від 3 місяців, інші від 6 місяців або ж року. Також, якщо особа не може вказати необхідні дані для оформлення кредиту, жоден банк не оформить кредит. Та особливо важливим критерієм є – це розмір заробітної плати.

Також станом на 2015 рік у банках з'явилися нові вимоги до позичальника (не для всіх банків України):

- заборона видачі кредиту військовослужбовцям. Адже на сьогодні це ризикова частка громадян у зв'язку з політичними конфліктами в країні;

- заборона видачі кредиту громадянам з місцем прописки у АРК Крим, Луганській та Донецькій області.

Значною перевагою цього методу над всіма іншими є те, що банк ще перед оформленням кредиту певну категорію осіб, яку б банк не хотів бачити у своєму кредитному портфелі він «відсікає». Цей метод значно допомагає уникнути банку кредитних ризиків. І разом з тим, інші методи управління кредитним ризиком потребують удосконалення, в деякій мірі включаючи і метод аналізу кредитоспроможності позичальника.

На сьогодні виникла необхідність створення нових методів управління кредитним ризиком або ж удосконалення старих, адже як сказано раніше на сьогодні зростає кількість простроченої заборгованості за кредитами. На нашу думку банкам слід застосовувати і такі методи управління кредитним ризиком:

- аналіз кредитоспроможності позичальника на основі єдиної бази інформації про клієнтів банків - створення для банків України оновленої та єдинної для всіх банків внутрішньобанківської інформації, яка буде включати детальну інформацію про кожного користувача банківських послуг, адже деякі банки при аналізі кредитоспроможності позичальника не мають повної кредитної інформації особи в кожному банку, а саме чорних списків боржників, не бачачи цієї інформації банк залучає потенційних боржників в своєму банку;

- збільшення обсягу необхідної інформації для отримання кредиту осіб, які працюють неофіційно, адже велика частина громадян України працює неофіційно, або не мають постійного місця роботи;

- боротьба з шахрайством – створення єдиної бази для обміну інформації про чорних брокерів.

Висновок. Зважаючи на зростання чинників появи кредитного ризику, банкам необхідно взяти до уваги вище запропоновані методи управління кредитним ризиком. Це дасть змогу банку запобігати новим ризикам, з якими старі методи управління кредитним ризиком не можуть впоратись.

Література

1. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733

2. Савлук, М. І. Банківські операції: Підручник / А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкін та ін. / За ред. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.

3. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.

Капустяк Ю. І., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПРОБЛЕМНИЙ КРЕДИТ» У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Діяльність банків і в цілому банківської системи показує, що незалежно від типу кредитної політики, якості кредитного портфеля, методик, які застосовуються при оцінці кредитоспроможності позичальника та управління кредитним ризиком, усі банки в тій чи іншій мірі мають справу з проблемами неповернення кредитів. Все це, в діяльності банків, призводить до виникнення проблемної заборгованості за наданими кредитами, а саме перетворенням звичайних кредитів у проблемні.

Таким чином, неповернення кредитів має значний вплив на функціонування банківської системи України. Тому дослідження сутності проблемних кредитів у банківській діяльності та виявлення шляхів їх вирішення набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показує, що визначенню сутності проблемних кредитів присвячена велика кількість наукових праць та статей. Зокрема, це роботи таких науковців, як А. М. Мороза, О. В. Берегулі, В. А. Алексійчука, В. С. Андрійчука, Л. О. Коваленко, В. І. Логвиненко, О. В. Васюренка, І. І. Кириленка та інших. Так визначення їх сутності, чинників, що обумовлюють виникнення проблемних кредитів, розроблені в наукових працях К. М. Д'яконова, С. А. Ільсова, А. П. Казарцева, В. І. Крилової, О. О. Мар'їна, О. К. Любунь, Л. Д. Примостки, В. Д. Снежко, І. В. Сала. Проте, незважаючи на отримані ґрунтовні наукові результати вище зазначених вчених, ряд питань щодо визначення даного поняття залишаються дискусійними та не вирішеними в цій сфері.

Мета. Тому метою даного дослідження є аналіз існуючих підходів до визначення сутності поняття «проблемний кредит» та розробка пропозицій щодо його уточнення.

Виклад основного матеріалу. На думку більшості вчених, проблемний кредит – це кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які дають змогу банку мати сумнів щодо повернення кредиту [1; 2; 3]. Таким чином, у випадку відхилення від терміну повернення позики, обговореного в кредитному договорі, чи запланованого графіка погашення кредиту, а також у випадках інших негативних змін у стані позичальника пропонується класифікувати кредит як проблемний.

Дещо конкретизують сутність проблемного кредиту автори підручника «Фінансовий менеджмент у банку» Л. О. Примостка, М. Г. Дмитренко, В. С. Потлатюк. На їх думку проблемні кредити це такі, «за якими своєчасно не здійснено один чи кілька платежів, значно знизилась ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які дають змогу банку мати сумнів щодо повернення позички» [4, с. 191].

Аналіз показує, що більшість науковців дають схоже до наведеного вище поняття, визначення кредитного ризику банку. Наприклад, кредитний ризик визначається як невпевненість кредитора в тому, що позичальник буде спроможний і збереже наміри виконати свої зобов'язання у відповідності зі строками та умовами кредитного договору [5]. У той же час, кредитний ризик розглядається як ризик несплати позичальником основного боргу й відсотків по ньому. Таким чином, можемо зробити висновок, що поява проблемних кредитів у портфелі банкує складовою кредитного ризику.

Водночас, такі науковці як О. В. Васюренко, М. І. Савлук, Н. Г. Маслак, І. В. Сало, О. А. Криклій визначають проблемний кредит, як кредит, що вимагає здійснення комплексу заходів організаційного та адміністративно-правового характеру щодо повернення кредитних коштів з метою усунення можливих економічних збитків банку [6; 7].

В.М. Денисенко визначає проблемний кредит як заборгованість, за якою банком вбачається небезпека своєчасного і повного її погашення внаслідок дії різноманітних факторів (економічних, юридичних, соціальних тощо) [8].

У таблиці 1 наведені підходи до визначення змісту поняття проблемного кредиту вітчизняними і зарубіжними науковцями. Проаналізуємо їх та сформулювати власне бачення сутності проблемного кредиту.

Таблиця 1 – Підходи до визначення сутності проблемних кредитів банку

Автор	Визначення проблемного кредиту
Базельський Комітет з банківського нагляду	Проблемний кредит «є кредитний продукт, який характеризується істотними порушеннями строків виконання зобов'язань перед банком, ознаками погіршення фінансового стану боржника, суттєвим зниженням якості чи втратою забезпечення»
Міжнародний Валютний Фонд	Проблемний кредит – це «зобов'язання, повне погашення якого викликає сумнів внаслідок неадекватного фінансового стану позичальника або забезпечення по даному зобов'язанню, а також спостерігається просрочення платежу основного боргу або відсотків по ньому більше 90 днів»
Національний банк України	Проблемні такі категорії кредитних операцій: «під контролем» - це кредитні операції, за якими кредитний ризик є незначним, але може збільшитися внаслідок виникнення несприятливої для позичальника ситуації. «субстандартні» - це операції, за якими є імовірність несвоєчасного погашення заборгованості в повній сумі та в строки, що передбачені кредитним договором; «сумнівні» - це операції, за якими виконання зобов'язань з боку позичальника/контрагента банку в повній сумі під загрозою, імовірність повного погашення кредитної заборгованості низька. «безнадійні» - це операції, імовірність виконання зобов'язань за якими з боку позичальника/контрагента банку практично відсутня, ризик за такими операціями дорівнює сумі заборгованості за ними.
Примостка Л. О., Дмитренко М. Г., Потлатюк В. С.	Проблемні кредити це такі, «за якими своєчасно не здійснено один чи кілька платежів, значно знизилась ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які дають змогу банку мати сумнів щодо повернення позички»
Васюренко О. В., Савлук М. І., Сало І. В., Криклій О. А.	Проблемний кредит, як кредит, що вимагає здійснення комплексу заходів організаційного та адміністративно-правового характеру щодо повернення кредитних коштів з метою усунення можливих економічних збитків банку

За даними таблиці 1 можна зробити висновок, що у вітчизняному законодавстві фактично відсутнє визначення проблемного кредиту. З метою розвитку теоретичних підходів до роботи з проблемними кредитами пропонуємо використовувати комплексне визначення проблемного кредиту.

Очевидно, що існують різні види заборгованості, яка може бути класифікована згодом як проблемна:

- сумнівна заборгованість – це заборгованість, щодо якої в банку є сумніви щодо своєчасного погашення основного зобов'язання або відсотків;
- прострочена заборгованість – це заборгованість, по якій допущено порушення термінів погашення основного зобов'язання або відсотків;
- передпроблемна заборгованість (сіра заборгованість) – це заборгованість, в рамках якої клієнт допустив порушення умов кредитного договору, в тому числі умови щодо термінів погашення основного зобов'язання або відсотків, умови збереження і розміру забезпечення, умови з підтримки фінансового стану та інше;

– проблемна заборгованість – заборгованість, якій присвоєно статус проблемної, тобто є істотною, більше 60 днів, порушення термінів виконання зобов'язань перед банком, істотне погіршення фінансового стану боржника, істотне погіршення якості або втрата забезпечення.

Дані визначення відображають основні ознаки проблемного кредиту і побудовані на підставі визначень Міжнародного Валютного Фонду та Базельського комітету з банківського нагляду [8, с.79].

Головними ознаками проблемних кредитів є такі:

- несплата процентів за користування кредитом;
- неповернення основної суми заборгованості за кредитом або її частини;
- несприятлива зміна вартості забезпечення за кредитом;
- більш низькі, ніж передбачалося, надходження на рахунок позичальника;
- погіршення фінансових показників, що відображають фінансовий стан позичальника.

На основі аналізу підходів різних науковців до визначення поняття «проблемного кредиту» та головних його ознак, на нашу думку, проблемний кредит – це кредит, за яким встановлено ознаки проблемності повернення, тобто є значні порушення строків зобов'язань перед банком, своєчасно не проведені один чи кілька платежів, втрата якості чи вартості забезпечення, виникли ознаки погіршення фінансового стану в позичальника, або наявність негативної інформації про його нездатність виконати свої зобов'язання та інші обставини, які дозволяють банку мати сумнів щодо повернення кредиту.

Слід зазначити, що ознаки проблемних кредитів можна виявити як на стадії надання, так і на стадії оформлення кредиту. Виявлення ознак на етапі надання кредиту, які свідчать про те, що кредит може стати проблемним, дає підстави банку для відмови у позиції, що дозволяє уникнути проблемної заборгованості у майбутньому періоді.

Нефінансовими ознаками під час супроводу кредиту можуть бути необгрунтовані затримки в одержанні від клієнта фінансової звітності, особливо тоді, коли кредитним договором передбачено надання інформації протягом певного проміжку часу. Це може бути оцінено як відмова від співробітництва та втрата довіри у взаємовідносинах банку з клієнтом, оскільки небажання клієнта надати інформацію може бути обумовлене наміром приховати несприятливі факти виробничої чи фінансової діяльності. Прохання клієнта про перегляд умов кредитування, зміни в схемі погашення кредиту або пролонгація кредиту також є нефінансовими сигналами застереження проблемності кредитів.

Фінансові ознаки проблемності кредитів можуть бути виявлені при проведенні аналізу фінансової звітності, а сигнали застереження фінансового змісту можуть виявлятися через відхилення показників фінансово- господарської діяльності позичальника від планових.

Отже, визначення наявних ознак проблемних кредитів під час виконання умов кредитної угоди дає підстави банку для віднесення кредиту в розряд проблемних. У випадку визнання кредиту проблемним, банку необхідно розробити комплекс певних заходів для його погашення. При цьому співробітникам банку необхідно відстежувати зміни в діяльності позичальника, що можуть несприятливо позначитись на його фінансовому стані.

Висновки. Таким чином, проблемні кредити у діяльності банку не виникають несподівано, цьому передують визначені ознаки. Сама ж категорія «проблемного кредиту» вимагає проведення комплексу заходів щодо повернення кредитних коштів для усунення можливих збитків у діяльності банку.

Література

1. Міщенко В. І. Банківські операції [Текст] : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська [та ін.] ; за ред. В. І. Міщенка, Н. Г. Слав'янської. – К. : Знання, 2006. – 727 с.
2. Мороз, А. М. Енциклопедія банківської справи / Під ред. д.е.н., проф. Мороза А. М. – К.: Молодь: Ін Юре, 2001. – 680 с.

3. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками : навчальний посібник / Л. О. Примостка; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.
 4. Примостка, Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка - 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
 5. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» [Електронний ресурс] : положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.05.2012 р. № 23. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1027.40.8.14&nobreak=1>.
 6. Мороз А. М. Кредитний менеджмент: навч. посібник / Мороз А. М. – К.: КНЕУ, 2009. – 540 с.
 7. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навчальний посібник В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. – 314 с.
 8. Кредитування та ризики : Навчальний посібник / М. П. Денисенко, В. М. Домрачев, В. Г. Кабанов [і ін.]. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 480 с.
-

Казора В. О., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сьогодні, в умовах нестабільного розвитку економіки головним завданням стоїть відновлення стабільної економічної ситуації в країні. Одним із найважливіших факторів впливу на успішне виконання цього завдання є капіталізація банківської системи. Саме капіталізація уможливить здійснення позитивного впливу банківської системи на вітчизняну економіку, дозволить розширювати значні банківські послуги, при незначних ризиках, а також зберегти надійність усієї банківської системи. На жаль, у даний час, в Україні рівень капіталізації є дуже низьким і питання підвищення рівня капіталізації банківської системи України є основною вимогою регуляторних органів, оскільки низький рівень капіталізації вітчизняних банків не в змозі забезпечити банківськими ресурсами реальний сектор економіки. Тому, дослідження сучасного стану рівня капіталізації банків є досить актуальним для нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи капіталізації банківської системи, а також пошук шляхів підвищення її рівня стали предметом досліджень таких науковців, як В. Герасименко, Ж. Довгань, М. Козоріз, А. Мороз, Л. Примостка та інші. Проте, через зміни в економічній та політичній ситуації в Україні, по-новому постають й проблеми капіталізації вітчизняної банківської системи, які потребують нових досліджень щодо підходів їх вирішення.

Метою статті є дослідження сучасного рівня капіталізації банківської системи України та виокремлення пропозицій щодо його підвищення.

Виклад основного матеріалу. Однією із проблем вітчизняної банківської системи є підтримка її стабільності, надійності та ефективності, завдяки чому банки можуть виконувати свої функції із забезпечення економіки достатньою кількістю фінансових ресурсів. Станом на 01.09.2015 рік в Державному реєстрі банків було зареєстровано 126 банків, при чому це найменша кількість банків, які функціонували в період з 2008 року по 2015 рік. Кількість банків з іноземним капіталом зменшилась до 38 банків, а зі 100-відсотковим іноземним капіталом – до 17. Одразу ж почався відтік інвестицій за кордон, а банки, що мали незначний розмір власного капіталу, значно постраждали, тому що були залежні від залучених коштів. Дане явище відбулось за рахунок політичної нестабільності в країні, а також кризового економічного стану [1].

Зміцнення капітальної бази вітчизняної банківської системи залежить від формування банками власного капіталу, що визначає перспективи нарощення обсягів капіталізації. Чим вищий капітал, тим вища стійкість банку, тобто власний капітал банку слугує забезпеченням за всіма операціями – від видачі кредитів до купівлі цінних паперів. При цьому незначний обсяг власного капіталу помітно знижує інвестиційні можливості кредитної установи. Варто відмітити, що сума власного капіталу банків починаючи з 2011 року постійно збільшувалась, але вже на початок 2015 року вона зменшилась на 23,14 % і вже на 01.09.2015 ще зменшилась на 7,16 % (рис. 1) [2]. Враховуючи вимогу НБУ щодо нарощення статутного капіталу банків до 500 млн грн, відповідно сума статутного капіталу мала б збільшуватись, але на початок 2015 року в порівнянні з 2014 роком, ця сума зменшилась на 2,75 %. Однак, справедливості заради, відмітимо, що вже на 01.09.2015 ця ситуація трохи вирівнялась і темп приросту статутного капіталу банків становив 6,34 %. Така ситуація склалась під впливом як економічних, так і політичних факторів, які прямо вплинули на стабільність банківської системи. Необхідно зазначити, що проблема капіталізації – це є не просто проблема підвищення абсолютного значення статутного капіталу, а проблема недотримання нормативу адекватності регулятивного капіталу банків щодо розміру активів.

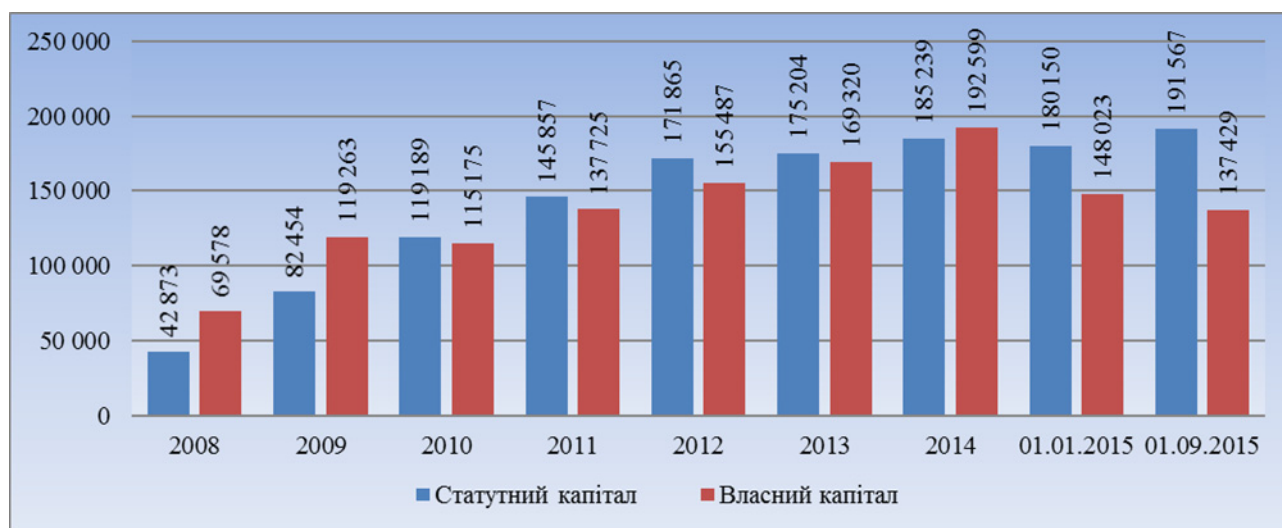

Рис. 1. Динаміка обсягів статутного та власного капіталів банків України за 2008-2015 роки, млн. грн.

Так, згідно до Інструкції НБУ «Про регулювання діяльності банків в Україні», норматив адекватності регулятивного капіталу (норматив платоспроможності) (Н2) відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають з операцій грошового характеру [3]. Чим вищим є значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більшу частку ризику приймають на себе власники банку, і навпаки: чим нижче значення показника, тим більшу частку ризику приймають на себе кредитори та вкладники банку. Відповідно норматив адекватності регулятивного капіталу банків (Н2) встановлюється для запобігання надмірному перекаданню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів та вкладників банку. На сьогоднішній день банкам з поточним нормативом Н2 на рівні від 7 % до 10 % поставлено завдання збільшити його до більш ніж 10%. Таким чином, рівень капіталізації банківської системи необхідно розглядати в динаміці, щоб можна було проаналізувати певні зміни у значенні показника. За даними таблиці 1, прослідковуються певні тенденції динаміки активів та капіталу вітчизняних банків за 2008–2015 роки.

Так, зростання нормативу адекватності регулятивного капіталу банків з 2008 по 2011 рік є наслідком перевищення темпів зростання власного капіталу банків над темпами зростання активів,

що призвело до покращення значення нормативу адекватності. У 2011 році даний норматив мав найбільше значення за 2008-2015 роки і становив 20,83%, що є позитивним з точки зору вкладників та кредиторів, адже це їх «рівень захищеності». Починаючи з 2011 року і закінчуючи 2014 роком, норматив адекватності регулятивного капіталу мав тенденцію до зменшення, що відбулось за рахунок відставання темпів капіталізації банків від зростання їхніх активів до 18 %. І вже на початок 2015 року даний норматив становив 15,6 % і до 1 вересня 2015 року ще зменшився до 12,91 %. Це відбулось за рахунок зменшення регулятивного капіталу банків та скорочення обсягів активів у 2015 році, і тому, як висновок, слідує, що якщо банки надалі не будуть збільшувати свій капітал, то вони будуть вимушені і надалі аналогічно зменшувати обсяги кредитування через неспроможність виконувати нормативи адекватності регулятивного капіталу. А оскільки близько 70 % доходів банків припадає саме на кредитну діяльність, то зменшення її масштабів за таких обставин є прямою загрозою стабільності всієї банківської системи [4, с. 297].

Таблиця 1 – Динаміка показників, що характеризують активи та капітал банків України за 2008-2015 роки

Показники	Станом на:								
	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.09.2015
Чисті активи, млн грн	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1316852	1227944
Темп приросту, %	-	+54,5	-4,94	+7,02	+11,91	+6,92	+13,39	+3,03	-6,75
Власний капітал, млн грн	69578	119263	115175	137725	155487	169320	192599	148023	137429
Темп приросту, %	-	+71,41	-3,43	+19,58	+12,9	+8,9	+13,75	-23,14	-7,16
Регулятивний капітал, млн грн	72265	123066	135802	160897	178454	178909	204976	188949	137698
Темп приросту, %	-	+70,3	+10,35	+18,48	+10,91	+0,25	+14,57	-7,82	-27,12
Адекватність регулятивного капіталу (Н2), %	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60	12,91

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що на сьогоднішній день, сучасний рівень капіталізації банків в Україні є дуже низьким. Відбувається зменшення кількості банків, відтік інвестицій, власний капітал банків починаючи з 2015 року також зазнав значного зменшення, що призвело до втрати стійкості банків. Єдиним позитивним моментом на 01.09.2015 був незначний приріст статутного капіталу банків на 6,34%. Щодо нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2), який характеризує здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, то він починаючи з 2011 року мав тенденцію до зменшення і на 01.09.2015 рік мав мінімальне значення за 2008-2015 роки – 12,91%. Це свідчить про зменшення розмірів регулятивного капіталу банків та скорочення їх обсягів активів, а також про низький «рівень захищеності» з точки зору вкладників та кредиторів.

Тому, якщо банки і надалі не будуть збільшувати свій капітал, то вони будуть вимушені аналогічно зменшувати і обсяги кредитування через неспроможність виконувати нормативи адекватності регулятивного капіталу, що може в загальному призвести до розбалансування усієї банківської системи.

Література

1. Банки України. Основні показники діяльності банків України на 1 квітня 2015 року //

Вісник Національного банку України. – 2015. – № 5. – С. 74.

2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

3. Інструкція НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

4. Тарасевич Н. В. Проблеми капіталізації банків в Україні / Н. В. Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – №1 (48). – С. 295-299.

Коломоєць О. В., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В умовах політичної та економічної нестабільності в Україні виникла необхідність вдосконалення організації кредитування населення. З боку кредиторів проблема полягає у зниженні здатності позичальників своєчасно погашати кредити, збільшенні ризику неповернення кредитних коштів, а отож – у зростанні ризику зниження ліквідності банків. Зі сторони позичальників, проблемами є високі процентні ставки за кредити, а при кредитуванні в іноземній валюті – ще й зростання курсу валюти, у якій надається кредит. Політична та економічна криза в Україні є важким випробуванням для національної банківської системи, що може знизити довіру населення до банківського сектору, зробити банківську систему вразливішою щодо забезпечення належної якості кредитного портфеля, особливо пов'язаного зі споживчим кредитуванням, порушити ліквідність і платоспроможність банків. Водночас активізація споживчого кредитування є економічно важливою і вигідною не тільки для банківських установ та населення, але й сприяє стабілізації й розвитку економіки держави [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань проблем банківського кредитування фізичних осіб займалися досить багато відомих науковців. В першу чергу, такі українські науковці, як: В. Д. Лагутін, В. М. Мирончук, О. І. Воробйова. Немало російських науковців займалися цим питанням, а особливо: А. М. Ларіонов, Е. Т. Гайдар, Л. І. Абалкін, А. Д. Некипілов, а також вчені зарубіжних країн такі як: Дж. Сакс, В. Клаус, Я. Корнаї, А. Ослунд, Л. Бальцерович.

Метою статті є дослідження особливостей сучасного стану споживчого кредитування в Україні, виокремлення основних проблем щодо його подальшого розвитку за умов політичної та економічної нестабільності та шляхів їхнього подолання.

Виклад основного матеріалу. Кошти населення для фінансових установ завжди були привабливими, але ж і самими дорогими. Як свідчить світовий досвід, банківські операції з фізичними особами становлять близько третини загального обсягу всіх операцій, які проводять фінансово-кредитні установи країн із ринковою економікою [1].

Зменшення обсягів споживчого кредитування в Україні за умов політичних і економічних труднощів пояснюється такими причинами: підвищенням вимог кредиторів до позичальників з метою захисту від будь-яких додаткових кредитних ризиків; зменшенням кількості потенційних позичальників з урахуванням економічної ситуації у державі; ускладнення процедури здійснення реструктуризації кредитів.

До основних причин, що стримують розвиток споживчого кредитування в Україні за умов

фінансово-економічної та політичної кризи і які можуть негативно позначитись на діяльності та фінансовій стабільності комерційних банків, можна віднести:

- зростання кредитного ризику, пов'язаного з необ'єктивною оцінкою кредитоспроможності фізичних осіб-позичальників. У багатьох розвинених країнах світу кредитори користуються послугами незалежних бюро кредитних історій, що сприяє зменшенню витрат та ризиків фінансово-кредитних установ, однак в Україні така практика недостатньо поширена;

- низький рівень оплати праці в Україні, тобто неможливість повернення багатьма позичальниками суми кредиту і відсотків за ним;

- незначний рівень довіри населення до банківських структур;

- у практиці кредитного аналізу банки мають враховувати фактор присутності тіньової економіки, що часто не дає змоги об'єктивно оцінити позичальника;

- вища вартість придбання товарів у кредит, ніж при оплаті готівкою [3].

Зазвичай, коли мова йде про проблеми впровадження кредитування в нашій країні, в першу чергу вказують на відсутність правової бази для такого кредитування. Це справді надзвичайно складна проблема. Її особливість полягає у тому, що деякі засадні моменти створення необхідного правового поля для кредитування лежать у політичній площині.

Існують спеціальні принципи правового регулювання банківського кредитування фізичних осіб. Перш за все, необхідно впровадити спеціальне законодавство, яке б на комплексній основі закріпило систему норм, спрямованих на дотримання цих принципів на основі концепції пріоритету прав та інтересів банків-кредиторів: захист прав кредиторів; кредитоспроможність позичальника; забезпечення банківського кредиту; мінімізація кредитних ризиків банку; цільове використання банківського кредиту; прибутковість кредитних операцій банку; відповідальність позичальника за повернення кредиту.

Вирішення цих проблем повинне відбуватись не лише на мікрорівні (застосування комерційними банками нових перспективних послуг), а й на макрорівні (стабільність національної валюти, прогнозованість показників інфляції, надійний контроль за динамікою обмінного курсу та ін.).

Банкам потрібно використати всі потенційні можливості для реального розвитку операцій з банківського кредитування фізичних осіб, шляхом розширення послуг з індивідуального кредитування і впровадження таких перспективних форм кредитів, як: кредит овердрафт; кредит за поточним рахунком, забезпечений ощадним вкладом і цінними паперами; «кредит взаємодопомоги»; кредит-праця-навчання; житлово-цільовий ощадний план; житловий накопичувальний рахунок; кредит з розстрочкою платежу; пільговий кредит на особливих умовах; будівельно-ощадна каса; позичка на студентську освіту.

Протягом останніх декількох років було прийнято ряд законодавчих актів, які регулюють кредитні відносини в Україні. Одним із прогресивних моментів є те, що відбувається диференціація правової уваги до кредитування банками фізичних осіб. Національний банк України вніс багато змін до різних нормативно-правових документів актів. В основному ці зміни стосуються поширення дії норм фінансового законодавства не тільки на юридичних, але і на фізичних осіб. Наприклад, заміна терміну «суб'єкт підприємницької діяльності» на «позичальник», надання дозволу надавати кредити фізичним особам в іноземній валюті тощо. Але найважливішою є розробка методики оцінки фінансового стану позичальників – фізичних осіб та класифікація їх за кредитоспроможністю, що відображено в Положенні НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих збитків за кредитними операціями банків».

Для подолання зазначених вище проблем та забезпечення розвитку споживчого кредитування в Україні необхідно:

- комерційним банкам: забезпечити збереження якісних показників кредитного портфеля при інтенсивному збільшенні його обсягів;

– Національному банку України: вдосконалити регулювання кредитних взаємовідносин між кредиторами і позичальниками з приводу обслуговування споживчих кредитів та розробити механізми, які унеможливають кредитування фізичних осіб без інформації про їхні реальні, а не номінальні, доходи;

– Уряду України: здійснювати політику стабілізування економічної та політичної ситуації у державі, реалізовувати заходи щодо забезпечення сприятливих умов для підвищення рівня доходів населення;

– Верховній Раді України: вдосконалювати державне законодавство з питань регулювання та контролю діяльності фінансових посередників [3].

Окрім цього, необхідно підвищувати фінансову грамотність населення, а отже – і довіру до комерційних банків.

Висновки. Отже кредитування фізичних осіб – найпоширеніший вид банківських операцій у розвинених країнах світу. В Україні обсяги споживчого кредитування зменшуються через негативний вплив фінансово-економічної та політичної кризи, яка зумовлює підвищення кредитних ризиків; зниження купівельної спроможності населення; зменшення довіри до банків; зростання вартості придбання товарів у кредит.

Для подолання зазначених вище проблем необхідно забезпечити збереження якості кредитного портфеля, удосконалення взаємовідносин між кредиторами та позичальниками; розробити заходи для підвищення рівня доходів населення; удосконалити державне законодавство, яке регулює споживче кредитування; підвищити фінансову грамотність населення.

Література

1. Воробйова О. І. Банківське кредитування в умовах фінансової кризи / О. І. Воробйова // Фінанси, облік і аудит. – 2009. – № 14. – С. 35–43.
 2. Кравець В. М. Західноєвропейський банківський бізнес: становлення і сучасність. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 456 с.
 3. Партин О. Г. Стан споживчого кредитування в Україні та перспективи його розвитку з врахуванням умов сучасної фінансово-економічної та політичної ситуації / О. Г. Партин, Я. Р. Грудка // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.6. – С.257-261
 4. Терещенко О. Споживчий кредит: аспекти захисту прав споживачів / О. Терещенко // Юридична газета. – 2008. – № 12 (147). – 31 березня [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ua/article/1527/>
-

Кінах Є. С., Степанова І. В.
Одеський інститут фінансів Українського університету
фінансів та міжнародної торгівлі
м. Одеса

ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. На сьогодні актуальною проблемою є незначна частка в банківському портфелі довгострокових іпотечних кредитів, оскільки банки, з одного боку, прагнуть обертати без ризику короткострокові грошові кошти, з іншого, потенційний позичальник цих кредитів, на жаль, не є кредитоспроможним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляд іпотечного кредитування в Україні, сучасний стан та динаміка його показників розглядалась у працях таких вітчизняних вчених як:

Колобов С., Пилипець О., Кіреєв О. І., Ковалишин І., Базилевич В. Д., Манзюк О. І. та інших.

Мета. Дана робота присвячена розгляду та аналізу стану іпотечного кредитування банківських установ України, а також визначенню подальших перспектив його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Іпотечне кредитування являє собою продукт, який розрахований на задоволення потреб клієнтів у кредитуванні на купівлю нерухомого майна або право на власність у майбутньому на нерухоме майно на первинному або вторинному ринку у фізичних або юридичних осіб під заставу цієї ж нерухомості. Іпотечне кредитування здійснюється як банківськими установами, так і Державною Іпотечною Установою (ДІУ) [1].

І хоча процес отримання іпотечного кредиту в банку займає чимало часу, клієнтів які бажають скористатися ним, у відповідності до загального кредитного портфелю банків, не зменшується, що прослідковується на рис. 1 та рис. 2 [2].

Детальніший аналіз ситуації відповідно до даних, які надає НБУ, продемонстровано на рис. 1 та рис. 2 [2].

Якщо розглядати динаміку видачі іпотечних кредитів за роками, то умовно можна поділити її на декілька періодів. Перший період (з 2007 по 2009 рр.) запам'ятався ростом попиту на даний банківський продукт. Це пояснюється факторами недосконалої кредитної політики банківських установ, хиткого законодавчого рівня країни та низьких відсоткових ставок за кредитами як в національній, так і в іноземній валюті. Другий період (з 2009-2011 рр.) – за цей час було внесено зміни до діючого законодавства, які стабілізували та посилили українську гривню як на валютному ринку, так і на ринку товарів і послуг. З кінця 2008р. – початку 2009 року банкам було заборонено видавати кредити фізичним особам в іноземній валюті. У 2012 році спостерігається підвищення рівня видачі банками споживчих, іпотечних та авто кредитів. Це обумовлено стабільністю економіки країни в цілому та відновлення довіри клієнтів до банківських установ. Якщо порівняти дані рис. 1 та рис. 2 то, складається достатньо цікава ситуація.

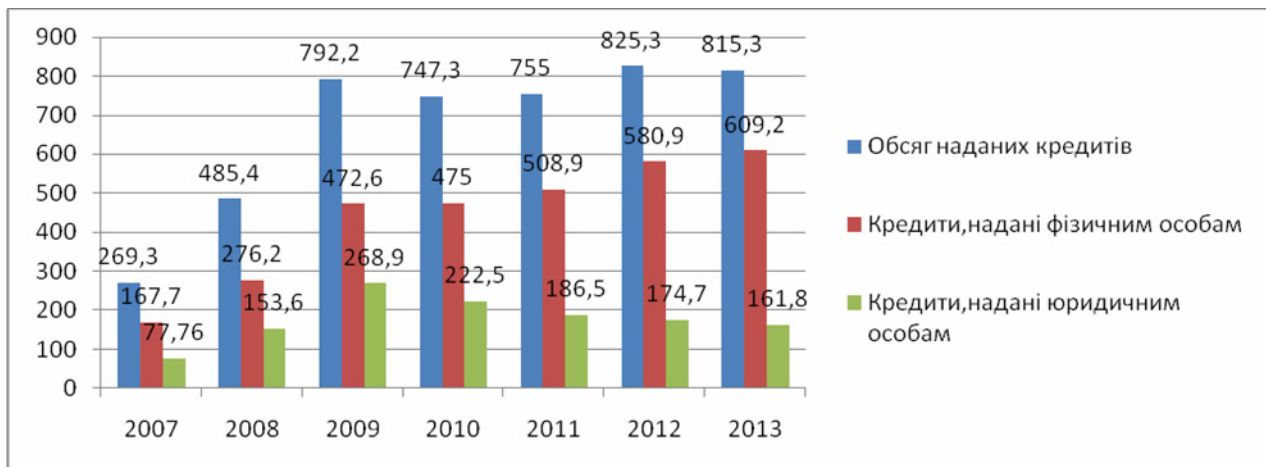

Рис. 1. Динаміка наданих банками кредитів наданих юридичним та фізичним особам (за 2007-2013 роки, млрд. грн.)

Майже за всіма роками стовпці на обох рисунках коливаються взаємно пропорційно і відображають єдину картину: при збільшенні обсягів кредитів в загальному обсязі, спостерігається пропорційне збільшення обсягів іпотечних кредитів. Проте, в 2010 році простежується зменшення обсягів наданих кредитних послуг банківськими установами, а частка іпотечних кредитів в їх портфелі, навпаки збільшується. У 2012-2013рр. бачимо зворотній процес, коли загальний обсяг кредитів збільшився, а обсяг іпотечних – зменшується, поясненням цього є зацікавлення банківських установ отримувати прибуток за короткостроковими коштами, які несуть більший прибуток, за рахунок швидкого обертання, та несуть менший ризик.

Порівняємо значення показників іпотечного кредиту фізичній особі за двома різними програмами (табл.1) [3].

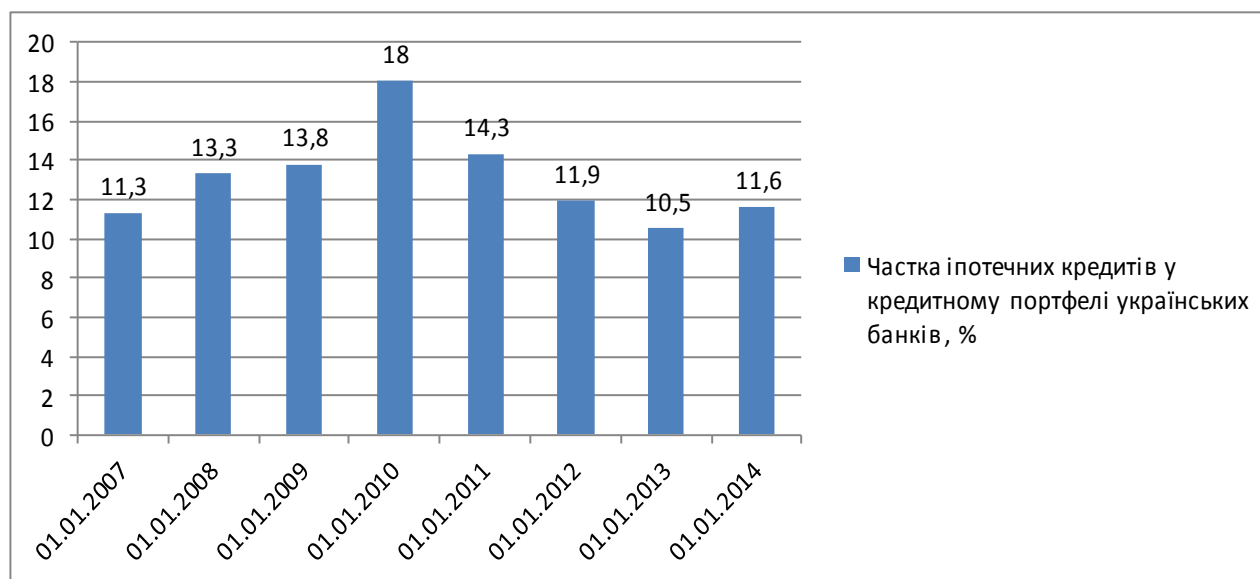

Рис. 2. Динаміка частки іпотечних кредитів у кредитному портфелі українських банків за станом на 01.01.14 р.

Програма № 1. Фізична особа збирається взяти кредит на купівлю квартири вартістю 600 тис. грн., терміном на 15 років. При цьому розмір першого внеску складає 20 відсотків, відсоткова ставка – 17 %, а РКО – 0,02 % від суми кредиту. Суб'єкт збирається отримати кредит в банківській установі.

Програма № 2. Фізична особа віком 30 р. планує взяти кредит на купівлю квартири в національній валюті, терміном на 30 років. Вартість квартири – 600 тис. грн. Розмір першочергового внеску 25 %. Відсоткова ставка становить 18%. Одноразова комісія за видачу кредиту складає 1,75 % від суми кредиту. Суб'єкт збирається отримати кредит в ДІУ.

Порівнявши два іпотечні продукти, доцільно вказати, що найбільшими затратами, на шляху оформлення та отримання іпотечного кредиту клієнтом, несуть за собою страхування життя та страхування нерухомого майна, яке береться у заставу, а також держмити, яке повинен заплатити клієнт/покупець за оформлення договору купівлі продажу.

Поміж іншого, обов'язковою вимогою Іпотечної Державної Установи є вік клієнта, а саме право на кредит має лише та людина яка не досягла 30 років, а строк погашення іпотечного кредиту не повинен перевищувати пенсійного віку позичальника – 65 років.

Висновки. Покращення стану іпотечного кредитування прямо пропорційно призведе до покращення економічного стану України. Узагальнення існуючих на сьогодні рекомендацій з вдосконалення та подальшого розвитку системи іпотечного кредитування, дозволило систематизувати їх у наступні: забезпечення нормативно-правових умов для розвитку іпотечного кредитування; створення уніфікованої системи рефінансування іпотечних кредитів; удосконалення системи державної реєстрації прав на нерухоме майно і операцій з ним шляхом створення інформаційної системи статистичних даних про ситуацію на житловому ринку; бюджетне сприяння підвищенню рівня доступності житла і іпотечних кредитів для населення; з метою розвитку вторинного іпотечного ринку стимулювати діяльність інституціональних інвесторів, для чого встановити нормативи формування резервів страхових компаній і пенсійних фондів іпотечними облігаціями, емітованими Державною іпотечною установою [4].

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз отримання іпотечного кредиту в банківській установі та ДІУ

№ п/п	Показники	Розрахунок платежів для придбання нерухомості на вторинному ринку через банківську установу	Розрахунок платежів для придбання нерухомості в кредит за програмою «Житло в кредит Державної іпотечної установи»	Відхилення (різниця між колонками № 3 та № 4)
1	Вартість нерухомості, грн.	600000	600000	-
2	Розмір першого внеску, %	20	25	-5%
3	Сума першого внеску, грн.	120000	150000	-30000
4	Сума кредиту, грн.	480000	450000	30000
5	Річна відсоткова ставка, %	17	16	1%
6	Строк кредитування, міс.	180	360	-180
7	Сума щомісячного платежу, грн.	2666,66	1250	1416,66
8	Додаткові витрати:			
8.1	Страховий внесок (сплачується щорічно):			
8.1	страхування нерухомості, 0,4% від вартості нерухомості	2400	2400	-
8.2	страхування від нещасного випадку, 1,5% від вартості нерухомості	9000	9000	-
8.3	Комісія банку (одноразово) за видачу кредиту (0,2% від суми кредиту)	960	900	60
8.4	Нотаріальне посвідчення договору іпотеки разом зі всіма витягами та довідками (800 грн. + 0,6% від суми договору купівлі-продажу)	3500	3500	-
8.5	Держмито (1% від суми договору купівлі-продажу), грн.	4800	4500	300
8.6	Пенсійний фонд (1% від суми договору купівлі-продажу), грн.	4800	4500	300
	Загальні витрати на оформлення кредиту	28126,66	26050	2076,66

Література

1. Ковалишин І. Стан та тенденції розвитку національного ринку іпотечного кредитування / І. Ковалишин // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 1. – С. 62-66.
2. Аналітичний звіт іпотечного кредитування для фізичних осіб в банківських установах за 2007-2014 рр. // Аналітика. Державна іпотечна установа. – Режим доступу: <http://ipoteka.gov.ua/analitika>
3. Офіційний сайт Української Національної іпотечної асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unia.com>
4. Кіреєв О. І. Іпотечне кредитування: проблеми та перспективи розвитку в Україні: Інформаційно-аналітичні матеріали / За заг. ред. О. І. Кіреєва. – К: Центр наукових досліджень НБУ, 2012. – 107 с.

Марченко Ю. А., Безвух С. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ШАХРАЙСЬКІ ОПЕРАЦІЇ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗМЕНШЕННЯ

Актуальність дослідження. Вступ України в Європейське співтовариство вимагає удосконалення банківської системи, зокрема культури платежів. Це стосується розширення розрахунків за допомогою банківських платіжних карток. В Україні кількість шахрайських операцій із банківськими картками зростає щороку, а сума збитків складає мільйони. Проте слід мати на увазі те, що банки, не прагнуть розголошення інформації щодо збитків, які їм були заподіяні успішними шахрайськими діями, оскільки це може негативно позначитись на іміджі банку, тому проблема може носити більш загрозливий характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою розвитку ринку платіжних карток займались В. І. Міщенко, В. М. Котечков, В. Коваленко та інші. У своїх роботах автори звертають увагу на сучасний стан ринку платіжних карток України, динаміку та проблеми, які виникають внаслідок його розвитку. Особлива роль відводиться місцю платіжних карток у розвитку банківської системи України, технічним аспектам виготовлення карток та їх перевагам над паперовими грошима, однак науковці не звертають уваги на ризики, що існують в механізмах захисту різних видів банківських карток і на причини їх виникнення.

Мета. Проаналізувати стан розвитку ринку платіжних карток в Україні, розглянути найпоширеніші шахрайські операції з платіжними картками та запропонувати основні шляхи для їх зменшення.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день банківські картки виступають ключовим елементом електронних банківських систем, та все більш активно витісняють звичні чекові книжки та готівку. Завдяки тим зручностям, які пропонують пластикові картки, вони використовуються повсякчасно. Власник банківської платіжної картки має низку переваг перед паперовими грошима: надійність збереження власних коштів при втраті платіжної картки, достатньо тільки повідомити банк про втрату картки; зручність при розрахунку за певні товари чи послуги, як і в нашій країні, так і за кордоном, для банків - підвищення конкурентоспроможності та престижу, оптимізація витрат, що пов'язані із оборотом готівкових грошей [4].

Виходячи із статистичних даних НБУ, ринок платіжних карток в Україні активно розширюється за рахунок нових держателів карток, емітентів, а також точок обслуговування (рис. 1) [1].

Упродовж 2014 року в Україні спостерігалось збільшення кількості платіжних карток та обсягів безготівкових платежів, незважаючи на складні випробування, які переживала українська платіжна система. Станом на 01.01.2015 р. кількість банків – членів карткових платіжних систем становила 128 банків (78,5 % від загальної кількості), що обслуговували понад 51 млн клієнтів банків [1].

У 2014 році порівняно з 2013 роком кількість банкоматів, що обслуговували держателів платіжних карток, зменшилась на 3 754 од., або на 9,3 % – до 36 596 од., кількість платіжних терміналів – на 17 412 од., або на 7,9 %, – до 203 810 од. [1].

Порівняно з попереднім роком у 2014 році кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, збільшилась на 17,4 % – до 1,6 млрд шт. Упродовж 2014 року тривала позитивна динаміка до збільшення безготівкових платежів. Так, їхня кількість збільшилась більш ніж на 295 млн операцій, або на 50,6 % (2013 – на 67,9 %), – до 879 млн операцій, а їхня частка – до 55,9 % порівняно з 43,6 % у 2013 році. Обсяг безготівкових платежів зріс порівняно

з 2013 роком більш ніж на 96 млрд грн і становив майже 255 млрд грн (25 % від загальної суми операцій за платіжними картками). Кількість операцій з отримання готівки у 2014 році зменшилась майже на 62 млн операцій, або на 8,2 % – до 693 млн. операцій, а їхня частка – до 44,1 % порівняно з 56,4 % у 2013 році. Обсяг операцій з отримання готівки збільшився порівняно з минулим роком майже на 7 млрд. грн, або на 0,9 %, і становив майже 764 млрд. грн. (75 % від загальної суми операцій за платіжними картками) [1].

Рис. 1. Випуск платіжних карток та кількість їхніх держателів в Україні за 2010-2014 роки

Зі збільшенням обсягів вітчизняного пластикового ринку проблема безпеки стає дедалі актуальнішою. У світовому масштабі шахраї щороку крадуть за допомогою пластикових карток систем Visa і Europay близько 2 млрд. дол. Шахраї постійно шукають країни, що мають уже значні обсяги емісії карток, але ще не навчилися ефективно боротися з картковими зловживаннями. Сьогодні на українському ринку еквайрингу працює багато дрібних і середніх банків-еквайрів, не готових витратити достатню кількість коштів і зусиль на безпеку з їхньої сторони. У результаті рівень шахрайства за операціями з платіжними картками в Україні набагато вищий від світового, а якість послуги нижча.

Під шахрайством розуміють застосування будь-яких заходів для перехоплення коштів на користь третьої сторони, що не є платником, одержувачем або посередником.

Практично всі відомі методи шахрайства засновані на несанкціонованому списанні коштів із карткових рахунків. Тому, як правило, основні збитки несуть банки-емітенти. Особливу роль відіграють технічні особливості функціонування платіжних карток - ступені захисту картки, технологічні особливості картки (магнітна смуга або мікросхема), комунікаційні можливості банку-емітента і банку-еквайра, технічне устаткування та технологічне забезпечення торговельно-сервісної мережі. Тому питання захисту має бути під постійним контролем відповідних служб банку [2].

Найчастіше здійснюються такі шахрайські операції:

– скімінг (копіювання магнітної стрічки)/шимінг. При класичному скімінгу за допомогою спеціальних пристроїв – накладок на карткоприймач злочинці копіюють дані магнітної стрічки (ім'я, номер, термін дії, коди CVV2/CVC2). Цих даних достатньо для розрахунку в мережі Інтернет. При шимінгу обладнання розташовується повністю в карткоприймачі. Дізнатися пін-код шахраї можуть за допомогою мініатюрних камер, помилкового pin-pad або ж навіть інфрачервоного зчитувача з

клавіатури. Даних магнітної стрічки та пін-коду достатньо для виготовлення «білого пластику» та заволодіння коштами особи;

- фітінг. Це надсилання електронних листів з пропозицією ввести дані платіжної картки для її розблокування, підтвердження операції тощо;

- вішинг. Особи телефонують та, представляючись співробітником банку або «автоматичний голос» банку, просять назвати дані картки, паролі доступу до системи Інтернет-банку тощо;

- фармінг. При користуванні мережею Інтернет на комп'ютер користувача завантажується вірусне програмне забезпечення (ПЗ). При введенні в адресному рядку назви сайту Інтернет-магазину, платіжного сервісу й т.п., яким зазвичай користується особа, шкідливе ПЗ перенаправляє на сайт-клон, де особа, яка нічого не підозрює, вводить дані своєї картки, якими заволодівають шахраї;

- шаттер. На диспенсер банкомату розміщується накладка, яка утримує купюри, клієнт коштів не отримує, але вони й не повертаються до банкомату. Розлючений клієнт іде до іншого банкомату, а шахраї знімають насадку та забирають кошти;

- траппінг («ліванська петля»). До карткоприймача вставляється петелька з тонкої фотоплівки (так звана «ліванська петля»), при цьому можливість введення пін-коду зберігається. Людина вводить пін-код, навіть може отримати готівку, але карта не повертається по закінченні операції. Людина в розгубленості. В цей час «доброзичливець» радить спробувати провести операцію ще раз (і бачить пін-код), та радить звернутись до менеджерів/охорони банку (наприклад, якщо банкомат поряд з відділенням) і пропонує, що він почекає, щоб ніхто не забрав картку, якщо банкомат «передумає». Як тільки людина відходить від банкомату, «доброзичливець» висмикує картку та спустошує рахунок;

- та ін. (фальшиві банкомати, компрометація пін-коду/даних картки, дружнє шахрайство).

Таким чином, для операцій з платіжними картками, на відміну від інших банківських операцій, характерна набагато більша сукупність ризиків та загроз, що вимагає посиленого контролю з боку банку [3].

Для того щоб мінімізувати ризики у сфері банківського карткового бізнесу користувачам потрібно дотримуватися основних правил користування картою:

- не розголошувати дані та реквізити платіжної картки і не передавати їх третім особам. Ніколи не записувати пін-код на картці;

- після крадіжки картки негайно зателефонувати в сервіс-центр і заблокувати всі операції на картці;

- не відгукуватися на СМС або спам по електронній пошті з проханнями надіслати дані картки або ввести ці дані на спеціальному сайті;

- при наборі пін-коду прикривати рукою клавіатуру, це допоможе, якщо для зчитування коду встановлена міні-камера;

- постійно перевіряти рух коштів на власному рахунку;

- будь-яким зручним методом (переписати в блокнот/телефон, сфотографувати) зберегти CVV2-код окремо від платіжної картки і відповідно зафарбувати маркером код на картці;

- при користуванні банкоматами бажано перевіряти їх зовнішній вигляд на предмет наявності сторонніх пристроїв (накладна клавіатура, відсутність предметів в кардрідері);

- при використанні картки для оплати в Інтернеті важливо звертати увагу на сам сайт. Якщо на сайті присутня сертифікація платіжних систем: «verified by VISA» або «MasterCard 3d secure», а початок ресурсу починається на https - такому сайту можна довіряти і, відповідно, оплата на ньому буде безпечна [4].

Висновки. З огляду на зростаючі темпи розвитку ринку платіжних карток в Україні необхідно посилювати захист операцій з ними для забезпечення зменшення числа шахрайських операцій з платіжними картками. На нашу думку, головним заходом по мінімізації шахрайських операцій є постійне проведення серед клієнтів роз'яснювальної роботи щодо дотримання ними правил безпеки

та збереження конфіденційності при користуванні платіжними картками. Також, впровадження чіпових технологій на ринку платіжних карток дозволить нівелювати деякі види шахрайських операцій.

Література

1. Загальні показники розвитку ринку платіжних карток в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219.
 2. Страхарчук А. Я. Інформаційні системи і технології в банках / А. Я. Страхарчук // Банківська справа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/jspui/bitstream/123456789/6606/1.pdf>.
 3. Програма розвитку фінансового сектору. Платіжні картки: Переваги та ризики їх використання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/fl_seminar101413_presentation_day1_12.pdf.
 4. Шеломенцев В. П. Боротьба з організованими злочинними угрупованнями у сфері використання банківських платіжних карток [Електронний ресурс] / В. П. Шеломенцев // Режим доступу: http://mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/10text/g10_24.htm.
-

Мирончук Т. В., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах ринкових відносин одним із основних завдань банківської системи є створення сприятливих умов для безперервності відтворювального процесу, насамперед, шляхом своєчасного задоволення потреби економічних агентів у необхідному капіталі. Гострота цієї проблеми полягає в тому, що в сучасних умовах система банківського кредитування не повною мірою задовольняє потреби економіки: істотним є дефіцит позичкового капіталу, що зумовлено низькими доходами домогосподарств, недостатньою ефективністю економіки, «втечею» капіталу за кордон, наявністю значних коштів поза банками, в тіньовій економіці. Ситуація, що склалася, не відповідає отриманому статусу країни з ринковою економікою й потребує розробки системи заходів, які б забезпечили розвиток кредитної системи задля задоволення економічних агентів позичковим капіталом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд банківського кредитування в Україні, сучасний стан та динаміка його показників розглядалась у працях таких вітчизняних вчених як: Колобов С., Пилипець О., Кіреєв О. І., Ковалишин І., Базилевич В. Д., Манзюк О. І. та інших. Проте, існує потреба в подальшому дослідженні цієї проблематики, оскільки в умовах фінансової кризи серйозно постає питання пошуку нових шляхів розвитку ринку банківського кредитування в Україні.

Метою статті є аналіз сучасного стану банківського кредитування в Україні, а також окреслення напрямів розвитку ринку банківських кредитів в Україні.

Викладення основного матеріалу. Роль, яку відіграє банківський кредит у розвитку економіки країни, залежить передусім від ступеня розвитку економічних відносин. Лише в умовах ринкової економіки всі прояви ролі банківського кредиту розкриваються в повному обсязі. В умовах трансформації економіки кредит може відігравати як позитивну, так і негативну роль.

Динаміка обсягів кредитів, наданих комерційними банками, та їх структура у 2009-2014 рр. наведена у таблиці 1.

Таблиця 1 – Структура кредитів банків України в розрізі фізичних та юридичних осіб у 2009-2014 рр.[1]

	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		Темп приросту у 2014/2009
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
Обсяг кредитів комерційних банків	734022	100	723295	100	732822	100	801809	100	815142	100	911402	100	1,24
- юридичним особам	472584	63,8	474991	67,4	508288	72,0	580907	75,0	609202	86,4	698777	81,8	1,48
- фізичним особам	268857	36,2	222538	32,6	186540	28,0	174650	25,0	161775	13,6	167773	18,2	0,62
в т.ч. споживчі кредити	186088	66,3	137113	56,8	122942	58,7	126192	62,7	125011	66,6	137346	71,0	0,74

В Україні впродовж 2012-2013 рр. відслідковувалася, переважно, позитивна динаміка зростання обсягів кредитів, наданих комерційними банками України. Станом на початок 2014 р. банківські кредити в економіку становили 911402 млн. грн. та зросли впродовж досліджуваного періоду на 177380 млн. грн. або на 124,2 %. Основними позичальниками кредитних ресурсів у комерційних банків були юридичні особи. Середня частка їх кредитів за досліджуваний період становила 74,4 %. Найбільший обсяг кредитів, наданих юридичним особам, було зафіксовано у 2012 р. – 560 765 млн. грн., або 86,4 % від загального обсягу наданих кредитів. Відповідно, у цей же рік кредити фізичним особам набули значення 133 616 млн. грн. або 13,6 % [2].

Левову частку у структурі кредитів фізичним особам за 2012–2013 займали споживчі кредити, середнє значення частки яких за досліджуваний період становило 65,6 %. Серед них – іпотечні та авто кредити. Наявність іпотечних кредитів серед інших послуг, запропонованих банківським ринком є не вагомим, проте важливим показником і пояснюється багатьма факторами, одним з яких є постійна міграція населення до міст, що тягне за собою підвищення вартості на нерухоме майно. У зв'язку з хиткою економічною ситуацією в країні та постійним збільшенням рівня інфляції, питання доцільності вкладення грошових коштів у нерухоме майно, серед фізичних осіб, залишається актуальним. Адже нерухомість, як і дорогоцінні метали, за роки незалежності України не зменшувалось у вартості і завжди користувалося попитом на ринку нерухомості, що робить його високоліквідним активом [3].

Станом на початок 2014 р. обсяг споживчих кредитів становив 137346 млн грн та скоротився порівняно із 2009 р. на 48742 млн. грн. або на 26,2 %. Це свідчить про погіршення добробуту населення та його фінансового стану, а також про посилення вимог банків до позичальників. Ключовим дестабілізуючим фактором 2014 р. стала обвальна, найвища за всю історію свого існування, девальвація гривні. Вона призвела до галопуючої інфляції, різкого падіння купівельної спроможності гривні та, відповідно – заощаджень і добробуту населення, посилення боргового навантаження та поглиблення проблем українських банків. Девальваційний шок був основним каналом виникнення високої фінансової нестабільності, за вкрай суперечливої та малоефективної регуляторної політики НБУ[4].

Значне підвищення рівня облікової ставки НБУ з 7,0 % у червні 2013 року до 30 % у березні 2015 р. вплинуло на рівень вартості кредитних ресурсів як фінансовим установам, так і їх

потенційним клієнтам. Так, в середньому вартість споживчого кредиту 2015 року становить 29 %. І це лише номінальний показник, який суттєво збільшується за рахунок прихованих комісій і платежів, які, на думку експертів, призводять до зростання реальної вартості ресурсу для кінцевого споживача до 70-80 % річних, що унеможлиблює економічну доцільність використання даного ресурсу[1].

Отже, для більшості суб'єктів господарювання з настанням кризи об'єми кредитування (особливо довгострокового кредитування) значно зменшилися і сьогодні є недостатніми для здійснення своєї діяльності.

Проте, сьогодні чітко виділяються ті сфери економіки, які банкіри незважаючи на кризову ситуацію все ж готові забезпечити фінансуванням. Так банки готові кредитувати харчову промисловість незалежно від кризи, політичної обстановки в країні і пори року, вважаючи її однією з пріоритетних галузей. До таких секторів також відносять сільське господарство (це пов'язано з досить високим врожаєм минулого року і постійним надходженням виручки від реалізованої продукції, що обумовлено стійким попитом на сільгосппродукцію на світовому ринку), підприємства енергетичного комплексу (стійкий інтерес банкірів пов'язаний з монопольним положенням і високою доданою вартістю галузі). Крім того, діяльність підприємств енергетичного сектору досить приваблива в інвестиційному плані і є стратегічною не тільки для України, але і для ряду інших країн. Тобто найменш ризиковими категоріями позичальників банкіри вважають: державні компанії, сільське господарство, торгівля, нафтогазова галузь. Що стосується підприємств інших галузей економіки, то ускладнення умов доступу до зовнішніх джерел фінансування (високі процентні ставки за кредитами) та погіршення їх фінансового стану, стало причиною поступового уповільнення темпів кредитування.

Підвищення вимог щодо фінансової надійності позичальників суттєво скоротило доступність до даного виду ресурсів позичальників, які не були учасниками цього ринку та обмежили кількість вже існуючих. Не вироблено системного вирішення проблеми як в законодавчому, так і соціальному аспекті, протермінованих кредитів в банківській системі і перенесення даної проблеми на рівень банк – споживач призвело до ще більшого поглиблення проблеми через неплатоспроможність споживачів, яка посилилась інфляційними, валютними та іншими економічними ризиками. На сьогодні держава, як і у всі попередні періоди, підтримує лише банківський сектор через додаткове вливання ресурсів за допомогою механізму рефінансування комерційних банків і докапіталізації Фонду гарантування вкладів. При цьому вирішення проблем позичальників повністю перенесено на банківські та інші фінансові установи.

Ускладнились ці процеси і через суттєву доларизацію національної економіки і особливо її фінансового сектору. Так, до 2014 року не було знайдено механізмів вирішення питання проблемних валютних кредитів в сукупному портфелі споживчих кредитів, які призвели до повного колапсу цього сегменту банківської діяльності з девальвацією національної валюти і вивели її на новий, суттєво вищий рівень негативного впливу на загальний стан банківського сектору. Подолання цих негативних явищ у фінансуванні споживчого ринку неможливе в короткостроковій перспективі, однак рішучі і конструктивні дії з боку держави в особі регулятора та в знаходженні компромісних рішень для захисту інтересів не лише фінансових установ та їх вкладників, а і споживачів їх послуг, дозволить прискорити процес стабілізації і врівноваження ситуації як на споживчому ринку в цілому, так і наповнення його доступними, дешевими кредитними ресурсами для підвищення рівня соціальних стандартів життя населення країни.

Висновки. Таким чином, вітчизняній банківській системі притаманні економічні суперечності та аномалії, що характеризують її негативно порівняно з аналогічними системами країн розвинутої економіки. Основними умовами розвитку ефективної банківської системи мають стати формування конкурентного середовища шляхом зменшення кількості банків, розширення асортименту банківських продуктів, і насамперед у сфері кредитування, забезпечення зростання капітальної бази банків.

Література

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 3. Петрикiва О. С. Особливості організації споживчого кредитування / О. С. Петрикiва, М. В. Цеберман // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 2. – С. 38-47.
 4. Грошово-кредитна статистика. Огляди фінансових корпорацій. Огляд Національного банку України Дані НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44579.
-

Панасюк І. Р., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Можливості банків України у сфері платіжних карток включають: обслуговування операцій із платіжними картками МПС для фізичних та юридичних осіб; обслуговування операцій із платіжними картками МПС миттєвого випуску; обслуговування операцій із платіжними картками МПС, емітованими у рамках зарплатних проектів, для зарахувань пенсій і матеріальної допомоги. Серед послуг на вітчизняному ринку банківських платіжних карток, які пропонують своїм клієнтам українські банки, можна назвати отримання готівки в банкоматі, безготівкові розрахунки в торговельній мережі, використання послуги голосової авторизації, оплату рахунків безготівково через Інтернет, бронювання номеру в готелі чи оренду машини за кордоном, зняття готівки з платіжної картки безпосередньо за кордоном та ін.. Однак, як свідчить аналіз в Україні на фоні значних обсягів емісії платіжних карток банками та досить розвиненої мережі термінальної інфраструктури низькими залишаються темпи впровадження безготівкової оплати за товари та послуги. Отже, дослідження особливостей функціонування ринку банківських платіжних карток в Україні є дійсно особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан та перспективи розвитку платіжної системи України розкрито у роботах О. І. Барановського, Н. П. Горідька, В. І. Міщенко, А. М. Мороза, С. В. Науменкової, В. П. Страхарчук, М. І. Савлука, І. В. Сала, В. С. Стельмаха, Н. М. Шелудько та інших.

Мета. Аналіз сучасного стану та визначення тенденцій розвитку карткових платіжних систем в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні вітчизняний ринок банківських платіжних карток відповідає «ринку, що розвивається» (emerging market): це твердження міститься у доповідях та матеріалах фахівців з країн із «зрілими ринками» (mature market). Основні відмінності між цими двома типами ринків полягають у сфері устрою та світосприйняття суспільства. Виділяють такі якісні характеристики, притаманні високорозвиненому ринку банківських платіжних карток: велика кількість емітентів та еквайрів різного типу; великі обсяги емісії карток; велика кількість трансакцій і оборотів за картками, в абсолютному і відносному значенні; наявність різних видів карток на ринку (кредитні, дебетові, «електронні гаманці» та ін.); наявність карток на різній технологічній основі (з магнітною смугою, з мікропроцесором (чипом), з подвійним інтерфейсом та ін.); висока щільність

мережі пристроїв самообслуговування пунктів видачі готівки; розвинена торгово-сервісна інфраструктура обслуговування карток; висока частка платіжних трансакцій за кількістю і вартістю відносно трансакцій зняття готівки та отримання касових авансів; висока частка платежів за картками за кількістю і за величиною трансакцій порівняно з іншими інструментами роздрібних платежів.

На початку формування ринку платіжних карток в Україні вітчизняні банки випустили перші картки платіжних систем MasterCard International і Visa. З часом кількість платіжних систем на ринку розширилась, і у 2013 році в Україні функціонували такі карткові платіжні системи: міжнародні банківські платіжні системи (МПС) [VISA, MasterCard, Золота Корона тощо]; міжнародні небанківські платіжні системи (America Express); внутрішньодержавні багатоемітентні платіжні системи (НСМЕП); внутрішньобанківські одноемітентні платіжні системи. Зокрема, найвищий середньорічний оборот за однією картою мала платіжна система НСМЕП (19458,0 грн), трохи нижчим він був у міжнародних платіжних систем VISA (16236,0 грн) і MasterCard (14041,0 грн). Проте можна констатувати, що сьогодні на ринку платіжних карток України – монополізм, оскільки платіжні системи Visa і MasterCard контролюють біля 98% вітчизняного ринку. Кількість та сума здійснених операцій з використанням пластикових карток в Україні подана на рисунку 1, 2. Загальні дані про кількість клієнтів, платіжних карток та платіжних пристроїв подані у таблиці 1.

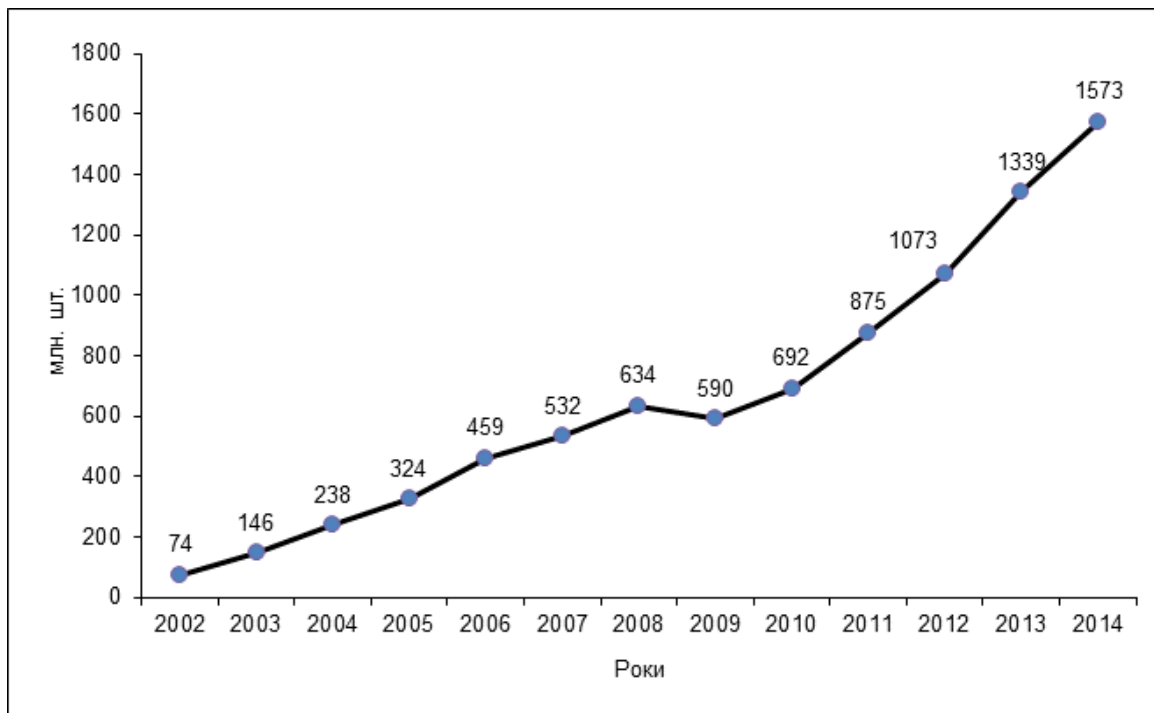

Рис. 1. Кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками

Як видно із даних, за період з 2002 року загальна кількість банків, що є членами карткових платіжних систем зросла із 58 до 128, більш ніж у 2 рази. За результатами 2014 року спостерігається тенденція щодо зменшення активних платіжних карток в обігу, кількості банкоматів та терміналів. Слід підкреслити, що не уся кількість карток, які були випущені в обіг були активними. Так на 1.01.2015 року в обігу знаходилось 70551 тис. шт. карток, проте активними були лише 33042 тис. шт., біля 45-50 %. Динаміку активних платіжних карток у 2002-2014 рр. відображено на рисунку 3. Платіжні картки, які імітовані українськими банками за видами носіїв інформації поділяються на такі види: з магнітною смугою, з магнітною смугою та чіпом, з чіпом та картки для розрахунків у мережі Інтернет.

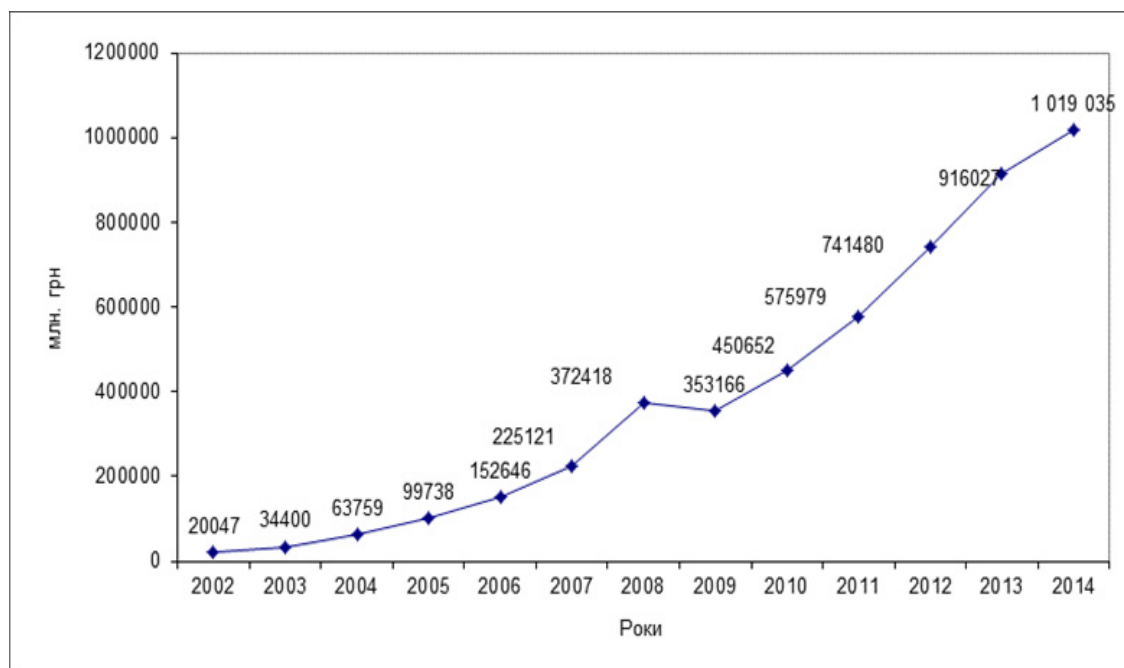

Рис. 2. Сума операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками у 2002-2014 рр.

Таблиця 1 – Загальні дані про кількість клієнтів, платіжних карток та платіжних пристроїв

Дані за станом на:	Банки-члени карткових платіжних систем (шт.)	Держателі платіжних карток (тис. осіб)	Платіжні картки (в обігу) (тис. шт.)	Платіжні картки (активні) (тис. шт.)	Банкомати (шт.)	Термінали (шт.)		
						загальна	торговельні	банківські
01.01.2002	58	3 214	н.д	3 630	1 830	14 593	н.д	н.д
01.01.2003	77	5 696	н.д	6 150	2 618	21 714	н.д	н.д
01.01.2004	87	10 525	н.д	11 529	5 027	26 433	16 837	9 596
01.01.2005	93	15 735	н.д	17 080	8 104	33 411	21 594	11 817
01.01.2006	101	21 831	н.д	24 780	11 325	42 361	28 366	13 995
01.01.2007	111	29 414	н.д	32 474	14 718	62 045	43 536	18 509
01.01.2008	127	35 723	н.д	41 162	20 931	94 317	67 233	27 084
01.01.2009	139	37 232	45 346	38 576	27 965	116 748	85 260	31 488
01.01.2010	146	39 395	44 469	29 104	28 938	103 063	74 510	28 553
01.01.2011	141	39 942	46 375	29 405	30 163	108 140	80 544	27 596
01.01.2012	142	35 179	57 893	34 850	32 997	123 540	94 741	28 799
01.01.2013	142	44 339	69 826	33 106	36 152	162 724	133 964	28 760
01.01.2014	143	49 719	69 726	35 622	40 350	221 222	192 331	28 891
01.01.2015	128	51649	70551	33042	36596	203810	178875	24935

Найбільшу частку серед усіх емітованих банками платіжних карток займають платіжні картки з магнітною смугою – (90,82-95,75 %); найменшу частку (0,2-2,83 %) мають платіжні картки для

розрахунків у мережі Інтернет; картки з магнітною смугою і чіпом мають питому вагу 1,74-7,17 %, а з чіпом 1,26-4,75 %. На 1 січня 2015 року усього банками було емітовано платіжних карток 33 042 тис. шт., зокрема із магнітною смугою – 30 009 тис. шт., з магнітною смугою та чіпом – 2 370 тис. шт., з чіпом – 416 тис. шт., для розрахунків у мережі Інтернет – 248 тис. шт.. За станом на 1 січня 2015 року найбільшу питому вагу 90,82 % займають платіжні картки із магнітною смугою.

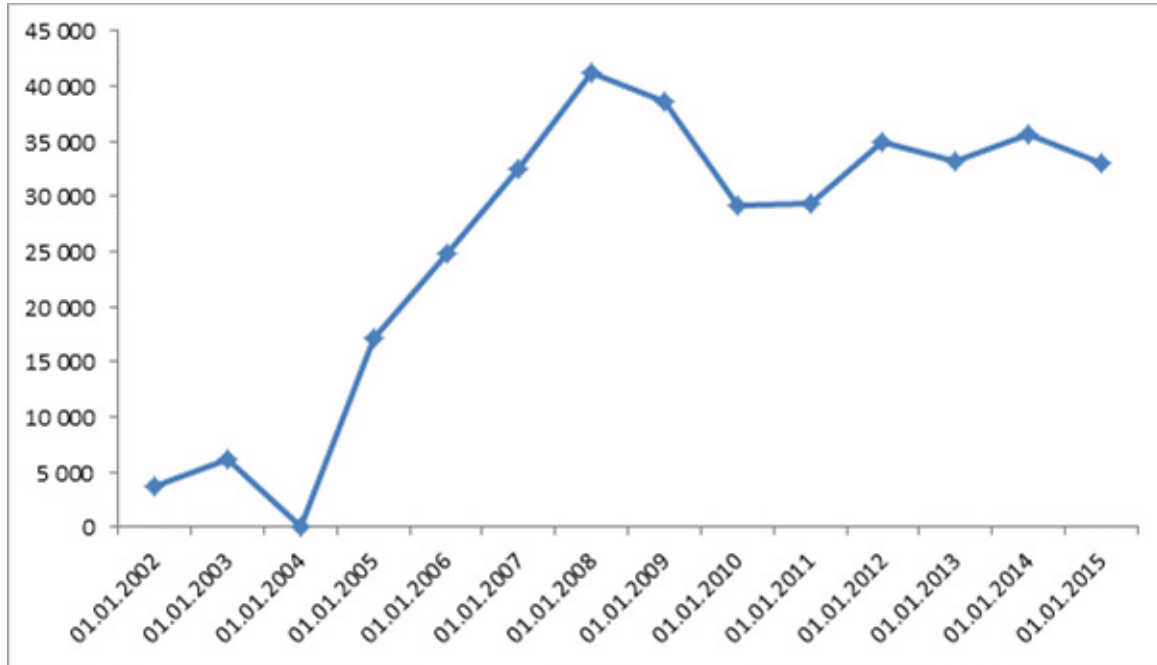

Рис. 3. Динаміка активних платіжних карток

У 2014 році в порівнянні із 2013 р. зменшилась кількість емітованих платіжних карток всього та за такими видами: з чіпом, з магнітною смугою. По інших видах відмічено збільшення, зокрема майже у 2 рази збільшення карток з магнітною смугою та чіпом. Платіжні картки, які імітовані українськими банками за видами платіжних систем поділяються на два види: з дебетовою функцією та з кредитовою функцією. Найбільшу частку серед усіх емітованих банками карток займають платіжні картки з дебетовою системою (у 2014 році 77,15 %). У той же час, платіжні картки з кредитною системою займають меншу частку серед усіх карток (у 2014 році 22,85%). Найбільшу частку серед усіх емітованих банками карток займають платіжні картки, які є особистими, понад 98 %. За типами фінансових операцій банків найбільшу частку серед усіх емітованих банками платіжних карток займають платіжні картки з функцією платежів та видачі готівки (у 2014 році 98,82 %).

Висновки. Вітчизняний ринок банківських платіжних карток є одним із сегментів ринку банківських послуг, які демонструють високу динаміку розвитку, однак спостерігається тенденція щодо зменшення активних платіжних карток в обігу, кількості банкоматів та терміналів, є проблеми із забезпеченням безпечності здійснення операцій. Усе це сприяє продовженню досліджень у перспективі.

Література

1. Офіційна сторінка Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

Поперечний Р. С., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ХЕДЖУВАННЯ ПРИ РЕГУЛЮВАННІ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ В БАНКАХ

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку банківського сектору характеризується значним зростанням обсягу банківських операцій з іноземною валютою, який відбувається в умовах нестабільності валютного ринку, поглиблення світової фінансової кризи та кризових явищ в економіці держави. Збільшення експортно-імпортних операцій, обсягів іноземного інвестування ставлять проблему зниження рівня ризику операцій банківських установ з іноземною валютою. Коливання валютного курсу породжують валютний ризик. Інструментарій методів зниження впливу фінансових, валютних ризиків досить різноманітний, але на світовому ринку є досить ефективний та прогресивний механізм – хеджування, який може бути успішно використаний для зниження впливу валютного ризику на діяльність як окремого банку так і банківської системи в цілому. На нашу думку, питання дослідження операцій хеджування та розуміння методики їх дії дасть змогу визначити місце цієї операції на валютному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням природи валютних операцій банків та ризиків, пов'язаних з виконанням цих операцій, займалися такі вчені, як: О. А. Костюченко, А. М. Мороз, Л. П. Петрашко, М. І. Савлук, Л. І. Тиркало та інші. Дослідженням мінімізації валютних ризиків за допомогою хеджування займаються такі науковці, як: В. А. Галанов, М. П. Денисенко, С. М. Еш, І. Ю. Івченко, М. В. Кісельов, І. М. Колосов, В. Ф. Палій. Проблеми загального управління валютним ризиком банку, розглянуті у працях І. В. Волошина, О. А. Кириченка, В. І. Міщенко, Л. О. Примостки. Разом з тим, у наведених наукових публікаціях недостатньо уваги приділено питанням управління та ідентифікації валютних ризиків, а найголовніше – його мінімізації через механізм хеджування.

Метою статті є дослідження особливостей хеджування валютних ризиків в банківських установах та вдосконалення методики визначення оптимальних способів їх мінімізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним чинником виникнення валютних ризиків є коротко- та довгострокові коливання обмінних курсів, які, в свою чергу, залежать від попиту й пропозиції валюти як на національних, так і міжнародних валютних ринках. Загалом, валютний ризик має спекулятивний характер і може призвести до прибутку чи збитку не тільки через зміни напряму руху валютного курсу, але й через те, що банк має довгу чи коротку позицію (чисту позицію) іноземної валюти. Так, якщо банк має співвідношення вимог (балансових і позабалансових) та зобов'язань (балансових і позабалансових) в кожній іноземній валюті та в кожному банківському металі, то банк має довгу валютну позицію. При рівності вимог та зобов'язань банку в кожній іноземній валюті, позиція вважається закритою, при нерівності - відкритою. Відкрита позиція є короткою, якщо обсяг зобов'язань за проданою валютою та банківськими металами перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог за купленою валютою та банківськими металами перевищує обсяг зобов'язань [4]. Таким чином, зниження курсу національної валюти дасть банку чистий прибуток, а підвищення курсу цієї валюти, відповідно, призведе до збитків. За короткої валютної позиції вказані зміни валютного курсу дадуть зворотній ефект.

Банківський бізнес полягає в наданні послуг клієнтам і не повинен містити ризик, пов'язаний з необхідністю проведення валютних операцій. Відмітимо, що валютний ризик є несталим явищем. На сьогодні виокремлюють такі його види [3]:

– ризик трансакції або операційний валютний ризик, який пов'язаний з несприятливими коливаннями курсів іноземних валют, що впливає на реальну вартість відкритих валютних позицій банку;

– ризик перерахування однієї валюти в іншу ("трансляційний" або бухгалтерський) виникає коли величина еквівалента валютної позиції у звітності змінюється в результаті змін обмінних курсів, які використовуються при переоцінці активів і пасивів в іноземних валютах у національну (базову валюту) валюту;

– економічний (діловий) валютний ризик полягає у змінах положення країни у довгостроковій перспективі чи на конкурентні позиції фінансової установи чи її структур на зовнішньому ринку через суттєві зміни обмінних курсів. Наприклад, знецінення національної валюти може спричинити скорочення імпорту та зростання експорту.

Так як банк є посередником між клієнтом і валютним ринком, то його валютну позицію необхідно встановлювати на рівні, який забезпечує вимоги щодо нормального проведення клієнтських операцій. Ризик переноситься від клієнта на іншу сторону – банк, тобто саме банк, приймаючи на себе зобов'язання надати в майбутньому обумовлену в угоді кількість валюти за курсом, про який домовилися заздалегідь, приймає на себе курсовий ризик [1, с. 248].

Задля захисту від несприятливих змін курсу окремих валют застосовують хеджування валютного ризику. У великому економічному словнику, хеджування тлумачиться як страхування від втрат, техніка зведення до мінімуму ризику втрати від нарощування або зменшення прибутку через несприятливу зміну цін шляхом відкриття контрактів на рівну суму, на протилежних позиціях в операціях за готівку і строкових операціях. Отже, хеджування – це створення валютної позиції, за якої відбувається компенсація одного валютного ризику (прибутку чи збитку) іншим відповідним ризиком.

Стратегія управління валютним ризиком полягає в тому, що банк може обирати між повним непокритим валютним ризиком; повним хеджуванням валютних ризиків і вибірково хеджуванням валютних ризиків. Характеристика операції за допомогою яких здійснюється хеджування валютних ризиків систематизовано в таблиці 1.

Таблиця 1 – Характеристика операцій хеджування валютних ризиків

Характеристики	Операції				
	Форвард	Ф'ючерс	Опціон		Своп-контракт
Торгівля	Позабіржова	Біржова	Позабіржова	Біржова	Позабіржова
Суми контракту	Будь-які	Стандартні	Будь-які	Стандартні	Значні (понад \$ 5 млн.)
Строки дії	Будь-які в межах від 3 до 24 місяців	Стандартні	Будь-які	Стандартні	Будь-які (1-10 років)
Можливості дострокового виходу з контракту	Не існує	Існує	Існує	Існує	Не існує
Розрахунки	На дату закінчення контракту	Щодня	На дату закінчення контракту або протягом зафіксованого періоду	Щодня	Періодично на зафіксовані дати
Витрати	Комісійні платежі не стягуються	Біржові, брокерські, комісійні платежі	Опціонна премія (3-5%)	Опціонна премія	Комісійні, близько 1%
Ліквідність	Низька або взагалі бракує	Висока	Середня	Висока	Низька або взагалі бракує
Ризик невиконання поставки	Існує	Не існує	Не існує	Не існує	Існує

Таким чином, для України з поміж усіх найбільше використовується тільки одна – форвардна угода, а через те, що в Україні біржова торгівля валютними ф'ючерсами та опціонами практично не проводиться. Форвардна ж угода як «нестандартизований» документ може бути укладена без участі біржі, безпосередньо між клієнтом і банком і, як індивідуальний контракт, дозволяє мати відмінності, які б ураховували потреби поточного моменту як для клієнта, так і для банку, хоч сам по собі також являється ризикованою операцією в плані невиконання поставки.

Політика не покриття валютних ризиків, тобто допущення відкритої валютної позиції, може застосовуватися в стабільних валютних умовах. Дана політика вимагає прогнозування майбутніх змін валютних курсів з достатнім ступенем ймовірності. Автоматичне покриття ризику, тобто політика 100% хеджування, означає те, що будь-який валютний ризик має бути хеджований, як тільки він стає відомим банку. Вибіркове покриття валютного ризику означає допущення відкритої валютної позиції в межах певного рівня зміни курсу.

Утім, хоч банки і мають утримуватись від ризикованих спекулятивних операцій, але досить часто вони все ж проводять такі операції, використовуючи сприятливу кон'юнктуру валютного ринку для отримання додаткового (спекулятивного) доходу.

Висновки. Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок про те, що при здійсненні валютних операцій банками обов'язково виникають валютні ризики, які не варто недооцінювати. Вміння управляти валютними ризиками знизить рівень ризикованості валютних операцій банку. На сьогодні не існує одного найбільш ефективного методу мінімізації валютного ризику, Підбір відповідних інструментів для зменшення валютного ризику повинен здійснюватись обов'язково з врахуванням тенденцій розвитку вітчизняного валютного ринку, на мою думку найбільш прийнятним для України є хеджування. Проведене дослідження має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки дає можливість уявити різноманітність вияву ризиків та складність управління ними. Запропоновані інструменти хеджування полегшать та прискорять процес прийняття відповідних управлінських рішень щодо мінімізації та нейтралізації валютних ризиків у банківській системі.

Література

1. Бондарева О. Г. Закономірності виникнення та механізм регулювання банківських ризиків [Електронний ресурс] / О. Г. Бондарева. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/.
2. Ботвіна, Н. О. Страхування валютного ризику в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н. О. Ботвіна, Н. В. Євстюніна // Збірник наукових праць Таврійський науковий вісник. – Вип. 66. – Херсон, – 2009. – С. 247-253.
3. Прасолова С. Проблеми оцінки та управління валютним ризиком комерційних банків: актуальні аспекти [Електронний ресурс] / С. Прасолова – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/1152/1/>
4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент в банку: підручник / Л. О. Примостка – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.

Пушкар Р. Р., Пенкаль Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКУ ТА ПРОЦЕДУРА ПОВЕРНЕННЯ КОШТІВ ВКЛАДНИКІВ

Актуальність дослідження. Сталий розвиток національної економіки залежить від стабільності банківської системи, яка є одним із залежних елементів національної економіки і

здійснює вплив на життєдіяльність суспільства в цілому, забезпечуючи не тільки акумуляцію вільних грошових коштів та їх залучення до господарського обігу, але й механізм міжгалузевого та міжрегіонального перерозподілу грошового капіталу, а також є найважливішим елементом розрахункового та платіжного механізму. Від стану банківської системи залежить стабільність національної грошової одиниці та її курсу до іноземних валют, що має першочергове значення для державного суверенітету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку вітчизняної банківської системи та її ролі у забезпеченні стабільності держави знайшли своє відображення у працях таких науковців, як: А. М. Жуков, Л. К. Воронов, В. І. Грушко, В. В. Джунь, П. Д. Біленчук, О. О. Качан, О. А. Костюченко, Г. В. Мандзюк, В. І. Міщенко та ін.

Метою статті є з'ясування сутності поняття неплатоспроможності банку, аналіз особливостей інституту неплатоспроможності банку, дослідження особливостей роботи фонду гарантування вкладів фізичних осіб у банківській системі України.

Виклад основного матеріалу. Під платоспроможністю банку розуміється визнана у встановленому законом порядку відповідним юрисдикційним органом неспроможності банку задоволення вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями та виконання обов'язку щодо сплати обов'язкових платежів.

Поняття неплатоспроможності банку в деяких принципових моментах не збігається з поняттям неплатоспроможності (банкрутства) інших учасників господарської діяльності. Статтею 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [1] неплатоспроможність визначається як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2] неплатоспроможність банку – це неспроможність банку своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення капіталу розміру банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку. Неплатоспроможність банку є ознакою його фінансового становища, за якого банк неспроможний виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами, а також зобов'язання щодо сплати податків та зборів (обов'язкових платежів). Така ситуація в банку може виникнути внаслідок різних обставин, пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності, зокрема, зміни кон'юнктури ринку, помилок менеджменту, інфляційних процесів тощо [4].

Стрімкий розвиток українських банків став основою формування повноцінних ринкових відносин і сукупності базових елементів, пов'язаних з рухом фінансових ресурсів, без яких функціонування ринкового господарства неможливе. Однак існує низка причин, які впливають на фінансовий стан банку. На думку фахівців Національного банку України, погіршення фінансового стану банків спричинене такими внутрішніми чинниками:

- недодержання банками вимог чинного законодавства;
- недосконалість законодавчої бази;
- конфлікти інтересів, пов'язані з власністю;
- недостатність диверсифікації кредитного та інвестиційного портфелів;
- цільове (примусове) кредитування неприбуткових галузей виробництва;
- неадекватне забезпечення кредитів або нереальність застав;
- невідповідність структури управління;
- нечесні дії керівників банку та позичальників [5].

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб створений з метою захисту прав і законних інтересів

вкладників банків та зміцнення довіри до банківської системи України. Фонд є економічно самостійною установою, що не має на меті отримання прибутку. Основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Фонд підзвітний Кабінету Міністрів України та Національному банку України. Фонд здійснює міжнародну діяльність та підтримує контакти з міжнародними фінансовими інститутами, є учасником Міжнародної асоціації страховиків депозитів та Європейського форуму страховиків депозитів.

Учасниками Фонду є всі банки, крім ПАТ «Державний ощадний банк України» (вклади гарантуються державою за рахунок коштів бюджету) та ПАТ «Родовід банк» (оскільки є санаційним банком).

Участь банків у Фонді є обов'язковою. Банк стає учасником Фонду в день отримання ним банківської ліцензії.

Фонд виключає банк з числа учасників Фонду у разі прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку.

Фонд публікує в газетах «Урядовий кур'єр» або «Голос України» перелік учасників Фонду станом на 1 січня та 1 липня, а інформацію про зміни у цьому переліку – не пізніше 14 днів після внесення відповідних змін до реєстру учасників Фонду. Перелік учасників Фонду також розміщується на його офіційній Інтернет-сторінці.

Фінансові ресурси Фонду формуються, у тому числі, за рахунок:

- початкових зборів з учасників Фонду;
- регулярних зборів з учасників Фонду;
- спеціального збору до Фонду;
- доходів, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України.

Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу включаючи відсотки нараховані на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів закладами встановленою на цю дату. Наразі сума граничного розміру відшкодування коштів закладами не може бути більшою 200 тисяч гривень.

Задоволення вимог вкладників, вклади яких перевищують 200 тисяч гривень або не гарантуються Фондом, а також які не отримали відсотки, нараховані під час тимчасової адміністрації, здійснюється за рахунок коштів, одержаних в результаті ліквідації та реалізації майна банку у черговості, визначеній статтею 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [3].

Висновки. Таким чином під платоспроможністю банку розуміється визнана у встановленому законом порядку відповідним юрисдикційним органом неспроможності банку задоволення вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями та виконання обов'язку щодо сплати обов'язкових платежів.

Процес становлення ефективної банківської системи є досить складним завданням. Такий процес відбувається в непростих умовах економічних криз в Україні, світових та регіональних фінансових криз, і тому на сучасному етапі розвитку особливого значення набуває становлення динамічної та гнучкої банківської системи, яка б своєчасно реагувала на негативні зміни як на макроекономічному рівні, так і на рівні світової фінансової системи, забезпечувала стабільний економічний і соціальний розвиток держави.

Література

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Електронний ресурс]: закон України від 14.05.1992 р. № 31, ст.440 із змінами і доповненнями від 06.06.2015. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс] : закон України від 7.12.2000 р. № 2121-III із змінами і доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-4&p=1247733120691392>.

3. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [Електронний ресурс] : закон України від 23.02.2012 р. № 4452-17. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

4. Міщенко В. І. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалова, В. В. Салтинський, І. М. Вядрова // Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – С. 11-12.

5. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посібник / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2000. – 341 с.

Рак С. О., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Актуальність дослідження. Ключовою передумовою системи управління кредитними операціями банку є продумана кредитна політика, яка формує цілі та пріоритети кредитної діяльності банку, засоби та методи їх реалізації. Кредитна діяльність банку є однією із основоположних сфер його роботи, оскільки саме з кредитуванням пов'язана значна частина прибутку банку.

Питанням сутності кредитного портфеля та необхідності управління ним присвячені праці Ю. Бугель, Л. О. Примостки, Н. К. Жукової та Н. В. Зражевської, Є. Г. Рясних, А. А. Пономарьова, М. О. Микитина, Н. В. Рогожнікової та багатьох інших.

Мета. Аналіз процесів кредитування в Україні та встановлення особливостей формування кредитної політики банків.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить аналіз діяльності банківської системи України у 2014 році, основними проблемами банківського сектору були значний вплив ресурсів із банківської системи, погіршення якості кредитних портфелів банків та збиткова діяльність. Зростання основних показників діяльності банківського сектору за підсумками 2014 року відбулося лише за рахунок курсової переоцінки активів та зобов'язань банків через зниження курсу гривні до основних іноземних валют.

Кредитний портфель банківських установ здебільшого становив від третини до половини всіх активів. Величина кредитного портфелю в цілому у 2013 році в порівнянні із 2012 роком збільшилась, така тенденція збільшення відбулась і у 2014 році в порівнянні із 2013 роком. У 2014 році кредитний портфель склав 1 006 358 млн. грн., що на 94 956 млн. грн. більше ніж у попередньому році. На протязі трьох років найбільшу частку у кредитному портфелі банків України займають кредити, які надані юридичним особам від 74,7 до 79,8 % у 2014 році, причому сума наданих кредитів юридичним особам протягом 3-х років збільшилась. Кредити, які надані фізичним особам мають частку від 19,8 % у 2012 році до 17,8 % у 2014 році, як бачимо їх частка зменшилась в динаміці за 3 роки. Сума кредитів, які надані іншим банкам протягом трьох років зменшується і становить у 2014 році 2,5 % у загальному кредитному портфелі банків України (рис. 1).

Основною складовою зростання заборгованості за кредитами протягом року були кредити, надані суб'єктам господарювання та небанківським фінансовим установам. Їхні залишки збільшилися

за рік на 14,7 % (на 103,1 млрд. грн.) – до 802,6 млрд грн. Зростання загального обсягу кредитів, наданих в економіку, відбулося за рахунок збільшення кредитів в іноземній валюті, викликане зміною обмінного курсу гривні. Їхній обсяг збільшився на 58,4 % (на 142,1 млрд. грн.) – до 385,3 млрд. грн., а обсяг кредитів, наданих у національній валюті, скоротився на 8,5 % (на 39,0 млрд. грн.) – до 417,3 млрд. грн.

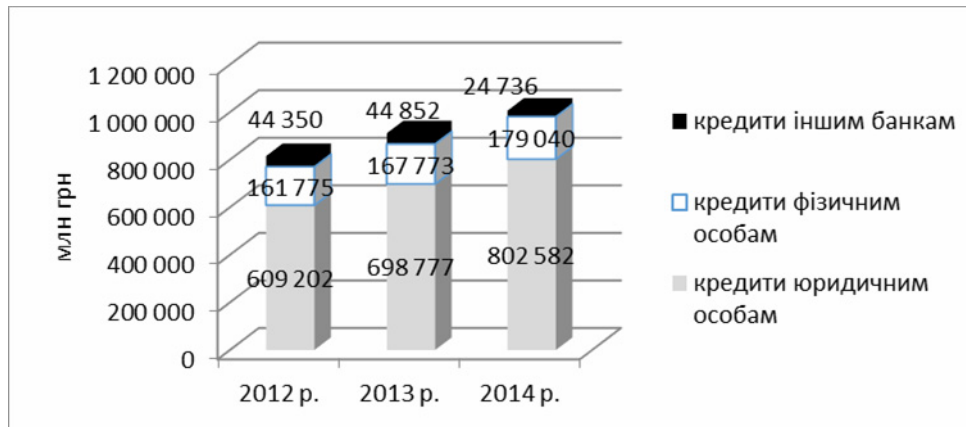

Рис. 1. Динаміка кредитного портфелю банків України у 2012-2014 роках

Серед кредитів, наданих фізичним особам, залишки кредитної заборгованості в національній валюті скоротилися на 11,9 % (або на 13,6 млрд. грн.) – до 101,2 млрд грн. Водночас в цілому спостерігалось зростання кредитів фізичних осіб на 6,7 % (або на 11,3 млрд. грн.) – до 179,0 млрд. грн.

У 2014 році в позичальників виникли значні труднощі з обслуговуванням кредитів, що суттєво посилює ризиковість банківського бізнесу. Частка негативно класифікованої заборгованості в загальному обсязі кредитної заборгованості банків за рік зросла з 12,9 до 19,0 %. Зокрема прострочена заборгованість за наданими кредитами збільшилась на 92,5 % до 135,9 млрд. грн. (13,5 % від загального обсягу кредитів).

Обмежені можливості кредитування (через значні ризики реального сектору) спонукали банки нарощувати вкладення в цінні папери, обсяг яких збільшився на 22,2 % (на 30,6 млрд. грн.) – до 168,9 млрд. грн. Протягом 2012-2014 років кредитування здійснювалося переважно в національній валюті. В умовах заборони споживчого кредитування в іноземній валюті продовжували знижуватися залишки за кредитами, наданими населенню в іноземній валюті, загальний обсяг яких у 2014 року зменшився на 2,8 %. Збільшення кредитного портфелю забезпечено за рахунок зростання обсягів кредитів, наданих у національній валюті. За строками, в структурі кредитного портфелю у 2012-2014 роках зростала питома вага короткострокових кредитів і зменшилась частка довгострокових.

Соціально-політична напруга в країні та несприятливі макроекономічні тренди, які підсилювалися воєнними діями на сході країни визначали динаміку ринку позичкових ресурсів протягом 2014 року.

Обсяг кредитів, наданих протягом року за новими договорами, скоротився через зміну платоспроможного попиту на кредити (кількість надійних позичальників в умовах зниження економічної активності зменшилася) та зниження ресурсної бази банків. Так, середньомісячні обсяги наданих нових кредитів у 2014 році зменшилися до 122,7 млрд. грн. з 136,8 млрд. грн. у 2013 році, в тому числі без урахування овердрафту – до 107,8 млрд. грн. з 119,6 млрд. грн. Загальний обсяг нових кредитів зменшився на 10,3 % – до 1 472,8 млрд. грн., у тому числі без урахування овердрафту – на 9,8 % – до 1 294,0 млрд. грн.

Динаміка ринкових процентних ставок за новими кредитами на фоні різних фаз соціально-

політичної напруги впродовж 2014 року була різноспрямованою. Вартість кредитів за укладеними договорами обмежувалася кредитоспроможністю позичальників та дохідністю інших активних операцій банків і не повною мірою відображала об'єктивну вартість залучення коштів (через зростання домінування якісних параметрів при прийнятті кредитного рішення). Банки посилювали жорсткість стандартів та критерії щодо відбору як самих контрагентів, так і можливої застави. Так, у лютому-березні було зафіксовано пікове зростання середньозваженої процентної ставки за новими кредитами (без урахування овердрафту) – до 16,1 % річних за рахунок збільшення її в національній валюті (до 20,3 % річних у лютому). Починаючи з квітня вартість нових кредитів поступово знижувалася – до 13,4 % річних у серпні, а в подальшому перебувала в діапазоні 13,6-14,6 % річних. Натомість середньозважена процентна ставка за новими кредитами, наданими в іноземній валюті, коливалася у вузькому діапазоні – 8,5-9,5 % річних, а її пікові значення припадали на квітень та вересень – періоди після значної девальвації гривні по відношенню до іноземних валют. За результатами року середньозважена процентна ставка за новими кредитами (без урахування овердрафту) становила 14,4 % річних, збільшившись порівняно із попереднім роком лише на 0,8 процентного пункту. Це відбулося за рахунок зростання її гривневої складової на 1,3 процентного пункту – до 17,1 % річних. Середньозважена вартість кредитів в іноземній валюті знизилася до 9,0 % річних.

Кредитна політика українських комерційних банків регламентується Законами України, положеннями, та іншими нормативними актами НБУ, статутами комерційних банків і кредитними договорами. Основним нормативним документом, на підставі якого комерційні банки України здійснюють свою кредитну діяльність, є положення НБУ «Про кредитування». Кредитна політика – це стратегія банку по залученню коштів і розміщенню їх при кредитуванні клієнтів банку на основі принципів кредитування. Кредитна політика у вузькому розумінні – це система заходів банку у сфері кредитування клієнтів, які він здійснює для реалізації своєї загальної стратегії в певний період часу. На кредитну політику банку впливають різні чинники, які можна розділити на зовнішні та внутрішні, рис. 2 [1].

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<ul style="list-style-type: none">– загальний стан економіки, темпи інфляції, темпи зростання валового внутрішнього продукту, дефіцит державного бюджету тощо;– грошово-кредитна політика Національного банку України;– рівень доходів населення, здатність споживати банківські продукти, наявність соціальних пільг тощо;– регіональна та галузева специфіка функціонування банку;– рівень конкуренції, цін на банківські продукти та послуги;– політизованість суспільства.	<ul style="list-style-type: none">– кредитний потенціал банку;– ступінь ризику та прибутковості окремих видів позичок;– стабільність банківських ресурсів;– спектр виконуваних операцій;– забезпеченість позичок;– цінова політика банку;– клієнтура банку;– професійна підготовленість, кваліфікація персоналу.

Рис. 2. Фактори, що впливають на формування кредитної політики банку

Таким чином, кредитна політика як основа процесу управління кредитом визначає пріоритети в процесі розвитку кредитних відносин, з одного боку, і функціонування кредитного механізму – з іншого. У процесі розробки кредитної політики банки визначають пріоритети при формуванні кредитного портфеля, розглядаючи його диверсифікацію з позицій визначення оптимальної кредитної політики.

Висновки. У ході дослідження нами визначено особливості та тенденції розвитку процесів кредитування в Україні, зазначено фактори, що впливають на формування кредитної політики банку. В цілому, визнано кредитку політику банку як пріоритетну.

Література

1. Данилишин О. А. Сучасні інструменти кредитної політики як важливий чинник забезпечення економічного зростання в Україні / О. А. Данилишин // Регіональна економіка. – 2014. – № 2. – С. 151-159.
 2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>
 3. Сусіденко В. Т. Стратегія управління кредитною діяльністю комерційних банків : посібник / В. Т. Сусіденко. – К.: КДТЕУ, 2011. – 348 с.
-

Рушанян О. С., Кудельський В. Е.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Актуальність дослідження. З метою забезпечення стабільного функціонування банківської системи здійснюється державне регулювання банківської діяльності. На державному рівні розробляються відповідні закони та положення, якими регламентується діяльність банків та створюються певні інструменти по боротьбі з незаконним отриманням доходів.

В сучасних умовах, зростання числа сумнівних фінансових операцій, особливо в банківській системі, формує необхідність впровадження дієвих механізмів протидії здійсненню незаконних операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми здійснення фінансового моніторингу в банках розглядалися в працях багатьох науковців, серед яких О. М. Бережний, С. О. Дмитров, В. Л. Коваленко, С. Ф. Левшаков, Н. В. Москаленко, В. В. Сухонос та багато інших. Проте дане питання потребує подальшого дослідження у зв'язку з мінливістю законодавства та умов господарювання.

Метою статті є визначення законодавчих основ проведення фінансового моніторингу в банках та оцінка сучасного стану здійснення фінансового моніторингу.

Вклад основного матеріалу. Головним завданням фінансового моніторингу є боротьба з відмиванням доходів, отриманими злочинним шляхом.

Для відмивання незаконно отриманих грошей найбільше використовуються установи фінансово-кредитної системи.

Широко розповсюдженими способами легалізації злочинних доходів у банківській системі України є такі:

- переказ коштів через банківські рахунки за фіктивними договорами;
- отримання в банках коштів з рахунків на фіктивних підставах;
- переказ коштів на банківські рахунки за кордон на підставі фіктивних угод;
- укладання договорів банківського вкладу;
- здійснення валютнообмінних операцій;
- укладання кредитних договорів [1, с. 150].

Основою законодавчої бази у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму є:

– Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;

- Закон України «Про банки і банківську діяльність»;
- Кримінальний кодекс України;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Крім того, з метою запобігання використанню банківської системи для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму постановою Правління Національного банку України від 25.06.2015 № 417 затверджене Положення про здійснення банками фінансового моніторингу [2].

Положенням про здійснення банками фінансового моніторингу встановлюються загальні вимоги Національного банку України щодо:

– виявлення та реєстрації банками фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, стосовно яких є достатні підстави підозрювати, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму;

– ідентифікації, верифікації клієнтів, вивчення клієнтів, уточнення інформації про клієнтів;

– надання банками Державній службі фінансового моніторингу України (ДСФМУ) інформації відповідно до вимог законодавства України з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

– забезпечення управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму;

– зупинення, поновлення фінансових операцій та виконання рішень (доручень, запитів) Державної служби фінансового моніторингу України;

– погодження призначення та звільнення відповідального працівника банку.

Таким чином, банки повинні ретельно перевіряти фінансові операції на предмет їх належності до незаконних дій, а також інформувати ДСФМУ про факти виявлення таких зловживань.

Оскільки, через банки здійснюється величезна кількість фінансових операцій, то закономірно, що саме в банківській сфері процес фінансового моніторингу є найбільш активним.

Загалом серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу, банками надсилається основна частина повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу.

Підтвердженням цього є динаміка надходжень повідомлень про фінансові операції до ДСФМУ, яка показана на рисунку 1[4].

Слід відмітити, що протягом IV кварталу 2014 року кількість отриманих Держфінмоніторингом повідомлень від банків про фінансові операції збільшилась на 56,38 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року.

Протягом IV кварталу 2014 року від банків було отримано 97,28 % від загальної кількості повідомлень про фінансові операції.

Отже, як видно з рисунку 1, саме банківські установи володіють широким спектром інформації, яка стає об'єктом дослідження та перевірок органів Державної служби фінансового моніторингу України. Цей факт підтверджує необхідність здійснення заходів з протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банківській системі. Причиною того є наявність різного роду технологій та процедур здійснення фінансових операцій із застосуванням новітніх інформаційних систем і технологій, що істотно полегшує можливості проведення незаконних дій.

На наш погляд, напрямками вдосконалення процесу фінансового моніторингу в банках можуть бути:

– удосконалення систем інформування та реєстрації сумнівних операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

– покращення кваліфікаційного рівня працівників служб фінансового моніторингу в банках;

– подальше впровадження в національне законодавство міжнародних стандартів протидії відмиванню грошей.

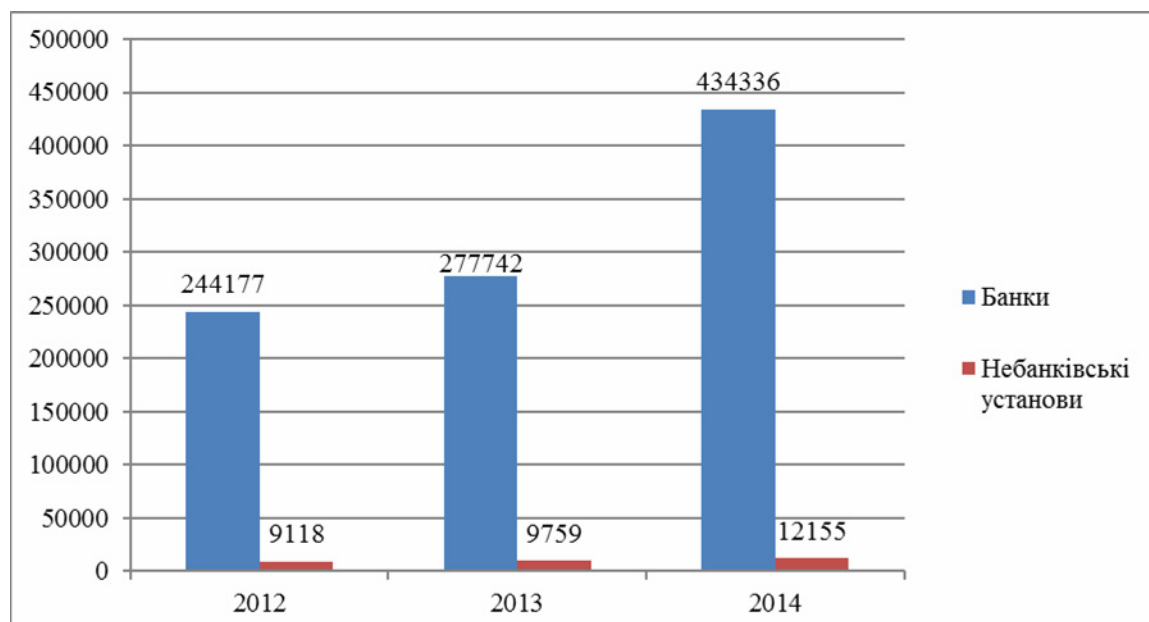

Рис. 1. Динаміка інформування про фінансові операції банками та небанківськими установами

Висновки. Здійснення фінансового моніторингу в банках відіграє важливу роль у протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом. Динамічність економічного та правового середовища вимагає від банківських установ створення дієвих механізмів боротьби з розвитком тіньового сектору.

Література

1. Сухонос В. В. Легалізація злочинних доходів у банківській сфері і боротьба з нею / В. В. Сухонос // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1. – С. 149-153.
2. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу // Постанова правління Національного банку України від 26.06.2015 № 417 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>.
3. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
4. Статистичні дані щодо отриманих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції протягом IV кварталу 2014 року // Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk.

Рушанян О. С., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Основним джерелом доходів будь-якого банку є кредитні операції. Кредитування, являючись для банків головним видом діяльності, супроводжується підвищеним ризиком. Рівень кредитних ризиків може негативно позначатись на результатах діяльності банку, впливаючи на прибутковість та платоспроможність банківської установи. Тому банки повинні ефективно здійснювати кредитну діяльність, забезпечуючи можливості для уникнення та управління різного роду ризиками, включаючи кредитний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження ризиків кредитних операцій банку розглядалися у роботах багатьох науковців, серед яких А. М. Белікова, О. І. Барановський, В. В. Вітлінський, І. В. Волошин, О. В. Дзюблюк, І. І. Д'яконова, А. О. Єпіфанов, О. А. Криклій, О. М. Петрук, Л. Я. Слобода, О. А. Степаненко, О. О. Терещенко та інші. Проте у зв'язку зі змінами нормативних вимог діяльності банків, дане питання потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є визначення сутності кредитного ризику банку, дослідження нормативів рулювання та оцінка рівня кредитного ризику банків в Україні.

Виклад основного матеріалу. Оскільки основною метою діяльності банку є отримання максимально прибутку, важливим є здійснення операцій за мінімальних ризиків. Щоб уникнути ризику банкрутства, для досягнення і довгострокового збереження стійкого становища на ринку банківських послуг банкам необхідно враховувати вплив найбільш критичних для їх діяльності ризиків, зокрема, кредитного.

Кредитний ризик банку являє собою ймовірність несплати позичальником основного боргу та відсотків, які належать сплаті за користуванням кредитом у терміни, визначені у кредитному договорі [1, с. 251].

З метою зменшення банківських ризиків Національним банком України, було введено нормативи кредитного ризику, які є обов'язковими для виконання.

Слід зазначити, що в 2015 році в складі нормативів кредитного ризику відбулися певні зміни. В таблиці 1 представлено склад нормативів кредитного ризику в період до початку змін та діючі нормативи кредитного ризику [2].

Таким чином, Постановою Правління Національного банку України від 08.06.2015 № 361 в Україні введено норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н 9), який розраховується починаючи з липня 2015 року. Також, згідно зазначеної постанови, з липня 2015 р. скасовується розрахунок таких нормативів:

- норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н 9);
- норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н 10).

Так як, протягом 2012-2014 рр. розрахунок вище наведених нормативів проводився, тому проаналізуємо стан дотримання нормативів кредитного ризику банків з їх урахуванням (табл. 2) [3].

Затверджене значення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента складає не більше 25 %. Як бачимо, банки не перевищують встановленого нормативного значення. У 2013 р. норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) становив 22,33 %, тобто збільшився на 0,23 в. п., а у 2014 р. відбулося зменшення значення нормативу до 22,01 %. Це означає, що суми всіх вимог банку до контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо контрагента зменшилися.

Таблиця 1 – Нормативи кредитного ризику банків

Попередні нормативи		Діючі нормативи на 2015 рік	
Норматив	Значення	Норматив	Значення
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	не більше 25%	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента(Н7)	не більше 25%
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу банку	Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу банку
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9)	не більше 5%	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	не більше 25 %
Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10)	не більше 30%		

Таблиця 2 – Значення нормативів кредитного ризику банків в Україні за 2012–2014 рр.

Норматив		Рік			Абсолютне відхилення	
		2012, %	2013, %	2014, %	2013/2012	2014/2013
1		2	3	4	5	6
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	22,10	22,33	22,01	0,23	- 0,32
Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	172,91	172,05	250,04	-0,86	77,99
Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 %)	0,37	0,36	0,13	-0,01	- 0,23
Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 %)	2,41	1,63	1,37	- 0,78	- 0,26

Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9) затверджено в розмірі не більше 5 %. Як бачимо, в цілому по банківській системі відбувається дотримання встановленого значення. Так, у 2012 р. норматив Н9 становив 0,37 %, у 2013 р. – 0,36 %, що на 0,01 в. п. менше, ніж у 2012 р., а за 2014 р. рівень нормативу Н9 зменшився на 0,23 в. п. та становив 0,13 %. Отже, протягом аналізованого періоду суми всіх зобов'язань інсайдера (групи пов'язаних інсайдерів) перед банком зменшувалися.

Протягом 2012-2014 рр. банки дотримувалися нормативу максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10). У 2012 р. норматив Н10 був на рівні 2,41 %, у 2013 р. його значення становило 1,63 %, тобто на 0,78 в. п. менше. У 2014 р. норматив Н10 зменшився на 0,26 в. п. та становив 1,37 %. Це свідчить про зменшення сукупної заборгованості усіх інсайдерів перед банком.

Норматив великих кредитних ризиків Н8 затверджений в обсязі не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу банку. У 2012 р. він становив 172,91 %, у 2013 р. значення Н8 знаходилось на рівні 172,05 %, а у 2014 р. – 250,04 %. Таким чином, спостерігається наростаюча динаміка нормативу великих кредитних ризиків в банках та дотримання встановленого значення даного нормативу протягом 2012-2014 рр. Це пояснюється значним зростанням суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів, з урахуванням всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цих контрагентів.

Висновки. Аналіз нормативів кредитного ризику банків вказує на те, що протягом 2012-2014 рр. банки дотримувалися встановлених на той час нормативних значень. Водночас, внаслідок процесів економічного реформування в країні, проблема кредитних ризиків та шляхів зниження їх рівнів набуває визначального значення для забезпечення активного розвитку банківської діяльності.

Література

1. Петрук О. М. Банківська справа : навчальний посібник / О. М. Петрук – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні // Постанова правління Національного банку України від 28.08.2001р. – №368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
3. Значення економічних нормативів по системі банків України // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Саламаха Ю. В., Пернарівський О. В.
Національний університет Державної податкової служби України
м. Ірпінь

РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах господарювання важливим елементом є розвиток діяльності банків, розширення сфери банківських послуг та операцій, що потребує відповідного контролю та нагляду з боку державних органів грошово-кредитного регулювання. В Україні такі функції реалізує Національний банк України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотне значення державного регулювання в забезпеченні стабільності банківської діяльності зумовило постійну увагу дослідників до його різних аспектів. Важливу роль у дослідженні питань регулювання банківської діяльності та розробки механізму й інструментів їх регулювання відіграли такі вчені, як А. Герасимович, А. Гриценко, А.

Мороз, А. Шаповалова, В. Живалов, В. Іванов, В. Коваленко, В. Салтинський, В. Міщенко, Г. Панова, Г. Фетисов, Г. Табачук.

Метою роботи є аналітичне дослідження регулювання комерційних банків України в умовах економічної нестабільності, розкриття основних завдань та форм регулювання діяльності комерційних банків в ринкових умовах.

Вклад основного матеріалу. Діюча в країні банківська система виникла на основі прийнятого Верховною Радою України 20 березня 1991 р. Закону України «Про банки і банківську діяльність». Відповідно до цього Закону сучасна банківська система України представлена двома рівнями банків. На першому рівні виступає Національний банк України (НБУ) з відповідною мережею своїх установ.

Другий рівень банківської системи України - це комерційні банки, які можуть мати різні форми власності, спеціалізації та сфери діяльності; це такі кредитні установи, що здійснюють універсальні банківські операції для юридичних і фізичних осіб.

Сучасні комерційні банки є багатофункціональними установами, що займаються практично всіма видами кредитних і фінансових операцій, пов'язаних з обслуговуванням господарської діяльності своїх клієнтів. Основне навантаження щодо фінансово-кредитного обслуговування припадає саме на комерційні банки.

В Україні, згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» і «Про Національний банк України», функції банківського регулювання та нагляду здійснює НБУ [2].

Основною метою регулювання комерційних банків є своєчасне реагування на порушення та негативні тенденції у діяльності банків із метою їх нормалізації, зміцнення фінансового стану, підтримки стабільності та надійності як кожного банку зокрема, так і банківської системи загалом.

Банківське регулювання – це система заходів, за допомогою яких центральний банк або інший наглядовий орган гарантує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі [4]. Під регулюванням банківської діяльності розуміють розробку та видання конкретних правил та інструкцій, що базуються на чинному законодавстві й визначають структуру та способи здійснення банківської справи. Такі закони та інструкції формують певні рамки поведінки комерційних банків, що сприяють підтримці надійної й ефективної банківської системи.

До основних завдань банківського регулювання можна віднести:

- забезпечення стабільності та надійності банківської системи;
- захист інтересів вкладників;
- створення конкурентного середовища у банківському секторі;
- забезпечення прозорості діяльності банківського сектору економіки;
- забезпечення ефективної діяльності банків, підтримку необхідного рівня стандартизації та професіоналізму у банківській сфері тощо.

Регулювання діяльності банків Національний банк України здійснює у двох основних формах - адміністративне та індикативне регулювання.

Адміністративне регулювання включає такі заходи:

- реєстрацію банків і ліцензування їх діяльності;
- встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
- застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
- нагляду за діяльністю банків;
- надання рекомендацій щодо діяльності банків.

Основними складниками індикативного регулювання є:

- 1) засоби впливу, пов'язані з визначенням кількісних параметрів банківської діяльності:
 - встановлення обов'язкових економічних нормативів;
 - визначення норм обов'язкових резервів для банків;
 - встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;

2) засоби впливу непрямого характеру:

- визначення процентної політики;
- рефінансування банків;
- кореспондентські відносини;
- управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції;
- операції з цінними паперами на відкритому ринку;
- імпорт та експорт капіталу [4].

Нагляд за діяльністю банків належить до адміністративного регулювання. Він здійснюється з метою забезпечення надійності та стійкості окремих банків та передбачає цілісний і неперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до чинного законодавства та інструкцій, своєчасне реагування на порушення та негативні тенденції у діяльності окремих банків.

Індикативне регулювання банківської діяльності включає такий важливий елемент, як встановлення з боку НБУ для банків обов'язкових економічних нормативів. Їх призначення – захист інтересів вкладників і кредиторів та забезпечення фінансової надійності банків.

Регулювання діяльності банків через економічні нормативи регламентує Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. та «Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджена Постановою НБУ № 368 від 28 серпня 2001 р. Інструкція враховує рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду. Цією Інструкцією НБУ установив такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками в Україні [1, 3].

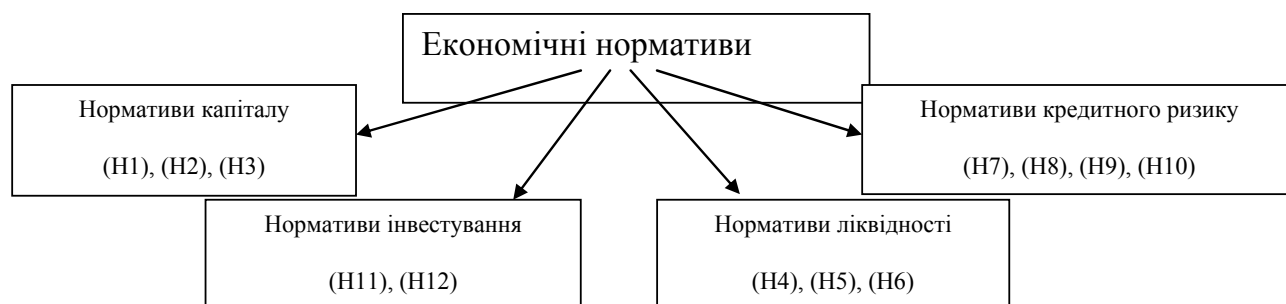

Рис. 1. Економічні нормативи НБУ

На сьогодні, розвиток всіх комерційних банків країни пов'язаний із серйозними труднощами, що уповільнюють їх функціонування і впливають на формування повноцінних ринкових засад. На розвиток банківської системи України впливають різні фактори:

- суперечливі політичні, економічні й соціальні перетворення в країні;
- відсутність обґрунтованої та загальновизначеної концепції розвитку національної банківської системи;
- відсутність досвіду побудови національної банківської системи в умовах ринкової економіки.

Крім того, серед економічних факторів, які впливають на розвиток комерційних банків, можна назвати:

- низькі темпи приватизації;
- рівень інфляції;
- нерозвинутість ринків капіталу і нерухомості в країні;
- зниження обсягів виробництва, що зумовлює зменшення кількості клієнтів банків;
- повільний розвиток малих підприємств і важкий податковий тягар.

На нормальний процес функціонування комерційних банків впливають також організаційні фактори:

- нечітка кредитна політика;
- неможливість передбачити ризик;
- нестача кваліфікованих банківських кадрів;
- збільшення Національним банком вимог щодо капіталу комерційних банків [5].

Висновки. Отже, банківська система України є одним із найбільш динамічних секторів національної економіки, де перехід до ринкових відносин відбувся досить швидко. Регулювання здійснюється з метою забезпечення стабільної діяльності комерційних банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, притаманні банківській діяльності. Ефективне регулювання НБУ комерційних банків в сучасних умовах неможливе без механізму регулювання, який формується на системній основі і базується на відповідній нормативно-правовій базі.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
 2. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
 3. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні № 368 від 28. 08. 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
 4. Національний банк і грошово-кредитна політика: підручник // за ред. А. М. Мороза. – К.:КНЕУ, 2009. – 460 с.
 5. Регулювання комерційних банків в ринкових умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua> / Регулювання діяльності комерційних банків в ринкових умовах_2014.pdf
-

Стоянов М. В., Терещенко О. М.

**Одесский институт финансов Украинского государственного университета
финансов и международной торговли
г. Одесса**

ПУТИ УПРАВЛЕНИЯ УЧЕТНОЙ СТАВКОЙ НБУ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Актуальность исследования. Данная статья посвящена рассмотрению такого важного финансового рычага нашего государства как учетная ставка НБУ, ее воздействия на экономику в целом, динамики ее изменения. Актуальность данного исследования заключается в том, что за последние годы ситуация с учетной ставкой неуклонно колебалась, что не могло не сказываться на общем состоянии украинской экономики.

Анализ последних исследований и публикаций. Изучением этого вопроса также занимались многие зарубежные и отечественные экономисты, в частности: М. Фридмен, И. Фишер, Дж. Тейлор, Н. Гребеник, В. Ющенко, А. Мороз и другие.

Цель. Цель данного исследования состоит в рассмотрении общего понятия учетной ставки, анализе ее влияния на формирование мобилизационной экономики на смену инерционной, сравнении ее уровня с аналогичными показателями в других государствах.

Изложение основного материала. Для начала следует рассмотреть понятие учетной ставки в экономической теории. Учетная ставка (ставка рефинансирования) – та норма процента, что взимается центральным банком государства во время проведения операции рефинансирования

коммерческих банков. Как правило, рефинансирование коммерческих банков представляет собой краткосрочное кредитование банков, зачастую на одну ночь (overnight), применяемое для поддержания ликвидности и платежеспособности коммерческого банка. За счет этого центральный банк считается «кредитором последней инстанции». Учетная ставка является одним из основных вариантов ведения процентной политики центрального банка государства.

Учетная ставка - инструмент монетарной политики, с помощью которого центральный банк устанавливает своеобразный вектор по стоимости привлеченных и размещенных ресурсов субъектов денежного рынка. Соответственно, чем выше учетная ставка центрального банка государства, тем выше будут ставки по кредитам, предоставляемым коммерческими банками их клиентам и наоборот.

Так как учетная ставка является монетарным инструментом, она оказывает непосредственное влияние на общее экономическое состояние государства. Общей экономической теорией принято, что изменение ставки рефинансирования позволяет влиять на объем денежной массы в обороте. Повышение учетной ставки приводит к уменьшению денежной массы, что в свою очередь ведет к общему снижению деловой активности на рынках. Однако это также приводит к уменьшению уровня инфляции в государстве, поэтому повышение учетной ставки НБУ признается одним из способов борьбы с инфляцией. Понижение уровня ставки ведет к расширению объемов денежной массы в обороте. С помощью снижения учетной ставки можно добиться общего оживления финансового рынка и банковской системы, повышения общей ликвидности банков. Однако резкое уменьшение уровня процентной ставки и наращивание денежной массы чревато повышением уровня инфляции, что негативно сказывается на здоровье экономики.

В нашем государстве учетная ставка базируется на следующих принципах:

- учетная ставка поддерживается на уровне выше уровня инфляции;
- учетная ставка является наиболее низкой ставкой, по которой НБУ проводит рефинансирование банков;
- учетная ставка – активный способ реализации денежно-кредитной политики НБУ. На ее основании устанавливается уровень процентных ставок в коммерческих банках.

Размер учетной ставки рассматривается Комитетом Национального банка Украины по монетарным вопросам и утверждается Правлением Национального банка.

В Украине уровень учетной ставки на ноябрь 2015 года составил 22 %.[1] Такой ее размер был установлен 24 сентября 2015 года и вступил в действие с 25 сентября. Перед этим ее размер составлял 27 %, а ранее 30 %. Общая динамика изменения процентной ставки в Украине за последние годы. представлена в таблице 1.

Начиная с апреля 2014 года и по август 2015 года, в связи с международным экономическим кризисом и внутренней политической нестабильностью уровень учетной ставки повысился фактически в 5 раз (6,50 %-30 %) . Такой шаг Национального банка был обоснован резким скачком инфляции и снижением ценности гривны. Для противодействия этому учетная ставка была существенно повышена, что позволило снизить темпы роста инфляции и тем самым создать некоторую стабильность в украинской экономике. С августа 2015 года учетная ставка постепенно снижается для общего стимулирования украинского бизнеса и его постепенной реабилитации после нестабильной ситуации на финансовом рынке.

Уровень учетной ставки в других мировых государствах существенно ниже украинского. Так, например, в странах Еврозоны по данным Европейского центрального банка он составляет 0,050 %, в США – 0,25 %, в Российской Федерации – 11 %, в Польше – 1,5 %. Базируясь на этих данных можно сказать, что поддерживаемый Украиной курс на снижение уровня учетной ставки является направлением на международные экономические тенденции [3].

Вывод. Итак, учетная ставка Национального банка Украины является одним из основных финансовых инструментов монетарной политики центрального банка. Она способна оказывать влияние как на деятельность коммерческих банков, воздействия на процентные ставки по кредитам,

Таблиця 1 – Динамика уровня учетной ставки НБУ 2010-2015 [2]

Период	Уровень ставки	Изменение
с 12.08.2009 по 07.06.2010	10,25%	
с 08.06.2010 по 07.07.2010	9,50%	-0.75
с 08.07.2010 по 09.08.2010	8,50%	-1.00
с 10.08.2010 по 22.03.2012	7,75%	-0.75
с 23.03.2012 по 09.06.2013	7,50%	-0.25
с 10.06.2013 по 12.08.2013	7,00%	-0.50
с 13.08.2013 по 14.04.2014	6,50%	-0.50
с 15.04.2014 по 16.07.2014	9,50%	+3.00
с 17.07.2014 по 12.11.2014	12,50%	+3.00
с 13.11.2014 по 05.02.2015	14,00%	+1.50
с 06.02.2015 по 03.03.2015	19,50%	+5.50
с 04.03.2015 по 27.08.2015	30,00%	+10.50
с 28.08.2015 по 24.09.2015	27,00%	-3.00
с 25.09.2015 по 29.10.2015	22,00%	-5.00
с 30.10.2015	22,00%	0

так и на экономику в целом, регулируя объемы денежной массы в обороте. За последние годы уровень учетной ставки НБУ существенно изменился, что было вызвано политическими и экономическими факторами. Что касается соотношения показателей учетной ставки в Украине и других государствах, в Украине размеры ставки существенно превышают уровень многих государств. Создавая ожидание учетной ставки, планируя ее уровень, формируя тенденцию к ее снижению, появляется возможность управлять текущими денежными потоками и общим состоянием украинской экономики.

Литература

1. Сайт Государственного комитета статистики Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua
2. Сайт Национального банка Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.bank.gov.ua
3. Статистика по уровню учетной ставки различных государств [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.global-rates.com/interest-rates/central-banks/central-banks.aspx

Тіщенко С. В., Гадецька З. М.
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
м. Черкаси

КРЕДИТНИЙ РИЗИК, ЙОГО ОЦІНКА ТА СТРАХУВАННЯ

Актуальність дослідження. Кредитний ризик визначається науковцями як внутрішній ризик в основній діяльності банку. Його суть полягає у вірогідності збитків від непогашення позичальником основної суми боргу та процентів за кредитом. Розвиток банківської системи України має свої особливості. Зокрема, у банківській діяльності саме кредитні операції мають найбільший попит. Саме тому ідентифікація та оцінка кредитного ризику має важливе значення для подальшої успішної роботи банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки кредитування – це традиційна банківська операція, то проблеми оцінки ризику, який виникає під час здійснення кредитних операцій, завжди турбували науковців та практиків. Проблема визначення (ідентифікації) та оцінки кредитного ризику присвячені наукові праці вітчизняних та закордонних науковців – В. В. Вітлінського, О. В. Пернарівського, Л. О. Примостки, А. В. Белякова, С. Н. Кабушкіна, Дж. Сінкі, П. Роуза, І. Шарпа та ін. [4].

Метою дослідження є визначення тих факторів (чинників), які спричиняють невизначеність під час здійснення кредитних операцій та проаналізувати способи зменшення кредитних ризиків.

Виклад основного матеріалу. Під кредитним ризиком звичайно розуміють ризик невиконання позичальником початкових умов кредитної угоди, тобто неповернення (повністю або частково) основної суми боргу і процентів по ньому у встановленні договором строки [1].

Стосовно кредитного ризику слід відмітити декілька моментів. По-перше, кредитний ризик входить до великої області фінансового ризику і тісно пов'язаний у ній і з процентним, валютним, галузевим та іншими ризиками банківської діяльності. Так неповернення кредитів викликає збільшення ризику ліквідності і ризику банкрутства банку. По-друге, кредитний ризик для банку загострюється в зв'язку з тим, що банки позичають не свої власні кошти, а кошти вкладників і кредиторів. По-третє, рівень ризику постійно змінюється. Це відбувається тому, що як банки, так і їх клієнти оперують в економічному, політичному і соціальному динамічному оточенні, де умови постійно змінюються [3].

Відповідно до Конституції України основними завданнями Ради Національного банку є розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики. Національний банк є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису адміністративних витрат, а у визначених цим Законом випадках – також за рахунок Державного бюджету України [5]. Національний банк України (далі – НБУ) відображає доходи та витрати, визначає прибуток (збитки) та складає фінансову звітність відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності. Заздалегідь на один фінансовий рік НБУ складає кошторис з метою передбачити майбутні фінансові нестабільності та можливі збитки. У разі недостатності коштів загальних резервів перевищення витрат Національного банку над його доходами компенсується за рахунок коштів Державного бюджету України наступного за звітним року. Тому можна визначити, що прогнозовані витрати, що спрямовуються на забезпечення діяльності НБУ є одним із методів юридичної оцінки кредитного ризику. Юридична оцінка ризиків кредитного спрямування не є досить розповсюдженою, оскільки дане питання більш ефективно визначається з економічної точки зору.

Методами оцінювання кредитного ризику є якісний та кількісний аналіз.

Якісний аналіз кредитного ризику полягає у визначенні джерел ризику. Джерела кредитного ризику – це ті фактори (чинники), які спричиняють невизначеність під час здійснення кредитних

операцій (табл. 1). Виявлення джерел кредитного ризику – передумова ефективного управління ризиками, тому доцільно розглянути структуру кредитного ризику з точки зору причин його виникнення. Кредитний ризик може виникати з різних причин, які можуть залежати від банку (внутрішні) та які виникають незалежно від банківської установи проблеми позичальників, макроекономічні проблеми, форс-мажорні обставини (зовнішні) [4].

Таблиця 1 – Характеристики джерел кредитного ризику

Найменування ризику	Характеристика джерела
<u>Ризик, пов'язаний із позичальником, гарантом, страховиком</u> – об'єктивний (фінансових можливостей); – суб'єктивний (репутації); – юридичний.	– нездатність позичальника (гаранта, страховика) виконати свої зобов'язання за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів; – репутація позичальника (гаранта, страховика) в діловому світі, його відповідальність і готовність виконати взяті зобов'язання; – недоліки в складанні і оформленні кредитного договору, гарантійного листа, договору страхування.
Ризик, пов'язаний із предметом застави: – ліквідності; – кон'юктурний; – загибелі; – юридичний.	– неможливість реалізації предмета застави; – можливе знецінення предмета застави за період дії кредитної угоди; – загибель предмета застави; – недоліки в складанні і оформленні договору застави.
Системний ризик	– зміни в економічній системі, які можуть здійснити вплив на фінансовий стан позичальника (наприклад, зміна податкового законодавства).
Форс-мажорний ризик	– землетруси, повені, катастрофи, смерчі, страйки, військові дії.

Якісна оцінка економічного ризику тісно пов'язана з кількісною. Оскільки після визначення факторів, які впливають на кредитний ризик, необхідно якомога точніше визначити їх кількісне значення. Кількісний аналіз кредитного ризику здійснюється різними методами, серед них найпоширеніші: статистичний метод; метод експертних оцінок; метод аналогій; аналіз чутливості (вразливості); методи імітаційного моделювання тощо. Найчастіше на практиці жоден з методів не використовується окремо.

Одним із основних способів кількісної оцінки кредитного ризику є аналіз платоспроможності та кредитоспроможності потенційного позичальника [4].

Для зменшення кредитних ризиків необхідно:

- докладно вивчати контракти та умови договору;
- вивчати та аналізувати фінансовий стан партнерів;
- метод страхування (розподілення ризику між даною компанією і партнером);
- лімітування або встановлення ліміту, тобто верхньої межі обсягів коштів, які надаються у позику одному клієнту;
- нормування кредитів;
- диверсифікація – це спосіб мінімізації кредитного ризику на рівні загального портфелю банківських позик (в основі такого управління може лежати розпорошення виданих банком кредитів, згрупованих за певними якісними критеріями — величини, строків, наявності забезпечення, виду позичальників, їх галузевої належності, форми власності, фінансового стану та низки інших, що

загалом дозволяє банку знизити ризик можливих втрат, пов'язаних із кредитною операцією);

– створення резервів на покриття ймовірних втрат за кредитними операціями являє собою спосіб зниження ступеня ризику тощо.

Висновки. Таким чином, враховуючи особливості розвитку банківської системи України, необхідно відзначити, що кредитування залишається основною операцією для банків, тому кредитний ризик є домінуючим серед інших банківських ризиків. Кредитний ризик є можливим як для позичальника, так і для кредитора. Вивчення та аналіз кредитного ризику сприяє кращому розумінню його економічного змісту та подальшому ефективному управлінню ним. Крім того, дуже важливим етапом для подальшого моніторингу та контролю кредитного ризику є його оцінка. Як бачимо з вищевикладеного матеріалу, адекватно та достовірно оцінити кредитний ризик – складне завдання.

Література

1. Балабанов И. Т. Банковское дело / И. Т. Балабанов. – Санкт-Петербург: Питер, 2001. – 304 с.
 2. Міжнародні розрахунки та валютні операції: Навч. посібник / О. І. Береславська, О. М. Наконечний, М. Г. Пясецька та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2002. – 392 с.
 3. Васюренко О. В. Банківські операції / О. В. Васюренко. – Київ: Знання, 2004. – 324 с.
 4. Гаряга Л. О. Кредитний ризик: ідентифікація, класифікація та методи оцінки / Л. О. Гаряга // Українська академія банківської справи НБУ. – 2006. – С. 12.
 5. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV, редакція від 12.08.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
-

Терещенко О. С., Крупа О. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

Актуальність дослідження. Трансформаційні процеси сучасної економічної системи України на тлі глобальних інтеграційних процесів неможливі без сталого функціонування банківського сегмента фінансового ринку. Це пов'язано з тим, що саме банківський сектор не лише відіграє ключову роль у відтворювальній структурі економіки, а й є основою розвитку вітчизняного фінансового ринку. Разом із тим надійність функціонування банківського сегмента економіки в основному визначається здатністю до визначення, передбачення та управління ризиками, які супроводжують банківську діяльність. Основне місце серед банківських ризиків займають кредитні ризики, які безпосередньо пов'язані з веденням банківської діяльності, забезпеченням умов стабільного надання кредитних ресурсів для потреб економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти управління кредитним ризиком знайшли відображення у науковому доробку таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Л. Примостка, В. Геєць, О. Дзюблюк, С. Ілляшенко, В. Лагутін, А. Мороз, О. Лаврушина, Дж. Сінкі, С. Фроста. Однак, зважаючи на складну економічну та політичну ситуацію в країні дані питання потребують подальших досліджень.

Метою дослідження є визначення сутності, видів банку та чинників кредитного ризику банку.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація фінансових ринків, жорстка конкуренція, розвиток інформаційних технологій та розширення асортименту банківських продуктів значно ускладнили банківську діяльність в цілому та збільшили небезпеку появи ризиків. Відтак, зросло значення ефективного управління ризиками банківської діяльності. Кредитний ризик займає

домінуюче місце в системі банківських ризиків і є невід’ємною складовою сукупного банківського ризику.

Кредитний ризик – це ймовірність банком часткової або повної втрати суми кредиту та процентів за користування кредитом або отримання доходу на вкладений капітал внаслідок впливу чинників зовнішнього та внутрішнього походження [1].

Кредитний ризик банку виникає в результаті як позитивних (у процесі виконання договору відбулося зниження рівня ризику), так і негативних (рівень кредитного ризику збільшується внаслідок погіршення реальної ситуації) відхилення в розвитку реальної ситуації від існуючих на момент ухвалення рішення її оціночних і прогнозних значень [2, с. 224].

Класифікація кредитних ризиків банку полягає у створенні ієрархічної, динамічної, керованої і цілеспрямованої системи, яка включає сукупність елементів з чіткими рівнями взаємозв’язків, що дозволить забезпечити ефективне функціонування банку в умовах невизначеності та ризику. Класифікація кредитних ризиків має бути конкретизованою та базуватись на організаційній і функціональній структурі кредитної установи.

Розглядаючи кредитний ризик банку варто виокремлювати індивідуальний кредитний ризик (ризик конкретного позичальника) та портфельний кредитний ризик (ризик кредитного портфеля банку) (рис. 1).

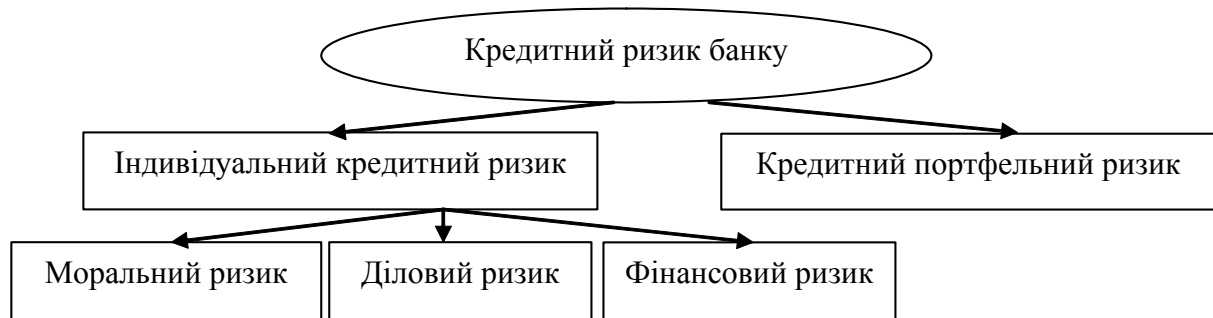

Рис. 1. Структура кредитного ризику банку

Індивідуальний кредитний ризик – це ймовірність невиконання позичальником своїх зобов’язань перед банком щодо погашення основної суми боргу та відсотків за ним, що в свою чергу не дозволить банку своєчасно і в повному обсязі скористатися позикою для покриття можливих втрат.

Моральний ризик, який пов’язаний з негативною діловою репутацією позичальника;

Діловий ризик, визначений на підставі даних про розвиток галузі, у якій працює позичальник;

Фінансовий – визначений за рівнем фінансових коефіцієнтів, які характеризують стан позичальника та ризик забезпечення [3, с. 257].

Кредитний портфельний ризик – це ймовірність зменшення вартості активів банку або зниження рівня їх прибутковості відносно запланованого рівня у зв’язку з негативною динамікою структурних елементів кредитного портфеля, що залежить від величини індивідуальних кредитних ризиків.

Класифікаційне групування різновидів кредитних ризиків, в основу якого покладено багаторівневе структурування кредитного ризику, наведено на рис. 2.

Перший рівень класифікації характеризує ризик за джерелом виникнення та визначає, внутрішній і зовнішній кредитні ризики. Другий – дозволяє узагальнити фінансову та управлінську складові кредитного ризику. Третій – розглядає кредитний ризик із погляду факторів множинності його дії. Наведена класифікаційна структура кредитного ризику сприяє з’ясуванню механізму розповсюдження впливу кредитного ризику на діяльність банку в цілому та визначення засад щодо

попередження виникнення дестабілізуючих чинників, а отже, забезпечить стабільність та надійність процесу управління кредитними ризиками.

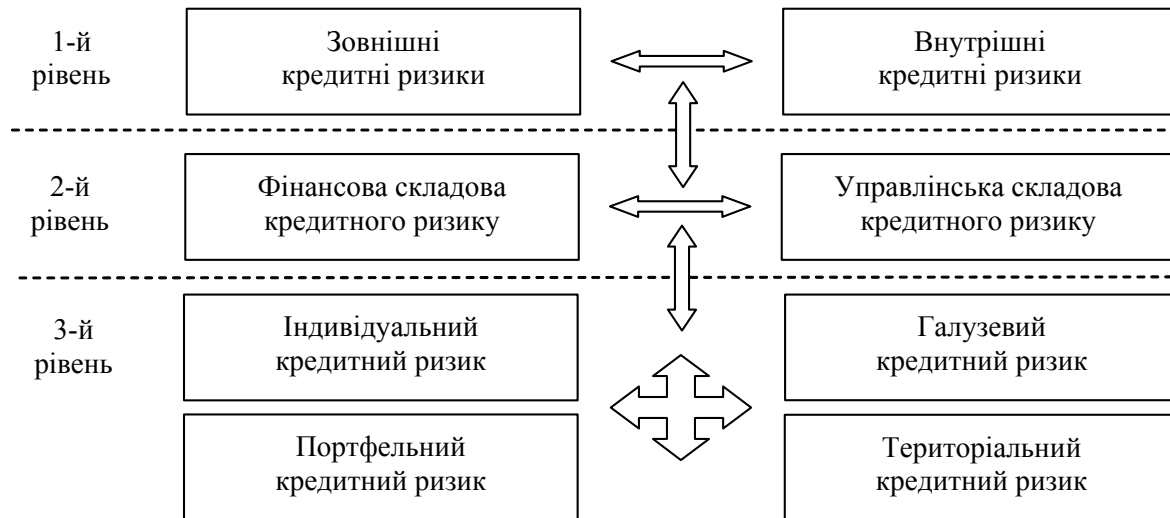

Рис. 2. Класифікація кредитного ризику як багаторівнева система окремих його різновидів

З метою адекватного визначення та оцінювання, а також забезпечення ефективного управління кредитними ризиками банку необхідно визначити основні чинники, які впливають на їх рівень. На нашу думку, залежно від сфери походження всі чинники варто розділити на ті, які виникають на макрорівні та ті, які спричиняють кредитний ризик на макрорівні (рис. 3).

Рис. 3. Основні чинники, що впливають на кредитний ризик банку

Залежно від характеру дії чинників кредитного ризику банк може або зазнати фінансових збитків, або отримати неочікуваний дохід. Але найчастіше чинники кредитних ризиків мають негативний характер прояву і можуть призвести до збитків банку за кредитними операціями, втрати репутації серед клієнтів і навіть до зниження фінансової стійкості та платоспроможності [4, с. 188].

Висновки. Розглядаючи сутність кредитного ризику банку можна стверджувати, що це складна, динамічна та багатоаспектна категорія, що потребує детального аналізу та раціонального управління. Вплив кредитного ризику на діяльність комерційного банку може передбачати як отримання комерційним банком збитків так і, через неефективну кредитну політику банку, недоотримання прогнозованих вигод. Однак, ще одним результатом дії кредитного ризику може стати отримання фінансового доходу. Таким чином, правильно визначена кредитна політика банку є одним із основних інструментом регулювання кредитного ризику банку.

Література

1. Банківський менеджмент / [за ред. Кириченка О. А., Міщенко В. І.]. – К. : Знання, 2005. – 831 с.
 2. Прасолова С. П. Актуальні аспекти удосконалення оцінки індивідуального кредитного ризику підприємств-позичальників та їх роль у розширенні можливостей національних банків до кредитування реального сектору економіки /С. П. Прасолова // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – № 12. – С. 224-231.
 3. Кредитування і ризику: навч. посіб. / [Денисенко М. П., Домрачев В. М., Кабанов В. Г., Ігнатенко А. В., Чигирик К. О.]. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 480с.
 4. Слобода Л. Я. Класифікація та характеристика чинників кредитних ризиків банківських установ / Л. Я. Слобода // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 185 – 193.
-

Терещенко О. С., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ПОСЛУГИ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сьогодні банківські установи пропонують клієнтам широкий спектр продуктів і послуг. Однак питання про налагодження зручних та ефективних каналів надання своїх послуг споживачам у кожному банку є особливо актуальним. У сучасному бізнесі, який характеризується мобільністю та високою динамічністю, час цінується дуже високо, адже це гроші. Тому достатньо часто виникають ситуації, коли у клієнтів банків виникає термінова необхідність отримати доступ до своїх банківських рахунків незалежно від часу доби і місця перебування. Саме потреба банківських клієнтів у цілодобовому обслуговуванні без фізичного відвідування банків, так само як і вимоги конкурентного зниження собівартості послуг, захоплення ринків, створення позитивного іміджу, підштовхнули банки на впровадження нових прогресивних технологій надання банківських продуктів і послуг, що й обумовило актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні аспекти впровадження та стану інформаційних технологій в банківській системі розглянуто в наукових дослідженнях Деменкова М. С., Клименка О. В., Науменкової С. В., Коробчук Т. І., Столбової С. В. та ін. Проте, зважаючи на те, що інформаційні системи і технології в банківській діяльності знаходяться в постійному розвитку, питання аналізу та впровадження систем дистанційного обслуговування клієнтів, Інтернет банкінга

зокрема, потребують подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Розвиток системи управління банківськими операціями через Інтернет (Інтернет-банкінг) є наразі одним з найперспективніших напрямків банківської діяльності. Тому метою даного дослідження є аналіз практики впровадження Інтернет-банкінгу вітчизняними банками та виявлення можливості розширення Інтернет-послуг, які надаються в банківській системі України.

Інтернет-банкінг (e-banking) – це діяльність банку з надання комплексу послуг клієнтам щодо електронного управління своїми рахунками через Інтернет. Під інтернет-послугою, як правило, розуміють тільки таку послугу, основна частина процесу надання якої відбувається в режимі реального часу (он-лайн) з широким використанням основних можливостей Мережі як комунікаційного середовища нового покоління [1, с. 60].

Інтернет-банкінг – це додатковий канал обслуговування у банку, за допомогою якого можна дистанційно керувати своїми поточними та картковими рахунками, відкривати депозити, погашати заборгованості за позиками, здійснювати платежі та інші операції. Можна самостійно здійснювати більшість традиційних банківських операцій безперервно при наявності комп'ютера, ноутбука або смартфона із підключенням до інтернету.

За рівнем послуг, що надаються, системи Інтернет-банкінгу поділяються:

- інформаційні – системи, що надають клієнтам банку інформацію індивідуального і загального порядку (запит виписки; завантаження інформації про транзакції тощо);
- транзакційні – системи, що дозволяють проводити активні операції з рахунком клієнта, а саме управління готівкою, перекази, транзакції через автоматичну клірингову систему, надання та оплату рахунків тощо.

За сферою застосування дані системи поділяються:

- Consumer-banking – системи, орієнтовані на фізичних осіб;
- Business-banking – системи, орієнтовані на юридичних осіб (корпоративний сектор) [1].

Перевагами роботи системи Інтернет-банкінгу є те, що вона:

- виконує операції в режимі on-line;
- працює цілодобово без перерв і вихідних, доступна з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет у будь-якій точці світу;
- не потребує спеціального програмного забезпечення, лише наявність будь-якого Web-браузера;
- має максимально спрощену процедуру попередньої реєстрації (підключення) та часто безкоштовну довідку;
- має механізм взаємної аутентифікації банку і клієнта;
- забезпечує захист операцій клієнта.

Практика розвитку Інтернет-банкінгу в світі показує, що одним з найважливіших напрямів інновацій у банківській системі є запровадження систем дистанційного обслуговування. Так, кількість користувачів інтернет-банкінгу як найпоширенішого виду дистанційного банківництва, має тенденцію до щорічного збільшення. Зокрема, у Європейському Союзі кількість клієнтів, які користуються даними послугами зростає з 16 % у 2004 р. до 40 % на початок 2013 року. Найвищий рівень використання онлайн-банківських послуг традиційно спостерігається в скандинавських країнах. Наприклад, у Данії на початку 2013 року серед загальної кількості користувачів банківськими послугами 79% використовували для цих цілей інтернет (у 2004 р. – лише 45 %), у Фінляндії – 82 %, Швеції – 79 %, Ісландії та Норвегії – 86 %. У країнах Центральної Європи використання інтернет-банкінгу спостерігається на рівні 40–60%, на Кіпрі, в Італії, Португалії та Хорватії – близько 20 %, а найменше користувачів послугами інтернет-банкінгу зафіксовано в Греції (лише 9 %), Болгарії та Румунії (4 та 3 % відповідно) [2].

При цьому, з одного боку, застосування дистанційного банкінгу дозволяє здійснювати

банківські операції в режимі реального часу двадцять чотири години на добу, що сприяє зручнішому та значно швидшому банківському обслуговуванню, але водночас автоматизація банківського обслуговування призводить до зменшення банківських офісів (філій та відділень), наслідком чого стає зменшення кількості робочих місць та скорочення банківського персоналу.

Зокрема, лише у 2013 році внаслідок зростання популярності онлайн- банкінгу кількість банків та їх філій в ЄС зменшилась відповідно на 2,2 % та 1,9 %. По даним Internet World Stats в Україні на початок грудня 2013 року нараховується 15,3 млн інтернет-користувачів. З цих 15,3 млн користувачів близько 800 тис. чоловік користуються Інтернет-банкінгом, тобто 5,23 % [2, с.7].

На початок 2014 року в Україні нараховується до 45 % Інтернет-користувачів від загальної кількості жителів, в той час як в розвинених країнах цей показник сягає 80%. За прогнозами експертів, протягом 2-3 років буде спостерігатись активне зростання кількості Інтернет-користувачів. За даними досліджень «Touchpoll», в Україні на початок 2014 року користувачами Інтернет-банкінгу є більше 30 % користувачів Інтернету, що майже на 7% перевищує їх кількість в попередньому році, та складає майже 7 млн осіб, і до кінця цього року їх може бути близько 12 млн [3].

Серед вітчизняних банків, які активно просуваються на шляху впровадження систем Інтернет-банкінгу можна виділити ПАТ КБ «ПриватБанк», ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Укркресімбанк», ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «ПУМБ», ПАТ «Альфа-Банк», ПАТ «ОТР Bank». Станом на 01.01.2014 року Інтернет – банкінг пропонують 38 банків з п'ятидесяти лідерів за обсягом активів [4].

Сьогодні в Україні активізації систем Internet-banking не спостерігається з багатьох причин. У країні дотепер не склалася масова культура користування банківськими послугами. Не мати поточного рахунку в банку вважається нормою. Значна частина розрахунків ведеться готівкою. Платіжні картки не набули істотного поширення. Економічна криза, від якої, перш за все, постраждали фізичні особи, що в усьому світі є основними споживачами роздрібних банківських послуг, перешкоджає формуванню цієї культури.

Корпоративні клієнти, на відміну від фізичних осіб, не можуть не користуватись послугами банків, але й вони намагаються не тримати залишків на рахунках, по-можливості застосовувати готівкові розрахунки тощо.

Висновки. Отже, на даному етапі розвитку, ефективність впровадження Інтернет – банкінгу вітчизняними банками не є достатньо високою. Сучасні Інтернет-технології дозволяють банкам істотно прискорити та спростити документообіг, знизити собівартість банківських операцій, зменшити обсяг паперової роботи. Інтернет-банкінг знижує витрати банку, і дозволяє отримувати додатковий комісійний дохід. Завдяки цьому, щоб залучати й утримувати клієнтів, банкам необхідно пропонувати більш вигідні умови клієнтам, які укладають договори за допомогою системи Інтернет-банкінгу. Чим дорожчим є час – тим потрібнішим є Інтернет-банкінг.

На відміну від більшості країн Європейського Союзу, в Україні інтернет-банкінг ще не набув достатнього розвитку. Це пов'язано, по-перше, з недостатнім рівнем довіри населення до банківської системи в цілому. По- друге, Україна відстає від провідних країн за темпами впровадження нових технологій на ринку фінансових та банківських послуг.

Досить важливою є проблема захисту інформації. Для забезпечення достатнього рівня безпеки потрібні значні кошти, саме тому певні банки не впроваджують послуги через Інтернет, а ті, в яких вже вони є – відносно повільно їх розвивають. Але, з кожним роком банки вдосконалюють процес віддаленого обслуговування, розширяють спектр послуг, завдяки чому залучають все більше клієнтів до користування інтернет-банкінгом.

Література

1. Деменков М. С. Інтернет-технології в обслуговуванні клієнтів банку / М. С. Деменков // Банківська справа. – 2009. –№ 4 – С. 58-65.

2. EU Banking Sector: The world's largest banking system in the world's largest economic space. Facts and Figures 2011/2012 [Електронний ресурс] / European Banking Federation. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ebf-fbe.eu/uploads/Facts%20%26%20Figures%202011.pdf>.

3. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.aub.org.ua

4. Дані «Простобанк Консалтинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostobank.ua>.

Ткаченко В. А., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах економічний розвиток України має низку проблем, зумовлених виходом її з кризи та адаптації. Важливе місце посідає формування ефективної банківської системи. Банківські установи наразі зумовлюють перерозподіл ресурсів суспільства у їх грошовому виразі. Через цю систему проходять безліч господарських платежів, грошових розрахунків. Тому, комерційні банки повинні своєчасно прогнозувати динаміку економічної кон'юнктури, а також зуміти швидко та правильно реагувати на будь-які зміни сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань становлення, формування та розвитку банківської системи України присвятили роботи такі вчені: І. Аванесова, В. Лагутін, І. Лютий, Н. Барковський, А. Селіванов, Л. Чернюк та багато інших.

Мета. Визначення тенденцій та проблем розвитку банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах банківському сектору надається пріоритетне значення, оскільки як цей сектор економіки може призвести як до економічного зростання економіки, так і до економічного занепаду.

В Україні банківський сектор є одним з найрозвинутішим елементом господарського механізму, який по сьогоднішній день продовжує впроваджувати нові продукти, різноманітні форми депозитів, інтернет-банкінг, інфраструктура банківських карток. Здійснюється великий спектр різних операцій, які притаманні безпосередньо цьому сектору економіки. Станом на 01 січня 2015 року ліцензію Національного банку України мали 163 банківських установ (в т.ч. 51 банк з іноземним капіталом). Протягом 2014 року до Державного реєстру банків було включено одну банківську установу. Протягом 2014 року НБУ прийняв рішення про відкликання ліцензій 18 банківських установ. З початку 2014 року внаслідок погіршення платоспроможності до 39 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію (з них по 26 банках вже було прийнято рішення про ліквідацію в 13 працює тимчасова адміністрація. Незважаючи на ліквідацію ряду проблемних банківських установ з приватним українським капіталом, частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків є відносно стабільною та станом на 01.01.2015 р. складає 32,5 %. При цьому, значну питому вагу серед іноземного капіталу займає російський капітал.

Станом на 01 січня 2015 року структура власності активів банківської системи України була представлена наступним чином: банки з приватним українським капіталом складають близько 47 %; банки з іноземним капіталом (крім російських) – 17 %; банки з російським капіталом – 15 %; державні банки – 22 %. За підсумками 2014 року чисті активи банківської системи України збільшились на 3,03 % (38 757 млн. грн.) та станом на 01.01.2015 р. складають 1316,85 млрд. грн. Варто зазначити, що, незважаючи на ліквідацію ряду проблемних банківських установ та значний відтік клієнтських коштів, зростання активів відбувалось внаслідок стрімкої девальвації національної

валюти, що також відобразилось на суттєвому збільшенні залишків валютних активів.

Протягом 2014 року кредитна активність банківських установ була низькою, що обумовлено скороченням ресурсної бази, погіршенням кредитоспроможності позичальників та високим рівнем невизначеності щодо подальшого економічного розвитку, що, в свою чергу, змушує банківські установи більш прискіпливо відноситись до фінансового стану потенційних позичальників або й взагалі призупинити на деякий час кредитування.

Загалом, збільшення обсягу клієнтського кредитного портфеля впродовж 2014 року відбувалось в зв'язку з суттєвою девальвацією національної валюти, що, в свою чергу, відобразилось на збільшенні кредитних залишків в гривневому еквіваленті. Аналіз частки кредитного портфелю в активах банків України у 2012-2014 роках подано у таблиці 1.

Таблиця 1 – Аналіз частки кредитного портфелю в активах банків України у 2012-2014 роках

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Темп приросту, %	
Чисті активи, млн. грн.	1 127 192	1 278 095	1 316 852	13,4	3,0
Кредити надані, млн. грн.	815 327	911 402	1 006 358	11,8	10,4
Частка наданих кредитів в чистих активах, %	72,3	71,3	76,4	-1,4	7,2

Кредитний портфель банківських установ здебільшого становить від третини до половини всіх активів. Чисті активи банків у 2014 році зросли у порівнянні із минулим роком на 3,0 %. Частка наданих кредитів в чистих активах у 2014 році зросла в порівнянні із минулими роками і становила 76,4 %, що на 7,2 % більше ніж у 2013 році. Основною складовою зростання заборгованості за кредитами протягом року були кредити, надані суб'єктам господарювання та небанківським фінансовим установам. Їхні залишки збільшилися за рік на 14,7 % (на 103,1 млрд. грн.) – до 802,6 млрд. грн. Зростання загального обсягу кредитів, наданих в економіку, відбулося за рахунок збільшення кредитів в іноземній валюті, викликане зміною обмінного курсу гривні. Їхній обсяг збільшився на 58,4 % (на 142,1 млрд. грн.) – до 385,3 млрд. грн, а обсяг кредитів, наданих у національній валюті, скоротився на 8,5 % (на 39,0 млрд. грн.) – до 417,3 млрд. грн. Серед кредитів, наданих фізичним особам, залишки кредитної заборгованості в національній валюті скоротилися на 11,9 % (або на 13,6 млрд. грн.) – до 101,2 млрд. грн. Водночас в цілому спостерігалось зростання кредитів фізичних осіб на 6,7 % (або на 11,3 млрд. грн.) – до 179,0 млрд. грн. У 2014 році в позичальників виникли значні труднощі з обслуговуванням кредитів, що суттєво посилює ризиковість банківського бізнесу. Частка негативно класифікованої заборгованості в загальному обсязі кредитної заборгованості банків за рік зросла з 12,9 до 19,0 %. Зокрема прострочена заборгованість за наданими кредитами збільшилась на 92,5 % (на 65,3 млрд. грн.) – до 135,9 млрд. грн. (13,5 % від загального обсягу кредитів). Обмежені можливості кредитування (через значні ризики реального сектору) спонукали банки нарощувати вкладення в цінні папери, обсяг яких збільшився на 22,2 % (на 30,6 млрд. грн.) – до 168,9 млрд. грн.

У 2015 рік банківська система України увійшла з невирішеними питаннями та проблемами у 2014 році. Зокрема такими: значна девальвація гривні; погіршення якості кредитного портфелю банків; зростання валютних ризиків для українських банків; викривлення окремими банками статистичної звітності, що зумовлює неможливість оцінити реальні масштаби. [1] Проаналізуємо стан банківської системи на 01 жовтня 2015 року. [3]

Станом на 1 жовтня 2015 року ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 130 банків, з них банки за участю іноземного капіталу 40, у тому числі зі 100 % іноземним капіталом 18 банків. Кількість банків, у яких відкликано банківську ліцензію 33. Станом на 01 жовтня 2015 року капітал банків, з нього статутний складає 192290 млн. грн..

Зобов'язання банків складає 1079928 млн. грн., з них кошти суб'єктів господарювання 294465 млн. грн. або 27,27 %. (строкові кошти суб'єктів господарювання 89806 млн. грн. або 30,50 % від коштів суб'єктів господарювання), кошти фізичних осіб складають 348799 млн. грн. , (з них строкові кошти фізичних осіб 260729 млн. грн. або 74,75 %).

Активи банків станом на 01 жовтня 2015 року складають 1208890 млн. грн., готівкові кошти та банківські метали 27449 млн. грн. (у відсотковому значенні до активів займають лише 2,27 %), кошти в Національному банку України складають 28943 млн. грн. (у відсотковому значенні 2,39 %), кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках 125062 млн. грн. (відсоткове значення 10,35%). Левову частку займають надані кредити : 911024 млн. грн. (у відсотковому відношенні до активу банків становить 75,36 %). З них кредити, що надані суб'єктам господарювання становить 748554 млн. грн. або 82,17%.; кредити надані фізичним особам 138159 млн. грн. або 17,83 %.

Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів становить 19,9%), вкладення в цінні папери 171420 млн. грн., резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках складають 269262 млн. грн.. Результат діяльності складає – 52228 млн. грн..

Кризові явища у банківському секторі зумовлені як об'єктивними причинами, так і непродуманою політикою регулятора, що призвело до посилення кредитного дефіциту у національній економіці. Проблеми у вітчизняній економіці, зокрема у банківському секторі не створились у 2015 році. Вони стрімко набирали обертів починаючи з першою економічною кризою в Україні. Оскільки економіка перестала рости, банки втратили можливість для розширення активів та відповідно формування основ щодо подальшого розвитку. Гривнева вартість депозитного портфеля в результаті девальвації (через високу доларизацію економіки) суттєво виросла, тоді як кредитний портфель розпочав швидко втрачати свою якість та перетворився в проблемні активи. Внаслідок цього комерційні банки зіткнулись із значною потребою в ресурсах для формування резервів під проблемні кредити та відтоком тих коштів, які ще лишились у фінустановах, через зняття вкладів населення та бізнесом. [2] Основною причиною такої ситуації стала недовіра до банківської системи в цілому, котра виникла в результаті недовіри до держави (війна та революція завжди викликали нестабільність у банківському секторі та хвилю зняття вкладів).

Висновки. Отже, для успішного розвитку банківської системи має бути визначена стратегія розвитку фінансової системи України в цілому. У цій стратегії мають бути задіяні всі сили гілок влади. Підвищення ефективності банківської діяльності потребує сьогодні здійснення реструктуризації банківського сектора, що і розпочав Національний банк України. У Національному банку заявили, що за сприятливих політичних та економічних умов реанімація банківської системи може статися у другій половині 2016 року. Таким чином, на державу покладається важлива функція забезпечувати права і свободи своїх громадян у контексті даної проблеми.

Література

1. Банківська система України 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>
2. Голян В. 2016 рік може стати фатальним для банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-ekonomist.com/10442-vasil-golyan-2016-rk-mozhe-stati-fatalnim-dlya-bankvskoyi-sistemi-ukrayini.html>
3. Основні показники банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807#top

Чайковський Я. І.
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль

МОДЕЛІ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. У даний час банківська система України знаходиться на етапі глибокої кризи. Банківський сектор України поки не відіграє тієї активної ролі в економічному розвитку, яка характерна для банків країн з розвиненою ринковою економікою. Зберігається цілий ряд невіршених проблем, зокрема високі ризики кредитування, недостатня капіталізація банків, брак довгострокових грошових ресурсів, що значною мірою стримує розвиток інвестицій в реальний сектор української економіки.

Для покращення стійкості банківського сектора України, зокрема підвищення капіталізації банків і забезпечення достатнього рівня покриття власним капіталом ризиків, прийнятих банківськими установами, актуальним є процес злиття і поглинання банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні засади процесу злиття і поглинання у банківській сфері досліджуються як у світовій, так і у вітчизняній науковій літературі. Окремі аспекти цього питання висвітлені в роботах зарубіжних, зокрема польських науковців, серед яких: П. Гудзь [6], К. Миколайчик [7; 8], Є. Міклашевська [7] та ін., а також у роботах таких українських вчених: С. Д. Богма [1; 2], Я. О. Гусев [2], О. Г. Коренєва [3], Н. С. Яременко [5] та ін.

Водночас не вирішеними є наукові та практичні завдання щодо вдосконалення процесів злиття та поглинання банків в умовах фінансової кризи, шляхів підвищення рівня капіталізації банківських установ.

Метою статті є дослідження та обґрунтування напрямів удосконалення процесів злиття і поглинання банківських установ для підвищення їх капіталізації в умовах фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процеси злиття і поглинання банків зумовлені, по-перше, значною кількістю банківських установ. Так, на 1 вересня 2015 року в Україні кількість банків, які мають банківську ліцензію, становила 126. По-друге, недостатністю власного капіталу для дотримання законодавчих вимог щодо мінімального розміру статутного капіталу (500 млн. грн.) та вимог Національного банку України щодо нормативів капіталу і проведення активних операцій.

Методи злиття і поглинання банків залежать від організаційно-правової форми. Відповідно до законодавства в Україні банки створюються у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку.

Тому всі угоди злиття і поглинання банків укладаються у формі продажу акцій, а саме [1, с. 226; 4]:

- метод повного продажу, який характеризується купівлею контрольного пакету акцій, що складає більше 90% всіх акцій;
- продаж банку з подальшим спільним веденням бізнесу;
- ринковий продаж акцій шляхом їх розміщення на внутрішніх фондових біржах;
- публічне розміщення акцій (ІРО) українських банківських установ на світових фондових біржах.

Зазначені вище методи дозволяють залучити банківським установам додаткові кошти для свого подальшого функціонування.

В Україні, як і в інших країнах світу, для процесів злиття та поглинання притаманна хвилеподібна динаміка, що зумовлено, насамперед, циклічністю розвитку світової та національної економік.

1999 рік можна вважати початком процесу злиття та поглинання в банківській системі України. У період 1999 – 2004 рр. уклалися угоди зі злиття та поглинання лише вітчизняних банків.

Починаючи з 2005 року спостерігається активізація ринку угод злиття та поглинання банків в Україні за участю іноземних учасників.

Входження іноземного капіталу сприяє появі необхідних стимулів для розвитку вітчизняного ринку капіталу через наявність у зарубіжних банківських установ відчутних переваг при здійсненні операцій злиття або поглинання, підвищенню рівня прибутковості банківської системи в цілому, покращенню якості активів і змінам щодо корпоративної поведінки банківських установ, посиленню конкуренції на основних ринках.

У той же час значна участь іноземних компаній та банків в консолідації вітчизняного банківського капіталу має ряд негативних наслідків [2, с. 47]:

- надмірна конкуренція, яку створюють іноземні банки вітчизняним, що не дає змоги останнім втримувати свої позиції на ринку банківських послуг;
- прихід іноземного власника досить часто кардинально змінює підхід до ведення банківського бізнесу у придбаному банку;
- складність контролю та моніторингу угод злиття та поглинання банків за участю іноземних учасників;
- встановлення контролю за банківською системою України з боку іноземних власників вітчизняних банків.

Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України зросла з 32,5% на 01.01.2015 року до 37,9% на 01.10.2015 року за рахунок до капіталізації банків.

Для капіталізації банків країни Центральної та Східної Європи також залучали іноземний капітал. В окремих державах частка іноземного капіталу в банківській системі є досить високою. Так, у Словаччині частка іноземних активів становить 96,72 %. У Чехії частка іноземного капіталу в сукупному капіталі банківської системи становить 90 %. У Польщі іноземний капітал становить близько 80 % сукупного капіталу банківської системи.

Починаючи з 2009 року активність процесів злиття і поглинання знижується у декілька разів. Це може пояснюватися світовою фінансовою кризою.

На даний час ринок злиттів та поглинань в банківському секторі відроджується після кризи, про що свідчить зростання обсягів та кількості угод, однак він вже не характеризується найбільшими трансакціями на ринку злиття і поглинання України.

Висновки. На основі проведеного дослідження методів та процесу злиття і поглинання можна зробити наступні висновки щодо шляхів удосконалення процесів реорганізації банківських установ в Україні:

- аналіз досвіду реорганізації українських банківських установ свідчить, що першими кандидатами на злиття та приєднання (поглинання) є банки, створені під певне підприємство чи галузь у випадку погіршення ринкової кон'юнктури останніх. Слід відзначити, що на сьогодні актуальною є тенденція до злиття не лише найбільших і великих банків, а й середніх і малих банків, що як наслідок призводить до зменшення загальної кількості банківських установ в Україні та зростання рівня концентрації банківського капіталу;
- рівень присутності іноземних банків в Україні досить високий. Однак прослідковується тенденція виходу іноземного капіталу з українського банківського сектору. Негативні наслідки впливу іноземних банків на консолідаційні процеси у вітчизняній банківській системі можна нівелювати за допомогою державного регулювання та контролю за процесами злиття і поглинання вітчизняних банків. На сьогодні, у зв'язку з високими макроекономічними ризиками інтерес до українських активів з боку іноземних інвесторів залишається низьким, і основні операції здійснювалися за рахунок активності українських інвесторів;
- переважною більшістю укладених угод є продаж міноритарного пакету акцій, тобто володіння менше, ніж 50% акцій банку. Також показовим є те, що високою є частка поглинань у загальній кількості угод, що вказує на присутність в банківській системі неплатоспроможних банків;

– НБУ проводить політику, що сприяє укрупненню банків, про що свідчить підвищення вимог до капіталу та виведення з ринку неплатоспроможних банків.

Література

1. Богма С. Д. Проблеми та перспективи консолідації капіталу в банківській системі України / С. Д. Богма // Науковий вісник ДДМА. – 2011. – № 1. – С. 223-228.
2. Гусев Я. О. Вплив іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України / Я. О. Гусев, С. Д. Богма // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практика: зб. наук. Праць // Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України. – Харків, 2012. – Вип. 1 (12). – С. 46-49.
3. Коренева О. Г. Злиття та поглинання як напрям підвищення капіталізації банків України [Електронний ресурс] / О. Г. Коренева // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – Режим доступу : <file:///D:/Диск%20C/Славик/Магістр/ЗлиттяБС2015/Коренева%202014.html>.
4. Сашинська А. В. Злиття і поглинання в банківському секторі України [Електронний ресурс] / А. В. Сашинська, Є. О. Стрижак // Придніпровський научний вестник. – 2011. – № 8. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
5. Яременко Н. С. М&А в банківському секторі України: останні тенденції [Електронний ресурс] / Н. С. Яременко // Ефективна економіка. – Дніпропетровськ, 2011. – №9. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=705>.
6. Gudź P.V. Аналіз капіталізації комерційних банків України та шляхи її нарощування [Текст] / П. Гудзь, Р. В. Фірман / Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 241-247.
7. Mikołajczyk, K. [2010], “Efektywność bankowych fuzji i przejęć”, [w:] E. Miklaszewska (red.) Banki na rynku finansowym: problemy skali, efektywności i nadzoru, Wolters Kluwer, Warszawa, str. 325-355.
8. Mikołajczyk, K. [2010], “Kontrowersje wokół efektywności bankowych fuzji i przejęć”, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H Oeconomia, Vol.XLIV, 2, Wydawnictwo UMCS, Lublin, str. 281-296.

Чеп В. В., Матвійчук Л. О.
Хмельницький Національний Університет
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АКТИВНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Актуальність дослідження. Банки відіграють важливу роль в економічних перетвореннях, які відбуваються в нашій країні. Як регулятори грошового обігу і центри акумуляції грошових ресурсів і їх перерозподілу, банки володіють значними важелями впливу на фінансову, інвестиційну, виробничу і інші сфери, а також на розвиток економічних і суспільних відносин в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сутності активних операцій банку та оцінювання проблем їх здійснення в умовах нестабільності висвітлено у працях таких науковців, як Бречко Т., Василик Д., Вітлинський В., Дугін І., Коцовська Р., Лаптева С., Мороз А., Петрук О., Радзівська В., Роганова О., Савлука М., Табачук Г., Швабій К., та інші. Водночас, віддаючи належне значному науковому доробку вчених, слід підкреслити, що в умовах трансформації вітчизняної фінансової системи питання управління активними операціями банків постають по новому та потребують подальшого наукового дослідження.

Метою статті є визначення сутності та значення активних операцій банків для забезпечення їх стабільної діяльності в умовах посилення економічної нестабільності в країні.

Виклад основного матеріалу. Економічна роль банків проявляється в тому, що вони здатні здійснювати велике коло операцій і надають широкий спектр різноманітних послуг підприємствам, фірмам, населенню, державі. Концентруючи в себе велику кількість коштів, банки впливають на всі сторони господарського життя країни і тим самим забезпечують розвиток народного господарства.

У банківській практиці України є дві основні групи банківських операцій, за допомогою яких залучаються банківські ресурси: активні та пасивні.

Пасивні операції – операції, за допомогою яких банки формують свої фінансові ресурси для проведення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій. Завдяки їм формуються власні, залучені та запозичені кошти банку. До пасивних операцій належать: розміщення акцій банку, залучення вкладів, отримання кредитів від центрального банку та на міжбанківському ринку, випуск банківських облігацій, векселів та інших зобов'язань.

Активні операції являють собою розміщення банками власного капіталу та залучених ресурсів у депозити, кредити, інвестиції, основні засоби й товарно-матеріальні цінності з метою отримання прибутку, забезпечення діяльності та підтримання необхідного рівня ліквідності [1]. До таких операцій належать: операції з вкладення банківських ресурсів у грошові кошти в готівковій і безготівковій формах із метою підтримання ліквідності банку; розрахункові операції, пов'язані з платежами клієнтів; касові операції з приймання і видавання готівки; кредитні операції, пов'язані з наданням кредитів різних форм і видів, юридичним і фізичним особам, банкам; інвестиційні операції з вкладення банківських ресурсів у цінні папери (акції, державні та корпоративні облігації) на тривалий строк; фондові операції з купівлі-продажу цінних паперів; валютні операції з купівлі-продажу іноземної валюти на внутрішньому та міжнародному валютних ринках; депозитні операції з розміщення тимчасово вільних ресурсів банку на депозити в НБУ та інші банки; операції з купівлі-продажу банківських металів на внутрішньому і міжнародному валютних ринках; операції з придбання основних засобів, матеріальних та нематеріальних активів [2].

Для порівняння можна навести більш стислу класифікацію: надання кредитів та позичок; придбання цінних паперів; вкладення коштів у комерційні проекти; лізингові операції; інші банківські операції; факторингові операції; операції з векселями; інші банківські операції (рис. 1) [3].

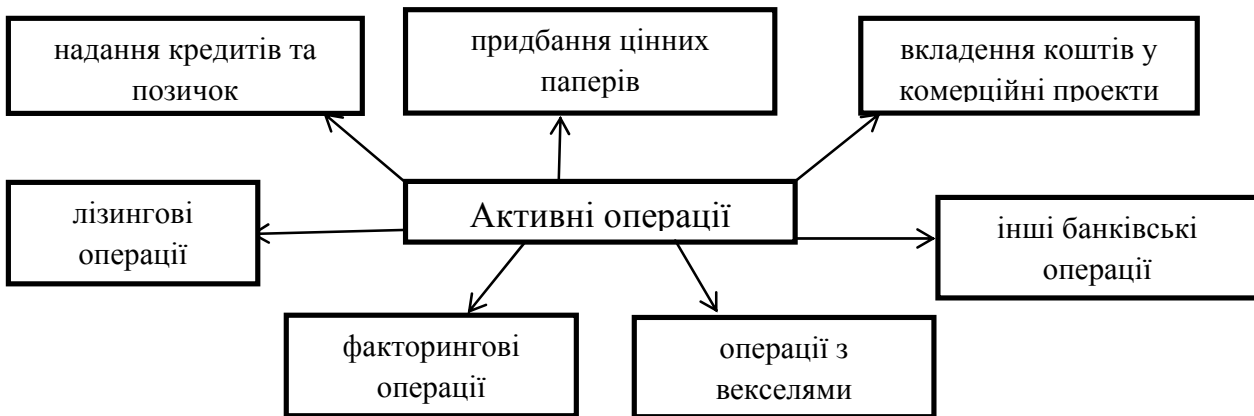

Рис. 1. Класифікація активних операцій комерційного банку

Ще більш укрупненою є класифікація активних операцій банку, що передбачає виділення із усього масиву активних операцій кредитних і інвестиційних операцій [4]. Кредитні операції полягають у проведенні комплексу дій, пов'язаних з наданням і погашенням банківських позичок. Банківське кредитування здійснюється відповідно до принципів строковості, цільового характеру, забезпеченості і платності кредиту. Інвестиційні операції банків означають вкладення коштів у цінні папери підприємств (державних, колективних і приватних) на відносно тривалий період часу.

Інвестиційні цінні папери – це боргові зобов'язання у вигляді акцій, облігацій, векселів, сертифікатів тощо.

Сучасна банківська система України потерпає від значних проблем, що спричинені значною девальвацією гривні, спадом в економіці, військовими діями у східному регіоні та анексією АР Крим. Крім того, низький рівень корпоративного управління зумовив погіршення якості кредитного портфелю банків. Унаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ.

У діяльності банку оптимальне розміщення фінансових ресурсів під час здійснення активних операцій є важливою складовою забезпечення фінансової стабільності та платоспроможності банку.

Одним із напрямів здійснення активних операцій комерційним банком в умовах нестабільності банківської системи України є формування ефективної кредитної політики. Оцінити яку можливо на основі вивчення структури поданих кредитів банками України за 2012-2015 роки (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяги кредитних операцій банків у 2012-2015 роках

Показник	Рік			
	2012	2013	2014	01.10.2015
Кредити надані (млн. грн.), з них:	815 327	911 402	1 006 358	911 024
кредити, що надані суб'єктам господарювання	609 202	698 777	802 582	748 554
кредити, надані фізичним особам	161 775	167 773	179 040	138 159
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	8,9	7,7	13,5	19,9

Сума наданих кредитів з кожним роком зростає: у 2014 році в порівнянні з 2012-2013 рр. сума збільшилась на 191 031 млн. грн.. Основну частку усіх наданих кредитів займають кредити, що надані суб'єктам господарювання – їх частка займає 75%.

Зросла майже вдвічі частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів: 2013 рік – 7,7 млн. грн., 2014 рік – 13,5 млн. грн.

Отже, до основних проблем здійснення активних операцій слід віднести:

- недосконалість законодавчо-нормативного забезпечення фінансової діяльності суб'єктів бізнесу в Україні, зокрема, кредитної підтримки малих підприємств;
- відсутність гнучкої системи гарантійних фондів із використанням коштів державного, місцевого і муніципального бюджетів, а також коштів міжнародних фінансових інститутів, що дало б змогу мобілізувати активи й ресурси на центральному і регіональному рівнях з метою забезпечення кредитів для підприємств;
- непродуманість режиму пільгового оподаткування прибутку банків, що здійснюють активні операції у сфері бізнесу [5].

Перспективними напрямками забезпечення ефективності здійснення активних операцій комерційними банками в Україні є:

- удосконалення технологій здійснення активних операцій торгово-посередницьких підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності;
- розширення спектра суб'єктів використання активних операцій;
- визначення пріоритетних напрямків здійснення активних операцій підприємствам;
- створення умов для розширення спектра електронних банківських технологій і електронних послуг;
- підвищення рівня надійності банківських автоматизованих систем, їх резервування;
- розвиток нових видів банківських послуг і сегментів фінансового ринку, орієнтованих на широке коло юридичних і фізичних осіб – клієнтів банків.

Висновки. Активні операції банку визначають рівень його прибутковості та платоспроможності, а тому від них залежить фінансовий стан банку. У міжнародній банківській практиці якість активів поряд із достатністю капіталу є фундаментальною умовою, що визначає фінансовий стан банку, його благополуччя. Достатність капіталу значною мірою залежить від ступеня надійності розміщення банком коштів в активні операції. Останніми роками спостерігається активне нарощування обсягу активних операцій у діяльності комерційних банків України. За останні три роки однією з найпоширеніших банківських операцій стало кредитування.

Література

1. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посіб. / О. В. Васюренко. – [6-те вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2008. – 318 с.
 2. Капран В. І. Банківські операції: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / В. І. Капран, М. С. Кравченко та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2006 – 206 с.
 3. Міщенко В. І. Банківські операції / В. І. Міщенко, Н. Г. Словянська. – К.: Знання, 2007. – 796 с.
 4. Кириченко О. Банківський менеджмент: навч. посіб. / О. Кириченко, І. Гіленко, А. Ятченко; за ред. О. Кириченко – К.: Основи, 2007. – 671 с.
 5. Затварська О. О. Перспективи розвитку банківської системи України/ О. О. Затварська // Наукові праці НДФІ. – 2010. – №3. – С. 27–30.
-

Штогрин І. М., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Досвід розвинутих країн показує, що формування стабільної банківської системи сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності економіки країни загалом. Актуальність дослідження сучасного стану банківської діяльності визначається тим, що на відміну від зарубіжних країн, де система регулювання банківської діяльності формувалась протягом тривалого часу, в Україні таке регулювання ще не отримало достатнього розвитку. За таким умов доцільно приділяти більше уваги вивчення розвитку ринку банківських послуг України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні ринок банківських послуг є предметом і об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, таких як І. Алексєєва, О. Барановського, О. Вовчака, І. Гітленко, О. Деркача, О. Дзюблюка, С. Козьменко, А. Кузнецова, А. Литвинова, В. Міщенко, А. Мороза, С. Реверчук, О. Чернявського, І. Шпиг, А. Череп, Т. Савченко, А. Нікітіна, Н. Попова та інші. Проте питання сучасного стану ринку банківських послуг розглянуто не в повному обсязі, що потребує більш детального вивчення.

Метою статті є дослідження сучасний стан розвитку ринку банківських послуг України за 2012-2015 роки.

Виклад основного матеріалу. Ринок банківських послуг є однією із важливих і невід'ємних складових сучасної ринкової економіки. Тому сьогодні зростає інтерес до різних аспектів діяльності банків та методів управління ними. Банки поступово перетворилися у основних фінансових посередників в процесі перерозподілу капіталу, у забезпеченні безперервності процесу економічного відтворення. Умови зростаючої конкуренції і комерціалізації діяльності диктують необхідність реорганізації структур, розробки гнучких ринкових стратегій, проведення сегментації ринку банківських послуг, розвитку нових його сегментів, послуг та методів обслуговування [4].

Процес формування ринкових відносин в економіці України поступово виявляє значне зростання попиту на послуги установ кредитної системи як з боку суб'єктів підприємницької діяльності, так і з боку фізичних осіб. Сучасні особливості організації бізнесу визначають потреби підприємців не лише у традиційному кредитно-розрахунковому банківському обслуговуванні, а й у значно ширшому спектрі різноманітних послуг комерційних банків, спроможних забезпечити оптимальні умови для ефективного прибуткового господарювання своїх клієнтів [1].

Щодо самих банківських установ, то потреба у розширенні діапазону їхніх операцій об'єктивно випливає з умов сучасного конкурентного ринкового середовища. Крім того, в умовах кризових явищ в економіці країни, нестабільності виробництва, інфляції, традиційні кредитні операції банків неспроможні забезпечити належний рівень прибутковості, що поглиблює, тенденції, до універсалізації банківської системи та створення повноцінного ринку банківських послуг, як специфічної сфери ринкових відносин, що забезпечує попит і пропозицію на послуги банків з метою задоволення потреб клієнтів.

Отже, ринок банківських послуг – це специфічна сфера економічних відносин, функцією яких є балансування попиту і пропозиції на банківські продукти.

Для більш детальної характеристики сучасного стану українського ринку банківських послуг розглянемо кредити і депозити, надані домашнім господарствам за 2012-2014 роки та у вересні 2015 року (табл. 1 табл. 2) [2].

Таблиця 1 – Кредити, надані домашнім господарствам протягом 2012-2015 років (млн. грн.)

Назва	2012 р.	2013 р.	2014 р.	01.09.2015 р.
Споживчі кредити	187629	193529	211215	173520
На придбання, реконструкцію нерухомості	58427	21447	71803	62570
Інші кредити	4191	4736	4318	3931
Іпотечні кредити	63158	58270	72156	69148

Як видно з табл. 1 у структурі кредитів, наданих домашнім господарствам переважають споживчі кредити. Даний показник має тенденцію до зростання з 187629 млн. грн. у 2012 році до 211215 млн. грн. у 2014 році. Такий показник, як інші кредити не користується попитом на ринку банківських послуг України, тому його показник є найменшим з усіх видів кредитів – 4318 млн. грн. у 2014 році порівняно з іпотечним кредитуванням – 72156 млн. грн.

Таблиця 2 – Депозити, надані домашнім господарствам протягом 2012-2015 років (млн. грн.)

Назва	2012 р.	2013 р.	2014 р.	01.09.2015 р.
усього на вимогу	369264	441951	418135	382118
у національній валюті	186772	257829	200859	177449
в іноземній валюті	182493	182144	217275	204669

Аналізуючи дані табл. 2, слід відмітити, що переважну більшість депозитів, які пропонуються на українському ринку банківських послуг становлять депозити на вимогу. Даний показник має стрімку тенденцію до збільшення з 369264 млн. грн. у 2012 році до 418135 млн. грн. у 2014 році.

Незважаючи на нестабільний курс валют, зокрема його стрімкий ріст з 8 грн./дол. у 2012 році до 24 грн./дол. у 2013 році це не зменшило рівня довіри клієнтів банку і не позначилося негативно на проведенні депозитної діяльності банків. Зокрема, сума депозитних операцій у 2012 році

становила 182493 млн. грн., тоді як у 2014 році даний показник збільшився до 217275 млн. грн.

Розглянемо детальніше кредитні та депозитні операції, як основні операції, що надаються на ринку банківських послуг України, протягом вересня 2014 року та серпня-вересня 2015 року (табл. 3) [3].

Таблиця 3 – Кредити та депозити нефінансових корпорацій і домашніх господарств у розрізі валют протягом вересня 2014 року та серпня-вересня 2015 року

Показники	2014 р.			2015 р.					
	вересень			серпень			вересень		
	залишки на кінець періоду, млрд. грн.	операції за період, млрд. грн.	зміна, %	залишки на кінець періоду, млрд. грн.	операції за період, млрд. грн.	зміна, %	залишки на кінець періоду, млрд. грн.	операції за період, млрд. грн.	зміна, %
Кредити									
Нефінансові корпораціям	756,86	-6,39	-3,5	813,48	-0,33	-16,1	791,82	-28,7	-18,3
у гривнях	413,28	-0,11	-0,8	374,8	5,01	-9,3	363,96	-10,84	-11,9
у доларах	298,3	-6,49	-7,2	394,61	-4,75	-22,6	387,36	-13,79	-23,8
у євро	40,73	0,35	-3	41,32	-0,55	-31	37,87	-3,93	-38
Домашнім господарствам	207,8	-2,43	-11,1	200,33	-1,09	-25,4	173,52	-28,48	-35,3
у гривнях	116,56	-0,74	-2,6	101,04	-0,18	-13,9	82,68	-18,37	-29,1
у доларах	86,99	-0,54	-20,6	94,1	-0,97	-34,9	86,16	-8,95	-40,8
у євро	2,17	0,06	-16,8	2,32	0	-24,1	2,16	-0,16	-30,8
Депозити									
Нефінансові корпораціям	218,3	15,62	1,3	237,76	-3,93	-2	247,68	8,6	-5,6
у гривнях	149,71	18,09	19,7	149,04	0,45	13,2	153,68	4,65	2,7
у доларах	55,91	-2,1	-28,6	73,91	-4,76	-21	77,73	2,66	-15,2
у євро	10,65	-0,16	-23	13,5	0,41	-14,7	14,78	1,16	-6,1
Домашнім господарствам	410,03	-16,44	-23,6	397,03	-3,46	-28,4	382,12	-18,39	-29,1
у гривнях	212,69	-8,29	-12,3	180,85	-0,81	-18,2	177,45	-3,4	-16,6
у доларах	163,45	-6,77	-34,9	180,82	-2,28	-36,8	170,88	-13,02	-39
у євро	31,92	-1,31	-33,6	33,69	-0,38	-30,9	32,12	-1,95	-32,4

Як видно з табл. 3 зміна в річному обчисленні за скоригованими щомісячними даними кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, на кінець вересня 2015 року становила – 18,3% порівняно з – 16,1% на кінець серпня 2015 року, а кредитів, наданих домашнім господарствам, на кінець вересня 2015 року становила – 35,3% порівняно з – 25,4% на кінець серпня 2015 року.

Зміна в річному обчисленні за скоригованими щомісячними даними депозитів нефінансових корпорацій на кінець вересня 2015 року становила – 5,6% порівняно з – 2,0% на кінець серпня 2015 року, а депозитів домашніх господарств на кінець вересня 2015 року становила – 29,1% порівняно з – 28,4% на кінець серпня 2015 року.

Висновки. Таким чином, аналізуючи сучасний стан ринку банківських послуг в Україні протягом 2012-2015 років, слід відмітити, що даний ринок переживає не найкращі свої часи. Переважна більшість депозитних операцій є замороженою, а рівень ставок за договорами

кредитування є доволі високим. Даний стан є відображенням на зовнішні умови, зокрема вплив інвестицій з економіки, банківського сектору; нестабільність політичної ситуації; на жорсткі умови посиленої конкуренції, орієнтації «на виживання сильніших», що переважають на внутрішньому ринку банківських послуг та слабе державне регулювання даного ринку.

Література

1. Савченко Т. Теоретичні аспекти ринку банківських послуг України / Т. Савченко // Економіка України. – 2012. – №8. – С. 27-32.
 2. Національний банк України. Статистичний випуск [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66234>
 3. Поняття і структура ринку банківських послуг. Інтернет-журнал «Економічні науки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/4592/132/>
 4. Череп А. Сучасний стан та перспективи розвитку / А. Череп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/>
-

Штогрин І. М., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Актуальність дослідження. Дослідження проблеми організації управління кредитним портфелем банку, яке реалізується з позиції реальної практики, є необхідним для підвищення ефективності банківської діяльності. Кредитний портфель банку є одним із найризикованіших напрямків, і найвагоміших компонентів структури відсоткових доходів. Головна мета управління кредитним портфелем банку полягає в забезпеченні максимальної доходності за певного рівня ризику. Доходність і ризик є основними параметрами, що характеризують якість кредитного портфелю банку. Якість кредитного портфеля істотно впливає на рівень ризикованості та надійності банку, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кредитні операції будь-якого банку є основним джерелом його доходів і разом з тим найбільшою статтею активів. Від успішного проведення кредитних операцій залежить прибутковість як окремої банківської установи, так і банківської системи в цілому. До того ж, кредитний портфель становить головне джерело ризиків, які впливають на надійність та безпеку банківських установ. Проблема ефективного управління кредитним портфелем банку досліджується багатьма науковцями, серед яких: чинники кредитних ризиків Н. В. Зражевська, М. О. Микитин, А. А. Пономарьов, Л. О. Примостка, Є. Г. Рясних та інші. Однак, незважаючи на значний доробок учених, зміни які відбуваються у банківській системі, зумовлюють необхідність поглибленого аналізу кредитної діяльності банків, якості та ризиковості сформованого ними кредитного портфеля.

Метою статті є дослідження існуючої системи управління кредитним портфелем банків в Україні та виокремлення основних напрямків її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Ефективне управління будь-яким економічним об'єктом ґрунтується на об'єктивному та комплексному розумінні сутності самого об'єкта управління, а саме суті кредитного портфеля банку. В економічній літературі визначення «кредитний портфель» трактується по-різному, зокрема за Примосткою Л.О., кредитний портфель – це сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання прибутку. Банк може видавати кредити безпосередньо, укладаючи угоду з позичальником, або купувати позику чи частину позики, яка була видана іншим

кредитором, шляхом укладення угоди з позичальником [4]. Кредитний портфель є не менш важливим та необхідним для діяльності банку, як і депозитний портфель. Здатність оперативно та вміло формувати та управляти кредитним портфелем, обрати правильну кредитну політику враховуючи ситуацію на банківському ринку України є доволі важливим для кожного банку.

Слід відмітити, що 2015 рік є доволі несприятливим для діяльності банків, зокрема для тих, у капіталі яких переважали депозитні кошти юридичних та фізичних осіб. Станом на 2015 рік, за даними НБУ, у стадії ліквідації перебувають такі банки, як: АТ «Дельта Банк», ПАТ «Укргазпромбанк», ПАТ «КБ «Надра»», ПАТ «УПБ», ПАТ «ВіЕйБі Банк», АТ «БРОКБІЗНЕСБАНК» та ін. [3]. Основним завданням управління кредитним портфелем банку є досягнення балансу його складових. Тому досягнення врівноваженого стану кредитного портфеля банку можливе лише за умов здійснення ефективної кредитної політики. Розглянемо детальніше основні показники діяльності банків України протягом 2013-2014 років та за 01.10.2015 року (табл. 1).

Аналізуючи дані таблиці 1, слід відмітити, що активи банків зростають проте несуттєво. Частка наданих кредитів в структурі загальних активів банків України є невисокою, частка довгострокових кредитів поступово зменшується, що є негативним явищем оскільки свідчить про погіршення довіри до позичальників з боку банківських установ. Ще однією з причин є агресивна політика банків, як відповідь на жорсткі умови ринку 2014-2015 років, зокрема це проявляється у вигляді високих відсоткових ставок за кредитами. Прикладом, у середньому ставки за договорами кредитування у 2015 році зросли з 7 %-10 % до 25 %-30 %.

Таблиця 1 – Основні показники діяльності банків України (млн. грн.)

Назва показника	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.10.2015
Активи банків	1 127 192	1 278 095	1 316 852	1 208 890
Загальні активи (нескориговані на резерви за активними операціями)	1 267 892	1 408 688	1 520 817	1 476 218
Кредити надані	815 327	911 402	1 006 358	911 024
з них:				
кредити, що надані суб'єктам господарування	609 202	698 777	802 582	748 554
кредити, надані фізичним особам	161 775	167 773	179 040	138 159
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	8,9	7,7	13,5	19,9
Резерви за активними операціями банків	141 319	131 252	204 931	269 262

Отже, неабиякий вплив на діяльність банків спричинили кризові явища, що позначилося на підвищенні обсягів простроченої заборгованості за кредитами самих банків з 8,9 млн. грн. у 2013 році до 19,9 млн. грн за перший квартал 2015 року. Проаналізуємо детальніше структуру кредитного портфелю банків України за 2014 рік (рис. 1) та за перший квартал 2015 року (рис. 2).

Як бачимо з рисунку 1, «основними гравцями» на кредитному ринку України у 2014 році були такі банки, як: ПАТ КБ «ПриватБанк», ВАТ «Ощад Банк», АТ «Дельта Банк», ПАТ «Промінвест Банк», ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» та ін. Переважну більшість кредитних операцій на ринку банківських послуг України здійснюють такі «гіганти», як ПАТ КБ «Приватбанк» та ВАТ «Ощадбанк».

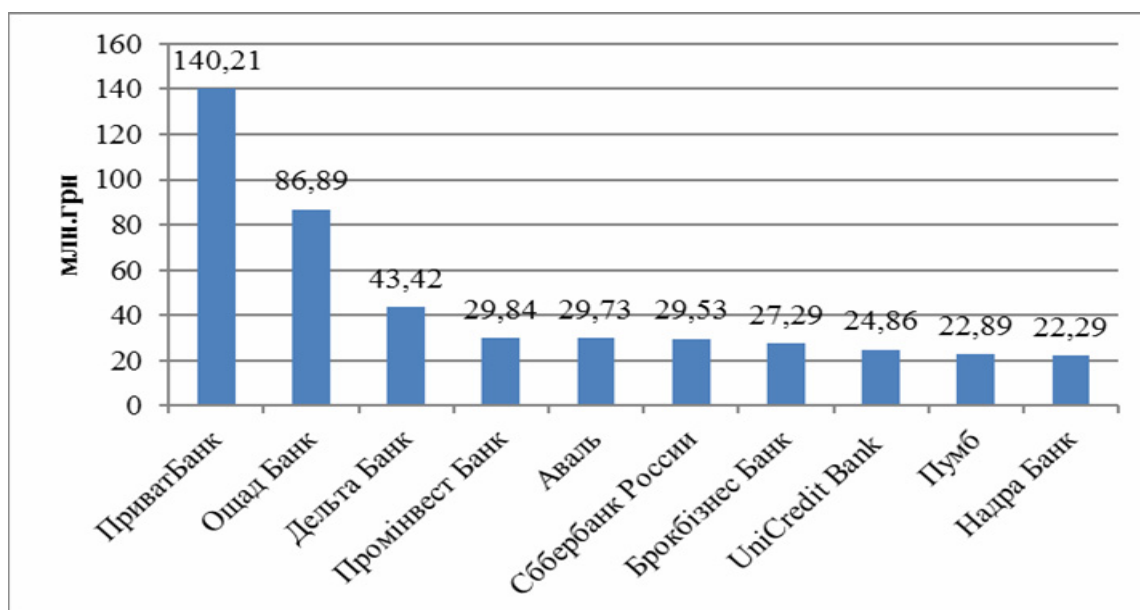

Рис. 1. Структура кредитного портфелю банків України за 2014 рік

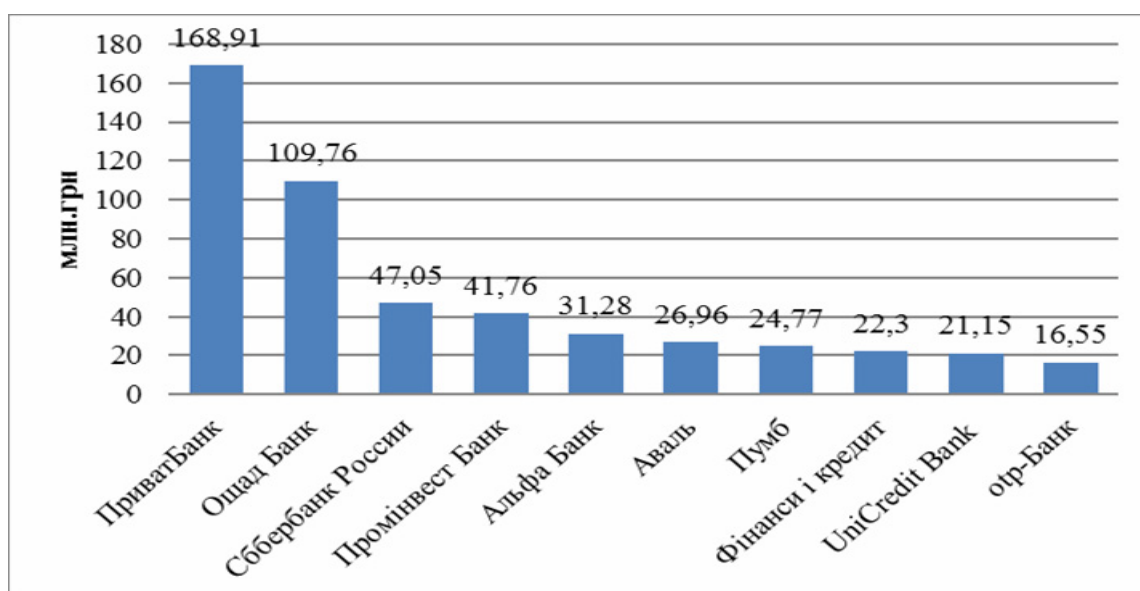

Рис. 2. Структура кредитного портфелю банків України за I квартал 2015 року

Як бачимо з рисунку 2, «гравці» на кредитного ринку України у 2015 році дещо змінилися. Зокрема, АТ «Дельта Банк», ПАТ «КБ «Надра»», перебувають на стадії ліквідації.

Тоді як основними «гравцями» на ринку банківських послуг залишаються ПАТ КБ «Приватбанк» та ВАТ «Ощадбанк» України. Розглянемо більш детально структуру їх кредитного портфелю на рис. 3.

Слід відмітити, що лідером по наданні усіх банківських послуг протягом тривалого періоду часу залишається ПАТ КБ «ПриватБанк». Зокрема кредитний портфель ПАТ КБ «Приватбанку» станом на 01.01 2015 року становив 154 млн. грн, тоді як державного Ощадбанку – 104 млн. грн. [2].

Отже, можна запропонувати такі заходи, спрямовані на вдосконалення управління кредитним портфелем вітчизняних банків:

- посилення державного впливу у сфері банківського сектору, зокрема через використання

фінансових важелів та інструментів (зниження відсоткової ставки за кредитними договорами);

– при здійсненні диверсифікації як одного із головних і універсальних методів управління кредитним ризиком, на наш погляд, необхідно поєднувати кредитування позичальників із різних галузей та внутрішньорегіональне розосередження банківської кредитної активності, зокрема пільгове кредитування малого бізнесу;

– при вирішенні питання щодо проблемних кредитів варто використовувати методи оптимізації кредитного портфеля, які враховують ризик неповернення коштів та ін. [1].

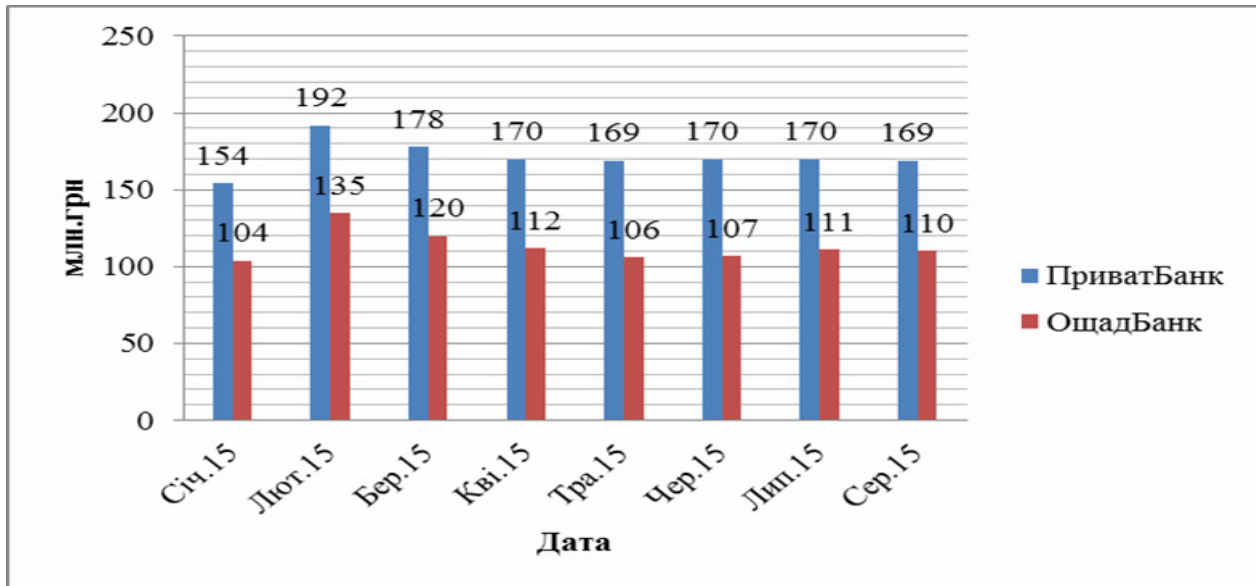

Рис.3. Кредитний портфель ПАТ КБ «ПриватБанку» та ВАТ «Ощадбанку» станом на 01.08.2015

Висновки. Таким чином слід зазначити, що діяльність банківських установ на ринку банківських послуг не є однаково успішною. Оскільки значна кількість банків ще не достатньо призвичаїлася до «жорстких» умов теперішнього ринку або не оговталася від нещодавніх кризових явищ. Їх кредитна політика ще й досі є стриманою, а обсяги сформованих кредитних портфелів стрімко скорочуються, що в свою чергу призводить до зниження дохідності кредитних операцій банків. Саме тому, так важливо вміти управляти кредитним портфелем банку, задля забезпечення стабільного та успішного функціонування як окремих банків так і всієї банківської системи України.

Література

1. Зражевська Н. В. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем банків / Н. В. Зражевська, Н. К. Жукова // Економічний часопис, XXI: збірник наукових праць / УДК 336.71 – С. 70-72
2. Офіційний рейтинг банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://banker.ua/officialrating/privatbank/investment/credit/2015/>
3. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/>
4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
5. Рясних Є. Г. Система управління кредитним портфелем у банку / Є. Г. Рясних, А. А. Пономарьов, М. О. Микитин // Економічні науки / Вісник Хмельницького національного університету 2011. – № 2, Т. 1 – С. 146-149.

**5. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ
У КРАЇНИ**

Дмитренко О. В., Степанова І. В.
Одеський інститут фінансів Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі
м. Одеса

ДЕРИВАТИВИ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Глобалізація фінансів і фінансового ринку сприяла структурним змінам, що виникли в національних і міжнародних фінансових системах протягом останніх двох десятиріч. Як наслідок, фінансовий ринок став мінливішим і більш непередбачуваним (постійні коливання курсів валют, котирувань цінних паперів і процентних ставок за кредитами), що дало поштовх до розвитку складних фінансових інструментів, зокрема фінансових деривативів. Похідні фінансові інструменти дають змогу перерозподіляти та обмежувати наявні ризики, переносити їх на інших учасників ринку і в такий спосіб виконувати функцію страхування.³²

Виходячи з того, що на сьогоднішній день на фінансовому ринку практично не використовуються поширені у світі похідні фінансові інструменти, існує цілком об'єктивна необхідність дослідження проблем і перспектив використання похідних фінансових інструментів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку фондового ринку і, зокрема, ринку деривативів присвячено багато наукових праць відомих закордонних і вітчизняних науковців і дослідників.

Серед вітчизняних дослідників, які працювали над даною темою, можна зазначити М. А. Гапонюк [1], В. В. Гоффе [2], С. М. Еш [3], О. Г. Мендрула, О. М. Мозгового, О. В. Парандій, О. Сохацьку, О. Л. Франченко, Н. І. Чередніченко, І. А. Шевчук, І. Ф. Ясіновську [4] та ін. У їх наукових працях розглядаються різні аспекти та сфери застосування похідних фінансових інструментів – в якості складника ринку цінних паперів, як засіб управління валютними ризиками, як інструменти банківського сектору.

Метою дослідження є обґрунтування основних напрямів удосконалення та розвитку ринку похідних фінансових інструментів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, дериватив – це цінний папір (фінансовий інструмент), що торгується на біржі чи поза нею, і який дає право купити або продати певний базовий актив у майбутньому за певною ціною. Ціна деривативу залежить від вартості базового активу, в якості якого виступають: для фондового деривативу – цінні папери (звичай, акції), біржові індекси тощо; для валютних деривативів – валюта; для товарних деривативів – товарні цінності чи матеріальні активи.

Основними видами деривативів є: форвардні та ф'ючерсні контракти, опціони, свопи. Одні з них обертаються лише на біржі (ф'ючерсні контракти), інші – лише на позабіржовому ринку (форвардні контракти та свопи), а треті – як на біржовому, так і на позабіржовому ринках (опціони).

В Україні ринок деривативів (похідних фінансових інструментів) знаходиться на стадії становлення. Вважається, що більш прискорений розвиток похідних фінансових інструментів в Україні міг би бути одним з чинників стимулювання товарного й фінансового ринків, що сприяло б формуванню ринкових інструментів управління ризиком та механізмів біржової торгівлі. Однак, ці позитивні тенденції, які, на думку багатьох науковців, можуть бути досягнуті за рахунок розвитку

ринку деривативів в Україні, поки що не підтверджені вітчизняною практикою, тоді як спекулятивна складова операцій з деривативами вже досить чітко простежується [5].

Низький рівень розвитку ринку деривативів в Україні, перш за все, пов'язаний з браком відповідної фінансової інфраструктури, до якої зокрема належать законодавчі (інституціональні) норми, ринкова інфраструктура, механізм взаємодії між фінансовими інститутами в державі, інформаційне та комунікаційне забезпечення, кадровий потенціал тощо. Загалом можна визначити такі основні проблеми, що перешкоджають розвитку ринку деривативів в Україні:

- відсутність єдиної й цілісної концепції розвитку національного ринку капіталу і скоординованої, послідовної державної політики в сфері фінансового ринку;

- нерозвиненість ринку похідних фінансових інструментів в Україні, непривабливість його для хеджерів у зв'язку з низькою ліквідністю та високою ризиковістю;

- недосконалість, плутаність і непослідовність формування законодавчого забезпечення функціонування ринку похідних фінансових інструментів та регламентування діяльності на ньому окремих суб'єктів: відсутність єдиного трактування, класифікації, порядку обігу та оподаткування;

- відсутність зрозумілих для учасників ринку підходів до оцінки, обліку, розрахунків за похідними фінансовими інструментами, принципів побудови систем управління ризиком при здійсненні операцій з деривативами;

- політична, економічна й фінансова нестабільність в Україні, що спричиняє зростання рівня невизначеності, а, відповідно, й ризикованості операцій з деривативами;

- недостатність і фрагментарність інформації про функціонування ринку похідних фінансових інструментів;

- висока спекулятивна складова ринку похідних фінансових інструментів;

- неготовність хеджерів до застосування таких інструментів, оскільки вони є досить ризиковими в Україні;

- недостатній рівень підготовки фахівців для роботи на ринку деривативів.

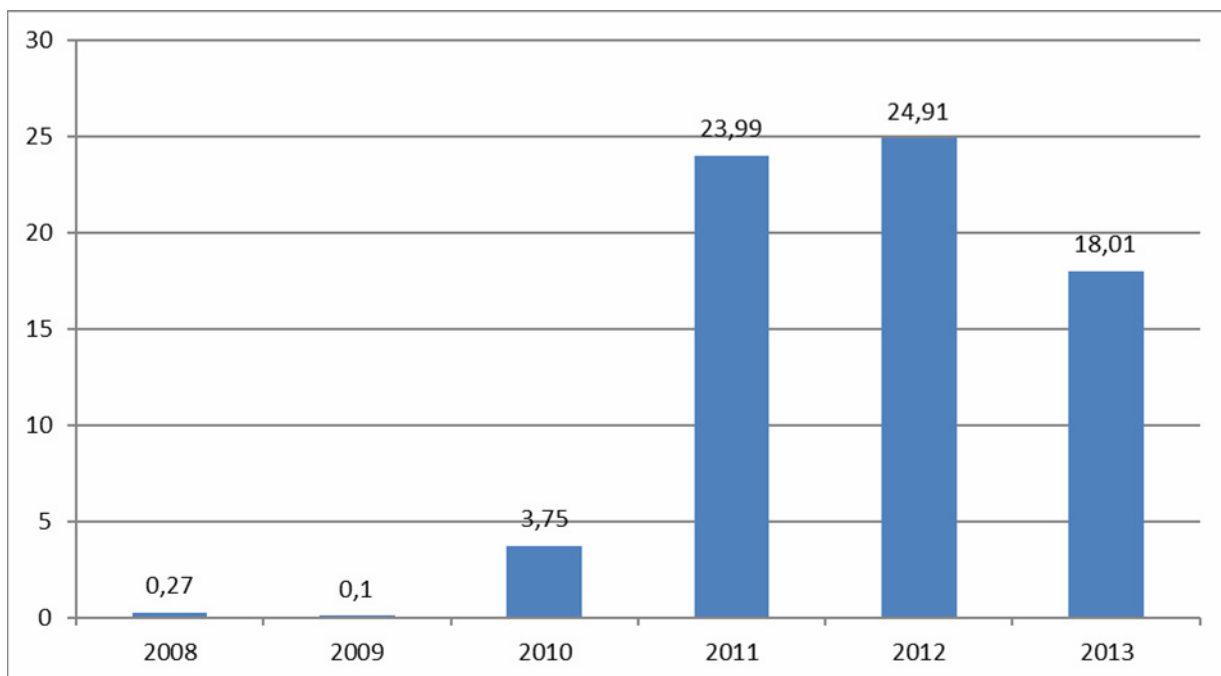

Рис. 1. Обсяг торгів деривативами на ринку цінних паперів у 2008-2013 рр., млрд. грн.

Остання із зазначених проблем не стосується браку підготовлених у сфері освіти фахівців з відповідними дипломами. Вона свідчить про недостатній рівень досвіду й компетентності фахівців

наявність кваліфікованих кадрів, які можуть працювати не тільки із стандартними похідними цінними паперами, але й пропонувати клієнтам останні інноваційні розробки – продукти інжинірингу.

Ринок похідних цінних паперів (деривативів) в Україні характеризується постійним зростанням обсягів операцій із похідними інструментами. Особливо помітно зросла сума контрактів із похідними (деривативами) протягом 2010–2012 рр.: із 3.75 млрд. грн. у 2010 році до 24.91 млрд. грн. у 2012 році, тобто в 6.5 раза. Аналізуючи 2013 рік, можна зазначити, що показник обсягу торгів похідними (деривативами) зменшився на 6.90 млрд. грн. порівняно з 2012 роком [6].

Висновки. Таким чином, ринок похідних фінансових інструментів (деривативів) в Україні наразі знаходиться на етапі становлення. Він поки що не виконує основне своє призначення – хеджування ризиків, а функціонує переважно для задоволення потреб спекуляції. Розвитку ринку деривативів в Україні перешкоджає досить значна кількість проблем як стратегічного, так і тактичного характеру, основні з яких – відсутність послідовної і виваженої державної політики щодо регулювання цього ринку та макроекономічна нестабільність.

Для подальшого розвитку ринку деривативів необхідно всебічно та глибоко проаналізувати уроки світової кризи фінансової системи та існуючі в Україні проблеми та недоліки розвитку похідних фінансових інструментів і максимально враховувати їх при подальшій розбудові ринку похідних інструментів України. Отже, широке запровадження деривативів в Україні стане можливим у середньостроковій перспективі після вирішення всіх проблем та при забезпеченні відповідних умов розвитку валютного, фондового ринків та економіки України в цілому.

Література

1. Гапонюк М. А. Гарантійна система біржового ринку похідних фінансових інструментів / М. А. Гапонюк, О. В. Парандій // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 61-68.
2. Гоффе В. В. Ринок деривативів: зарубіжний досвід та перспективи розвитку в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.04.01 / В. В. Гоффе / Київський національний економічний університет. – К., 2005. – 21 с.
3. Еш С. М. Фінансовий ринок : навч. посіб. / С. М. Еш. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 528 с.
4. Ясіновська І. Ф. Професійна діяльність учасників фондового ринку України / І. Ф. Ясіновська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21. – С. 292-297.
5. Абасова К. А. Валютні деривативи в Україні: стан та перспективи / К. А. Абасова // Вісник Національного банку України. – 2014. – №9. – С. 45-48.
6. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/>

Миронюк І. В., Стопчак А. Ю.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В умовах кризового стану економіки розвиток фондового ринку є необхідним. Адже ефективно функціонуючий фондовий ринок може стати одним з головних факторів покращення економічної ситуації. В сучасних умовах фондовий ринок України має можливість активно розвиватись. Адже в Україні є потужні підприємства-емітенти зі зростаючою

капіталізацією, а на вітчизняному фондовому ринку сформовані основні необхідні елементи інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фондовий ринок досліджували як іноземні, так і вітчизняні науковці. Зокрема, варто відмітити дослідження В. М. Опаріна, Р. Бернарда, В. Д. Базилевича, які дослідили основні аспекти функціонування фондового ринку. Проблеми фондового ринку України та його регулювання у своїх працях вивчали О. В. Герасименко, О. Ю. Смолянська. Проте, досі залишається недостатньо дослідженим питання перспективних напрямків розвитку українського фондового ринку в сучасних умовах.

Мета. Дослідження сучасного стану фондового ринку України, його значення та перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу. В сьогоdnішніх економічних умовах, суб'єкти господарювання потребують додаткового залучення коштів для підтримки їх нормального функціонування. В розвинених країнах це питання досить ефективно вирішується саме за рахунок діяльності фондового ринку. В Україні фондовий ринок знаходиться в процесі розвитку, незважаючи на те, що він почав формуватися ще в 1991 році через прийняття Закону «Про цінні папери і фондову біржу». На сьогодні цей закон втратив чинність, а ринок цінних паперів регулюється Законом "Про цінні папери та фондовий ринок".

Згідно українського законодавства фондовий ринок – це сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [1]. Його основними учасниками є емітенти цінних паперів (тобто ті, хто їх випускає) та інвестори (тобто ті, хто вкладає в них кошти). Отже, за рахунок діяльності на фондовому ринку суб'єкти господарювання залучають кошти інвесторів у свою діяльність.

Залучення інвестицій у цінні папери відбувається шляхом придбання цінних паперів в процесі їх емісії. Акції та облігації є найефективнішим джерелом отримання додаткових фінансових ресурсів для фінансування поточної господарської діяльності, довгострокових проектів підприємств і держави [2].

Останніми роками в Україні спостерігається тенденція до збільшення обсягів торгів цінними паперами. На жаль, причиною цього є не стрімкий розвиток фондового ринку, а проблеми у банківській системі (зокрема, значний відтік коштів та, відповідно, ризик ліквідності). За рахунок випуску акцій банки залучають кошти для підтримання ліквідності своєї діяльності. Розглянемо обсяги випуску цінних паперів (зокрема акцій та облігацій) за січень-вересень 2015 року та аналогічний період в 2014 році (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяг випуску акцій та облігацій за січень – вересень 2014-2015 рр. [3]

Місяць	Обсяг випуску акцій, млн. грн.			Обсяг випуску облігацій, млн. грн.		
	2014 р.	2015 р.	Темп приросту,%	2014 р.	2015 р.	Темп приросту, %
Січень	2 501,90	1 572,23	62	1 490,94	782,00	52
Лютий	363,02	8 689,84	2393	8 240,00	934,68	11,3
Березень	316,00	3 095,74	979	696,44	690,00	99
Квітень	388,31	832,89	214	525,80	294,84	56
Травень	62,96	14 773,38	23464	5 227,06	114,00	2,2
Червень	1 365,10	8 573,80	628	3 978,63	1 472,89	37
Липень	2 120,03	1 020,80	48	2 868,52	2 314,53	80
Серпень	2 363,14	14 665,95	620	769,20	680,94	88
Вересень	1 762,68	1 189,29	67	584,95	4 184,79	715
Усього	11 243,15	54 413,92	483	24 381,54	11 468,65	47

Отже, протягом досліджуваного періоду відбулося помітне зростання обсягів випуску цінних паперів. Зокрема, випуск акцій за січень-вересень 2015 року в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року збільшився на 483 %, тобто майже в 5 разів. Значні за обсягом випуски акції, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій протягом зазначеного періоду, зареєстровано наступним банківським установам, з метою збільшення статутного капіталу, зокрема: ПАТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк», ПАТ КБ «ПриватБанк», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ АБ «Укргазбанк», ПАТ Банк «Фінанси та кредит», ПАТ «Державний експортно-імпортерний банк України», ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «ОТП Банк», ПАТ КБ «Хрещатик» та інші [3]. Обсяг випущених облігацій за цей період навпаки скоротився. Зокрема, у 2014 році у кількості випущених облігацій значну частку займали облігації банків (5 250 млн. грн.), на противагу у 2015 році кількість таких облігацій рівняється нулю. Низька ліквідність ринку облігацій підприємств зумовлено доволі вузьким колом інвестиційно привабливих корпоративних боргових інструментів. Після кризи 2008-2009 рр., яка супроводжувалась великою кількістю дефолтів за корпоративними облігаціями, найбільші інституційні інвестори більш ретельно обирають напрями використання коштів з меншою долею ризику.

Проте, незважаючи на зростання (в цілому) обсягів випуску цінних паперів порівняно з попередніми роками, не можна відмітити, на жаль, збільшення обсягів біржових контрактів. Протягом січня-вересня 2015 року порівняно з даними аналогічного періоду 2014 року обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі зменшився на 49,17 % [3]. Традиційно найбільш активно, серед фінансових інструментів представлених на фондовому ринку, торги здійснювались з державними облігаціями (близько 88 % від усіх біржових контрактів), значно меншою є частка облігацій підприємств (близько 4 %). Це можна пояснити тим, що в досить складних політичних та економічних умовах інвестори надають перевагу більш надійним облігаціям, які захищені державою.

Отож, стає очевидним, що сучасний стан фондового ринку України є незадовільним, оскільки він не забезпечує повною мірою здійснення перерозподілу інвестиційних ресурсів та забезпечення грошовим капіталом потреб виробництва. Тобто наявні певні проблеми, зокрема, серед проблем фондового ринку України можна виділити наступні:

- недостатньо розвинена інфраструктура
- дефіцит внутрішніх грошових ресурсів для інвестицій
- недостатнє законодавче регулювання окремих аспектів діяльності фондового ринку.

Звичайно, всі ці проблеми потрібно вирішувати і певні дії з цього приводу проводяться. Зокрема, зусиллями Комісії з цінних паперів та фондового ринку і Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку активно розвивається нормативно-правова база, не припиняється розвиток інфраструктури, запроваджено системи моніторингу та розкриття інформації, вдосконалено систему захисту прав інвесторів, підвищується рівень знань населення щодо роботи фондового ринку [4].

Перспективним напрямом покращення діяльності фондового ринку є використання новітніх технологій, що дозволить зробити його більш інформаційно відкритим та, відповідно, доступнішим для інвесторів. Оновлена інформаційна система ринку цінних паперів забезпечить формування моніторингової та аналітичної інформації, що характеризує ринок цінних паперів та допоможе чітким розрахункам щодо дотримання пруденційних нормативів, сприятиме зниженню системних ризиків на фондовому ринку [5]. Світовий досвід засвідчує, що створення дворівневої системи розкриття інформації дозволяє інвесторові обрати раціональні напрямки вкладення коштів. Перший рівень системи передбачає наявність безкоштовного джерела інформації зі звітністю усіх учасників фондового ринку. Другий рівень - робота спеціалізованої служби, яка надавала би послуги з обробки, аналізу та систематизації інформації за певну плату. Якщо перший рівень представлений в Україні, то другий необхідно формувати. Саме на другому рівні інвестор зможе отримати аналіз основних

показників фондового ринку та оцінити його стан, що спростить вибір об'єкта інвестування.

На сьогодні, основними ініціаторами змін на фондовому ринку є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. Ними була розроблена система електронної подачі звітності емітентів цінних паперів, а також була створена єдина інформаційну базу даних учасників фондового ринку. Це дуже важливі досягнення, які по-перше, покращують можливості регулювання фондового ринку з боку відповідних органів, по-друге, спрощує процес подання звітності для емітентів.

Висновки. Фондовий ринок є надзвичайно важливим елементом економіки, який забезпечує, з одного боку, залучення капіталу та його перелив між суб'єктами господарювання та галузями економіки, а з іншого, надає інформацію потенційним інвесторам. Для української економіки залучення інвестицій – дуже актуальне питання, тому необхідно звернути особливу увагу на проблеми, які є на сьогодні на фондовому ринку та можливості їхнього вирішення.

Література

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

2. Відомості про фондовий ринок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/info>

3. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics>

4. Мінфін: Транспарентність фондового ринку є запорукою зростання інвестиційної привабливості країни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=247015804&cat_id=244276429

5. Розвиток ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/development>

Монастирська Н. Я., Гулько Л. Г.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ

Актуальність дослідження. Події останніх двох років суттєво дестабілізували економічну систему України, призвели до її глибоких структурних деформацій. Революція 2013-2014 років, збройний конфлікт на Сході України, політична й економічна нестабільність викликали відплив прямих іноземних інвестицій через відсутність гарантій безпеки для інвестора та високий ступінь ризику. В сучасних умовах Україна не спроможна забезпечити соціально-економічний розвиток за рахунок власних фінансових ресурсів і потребує притоку іноземного капіталу. Ситуація ускладнюється зростаючою конкуренцією на світових ринках капіталу. Формування сприятливого інвестиційного клімату є одним із стратегічних завдань, що сьогодні стоять перед українською державою, від реалізації якого залежить можливість стабілізації національної економіки та її подальша соціально-економічна динаміка. Тому, проблема підвищення інвестиційної привабливості економіки України є надзвичайно актуальною і важливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними та практичними аспектами залучення інвестицій в економіку України і поліпшення її інвестиційної привабливості можна зустріти у працях вітчизняних вчених-економістів, а саме Л. Анчука, І. Бланка, А. Бутнярова, О. Гаврилюка, П. Гайдучького, Л. Збразької, М. Дацишина, А. Пересади, Т. Майорової.

Метою даної статті є аналіз інвестиційної привабливості України на сучасному етапі, а також визначення основних перспектив її підвищення.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна привабливість країни – це сукупність політичних, соціальних, інституціональних, екологічних, макро- і мікроекономічних умов функціонування національної економіки, що забезпечують стабільність інвестиційної діяльності вітчизняних і зарубіжних інвесторів [4].

Україна має значний інвестиційний потенціал, зокрема: є одним з найбільших потенційно містких ринків в Європі; володіє багатими природними ресурсами; має високий рівень науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки та значний науково-технічний потенціал; володіє значним сільськогосподарським потенціалом (вигідне географічне розташування, сприятливий клімат, родючі ґрунти); має добре розвинену інфраструктуру, наявності відносно дешевої кваліфікованої робочої сили.

Однак, попри ці суттєві переваги, інвестиційна привабливість України сьогодні залишається низькою, вагомою причиною низької інвестиційної привабливості української економіки для системних іноземних інвесторів можна вважати наявність величезного тіньового сектору в Україні, який сьогодні дорівнює, за різними даними, від 28 до 39 % ВВП. З кожним роком частка України у світових обсягах інвестицій скорочується і в 2013 р. становила вже менш як 0,2 % [1]. Події 2013-2014 рр. в Україні суттєво погіршили національну економічну ситуацію та трансформували зовнішньоекономічну діяльність нашої держави. Збройний конфлікт на Сході України, звуження або закриття ринку Росії мали вкрай негативний вплив на платіжний баланс країни. З початку 2014 року Україна втратила 13592,1 млн. дол. (у т.ч. за рахунок курсової різниці – 12246,5 млн. дол.) інвестицій, у той час як приплив капіталу становив лише 2451,7 млн. дол. США. Сукупний обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 31 грудня 2014 р. становив 45916,0 млн. дол. США [2].

Відповідно до 2015 року обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій в економіку України на 1 липня 2015 року становив 42,851 млрд. доларів, що на 1,78 млрд. доларів більше, ніж кварталом раніше.

Із 133 країн світу надійшли інвестиції в економіку України. Основними країнами-інвесторами були Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Віргінські Острови (Брит.), Франція та Швейцарія (рис.1).

Прямі інвестиції з України здійснено до 46 країн світу, переважна їхня частка спрямована до Кіпру (93,0 %) [5].

Необхідно відмітити, що попри нестабільну ситуацію в країні у 2014 році Україна посіла 109 місце у рейтингу, а у 2015 покращила свій показник на 20 пунктів, і посіла 89 місце зі 174 згідно з Індексом інвестиційної привабливості (International Business Compass), що його розраховує міжнародна консалтингова мережа BDO. Укладачі рейтингу відзначили ряд покращень у бізнес-кліматі України: спрощення процесу сплати податків для компаній, завдяки введенню електронної системи подання декларацій та сплати єдиного соціального податку; зменшення кількості центральних органів виконавчої влади, що здійснюють нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності; адаптація українських стандартів до європейських. Разом з тим, більшість цих заходів лише незначно поліпшили існуючу систему і Україна в рейтингу поступається як державам-членам ЄС, так і своїм найближчим сусідам, включно з РФ [3].

Оцінюючи незадовільний стан процесу іноземного інвестування, експерти вважають головною причиною цього недосконалу політику уряду. В Україні було зроблено ряд кроків щодо удосконалення інвестиційного законодавства, зокрема, затверджено концепцію Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України, набрав чинності Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна», створена Національна інвестиційна Рада при Президентові України, ухвалено Закон «Про внесення змін до

деяких законодавчих актів України щодо захисту інвесторів», який посилює правовий захист інвесторів, проте поки що ці заходи не призвели до суттєвого поліпшення інвестиційного середовища в нашій країні.

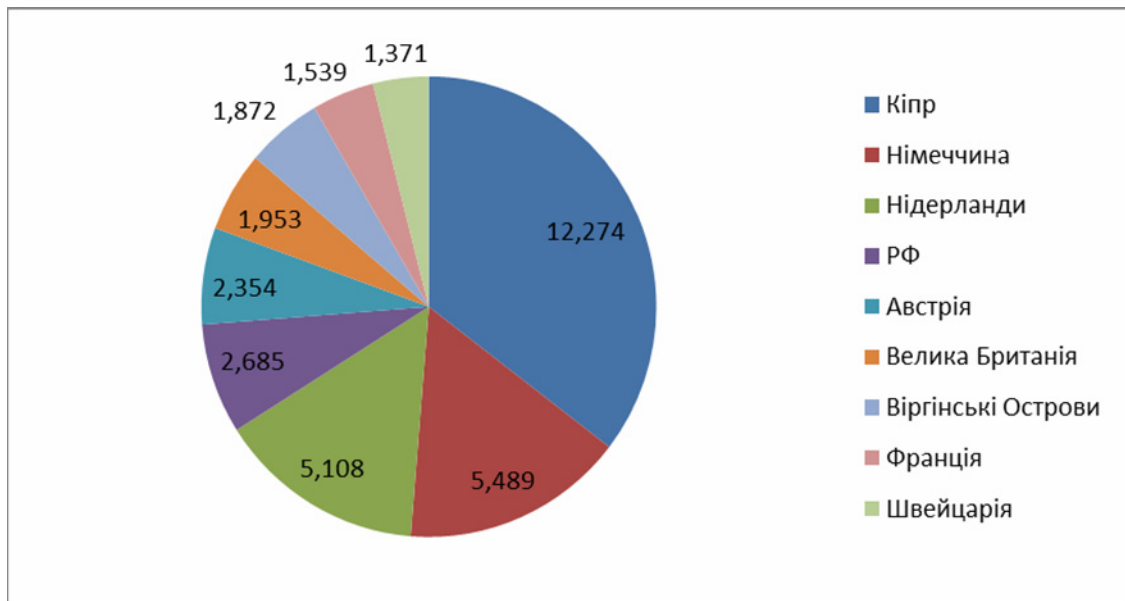

Рис. 1. Структура прямих іноземних інвестицій в економіці України за основними країнами-інвесторами за 2015 рік (млрд. грн.)

Збільшення обсягів іноземного інвестування в Україні можливе лише за умов підвищення її інвестиційної привабливості та створення механізму взаємодії іноземного інвестора й органів державної влади. Поліпшення інвестиційної привабливості потребує підвищення стабільності та прозорості політичної системи України, зменшення рівня її корумпованості, подолання тенденцій криміналізації суспільства, завершення судової реформи.

Доцільним, на нашу думку, є розробка чіткої державної стратегії залучення іноземних інвестицій, визначення пріоритетних галузей економіки, ефективного функціонування яких зумовить подальше поживлення в інших секторах. Сьогодні серед них в Україні можна виділити аграрний сектор, сферу високих технологій, IT-індустрію, машинобудування, нафтогазову та енергетичну галузі.

При розробці інвестиційної стратегії слід враховувати географічні і соціально-економічні відмінності регіонів України. Одним з альтернативних джерел фінансування регіональних інвестиційних програм та проектів можуть стати заощадження мігрантів і національної діаспори. Тому, уряду доцільно було б розробити стратегію залучення грошових переказів мігрантів з урахуванням їх інтересів і потреб. В перспективі, заробивши економічну й фінансову довіру мігрантів, Україна може розраховувати й на інші складові міжнародного ринку капіталу [1].

Висновки. Проведене дослідження показало, що для стимулювання інвестиційної діяльності та покращення інвестиційної привабливості в Україні, необхідно сформулювати стабільну державну політику у сфері іноземного інвестування, розраховану на довгострокову перспективу та розробити обґрунтовану державну стратегію залучення іноземних інвестицій, з урахуванням національних цілей та пріоритетів. Це сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості вітчизняної економіки на міжнародному ринку капіталу й прискорить процес відтворення її потенціалу в складних політико-економічних умовах. Відкритим залишається питання як вибору напрямків і об'єктів вкладень капіталу, критеріїв їх вибору, так і визначення най адекватніших підходів і методів управління залученими інвестиціями.

Література

1. Гайдуцький А. Не за крихти. Україні потрібна якісно нова стратегія залучення іноземного капіталу / А. Гайдуцький [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/finances/ne-za-krihti-ukrayini-potribnayakisno-nova-strategiya-zaluchennya-inozemnogo-kapitalu_.html
 2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 3. Офіційний сайт проекту Doing business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org>.
 4. Інвестиційна привабливість економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conf-cv.at.ua/forum/74-706-1>
 5. Українська правда, Економічна правда, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrbizn.com/>
-

Овчиннікова Р. І., Ксьондз С. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Як свідчить світова економічна практика, ринок фінансових послуг виконує провідну роль у забезпеченні економічного зростання, виступаючи механізмом накопичення та перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів. Проте вітчизняний ринок фінансових послуг ще не досяг потрібного етапу розвитку, тому він не функціонує як дійовий механізм залучення капіталу, що вказує на актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти функціонування ринку фінансових послуг в Україні розглядали такі вчені: Є. А. Бобров, О. В. Бутенко, О. А. Деревко, О. М. Кириченко, О. К. Малютін, Д. В. Полотенко, В. В. Ящук.

Метою дослідження є визначення поняття «ринок фінансових послуг» та його сутності, а також з'ясування головних проблем та перспектив розвитку ринку фінансових послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під ринком фінансових послуг слід розуміти економічні відносини, які виникають між фінансовими посередниками та іншими економічними агентами з приводу розподілу фінансових ресурсів, купівлі-продажу тимчасово вільних коштів та цінних паперів [8, с. 119].

До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів. Треба зазначити, що функціонування цих ринків є взаємопов'язаним, недостатній рівень розвитку одного з них позначається на розвитку усіх інших. Особливо це стосується фондового ринку.

Фондовий ринок, що є стратегічно важливою галуззю економіки України, сьогодні не повною мірою виконує головне призначення – створення фінансового механізму для запуску інвестицій у промисловість, мобілізацію інвестицій і забезпечення трансформації нагромаджень у доступні для виробництва фінансові ресурси [5, с. 95]. Фондовий ринок України є слабким. Його нерозвиненість ускладнює міжгалузевий перетік капіталу. Слабкість фондового ринку України виражається в наступному:

- недостатня ліквідність фондового ринку;
- переважання державних цінних паперів;
- недостатня прозорість діяльності емітентів та професійних учасників ринку;

- незрозуміність правової бази, неадекватність її сучасним вимогам діяльності на ринку фінансових послуг;

- низький технологічний рівень функціонування ринкової інфраструктури;

- низький рівень корпоративної культури;

- недостатня обізнаність переважної частини населення з питань фондового ринку [4].

Також існує низка інших проблем ринку фінансових послуг, які потребують вирішення:

- відсутність фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційного попиту з боку реального сектору економіки. Саме тому потрібно сформувати умови, які б дозволили додатково залучити внутрішні фінансові ресурси, зокрема, заощадження населення та «тіньовий капітал» до інвестиційної діяльності, а також створити привабливі умови для іноземних інвесторів;

- незрозуміність законодавчої бази, зокрема з питань захисту прав інвесторів та емітентів, що ускладнює залучення інвестицій і вихід наших інвесторів на зарубіжні ринки;

- відсутність узгодженого законодавства та ефективних принципів регулювання і нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ, що є однією з серйозних проблем розвитку фінансового сектора в цілому [1, с. 89].

Ринок фінансових послуг є одним з механізмів забезпечення конкурентоспроможності економіки країни, оскільки розподіл фінансових ресурсів на цьому ринку відбувається на конкурентній основі, що дозволяє спрямувати інвестиційні потоки у найбільш привабливі сегменти економіки і тим самим сприяти економічному зростанню. Саме тому формування фінансового ринку здатного до ефективно мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів та спроможного утримувати конкурентні позиції на глобальному ринку капіталів є надзвичайно важливим для будь-якої держави [2, с. 83].

Вітчизняний ринок фінансових послуг потребує значних перетворень. Основними шляхами оптимізації роботи ринку фінансових послуг є:

- удосконалення законодавства, що регулює ринок фінансових послуг. За допомогою участі учасників ринку в розробці законів, це дозволить врахувати всі потреби ринку фінансових послуг;

- формування конкурентоспроможних ринків фінансових послуг в Україні;

- підвищення рівня прозорості, капіталізації та ліквідності ринків фінансових послуг;

- удосконалення інфраструктури ринків фінансових послуг;

- формування сприятливого податкового клімату для учасників ринків із метою збільшення обсягів інвестицій;

- створення інформаційної бази для потенційних учасників ринку;

- сприяти тісній співпраці учасників ринку;

- розвиток інститутів колективного інвестування [3, с. 79].

Що ж до вирішення проблеми мобілізації заощаджень населення і спрямування їх на задоволення інвестиційних потреб економіки існує декілька шляхів. Залучати кошти населення можна через банківські установи та створення пенсійних фондів [4, с. 57].

Розв'язання окреслених завдань дасть змогу створити надійну основу для довгострокового росту ефективно функціонуючого й конкурентоспроможного ринку фінансових послуг, який може стати ефективним механізмом залучення фінансових ресурсів у розвиток національної економіки й відіграватиме важливу роль у забезпеченні економічного розвитку України [7, с. 112].

На сьогодні уже розроблений і діє Державний реєстр фінансових установ, що діють на ринок фінансових послуг, на державному рівні розроблена стратегічна Програма розвитку фінансового сектору України, в рамках якої конкретизовані довготермінові стратегії, спрямовані на майбутній розвиток не тільки фінансового сектора, а й економіки країни в цілому [6, с. 92].

За умов глобальної інтеграції ринків фінансових послуг надзвичайно важливим завданням як для України, так і для кожної країни у світі, є забезпечення функціонування конкурентоспроможного ринку фінансових послуг, що забезпечить залучення іноземних інвестицій на ринок країни і вихід вітчизняних інвесторів на міжнародні фінансові ринки.

Висновки. У цілому державна політика у сфері підвищення ефективності функціонування фінансового ринку України повинна включати єдиний збалансований комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та стійкості фінансової системи, ефективний контроль руху фінансових потоків, раціональне використання фінансових ресурсів. Розвиток інфраструктури фінансових ринків вимагає об'єднання зусиль держави та професійних учасників цих ринків з метою забезпечення необхідного ресурсного потенціалу перетворень. Особливу увагу необхідно приділити просвітницькій діяльності серед населення України, яка б забезпечила підтримку впроваджуваних заходів населенням, підвищення його інвестиційної активності.

Література

1. Бобров Є. А. Роль та місце ринку фінансових послуг у структурі фінансового ринку / Є. А. Бобров // Фінанси України. – 2011. – №4. – С. 88 – 94.
 2. Бутенко О. В. Роль іноземних банків у формуванні інноваційних національних банківських систем / О. В. Бутенко // Банківська справа. – 2010. – №1. – С. 83.
 3. Деревко О. А. Шляхи підвищення рівня капіталізації банківського сектору / О. А. Деревко // Банківська справа. – 2011. – №1. – С. 76-83.
 4. Кириченко О. М. Діяльність українських інвестиційних банків / О. М. Кириченко // Банківська справа. – 2010. – №2. – С. 57.
 5. Малютін О. К. Оцінка фінансового сектору та його значення в економічному розвитку України / О. К. Малютін // Фінанси України. – 2011. – №3. – С. 92-100.
 6. Полотенко Д. В. Банківська система України в умовах функціонування іноземних банків / Д. В. Полотенко // Фінанси України. – 2010. – №5. – С. 91-94.
 7. Стратегія розвитку фінансового сектору України (матеріали Координаційної ради з питань політики фінансового сектору при Кабінеті Міністрів України). – К.: Видавничий дім «Козаки», 2010. – 256 с.
 8. Ящук В. В. Ринки фінансових послуг як складова системи економічного розвитку / В. В. Ящук // Фінанси України. – 2011. – №1. – С. 115 – 121.
-

Пасека А. І., Гулько Л. Г.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. З розвитком ринкових відносин в Україні з'явилась необхідність якісного визначення та вивчення нових економічних і соціальних явищ. Курс на інвестиційно-інноваційний розвиток світової економіки і національних економік розвинутих країн суттєво активізував наукові пошуки нових підходів і теоретичних положень інвестиційної діяльності. Проблематика на цьому напрямку актуалізується в міру поглиблення глобалізаційних процесів і зростання конкуренції в сфері інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато видатних економістів, які заклали фундамент економічної науки як такої – А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. М. Кейнс, М. Фрідман, Р. Харрод, Е. Домар, Р. Солоу та інші – розглядали інвестиції як одну з найважливіших умов економічного зростання. Вагомий внесок у вивчення проблем, пов'язаних із інвестиційною діяльністю, зробили й вітчизняні вчені, зокрема: І. Бланк, В. Грідасов, М. Коденська, А. Пересада, В. Федоренко, О. Царенко. Фактично на сьогодні відсутня єдина усталена система

класифікації інвестицій.

Метою даної статті є дослідження різних поглядів щодо сутності інвестицій та інвестиційної діяльності, а також особливостей її розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Економічна категорія «інвестиції» та похідні від неї категорії («інвестування», «інвестиційна діяльність», «інвестиційний процес», «інвестиційні ресурси», тощо), розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей, що пов'язані з інвестиційною діяльністю, у вітчизняній літературі не мають однозначного тлумачення. Чітке розуміння і уточнення ключового поняття є важливим для аналізу основних зв'язків та взаємозалежностей інвестиційних процесів як у національній, так і в регіональній економіці [1].

Закон України «Про інвестиційну діяльність» (ст. 1) визначає інвестиції як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект[2].

Однак, це найпоширеніше визначення все ж має низку недоліків. У Законі України «Про інвестиційну діяльність» зазначається не мета здійснення інвестицій, а уточнюється характеристика об'єктів вкладення: це вкладення в об'єкти тільки такої діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Тому недостатньо вказано, чи тут автоматично вважається, що метою інвестицій є отримання прибутку або досягнення соціального ефекту, чи інвестиційні вкладення можуть здійснюватись з будь-якою метою, з умовою, щоб об'єкти інвестування відповідали вищевказаним характеристикам.

Звертання до трактування терміна «інвестиції» в закордонній економічній літературі показує, що в різних школах і напрямках економічної думки визначення поняття «інвестиції» містять загальну істотну рису – зв'язок інвестицій з одержанням доходу як цільовою настановою інвестора. У найбільш загальному вигляді інвестиції розуміються як вкладення капіталу з метою його збільшення в майбутньому. Такий підхід до визначення поняття «інвестиції» панує як у європейської, так і в американській методології. Існує й інший підхід до визначення інвестицій, зумовлений зростанням значення ринку цінних паперів, як механізму щодо зростання реального капіталу в країнах з розвинутою ринковою економікою. У його рамках інвестиції визначаються як вкладення в цінні папери.

З поняттям «інвестиції» тісно пов'язане й визначення «інвестиційна діяльність». Терміну «інвестиційна діяльність» можна дати широке й вузьке визначення. У широкому значенні інвестиційна діяльність – це діяльність, пов'язана із вкладенням коштів в об'єкти інвестування з метою одержання прибутку. Подібне трактування міститься в Законі «Про інвестиційну діяльність», відповідно до якого під інвестиційною діяльністю розуміється вкладення інвестицій і практичні дії з метою одержання прибутку й (або) досягнення іншого корисного ефекту. У вузькому значенні інвестиційна діяльність, власне інвестування, являє собою процес перетворення інвестиційних ресурсів у вкладення.

Інвестиційна діяльність здійснюється на основі:

- інвестування, яке здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, а також громадськими та релігійними організаціями;
- державного інвестування, яке здійснюється органами влади та управління України, а також державними підприємствами та установами;
- іноземного інвестування, яке здійснюється іноземними державами, юридичними та фізичними особами;
- спільного інвестування, яке здійснюється громадянами та юридичними особами України та інших держав[3].

Головною метою інвестиційної діяльності є здійснення оптимальної ліквідності інвестиційних ресурсів, тобто максимізація добробуту власників, що забезпечуватиме тривалий безкризовий розвиток підприємства.

Сучасний розвиток економіки України нерозривно пов'язаний з інвестиційними процесами, які є рушійною силою інтеграції економіки у світове господарство за рахунок оновлення основних фондів, переведення капіталів з одних сфер в інші, передачі технологій, інновацій управлінського досвіду.

Розвиток сучасної економіки України неможливий без активізації інвестиційної діяльності, пошуку та залучення надійних інвесторів, які б розміщували свої інвестиції на довгострокові терміни, забезпечуючи цим стабільний розвиток важливих ланок господарства. Україна має всі шанси для залучення інвестиційних ресурсів та використання їх на користь економіки, тому що потенціал української економіки має досить «широкі горизонти» для свого розвитку. Але варто зазначити, що за останній час Україна так і не позбулася повністю структурних деформацій і значно відстає від розвинутих країн за багатьма факторами продуктивності виробництва та рівнем добробуту населення. Важливим є той факт, що такі галузі господарства як промисловість, агросектор, в першу чергу потребують залучення капіталу для подальшого розвитку. Ще однією важливою проблемою української економіки є висока енергоємність промисловості, цей фактор значно впливає на конкурентоспроможність і собівартість виробленої продукції. Промисловим підприємствам потрібно залучати інвестиції ще й для модернізації вже існуючих потужностей, адже саме після модернізації підприємство стає більш стійким до фінансових коливань.

Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в Україну в 2013 році становив 2,86 млрд. доларів, що удвічі менше від показника 2012 року в 6,013 млрд. доларів.

Про це йдеться у статистичних даних Держкомстату.

Згідно із даними, станом на 1 січня 2014 року обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку України з початку інвестування, становив 58,157 млрд. доларів.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку країни, включаючи акціонерний капітал і боргові інструменти, на 1 січня 2014 року становив 68,312 млрд. доларів.

Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій в економіку України на 1 липня 2015 року становив 42,851 млрд. доларів, що на 1,78 млрд. доларів більше, ніж кварталом раніше.

Як наголошується, у січні-червні 2015 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 1,042 млрд. доларів та вилучено 351,3 млн. доларів прямих інвестицій.

Інвестиції надійшли зі 133 країн світу. Із країн ЄС із початку інвестування внесено 33,154 млрд. доларів інвестицій, з інших країн світу – 9,696 млрд. доларів.

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 12,274 млрд. доларів, Німеччина – 5,489 млрд. доларів, Нідерланди – 5,108 млрд. доларів, РФ – 2,685 млрд. доларів, Австрія – 2,354 млрд. доларів, Велика Британія – 1,953 млрд. доларів, Віргінські Острови – 1,872 млрд. доларів, Франція – 1,539 млрд. доларів, Швейцарія – 1,371 млрд. доларів та Італія – 966,6 млн. доларів.

Висновки. На мою думку, тільки чіткий контроль та активна державна позиція можуть правильно реалізувати програму інвестиційного розвитку задля сталого економічного розвитку, поліпшення бізнес-клімату та залучення інвестицій. Держава повинна вибирати пріоритетні галузі економіки для більш інтенсивного інвестування, тобто ті галузі, які мають значний потенціал і які характерні саме для України (промисловість, сільське господарство). Комплексне використання всіх цих факторів може забезпечити ефективність інвестиційної діяльності України в майбутньому.

Література

1. Свінцов О. М. Інвестиції як економічна категорія: наукова полеміка / О. М. Свінцов, Н. Я. Скірка // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.3. – С. 251-257.
2. «Про інвестиційну діяльність»: Закон України від 18.09.1991 р. №1560-XII зі змінами від № 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 22. – С. 184.

3. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Майорова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с

4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

Радченко М. А., Ганусич В. О.
Ужгородський національний університет
м. Ужгород

ЕЛЕКТРОННІ АУКЦІОНИ ЯК НОВА ПРОГРЕСИВНА ФОРМА ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Актуальність дослідження. Свого поширення наразі набуває нова форма електронного майданчику для торгівлі – електронний аукціон. Його метою є зведення продавців і покупців. На таких аукціонах ціна не постійна. Вони приносять дохід як за рахунок зроблених користувачем транзакцій, так і за рахунок реклами.

У комерційній практиці аукціон є формою продажу товарів або послуг на публічних конкурентних торгах, в процесі яких встановлюється їх кінцева ціна. Віртуальний (електронний) аукціон (Internet-аукціон) проводиться за тим же принципом в мережі Internet за допомогою спеціального програмного забезпечення, яке встановлюється на сайті організатора торгу [1].

Така сфера в дану годину дуже популярна і в теж час перспективна з фінансової точки зору, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є виявлення специфічних рис електронних аукціонів, класифікація їх різновидів, а також поширення і перспектива даного виду торгівлі в Україні, переваги його для державної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку електронної біржової торгівлі у своїх працях досліджували такі науковці: Солодкий [12], О. Сохацька [13], П. Пейтел [10] та інші.

Виклад основного матеріалу. Багато відомих компаній використовують електронні аукціони як інструмент маркетингової оцінки, що дозволяє визначити попит на продукт і його подальшу ціну на ринку. На електронні аукціони можуть бути виставлені будь-які товари, будь-якої марки і будь-якого року випуску: комп'ютери і що комплектують; знижені в ціні товари; неходові товари; колишні лідери продажів; товари для колекцій.

Для електронних аукціонів діють ряд специфічних правил:

- обов'язкова реєстрація учасників, при цьому учасники мають бути повнолітніми і зобов'язані надати свої банківські рахунки як гарантію оплати товару;
- учасники, що придбали товар, зобов'язані за нього сплатити;
- учасники, що розмістили пропозиції про продаж, не мають права знімати їх до закінчення торгів;
- товар, виставлений на продаж, не належить аукціоністу - він є лише посередником між продавцем і покупцем

На відміну від реального аукціону, Internet-аукціон проводиться упродовж досить тривалого часу, тому покупцям необов'язково бути постійно присутніми за комп'ютером під час проведення аукціону.

Характерними рисами Internet-аукціонів є:

- можливість залучення великої кількості продавців і покупців (значна концентрація попиту і пропозиції);
- цілодобова інтерактивна взаємодія продавців і покупців;

– можливість надання деталізованого опису і зображення товарів [1].

Організатор аукціону надає лише місце для торгу на сайті, організують технічну підтримку торгів та стягують певну плату за виставлення товару на торги. Джерелами доходу аукціону є комісійна плата за транзакції (рух коштів при сплаті за придбаний товар) і членські внески.

Покупець після здійснення цінової пропозиції щодо окремого лота несе відповідальність перед продавцем та організаторами аукціону (в основному щодо платоспроможності). Якщо продавець або покупець не виконує зобов'язань, визначених правилами аукціону, проти нього можуть бути застосовані певні санкції (попередження, недопуск до торгів).

Інтернет – аукціони систематизувалися на підставі їх розділення по напрямку зростання або убування ставок. Ставки бувають від мінімальної до максимальної ціни або ж, навпаки. Електронні аукціони класифікують наступним чином:

1. Звичайний (абсолютний) аукціон – товар продається за максимально запропоновану покупцем ціну.

2. Публічний аукціон – для будь-яких користувачів відома поточна і максимальна ставка того або іншого товару.

3. Приватний (salted-bid) аукціон – ставка буде прийнята протягом заданого певного часу, причому користувач зможе зробити, тільки одну ставку і дізнатися ставки інших користувачів не зможе; в кінці часу визначається переможець або їх може бути декілька.

4. Тихий аукціон – щось типу приватного аукціону. Учасник може зробити тільки одну ставку і може дізнатися максимальну ціну.

5. Аукціон з мінімальною ціною – продавець ставить товар і виставляє мінімальну продажну ціну, а покупці дізнаються тільки максимальну ціну товару.

6. Аукціон із зарезервованою ціною – відрізняється від аукціону з мінімальною ціною тим, що користувачі знають тільки мінімальну ціну, але величини ціни не знають; якщо в процесі мінімальна ціна не досягнута, то товар вважається за не проданий і залишається у його власника.

7. Данський аукціон – початкова ціна ставиться дуже високою і в процесі торгів автоматично зменшується, зменшення ціни відбувається після того, як засновник зупиняє аукціон товару.

Найкращі в світі аукціони на даний момент є – Free Markets, Trade Out, Asse Trade. Але на першому місці – американський онлайн аукціон ebay, на якому продається майже все що тільки можна купити – від літака до автографів зірок. Цей проект зараз найуспішніший зі всіх названих і він може, продаватиме товар на ринках: Німеччини, Канади, Японії, Австралії, Великобританії. В Україні діє безліч інтернет-аукціонів (Aukro, NauBau, Alkar, InWin) і їх число стрімко зростає [3].

Важливо, що форма електронного аукціону впроваджує свою практику до сфери державної. З 1 травня в Державній виконавчій службі України стартував пілотний проект з реалізації конфіскованого майна за допомогою електронних он-лайн торгів. Перші торги в системі СЕТАМ відбулися 1 липня. Вже перші результати роботи системи довели її високу ефективність. Зокрема, загальний обсяг реалізації арештованого майна протягом торгового дня збільшився із 13% до 60%, а загальне зростання вартості становить 100% проти 0,5% в минулому році [4].

Електронні торгові майданчики є найбільш пріоритетними в рамках розвитку нової економіки, що використовує сучасні засоби комунікації. Побудова взаємин між агентами інституту державних закупівель за допомогою електронних торговельних майданчиків має ряд переваг:

– для держави такими перевагами будуть: боротьба з корупцією, збільшення числа постачальників, інтеграція і взаємодія між органами влади; професійний моніторинг закупівель; зниження витрат і бюджетних витрат; скорочення персоналу;

– для постачальників: збільшення справедливості і конкуренції; поліпшення доступу до державних замовлень; відкритість державних замовлень для нових постачальників; стимулювання участі суб'єктів малого підприємництва; збільшення грошового потоку; зниження витрат на угоди; підзвітність державних розпорядників бюджетних коштів;

– для споживачів суспільних благ, платників податків: доступ до інформації про розміщення замовлень; можливість спостерігати за діяльністю державних органів влади та інформацією про витрати; підзвітність державного апарату.

В даний час готуються значні зміни в законодавстві про державні закупівлі. До середини 2016 року всі країни ЄС перейдуть на обов'язкове здійснення держзакупівель в електронній формі. Загальний обсяг закупівель ринку ЄС становить приблизно 2 трлн євро, 5% - це 1 млрд. євро економії на рік. Впровадження електронних закупівель в ЄС широко підтримується Міжнародним валютним фондом, Європейським центральним банком та Європейською комісією, так як держзакупівлі в електронній формі суттєво скорочують витрати для підприємств у державному секторі, а також сприяють підвищенню прозорості та ефективності процесів [2].

Можна зробити висновок, що даний вид торгівельного майданчику в електронній комерції широко набуває свого розвитку, створюючи конкурентні умови для продавців і широкий асортимент вибору для покупців. А електронна форма держзакупівель дозволить держпідприємствам більш ефективно аналізувати витрати і планувати потреби.

Література

1. Бібліотека українських підручників, Шалева О.І. Електронна комерція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/27100-42-tipi-auktsonv-ta-tovari-scho-prodayutsya-na-Internet-auktsionah.html>.
2. Державні закупівлі в електронній формі в Україні та інших країнах, Українська електронна торгова площадка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uetp.com.ua/useful_information/derzhavni_zakupivli_v_elektronnij_formi_v_ukraini_ta_inshih_krai/
3. Електронні аукціони – новий вигляд торгів в інтернеті. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://сссамvip.tk/?Bankrutstvo:Elektronni_aukciony_novyi_vyglyad_torgiv_v_interneti.
4. На електронному аукціоні зафіксовано великий попит на майно боржників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/politika/na-elektronnomu-auktsioni-zafiksovano-shaleniy-popit-na-mayno-borzhniv-365281>.
5. Пейтел Э. Internet-трейдинг. Полное руководство / Под ред. Н. В. Шульпина; Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2003. – 320 с.
6. Солодкий М. О. Розвиток світової електронної біржової торгівлі / М. О. Солодкий // Економіка та держава.– 2010.– №10. – С. 33–34.
7. Сохацька О. М. Біржова справа: підручник. – 2-ге вид. змін. й доп. / О. М. Сохацька. – Тернопіль: Карт- бланш; К.: Кондор, 2008. – 632 с.

Сікорська Ю. В., Ксьондз С. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Актуальність дослідження. На сьогодні в Україні ринкові процеси відбуваються на фоні гострої нестачі інвестиційних ресурсів, необхідних для розвитку економіки. Завданням державного регулювання фінансового ринку в будь-якій країні є не тільки впорядкування діяльності позичальників капіталу і фінансових посередників, забезпечення стабільного розвитку і функціонування фінансового ринку в цілому, не тільки пошук шляхів вирішення проблем інвесторів, захист інвесторів, перш за все, дрібних і найменш захищених. Саме тому досить актуальним є

питання щодо регуляторної діяльності національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. Важливість державного регулювання ринку фінансових послуг, перш за все, зумовлена необхідністю забезпечення єдності ринку, нагляду за функціонуванням фінансових установ і захисту прав споживачів фінансових послуг. Вітчизняний ринок фінансових послуг характеризується відсутністю чітких традицій та правил функціонування, що зумовлює необхідність розробки концептуальних підходів до побудови ефективного механізму державного регулювання даного сегмента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку державного регулювання ринку фінансових послуг виступає предметом наукових розробок ряду науковців, серед яких: Дж. Стігліц, Т. Кембелл, Г. Марковіц, Е. Нікбахт, Р. Тьюлз, Ю. Фама, У. Шарп, М. Алексєєв, О. Барановський, Н. Блага, Близнюк, П. Бороздін, Н. Внукова, В. Геєць, С. Герасимова, А. Дьомін, С. Злупка, В. Клименко, А. Ковальов, В. Корнеєв, А. Кузнєцова, К. Масляєва, В. Марцин, Я. Міркін, І. Михасюк, О. Мозговий.

Метою статті є визначення особливостей становлення державного регулювання ринку фінансових послуг, уточнення сутності поняття «механізм державного регулювання ринку фінансових послуг» та окреслення його структурних елементів.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі існують різні визначення категорії «механізм». Механізм управління, на думку Г. Атаманчука, є складовою частиною системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта. Щодо поняття «механізм державного регулювання» існують різні підходи до його трактування. У найбільш широкому розумінні механізмом регулювання може бути сама держава, якщо розглядати її як форму суспільного самоуправління [2].

У наш час, вітчизняний ринок фінансових послуг характеризується відсутністю чітких правил функціонування, що зумовлює необхідність розробки підходів до побудови ефективного механізму державного регулювання. Державне регулювання ринків фінансових послуг – це здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам. Метою державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні є [3]:

- проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;
- захист інтересів споживачів фінансових послуг;
- створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства;
- забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників;
- додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства;
- контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг;
- сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг.

Основною метою державного регулювання економічної та соціальної ситуації у країні є стимулювання економічного зростання, тобто покращення якісних та кількісних характеристик ВВП України.

В Україні державне регулювання ринку фінансових послуг здійснюється відповідно до встановлених зобов'язань і вимог діяльності споживачів та учасників ринку фінансових послуг з врахуванням його стандартів, державної реєстрації фінансових установ, ліцензування та нагляду за їх професійною діяльністю, захисту інтересів споживачів фінансових послуг. Проведений нами аналіз літературних джерел щодо розвитку державного регулювання ринку фінансових послуг свідчить, що в Україні дана система пройшла складний шлях становлення та розвитку.

Процес формування сучасної системи державного регулювання ринку банківських послуг в основному припадає на період 1991–2002 рр., за цей час розроблена правова база для здійснення діяльності комерційних банків та її регулювання. Відповідно до чинного законодавства основним

регулюючим органом з боку держави виступає Національний банк України, до основних функцій якого належить здійснення банківського регулювання та нагляду, а також ведення Державного реєстру банків, здійснення ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законом випадках.

Що стосується державного регулювання страхового ринку, ринку кредитних спілок, ринку недержавного пенсійного страхування та діяльності інших небанківських фінансових установ, то з моменту їх становлення і до 2002 р. головним державним регулятором було Міністерство фінансів України. Система державного управління в цій сфері була змінена в 2002 р. із створенням Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, до компетенції якої належить здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання послуг у сфері страхування, накопичувального пенсійного забезпечення, довірчого управління фінансовими активами, діяльності небанківських кредитних установ, фінансового лізингу, факторингу тощо.

Належний рівень державного регулювання ринку фінансових послуг може бути забезпечений лише за умови ефективного функціонування його механізму. Розглянемо основні структурні елементи механізму державного регулювання ринку фінансових послуг України.

Відповідно до чинного законодавства, суб'єктами механізму державного регулювання ринку фінансових послуг виступають: Національний банк України, який регулює функціонування ринку банківських послуг; Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, якій підпорядкований ринок цінних паперів та похідних цінних паперів; спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг, який контролює діяльність інших ринків фінансових послуг [5].

В Україні державне регулювання ринку фінансових послуг здійснюється відповідно до встановлених зобов'язань і вимог діяльності споживачів та учасників ринку фінансових послуг із врахуванням його стандартів, державної реєстрації фінансових установ, ліцензування та нагляду за їх професійною діяльністю, захисту інтересів споживачів фінансових послуг [3]. Відповідно до ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг покладається на Національний банк України, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку і Національну комісію з регулювання ринків фінансових послуг.

Великою проблемою, яка знижує ефективність регулювання ринку фінансових послуг в Україні є, відсутність належного співробітництва та нечіткий розподіл повноважень між регуляторами ринків фінансових послуг, що зумовлено, перш за все, недосконалою законодавчою базою, яка не визначає чіткого розмежування сфер впливу кожного з регуляторів та передбачає дублювання регулятивних повноважень.

Важливе місце у формуванні системи механізму державного регулювання посідають його елементи, що забезпечують цільовий вплив на об'єкти – форми, методи, інструменти. Так, відповідно до чинного законодавства, державне регулювання ринку фінансових послуг здійснюється у формі: ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг; нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ; нагляду за діяльністю фінансових установ; застосування уповноваженими державними органами заходів впливу; проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг [4]. Так, механізм державного регулювання ринку фінансових послуг впливає на зовнішнє середовище за допомогою ринкових інструментів, у складі яких доцільно виділяти фіскальну, грошово-кредитну, інвестиційну та амортизаційну політики уряду. У свою чергу, непрямі методи державного регулювання ринку фінансових послуг справлятимуть позитивний вплив лише за умови поєднання їх з прямими. Основними інструментами прямого впливу на розвиток та функціонування ринку фінансових послуг України є наступні: розробка та прийняття нормативно-правових актів; ліцензування діяльності; проведення наглядової діяльності та впровадження заходів впливу.

Висновки. Механізм державного регулювання структури економіки України повинен містити більшу кількість інструментів активної структурної політики. Шляхом застосування інструментів регулювання інвестиційної, інноваційної політики, сприянням розвитку окремих галузей та сфер діяльності, доповнення механізму ринкової саморегуляції активними заходами регуляторного впливу держава спроможна покращити динаміку основних макроекономічних показників та оптимізувати структуру ВВП країни. Сучасна система регулювання ринку фінансових послуг має базуватися на принципах, що передбачають: захист прав та інтересів учасників з боку держави, прозорість та доступність інформаційної бази, необхідної для прийняття рішень, підтримку добросовісної конкуренції, існування державного органу регулювання з чітко визначеними функціями і повноваженнями, підтримку інновацій у даній галузі. Отже, належний рівень державного регулювання ринку фінансових послуг буде забезпечений лише за умови ефективного функціонування його механізму.

Література

1. Бондаренко Є. П. Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг / Є. П. Бондаренко, Д. М. Дмитренко // Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – №2(29). – С. 41-45.
 2. Крючкова В. І. Структурні чинники розвитку економіки України / В. І. Крючкова. – К. : Наукова думка, 2011. – 316 с.
 3. Лозова О. М. Еволюція економічних концепцій державного регулювання економіки / О. М. Лозова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 6. – С. 133-137.
 4. Масляева К. Специфіка правового статусу органів державного регулювання ринку фінансових послуг України : проблеми та шляхи їх вирішення / К. Масляева // Юридична Україна. – 2012. – № 8. – С. 41-45.
 5. Унінець-Ходаківська В. П. Роль державного регулювання на ринку фінансових послуг / В. П. Унінець-Ходаківська // Актуальні проблеми економіки. – 2014. - №6. – С. 238-248.
-

Фірсова К. В., Степанова І. В.
Одеський інститут фінансів Українського університету
фінансів та міжнародної торгівлі
м. Одеса

ФОНДОВИЙ РИНОК В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Фондовий ринок України перебуває сьогодні у стані, який забезпечує його перехід зі сфери обслуговування обігу капіталів у самостійний сектор економіки. Ефективність функціонування фондового ринку залежить перш за все від міцної інфраструктури, що створює належні умови для випуску та подальшого обігу цінних паперів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти розвитку фондового ринку України досліджувалися у працях К. Адамової, І. Бланка, М. Денисенка, В. Загорського, Б. Койлі, В. Ляшенка, М. Плахтія, Р. Розена, Г. Терещенка і багатьох інших учених. Проте питання, які розглядалися у цих працях щодо рівня розвитку фондового ринку України, залишаються актуальними для подальших досліджень, тому що ринок цінних паперів перебуває у постійному динамічному русі, який необхідно простежувати, аналізувати і робити прогнози на майбутнє.

Мета полягає у висвітленні сучасного стану та перспектив розвитку фондового ринку України як вагомій частини фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу. Ефективний розвиток реального сектору і економічної системи України в цілому зумовлюється відповідним формуванням фінансової системи, покращенням її інфраструктури, якісною організацією інвестиційного процесу і поживавленням фондового ринку [1].

Протягом 2014 року український фондовий ринок розвивався паралельно зі світовими ринками цінних паперів. Вітчизняні фондові індекси, як і більшість провідних фондових індексів світу, завершили 2014 рік помірним зростанням. Серед досліджуваних індексів найбільше зріс індекс NASDAQ Composite, з початку року його значення підвищилося на 14,31 %. Істотно збільшились американські індекси S&P 500 (+ 12,39 %), Dow Jones 30 Industrials (+ 8,40 %), а також індекс Nikkei225 (Японія) – на 7,12 %. Помірно зросли європейські індекси, зокрема, DAX (Німеччина) – + 4,31 %, CAC40 (Франція) – + 1,08 %. Вітчизняні індекси ПФТС та UX (Українська Біржа) зросли з початку року на 28,75 % та 13,54 % відповідно [2].

За підсумками 2014 року ринок цінних паперів в Україні виріс на 39,06 % порівняно з 2013 роком та становив 2 331,94 млрд грн. І хоча спостерігається збільшення частки операцій із цінними паперами, що здійснюються на біржовому ринку, близько 73,43 % усіх операцій здійснювалися у позабіржовому сегменті фондового ринку (рис. 1).

Рис. 1 Обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2010 – 2014 р., млрд грн. [2]

Одним із показників ефективності функціонування ринку цінних паперів є розвиток його організованого сектору. У 2014 році, як і впродовж 2010-2013 років, тривав щорічний активний розвиток біржового сегменту фондового ринку України. Порівняно з попереднім роком обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі у 2014 році зріс на 33,72 % і становить 619,70 млрд грн., що еквівалентно 39,55 % ВВП України.

Серед фінансових інструментів провідну позицію за обсягами торгів на біржовому ринку займали акції, державні облігації України та облігації підприємств.

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом 2014 року зафіксовано з державними облігаціями України – 545,77 млрд грн. (88,07 % від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у 2014 році) (табл. 1).

На кінець 2014 року найбільша кількість цінних паперів, які перебувають в обігу на фондових біржах, була розміщена на «ПФТС» (44,97 %), «Перспективі» (18,88 %) та «Українській біржі» (14,44 %).

Також варто звернути увагу на такий показник, як обсяг випусків емісійних цінних паперів. Так, станом на 31.12.2014 загальний обсяг усіх зареєстрованих Комісією випусків цінних паперів становив 1 469,39 млрд грн.

Аналіз динаміки розвитку фондового ринку України характеризувався значним зростанням обсягів випуску цінних паперів у 2011 році, але потім спостерігалось скорочення цього показника,

однак 2014 рік засвідчив стрімке зростання обсягу емісії цінних паперів. Так, загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів у 2014 році збільшився на 44,23 % порівняно з 2013 роком і становив 204,85 млрд. грн.

Таблиця 1 – Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі (з розподілом за видом фінансового інструменту) у 2014 році, млн. грн. [2]

Організатор торгівлі	Акції	Облігації підприємств	Державні облигації України	Облігації місцевої позики	Інвестиційні сертифікати	Іпотечні облигації	Ощадні (депозитні) сертифікати	Опціонні сертифікати	Деривативи	Усього
ПЕРСПЕКТИВА	1699,67	5185,12	474156,43	562,17	609,98	2,11	180,05	171,03	7891,56	490458,12
ПФТС	1575,61	22130,12	71283,21	3,33	69,24	0	820,21	0	0	95881,73
ПФБ	12632,74	6,86	0	0	99,69	0	0	0	0	12739,29
КМФБ	2676,58	3881,51	0,01	0	3363,31	0	0	0	0	9921,41
УБ	6481,62	260,56	329,14	14,81	74,93	0	0	0	1404,84	8565,89
СЄФБ	144,57	1105,94	0	0	15,02	0	0	0	0	1265,53
УФБ	76,54	251,81	0	0	5,88	0	0	122,66	0	456,88
УМВБ	260,16	0	0	0	0	0	0	0	0,24	260,4
УМФБ	110,36	2,06	0	0	6,24	0	0	0	0	118,66
ІННЕСК	26,46	0	0	0	0,86	0	0	0	0	27,32
Усього	25684,32	32823,98	545768,79	580,31	4245,15	2,11	1000,26	293,69	9296,63	619695,25

Пріоритетним завданням ринку цінних паперів, як відомо, є забезпечення умов для залучення інвестицій компаніями. Аналіз динаміки залучення інвестицій в економіку України показує, що у 2014 році обсяг залучених інвестицій через інструменти фондового ринку нижчий за показник обсягу залучених довгострокових кредитів.

Результати комплексної оцінки відповідності національної системи України вимогам міжнародних рекомендацій FATF, показали, що загальний рівень відповідності становить 73 %. Зокрема: а) правова система – 83 % відповідності; б) фінансова система – 68 %; в) інституційна система – 78 %; г) міжнародне співробітництво – 79 % [3].

На основі проведеного аналізу сучасного стану функціонування фондового ринку України серед нагальних проблем його розвитку виділимо:

- надмірна кількість фондових бірж;
- обмежена кількість ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових інструментів, відсутність ліквідних цінних паперів публічних акціонерних компаній;
- низький ступінь використання похідних цінних паперів [4];
- недостовірність інформації щодо загального обсягу торгів на біржовому ринку, що не сприяє прозорості й відкритості ринку;

– незадовільний рівень інформованості населення про діяльність фондового ринку, що призводить до незначної активності фізичних осіб на фондовій біржі [5];

– недостатнє законодавче регулювання ціноутворення [6].

Ці проблеми заважають подальшому розвитку фондового ринку України, стримують розвиток економіки, приплив інвестицій, а також істотно обмежують можливості професійних учасників.

Для покращення ситуації на фондовому ринку необхідно вжити низку заходів.

По-перше, має бути запропоновано широкий спектр інструментів та ефективні механізми взаємодії учасників ринку.

По-друге, невід'ємною складовою розвитку фондового ринку має стати його інтеграція у світові фінансові ринки.

По-третє, основною функцією, яку має виконувати ринок цінних паперів, є забезпечення грошовим капіталом потреб економіки країни шляхом створення механізму акумулювання, розподілу та перерозподілу фондів коштів від особи, яка володіє вільними інвестиційними ресурсами, до особи, якій необхідні такі ресурси для розвитку.

Висновки. Роль фондового ринку в економіці є значною, адже від ефективного функціонування фондового ринку залежить стабільність держави. Незважаючи на позитивні тенденції окремих показників ринку цінних паперів, його якісні характеристики ще знаходяться на низькому рівні, що потребує розробки заходів економічної політики держави, спрямованих на усунення перешкод щодо формування високоефективного фондового ринку і формування найбільш ефективної його моделі.

Література

1. Кашена Н. Б. Фондовий ринок України: стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Н. Б. Кашена, О. В. Цуканова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 1(1). – С. 171-178. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/esprstp_2012_1\(1\)_26.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/esprstp_2012_1(1)_26.pdf)

2. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/>

3. Вітюк Н. В. Фондовий ринок України і перспективи його розвитку [Електронний ресурс] / Н. В. Вітюк. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1532>.

4. Чемерис Є. Кінцем якого фондового ринку нас лякають / Є. Чемерис // Сайт Економічна Правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/columns/2012/11/8/343147/>

5. Джусов О. А. Фондовий ринок України: сучасний стан, проблеми розвитку та перспективи / О. А. Джусов, В. О. Поворозник // Офіційний сайт Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

6. Яцюк Г. В. Модернізація торговельної інфраструктури ринку цінних паперів / Г. В. Яцюк // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Криниця, 2013 – с. 170-172.

Чуняк О. В., Григорук П. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

АНАЛІЗ ПОВЕДІНКОВИХ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Актуальність дослідження. У найпростішому розумінні ефективний ринок - це ринок, ціни на якому ефективно відбивають всю наявну інформацію. Ринкові механізми не дозволяють стандартним парадигмам реалізовуватися на практиці. Також цьому заважає психологія інвесторів, які торгують на ринку. Разом ці два фактори обумовлюють необхідність використання поведінкових моделей управління фінансовими ринками.

Основна ідея такого моделювання фінансових ринків з використанням принципів поведінкових фінансів полягає в тому, щоб раціональні елементи, що покладені в основу традиційних моделей замінити на елементи, що відображають ірраціональність у поведінці інвесторів, їх систематичні помилки і помилки.

З одного боку, такі моделі могли б лягти в основу інвестиційних стратегій багатьох фондів і приватних інвесторів. З іншого боку, з їх допомогою можна було б попереджати виникнення криз, пом'якшувати їхні наслідки для фінансових ринків і економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час існує велика кількість публікацій, присвячених поведінковому моделюванню фінансових ринків, зокрема, роботи М. Мертона, У. Шарпа, Дж. Літнера, Т. Одіна. Ми обмежимося найбільш важливими роботами в даній галузі.

Метою статті є аналіз основних підходів до поведінкового моделювання фінансових ринків з урахуванням ірраціональності поведінки інвесторів.

Виклад основного матеріалу. Згідно [1], поведінкова модель фінансового ринку являє собою рівноважну модель з жорстко визначеними параметрами і репрезентативними агентами, за допомогою якої можна пояснити результати історичних даних.

Р. Мертон [2] розвинув статичну модель ціноутворення активів для ринків з неповною інформацією. Головна поведінкова компонента цієї моделі полягає в тому, що інвестор використовує тільки ті цінні папери, щоб сформувати свій оптимальний портфель, про які він знає. Але якби інформація у всіх учасників ринку була повною, модель б зводилася до стандартної моделі САРМ Шарпа-Літнера [3, 4]. Така поведінка інвесторів при неповній інформації можна пояснити обмеженим увагою або перевагою тих активів, які більш знайомі. У роботі зазначено, що неповне поширення інформації серед інвесторів має важливе емпіричне значення для рівноважних очікуваних доходностей, особливо для маленьких компаній, які неостаточно покриті увагою інституцій фінансового ринку.

У роботі Л. Блюма і Д. Іслі [5] побудована динамічна модель, що включає «галасливих» трейдерів та їх вплив на рівновагу. З одного боку, ринок агрегує інформацію трейдерів ефективно, з іншого – ринкова ціна коректно відображає реальний рівень цін. Отже, якщо деякі трейдери мають неправильну інформацію або очікування, ці дві умови стають у протиріччя. Умова, що ринки агрегують інформацію трейдерів, відображаючи при цьому реальний рівень цін, є умовою рівноваги в довгостроковому періоді. У короткостроковому ж періоді рівновага може досягатися і при «неправильних» цінах, але тільки якщо ринки адекватно реагують на інформацію трейдерів. Головним недоліком цієї моделі є недостатня можливість перевірки її на емпіричних даних.

На відміну від розглянутого підходу, модель ціноутворення активів Х. Шефріна і М. Статмана [6] показує, як впливають помилкові переконання інвесторів на рівноважні ціни на ринку цінних паперів. Вони припускають, що не всі «галасливі» трейдери роблять ті ж помилки, що й інші трейдери, що, в кінцевому рахунку, призводить до того, що капітал даних трейдерів зменшується в довгостроковому періоді. Таким чином, ринковий портфель в традиційній моделі САРМ повинен бути змінений у бік нахилу до недооціненим паперів, подальше від переоцінених.

Модель, яку запропонував Т. Одін [7], ґрунтується на припущенні, що люди надмірно самовпевнені, і ця самовпевненість впливає на фінансові ринки. Щоб підтримати це твердження і розкрити, яким чином самовпевненість трейдерів здійснює вплив на фінансові ринки, автор аналізує модель, в якій існує лише один ризиковий папір, а інвестори раціональні у всьому, крім того, як вони оцінюють інформацію. Він приходить до висновку, що самовпевненість роздуває очікуваний обсяг торгів, і, відповідно, волатильність збільшує глибину ринку і зменшує очікувану корисність у самовпевнених трейдерів.

К. Даніель зі співавторами [8] запропонували модель, в якій обмежили вплив надмірної оцінки сигналів інвесторами тільки випадками із самовпевненістю в приватних інформаційних сигналах. Це означає, що якщо інвестор переоцінює свої здібності з генерування інформації або з ідентифікації важливості існуючої інформації, він недооцінює свою прогнозу помилку. Якщо інвестор більш самовпевнений відносно сигналів або оцінок, в яких він має велику персональну залученість, він буде самовпевнений лише стосовно тієї інформації, яку він згенерував сам, але не по відношенню до публічних сигналів.

Надмірна реакція такого трейдера призводить до відхилення ціни від її фундаментального значення, але після цього з'являється «галаслива» публічна інформація, яка згладжує цей ефект. Ми можемо побачити підтвердження цієї теорії на практиці: постійно зустрічаються випадки з надмірною реакцією і наступним за нею поворотом і поверненням на довгострокову лінію тренда; надмірна волатильність на ринках.

Однак, модель пояснюється тільки з евристичної точки зору, тому неможливо виявити на ринку, які саме інвестори надмірно самовпевнені, що обмежує можливості з використання цієї моделі для використання на практиці. Варто також відзначити, що в моделі використовується тільки одна ризикова цінний папір, як і в роботі Т. Одіна. Тому цими ж авторами у 2001 р. [9] був розроблений аналог моделі САРМ для випадку, коли інвестори надмірно самовпевнені. Їх модель включає в себе уникнення ризику інвесторами, множину ризикових цінних паперів і ефекти від присутності арбітражерів. Головне припущення полягає в тому, що надмірно самовпевнені інвестори завжди думають, що дана конкретна цінний папір менш ризикова, ніж вона є насправді.

Висновки. Таким чином, на даний момент існує досить розроблений інструментарій дослідження поведінки трейдерів на фінансовому ринку. Основний висновок, який можна зробити, виходячи з аналізу поведінки трейдерів, що чим більше частка на ринку надмірно самовпевнених інвесторів і чим вище їх самовпевненість, тим менше ризикова премія за цінними паперами. Тому очікувана прибутковість за цінним папером лінійно залежить від її поточного відхилення від фундаментальної ціни.

Література

1. Zin S. E. Are Behavioral Asset-Pricing Models Structural? / S. E. Zin // *Journal of Monetary Economics*. – 2001. – № 49. – p. 215-228.
2. Merton R. C. A Simple Model of Capital Market Equilibrium with Incomplete Information. / R. C. Merton // *The Journal of Finance*. – 1987. – Vol. XLII. – №. 3. – p. 483-510.
3. Sharpe W. F. Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium Under Conditions of Risk / W. F. Sharpe // *The Journal of Finance*. – 1964. – Vol. XIX. – №. 3. – p. 425-442.
4. Lintner J. The Valuation of Risk Assets and the Selection of Risky Investments in Stock Portfolios and Capital Budgets / J. Lintner // *Review of Economics and Statistics*. – 1965. – № 47. – p. 13-37.
5. Blume L. Evolution and Market Behavior / L. Blume, D. Easley // *Journal of Economic Theory*. – 1992. – № 58. – p. 9-40.
6. Shefrin H. Behavioral Capital Asset Pricing Theory / H. Shefrin, M. Statman // *Journal of Financial and Quantitative Analysis*. – 1994. – Vol. 29. – №. 3. – p. 323-349.
7. Odean T. Volume, Volatility, Price, and Profit When All Traders Are Above Average / T. Odean //

The Journal of Finance. – 1998. – Vol. LIII. – №. 6. – p. 1887-1934.

8. Daniel K. D. Investor Psychology and Security Market Underand Overreaction / K. D. Daniel, D. Hirshleifer, A. Subrahmanyam // The Journal of Finance. – 1998. – Vol. LIII. – №. 6. – p. 1839-1885.

9. Daniel K. D. Mispricing, Covariance Risk, and the Cross Section of Security Returns / D. Daniel, D. Hirshleifer, A. Subrahmanyam // The Journal of Finance. – 2001. – Vol. LVI. – p. 921-965.

6. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

Замазій О. В.

**Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

**ДИНАМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ
ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЇХ ЗДАТНОСТІ ДО СТВОРЕННЯ ЦІННОСТІ**

Актуальність дослідження. Для збереження своєї життєздатності в умовах високої динамічності сучасних ринкових процесів і значної економічної нестабільності, спричиненої зміною векторів економічної і політичної інтеграції України, вітчизняним машинобудівним підприємствам потрібно відшукувати нові можливості для входження у світовий економічний простір, для виходу на перспективні ринки інших країн, що сприяло б їх кількісному зростанню і підвищувало б тим самим потенціал економічного зростання національної економіки. Вихід на нові ринки збуту потребує здатності підприємств до створення нових продуктів, що можуть бути позитивно сприйняті на ринку, тобто, матимуть для нових цільових груп споживачів цінність більшу, ніж продукція традиційних виробників. У стратегічному періоді це відображається у динамічних характеристиках підприємства та його ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням динаміки і проблем розвитку машинобудівних підприємств займається багато вітчизняних дослідників, зокрема, Ю. Барташевська, К. Весельська, С. Плакида і Н. Лохман, Т. Оксенюк та інші. Однак важливо ці динамічні характеристики підприємств співвіднести з їх здатністю до створення споживчої цінності. Це й визначило мету даного дослідження – проаналізувати динаміку розвитку машинобудівних підприємств Хмельницької області у контексті їх здатності до створення споживчої цінності.

Результати досліджень. Машинобудівний комплекс Хмельницької області охоплює доволі багато підприємств різного профілю діяльності, діючих із яких є лише близько 50. Негативні тенденції останніх років позначились на діяльності майже усіх підприємств області (табл.1, складена за [1; 2]).

**Таблиця 1 – Динаміка обсягів реалізованої продукції промисловими підприємствами
Хмельницької області**

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг реалізації промислової продукції, млн. грн.	8972,8	11126,6	10141,0	11807,2	15045,2	16618,9	17552,5	18047,7
Індекси промислової продукції, %	114,5	99,4	76,4	104,9	109,2	101,2	97,6	97,3
Обсяг реалізації машинобудівної продукції, млн. грн.	995,2	1222,4	937	922,4	1235,2	1297,5	1589,2	1911,1
Індекси продукції машинобудування, %	121,6	104,2	59,0	114,8	111,3	100,9	98,3	99,9
Частка продукції машинобудування у загальних обсягах реалізованої продукції, %	11,1	11,0	9,2	7,8	8,2	7,8	9,0	10,6

Як видно із наведених даних, динаміка обсягів реалізації продукції машинобудівних підприємств області (як у фактичних цінах відповідних років, так і в порівняльних для врахування чинника інфляції) до 2010 р. була дещо гіршою, ніж в цілому по промисловості, а у 2011-2014 роках кращою.

Ця різниця особливо помітна при розрахунку темпів реалізації продукції у фактичних цінах, на які впливають інфляційні процеси. Здатність споживачів погоджуватись на зростання ціни продукції, яку вони обирають, свідчить про її цінність для них і за цих умов. А відносна стабільність індексів реалізованої машинобудівної продукції у 2012-2014 роках вказує на значний потенціал до відродження, яке має машинобудування області. У 2014 р. його частка у загальному обсязі промислової продукції зросла до 10,6 %. Про поліпшення стану справ у машинобудуванні області в 2014 році можна судити і за показниками ефективності господарської діяльності – обсягах прибутку (збитків) у динаміці досліджуваних років і рівня рентабельності операційної діяльності. На рис. 1 показано зміни частки машинобудівних підприємств області, що отримали прибутки за результатами господарської діяльності, порівняно з аналогічними даними по Україні.

Рис. 1. Порівняльна динаміка частки прибуткових машинобудівних підприємств України і Хмельницької області (Джерело: побудовано за [3; 4])

Як видно із графіка, у 2012-2013 роках мав місце значний розрив між цими показниками – у області частка прибуткових машинобудівних підприємств була значно меншою. У 2014 році цей розрив суттєво скоротився – частка прибуткових підприємств зросла з 51 % до 62,1 %. При цьому сумарний прибуток машинобудівних підприємств у 2014 р. зріс в 1,47 рази проти попереднього року, а сумарні збитки – зменшились. Найкращих результатів досягли підприємства, що виготовляють електричне устаткування – із загального обсягу прибутку машинобудівних підприємств області у 2014 р. (442,3 млн. грн.) вони забезпечили 85,3 % (376,9 млн. грн.), а збитків – лише 6,2% (1,2 млн. грн із 19,9 млн. грн.). Це вплинуло і на ефективність операційної діяльності (табл.2, сформована за [3]).

Як видно із таблиці, серед машинобудівних підприємств найвищою є рентабельність операційної діяльності у тих підприємств, що випускають електричне устаткування. У 2013 р. цей показник сягнув 34,7 %. За рахунок цього і у машинобудуванні області ця рентабельність склала 20,2 % проти 6,9 % у промисловості загалом. У попередні роки цей показник був значно нижчим, а у 2014 році піднявся ще вище – відповідно по групі електричного устаткування до 58,4 %, а в цілому по машинобудуванню – до 35,6 %. Що ж стосується групи транспортних засобів, то в деякі періоди рівень збитковості був таким високим, що не забезпечив рентабельність операційної діяльності цієї групи підприємств. У 2014 р. за цією, а також групою «Комп’ютерна, електронна і оптична продукція» дані про рентабельність стали вважатись конфіденційними і в загальну статистику не виносились.

Таблиця 2 – Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств Хмельницької області, %

Вид діяльності	Рівень рентабельності (збитковості) за роками				
	2010	2011	2012	2013	2014
Промисловість в цілому	3,7	4,8	6,0	6,9	-6,1
Машинобудування, в т.ч.	1,9	4,3	4,8	20,2	35,6
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	0,9	5,5	3,1	4,6	конф.
виробництво електричного устаткування	3,7	4,9	8,1	34,7	58,4
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших груп	1,5	3,1	4,3	6,1	22,4
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	-4,8	1,2	-3,5	2,0	конф.

Високий показник рентабельності операційної діяльності підприємства є підтвердженням того, що його продукція має високу споживчу цінність – її ціна значно перевищує витрати на створення. Зважаючи на таке різке збільшення даного показника у сукупності машинобудівних підприємств області в останні два роки, необхідно провести більш детальний аналіз причин, що зумовили це явище, в тому числі – в розрізі окремих підприємств і продукції, що ними виготовляється.

Висновки. Дослідження стану та тенденцій господарської діяльності промислових підприємств України показало, що вони не характеризуються стійкою позитивною економічною динамікою. Це стосується і машинобудування, яке у розвинених країнах вносить значний вклад у розширене відтворення основних засобів усіх виробничих галузей. Аргументовано, що здатність підприємств до створення цінності буде тим більшою, чим більш стійкою є їх економічна динаміка і більший показник рентабельності операційної діяльності. На прикладі провідних машинобудівних підприємств Хмельницької області підтверджено такий зв'язок. Виокремлення чинників, що забезпечують здатність підприємств до створення споживчої цінності стане предметом наступних досліджень.

Література

1. Головне управління статистики Хмельницької області: Обсяги реалізації продукції за видами промислової діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/pr/orpp/orpp1214.htm>.
2. Індеси реалізованої продукції за видами промислової діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/pr/iopp/iopp1214.htm>.
3. Головне управління статистики Хмельницької області: Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/fin/rodpdvs/rodpdvs0914.htm>.
4. Державна служба статистики України. Фінансові результати підприємств України до оподаткування за видами діяльності [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/fin_rez/fr_ed/fr_td_u/fr_ed_2013_u.html.
5. Головне управління статистики Хмельницької області: Фінансовий результат від звичайної діяльності підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності [Електронний ресурс]. http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/fin/frppd/frppd_13.htm.

Колісник В. С., Теклюк А. О.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ДИЗАЙН МАГАЗИНУ ТА ЙОГО АТМОСФЕРА

Актуальність дослідження. Дизайн виступає потужним інструментом віддзеркалення і формування думок потенційних покупців, допомагає сконцентрувати їхню увагу в потрібному напрямку, збільшуючи тим самим шанси на покупку товарів, які могли б залишитися без уваги. Мета такого впливу на покупця очевидною, це і зростання конкуренції серед магазинів і торгових центрів, і значна роль оформлення магазину у формуванні іміджу компанії та, найголовніше, збільшення кількості відвідувачів.

Актуальність останніх досліджень та публікацій. Серед найбільш важливих слід відмітити роботи таких вчених, як А. Копонен, В. Такер і Дж. Пейнтер, М. Хейр, Е. Діхтер, П. Мартіно, Р. Коулман, С. Леві, В. Уеллс і Г. Гьюбар, С. Бартон.

Виклад основного матеріалу. Дизайн магазину – це художнє вирішення, яке забезпечує формування естетичних та функціональних властивостей даного об'єкту [2]. Оформлення інтер'єру повинно відповідати традиціям, смакам, стилю життя основного контингенту покупців, на яких магазин розрахований. Головним завданням під час проектування інтер'єру магазину є створення оптимальних умов для показу товарів і забезпечення максимальних зручностей покупцям для здійснення купівлі [2].

Основними дизайнерськими засобами створення художнього образу в інтер'єрі є синтез окремих складових – простору й конструкції, торгового обладнання, його форми, матеріалу, кольору, світла, засоби внутрішньої реклами, декоративних засобів [3].

Дизайн магазину складає загальну атмосферу, яка впливає на емоції покупця і його лояльність. Основними її функціями є:

- допомога у сконцентруванні уваги покупця в потрібному напрямку, тим самим збільшуючи шанси на купівлю товарів, які могли б залишитися без уваги;
- вказує про рівень торговельного закладу;
- здатна викликати у відвідувача певну емоційну реакцію, радість чи підйом почуттів (табл.1).

Таблиця 1 – Складові художнього образу [1]

Складові	Завдання
Простір і конструкції	сприяти тому, щоб покупці могли побачити якомога більшу частину пропонуванних товарів
Торгове обладнання	повинно поєднуватись з іншими елементами оформлення торговельного залу та створювати єдиний закінчений ансамбль
Колір	зміна сприйняття пропорцій приміщень, створення ілюзії збільшення або зменшення простору.
Світло	використовується для виділення секцій, товарів, створення певного настрою, пробудження відчуттів, або дозволяє усунути недоліки архітектури
Засоби внутрішньої реклами	створюють ефект персонального звернення до покупця або викликають відчуття ексклюзивності, романтики, краси та ін.
Декоративне оформлення	відображає чи підкреслює перевагу тих чи інших товарів у асортименті.

Сьогодні чітких технологій використання асоціативних ідей у формуванні образу середовища магазину не існує. Мають місце тільки загальні міркування й окремі яскраві приклади, які стають еталонами смаків і ідей. Креативні ідеї деяких магазинів світу наведено у табл. 2.

Таблиця 2 – Світові ідеї оформлення магазинів [1]

Назва	Особливості
Дивний ліс Carobna Suma Белград, Сербія	торговельна зала повністю оснащена деревами з прямокутними стовбурами, я яких ллється світло і тим самим створюють ілюзію ставка. На світлому фоні виділяються дерев'яні полиці.
Стриманий інтер'єр магазину A.P.C. Мельбурн, Франція	вхідну зону магазину формують тонкі цементні панелі, які перекривають одна одну і утворюють стельову конструкцію, що звужується в дальній частині магазину. Стелажі зроблені з фанер, а підлога залита бетоном, що створює відчуття природності та теплоти.
Kartell Мілан, Італія	торговельна зала оригінально структурована за допомогою прозорих конструкцій з тонованого оргскла. В підсвічених нішах і на стелажах розміщені композиції з парфумерних товарів і предметів декору.
Шоу-рум Vince Samuto Нью- Йорк, США	більшу частину стін в основному приміщенні займають ряди білосніжних полиць на протилежній стороні яких закріплені хромовані рамки. В центрі встановлено дворівневий демонстраційний стіл для забезпечення цілісності інтер'єру.

Як можна помітити, з аналізу даних наведених у таблиці, у створенні дизайнерської концепції інтер'єру магазинів немає ніяких правил щодо оформлення, а запорукою успіху стали незвичні ідеї та оригінальний підхід, що сформувавши креативні дизайн-образи [3].

Отже, дизайн магазину є найважливішим засобом позиціонування бренду та формування у споживача необхідних уявлень про асортимент та якість пропонованих товарів і послуг. Без сумніву, гарний дизайн інтер'єру допомагає продавати продукцію. Покупці часто орієнтуються не на характеристики і властивості товару, а на те, як він виглядає і як представлений безпосередньо покупцеві, а це означає, що свіже рішення та творчий підхід дадуть змогу досягти успіху в проектній діяльності.

Література

1. Марченко В.И. Современный интерьер магазинов / И. В. Марченко // Интерьеры и декоры торговых площадей. – 2014. - №9. – С. 10-12.
2. Предеін А. Розвиток роздрібних торговельних підприємств в Україні /А. Предеін // Товари і ринки. – 2013. – № 2. – С. 18-29.
3. Тихонов О. В. Математична модель досягнення необхідного рівня популярності товару (послуги) / О. В. Тихонов // Практичний Маркетинг. – 2009. – № 12. – С. 15-18.

Копанська З. В., Борзенкова О. Д.
Одеський інститут фінансів Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі
м. Одеса

ГОЛОВНІ ЗМІНИ ПДВ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НА МАЙБУТНЄ

Актуальність дослідження. Оподаткування є основою формування державного бюджету будь-якої країни. На практиці можна виділити ряд податків, які набули світового визнання, одним з яких є податок на додану вартість (далі – ПДВ). На відміну від інших країн, де ПДВ справляється чималий відрізок часу, в Україну цей податок застосовується протягом відносно короткого періоду, і тому система його справляння має багато суттєвих недоліків. Формування і реалізація фіскального потенціалу ПДВ залежить від багатьох факторів, а тому в умовах досить мінливого нормативно-правового та ринкового середовища механізм справляння ПДВ вимагає постійного перегляду і вдосконалення. Існуючі підходи до реалізації фіскального потенціалу ПДВ не дозволяють на сьогодні досягти належних результатів та вимагають подальшого вдосконалення відповідно до економічних умов в Україні, що визначає важливість і актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання функціонування та удосконалення ПДВ досліджували такі вітчизняні автори як В. Андрущенко, О. Данілов, З. Варналій, І. Луніна, О. Тимченко, Ю. Іванов, В. Мельник, А. Берлач, А. Соколовська. Але незважаючи на широкий спектр досліджень даного питання, існує ряд проблем, які потребують детальнішого розгляду.

Метою дослідження є розгляд та опрацювання останніх змін в податковому законодавстві, зокрема ПДВ та перспективи розвитку на майбутнє.

Виклад основного матеріалу. В Україні спостерігається тенденція до змін оподаткування не завжди економічно обґрунтованих та доцільних рішень, щоб впливали безпосередньо на розвиток економіки. Також суперечності виникають з приводу функціонування податку на додану вартість, який є різновидом непрямих податків, та одним із основних у податковій системі.

Податок на додану вартість – це частина новоствореної вартості на кожному етапі виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), що надходить до бюджету після їх реалізації. Інакше кажучи, ПДВ – це непрямий податок, який стягується до бюджету у вигляді надбавки до ціни товару, який сплачується споживачами [1, с. 96].

16.07.2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення адміністрування податку на додану вартість». Законодавчим актом передбачено удосконалення функціонування системи електронного адміністрування податку на додану вартість для ефективного її запровадження на постійній основі з 1 липня 2015 року.

Українським законодавством передбачено три види ставок: 20%, 0% і 7%. Зміни:

- підвищення розміру виручки, при якому підприємства зобов'язані зареєструватися платникам ПДВ з 300 тис. до 1 млн. грн.;
- введення обов'язкового електронного документообороту податкових накладних;
- введення обов'язкової електронної реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі;
- впровадження спеціальних банківських ПДВ рахунків. З 2015 року в системі Держказначейства всім платникам ПДВ відкрили спеціальні рахунки. Рахунки використовуються виключно в цілях адміністрування ПДВ. Головною особливістю їх є неможливість використовувати кошти на рахунках для інших цілей та вплив показників рахунків на можливість реєстрації податкових накладних ПДВ;
- зміна порядку автоматичного відшкодування ПДВ.

З 2015 року законодавець ввів право платника податку не подавати податкові декларації у

випадку відсутності податкових зобов'язань, показників обов'язкових до декларуванню.

Право на податковий кредит суб'єктів господарювання більше не прив'язується до зв'язку з господарською діяльністю платника податків: до складу податкового кредиту будуть ставитися всі придбання товарів і послуг з ПДВ. Але для коригування буде застосовуватися механізм нарахування податкових зобов'язань на вартість товарів і послуг, які не застосовуються в господарській діяльності (наприклад, раніше вони не давали права на податковий кредит з ПДВ) [3].

Відповідно Закону України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо податкової реформи) до 31 грудня 2017 року продовжено режим звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачання зернових і технічних культур. Відповідно до такого режиму від оподаткування податком на додану вартість звільняються операції з постачання на митній території України зернових та технічних культур, зазначених в абзаці першому пункту 15 підрозділу 2 розділу XX Кодексу, крім першого постачання таких зернових та технічних культур сільськогосподарськими підприємствами – виробниками та підприємствами, які безпосередньо придбали такі зернові та технічні культури у сільськогосподарських підприємств – виробників. Операції з вивезення в митному режимі експорту зернових та технічних культур, зазначених в абзаці першому пункту 15 підрозділу 2 розділу XX Кодексу, звільняються від оподаткування податком на додану вартість [4].

Нова система електронного адміністрування податку на додану вартість дозволить здійснювати бюджетне відшкодування ПДВ експортерам та імпортерам в автоматичному режимі на місяць раніше, ніж зараз. «За допомогою електронного адміністрування буде забезпечено відповідність сум нарахованого та сплаченого ПДВ, оскільки суми ПДВ від доданої вартості гарантуються грошовими коштами. При цьому обігові кошти платників ПДВ відволікаються мінімально», – підкреслив голова Державної фіскальної служби України [5].

Запровадження нової системи, впевнений керівник відомства, унеможливить формування фіктивного кредиту та отримання неправомірного відшкодування ПДВ з бюджету, а це, у свою чергу, сприятиме підвищенню рівня надходжень податку до бюджету. Крім того, буде скорочено обсяг тіньової економіки в країні та витрати держави на адміністрування ПДВ.

Висновки. Отже, недоліки ПДВ передовсім пов'язані з проголошенням законодавства, яке регулює цей податок, зокрема є норми, що сприяють зловживанням у сфері оподаткування і навіть стимулюють їх. Недосконалою і громіздкою є система адміністрування ПДВ, також маємо низьку правову культуру та обізнаність усіх суб'єктів податкових відносин. Усунення цих недоліків, яке можна здійснити в досить короткі строки, дасть змогу зробити цей податок більш технологічним і придатним для застосування в Україні. Вважаємо, що для підвищення ефективності оподаткування і прозорості системи адміністрування ПДВ доречно внести такі зміни до законодавства:

- зменшити основну ставку податку на додану вартість;
- удосконалити процедуру адміністрування шляхом застосування принципу – «надання адміністративних послуг платнику податків відбувається в податковій службі, а не в окремому її підрозділі»;
- трансформувати механізм обліку платників податку на додану вартість, враховуючи нормативні недоліки та технічну недосконалість;
- упровадити застосування системи єдиного рахунку для сплати податків та зборів чи інших платежів на основі досвіду держав-членів ЄС у цій сфері.

Література

1. Берлач А. Еластична ставка податку на додану вартість як стимул економічного зростання в Україні / А. Берлач, І. Пирого // Право України. – 2012. – № 2. – С. 94–100.
2. Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у контексті її впливу на розвиток економіки / А. М. Соколовська // Фінанси України. – № 9. – 2013. С. 65-81;

3. Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість, затверджене наказом № 26 Міністерства доходів і зборів України від 16.01.2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon4rada.gov.ua.

4. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

5. Бухгалтерські новини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.dtki.ua/>.

Костенко А. Г., Борзенкова О. Д.
Одеський інститут фінансів Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі
м. Одеса

СПЕЦИФІКА ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Суспільно-політичні події в Україні відображають ряд економічних проблем перед усім у фіскальній сфері. Українська податкова система є однією із найскладніших і найобтяжливіших у світі за показниками кількості платежів та часових витрат на адміністрування. Велика кількість бюрократичних процедур, фіскальний тиск з боку податкових органів поряд із корумпованістю державних службовців та низькою культурою сплати податків у суспільстві є ключовими перешкодами ведення бізнесу та створення передумов для тінізації економіки. Також однією з податкових колізій є проблема подвійного оподаткування, яка виникає не лише під час здійснення операцій на міжнародному рівні, в результаті зіткнення інтересів між двома державами, а і в межах однієї країни. Таким чином, гостро постає проблема пошуку дієвих механізмів уникнення подвійного оподаткування. Для розробки заходів боротьби з цим негативним явищем необхідно визначити спочатку причини, що зумовлюють його виникнення. Це дозволить не тільки окреслити проблеми механізму подвійного оподаткування, а й віднайти нові шляхи їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам усунення подвійного оподаткування присвятили свої наукові праці та статті на сторінках періодичних видань такі вітчизняні економісти та юристи-міжнародники як С. Боровик, В. Богун, Л. Даценко, Р. Дєрнберг, О. Козирін [1], М. Кучерявенко [2], О. Мещерякова, О. Погорлецький, О. Радченко, С. Сутирін, М. Ткаченко та інші.

Метою є висвітлення проблеми подвійного оподаткування, шляхів і методів його усунення, а також розгляд стану вирішення питань з уникнення подвійного оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Провідна роль у забезпеченні виконання державою функцій щодо регулювання економічних процесів належить податкам. Поняття «подвійне оподаткування» означає обкладання одного податкового об'єкта тим самим (або аналогічними податками), за той самий відрізок часу (найчастіше податковий період). Для того, щоб найбільш повністю розуміти сутність подвійного оподаткування необхідно виділити такі його ознаки: по-перше в результаті виникнення вказаного явища підлягає обкладенню податком визначений об'єкт оподаткування; по-друге ідентичність платника податку. Саме, виходячи із вказаних ознак подвійного оподаткування, формується механізм міжнародного подвійного оподаткування, оскільки правило обмеженого податкового обов'язку передбачає норми щодо обкладення податком об'єкта оподаткування, а правило необмеженого податкового обов'язку містить норми щодо визначення резидентського статусу платника податку. Наступною ознакою подвійного оподаткування є обкладення об'єкта оподаткування платника податку більш ніж один раз подібними чи аналогічними податками. Ще однією ознакою подвійного оподаткування є здійснення оподаткування платника податку однією чи

кількома самостійними податковими юрисдикціями. В результаті аналізу такої ознаки можливо встановити вид подвійного оподаткування, оскільки оподаткування державою в межах податкової юрисдикції зумовлює внутрішнє подвійне оподаткування, а участь кількох юрисдикцій при оподаткуванні визначеного об'єкта платника податку – зовнішнє (міжнародне) оподаткування. Останньою ознакою подвійного оподаткування є його здійснення щодо одних і тих самих об'єктів чи суб'єктів, як правило, за один і той самий відрізок часу (податковий період). [1, с. 120].

Подвійне оподаткування можна класифікувати наступним чином:

– внутрішнє подвійне оподаткування розглядається як різновид подвійного оподаткування в країнах, де один і той же податок стягується на рівні різних адміністративно територіальних одиниць однієї держави. Таку подвійність в оподаткуванні можна деталізувати за вертикальним принципом та за горизонтальним. У першому випадку йдеться про сплату однакового податку на місцевому й державному рівні. Наприклад, у Швеції сплачуються місцевий і державний прибутковий податок. В іншому випадку оподаткування на одному адміністративному рівні здійснюється за рахунок розходжень у визначенні об'єкта оподаткування;

– зовнішнє подвійне оподаткування обумовлено наявністю певною колізії між різними джерелами права. В цьому випадку зіштовхуються національні законодавства найчастіше при визначенні об'єкта оподаткування або платника, коли розглядають його як зобов'язану особу за аналогією із законодавством іншої держави [2, с. 42-43].

Проблема подвійного оподаткування виникає у певних випадках, зокрема:

– при оподаткуванні іноземних доходів, отриманих резидентами (у цьому випадку резидент повинен сплатити податки як на території держави фактичного здійснення своєї господарської діяльності, так і на території держави, де він є резидентом);

– при змішаному порядку сплати податку (при цьому суб'єкти господарювання повинні сплачувати податок і подавати декларацію по доходу в різних країнах) [3, с. 180-181].

Таким чином, за формами прояву подвійне оподаткування можна класифікувати на:

– оподаткування одного і того ж об'єкта на різних рівнях державної структури однієї країни (федерація, штати, органи місцевого самоврядування);

– оподаткування прибутку юридичних осіб (корпорацій) з наступним оподаткуванням цього ж прибутку як дивідендів акціонерів (фізичних, а інколи юридичних осіб) цієї ж компанії;

– оподаткування об'єктів більше одного разу урядами одного рівня (тобто різними державами) [4, с. 327].

При визначенні особливостей подвійного оподаткування доцільно дослідити нормативні акти. Основним документом в податковій сфері є Податковий кодекс України, але з правової точки зору, при виникненні податкових негараздів на міжнародному рівні, над його нормами будуть превалювати положення міждержавної угоди у сфері уникнення подвійного оподаткування, ратифікованої в Україні.

Норми ПК України, що регулюють діяльність держави у сфері уникнення подвійного оподаткування залежно від характеру регулювання, можна умовно поділити на: правозастановлюючі та правозастосовні.

Необхідно відмітити, що ні в Конституції України, ні в Податковому кодексі України, не згадується про принцип одноразовості оподаткування чи принцип уникнення подвійного оподаткування власних резидентів, чия діяльність виходить за межі національної держави, або ж оподаткування нерезидентів, що здійснюють діяльність на території даної держави.

Для усунення подвійного оподаткування використовуються кілька методів:

– відрахування – обидві договірні країни обкладають доход податком, але за умови вирівнювання до рівня податку в країні з меншим розміром податку;

– звільнення – означає право на податок з визначенням виду доходу, що належить одній з договірних сторін;

– кредит (зовнішній податковий кредит) – залік сплачених податків за кордоном у рахунок внутрішніх податкових зобов'язань;

– знижка – розглядається податок, сплачений за кордоном як витрати, на які зменшується сума доходів, що підлягають оподаткуванню [5, с. 100-103].

Висновки. Таким чином, подвійне оподаткування має негативний вплив як для платників податків, так і для держави в цілому. Необхідно ліквідувати таке явище як подвійне оподаткування, що є перешкодою для розвитку економічних стосунків між державами, а саме для забезпечення обміну товарами, послугами та притоку капіталу.

Для підвищення ефективності впровадження міжнародних норм оподаткування, що сприятиме запобіганню подвійного оподаткування, доцільно в Україні:

- удосконалити Податковий кодекс;
- чітко визначити термінологію та узгодити її в нормах міжнародного та національного законодавств, що виключить ймовірність виникнення між країнами суперечностей;
- систематично та повно інформувати посадових осіб державної податкової служби щодо прийнятих угод про запобігання подвійному оподаткуванню між Україною та іншими державами. Адже часто мають місце випадки невиконання або невідповідного тлумачення угоди, що призводить до порушення умов її дії.

Проблема подвійного оподаткування потребує нагального вирішення. Подальше вивчення особливостей даного явища сприятиме кращому розумінню його сутності та пошуку механізмів його уникнення чи мінімізації впливу.

Література

1. Козырин А. Н. Налоговое право зарубежных стран: вопросы, теории и практики / А. Н. Козырин. – М.: Манускрипт, 2013.
2. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права: в 6-ти т. – Т. III: учение о налоге / Н. П. Кучерявенко. – Х.: Легас; Право, 2012. – 600 с.
3. Податкова система України: підручник / Федосов В. М., Опарін В. М., П'яточенко Г. О. та ін.; За ред. В. М. Федосова. – К.: Либідь, 2012. – 464 с.
4. Мединська Т. В. Податкова система: навч. посіб. / Т. В. Мединська, Н. І. Власюк. – Львів: Магнолія-2006, 2010. – 276 с.
5. Иванов Ю. Б. Податкова система: підручник / Ю. Б. Иванов, А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – К.: Атіка, 2012. – 920 с.

Лукашук В. М., Чумічкіна І. Є., Нікітішин А. О.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Актуальність дослідження. Проблема оподаткування доходів населення є однією з фундаментальних проблем оподаткування. Це зумовлено різними причинами. Одна з основних полягає у тому, що доходи фізичних осіб є стабільним та великим об'єктом оподаткування. Якщо враховувати ефекти перекладення податкового навантаження, то саме фізичні особи є носіями податків. При цьому податкове навантаження стосується не лише їхніх доходів, а також і витрат. Тому саме доходи населення привертають увагу науковців, які розглядають їх як основний об'єкт оподаткування для прямих податків.

Актуальність дослідження полягає в тому, що податок з доходів фізичних осіб належить до групи податків, які становлять найбільшу частку доходів у зведеному бюджеті України, а його надходження до місцевих бюджетів безпосередньо впливають на розвиток регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних українських науковців, які досліджували проблеми ефективного реформування податкової системи загалом та податку на доходи фізичних осіб зокрема, варто виокремити В. Андрущенко, Г. Балашова, З. Варналія, В. Вишневського, В. Гейця, Т. Єфименко, В. Загорського, В. Кміть, А. Крисоватого, І. Луніну, Т. Мединську, О. Молдована, Ю. Тимошенко, А. Соколовську, О. Шевченко та ін.

Метою написання статті є розкриття особливостей податку на доходи фізичних осіб на основі дослідження зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Податок на доходи фізичних осіб є прямим податком та має сприяти такому розподілу податкового тягаря, за якого більше платять ті члени суспільства, котрі мають вищі доходи. Такий принцип оподаткування більшістю економістів світу визнається найсправедливішим. Відтак держава регулює доходи громадян, впливає на збільшення їх платоспроможності, стимулювання попиту, розмір споживання та заощадження, що, в свою чергу, призводить до підвищення темпів економічного зростання [2, с. 355]. Оскільки податок на доходи фізичних осіб стосується кожного члена суспільства, він має виконувати ще й роль соціального регулятора. Але, на жаль, не зовсім прослідковується соціальна направленість цього податку у нині діючому законодавстві через відсутність науково обґрунтованих підходів. І обумовлено це, перш за все, прагненням уряду до постійного збільшення доходів бюджету.

До факторів, що впливають на надходження податку на доходи фізичних осіб, належать податкова ставка, заробітна плата та заборгованість із виплати заробітної плати. Податкова ставка є найбільш впливовим регулятором у податковій політиці щодо оподаткування доходів громадян. Обсяг фонду заробітної плати як основи податкової бази та податкових пільг, що її зменшують, також є важливою складовою моделювання цього податку. Разом з тим ефективна податкова ставка менша за номінальну, що підтверджує потребу в подальшому реформуванні системи пільг [4, с. 52].

Оподаткування доходів фізичних осіб у більшості економічно розвинених країн здійснюється диференційовано: на більший дохід застосовується більша податкова ставка. Така податкова політика стримує різке розшарування суспільства на бідних і багатих і тим самим сприяє соціальній рівновазі.

Податковий кодекс України дещо підвищив податковий тиск на доходи заможних громадян (ставка податку 20% суми перевищення десятикратного розміру мінімальної заробітної плати, оподаткування депозитів, податок на нерухомість), проте не зменшив фіскальний тиск на доходи незаможних [1, с. 119].

Якщо порівняти ставки податку на доходи фізичних осіб в деяких країнах світу (рис. 1), то Україна знаходиться майже на одному рівні з Канадою. Адже ставки оподаткування майже однакові.

Слід відзначити, що податкове навантаження на платників податків у Канаді розцінюється як високе, проте, у цій країні найвищий у світі життєвий рівень населення. Основою при встановленні податкових ставок є співвідношення доходів між найбагатшими і найбіднішими верствами населення [3].

Справедливість в оподаткуванні тут оцінюється за тим, скільки коштів залишається у платника після сплати податків. Такий підхід є виправданим з позиції соціальної справедливості, а також хорошим стимулом для ефективного функціонування економіки. Вилучаючи у найбільш забезпечених верств надлишки доходів через прогресивне оподаткування, держава все одно залишає їм достатньо коштів для споживання.

Для порівняння, у 28-ми найрозвиненіших країнах світу середня ставка становить 36,25 %. У більшості країн з метою більш справедливого оподаткування доходів заможних громадян діють прогресивні ставки. Крім цього, для бідніших передбачена широка система вирахувань із доходу різної направленості.

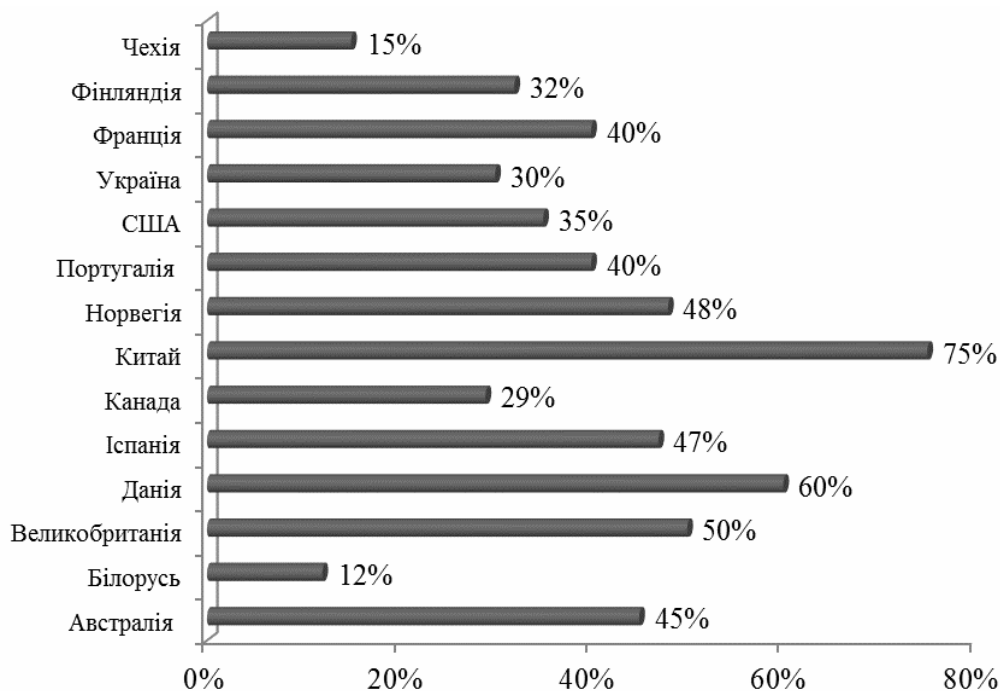

Рис. 1. Максимальні ставки оподаткування доходів фізичних осіб у деяких країнах світу

Запропонований прогресивний підхід в оподаткуванні доходів громадян на даному етапі в Україні втрачає свою фіскальну та соціальну значимість. Оскільки та група фізичних осіб, які отримують низькі доходи, сплачує необхідну для прожиття суму коштів у вигляді податку, а для тих громадян, що отримують над високі доходи, ставка оподаткування збільшується лише на 5 %, що є маловідчутним і малозначним у фіскальних надходженнях бюджету.

Висновки. Отже, податок на доходи фізичних осіб стосується кожного члена суспільства, він має виконувати ще й роль соціального регулятора. Дослідивши зарубіжний досвід оподаткування доходів населення, а саме досвід країн сусідів і тих, що знаходяться на інших континентах, а також оцінюючи рівень розшарування доходів громадян в Україні, знаходимо переваги у побудові прогресивної шкали оподаткування доходів громадян.

Література

1. Дусяк С. Удосконалення прибуткового оподаткування громадян в період фінансової кризи / С. Дусяк // Світ фінансів. – 2014. – №4. – С. 117-121.
2. Помулева В. М. Соціальні аспекти податку на доходи фізичних осіб: світовий та вітчизняний досвід/ В. М. Помулева // Сталий розвиток економіки. – 2015. – №1. – С. 354-356.
3. Світовий досвід оподаткування: Канада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sts.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/canada/>
4. Швабій К. І. Пріоритети реформування податку на доходи фізичних осіб / К. І. Швабій //Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). – 2013. – №2. – С. 50-54.

Підвальнюк О. П., Шлапак О. А.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОЛЬОРУ ДРУКОВАНОЇ РЕКЛАМИ НА ПСИХОЛОГІЮ КУПІВЕЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЦІЛЬОВИХ СПОЖИВАЧІВ

Актуальність дослідження. Як відомо, реклама – двигун торгівлі. Друкована реклама як її різновид – це спеціальна інформація про об'єкт, яка поширюється на поліграфічно-продукційних носіях з комерційною або соціальною метою. Завдання реклами (листівки, буклету, проспекту, каталогу) – переконати людей у тому, що рекламований товар необхідно купити. Для цього треба насамперед привернути увагу аудиторії до рекламного повідомлення, оскільки із сотні повідомлень, які людина отримує щоденно, тільки третина усвідомлюється і лише десята частина має шанс вплинути на поведінку людини. Необхідно, щоб аудиторія запам'ятала це повідомлення, оскільки людей переконує те, що залишається у пам'яті. Тому інформація має її «зачепити», тобто повідомлення повинне запам'ятовуватися у певній кольоровій формі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми впливу кольору на психологію поведінки споживачів за останні десятиліття досліджували такі вчені як кандидати педагогічних наук Полещук І. Ф., Смішко К. В., Чаплінський Ю. Б., Нелюбова М. В., Мокшанцев Р. І., Грановська Р. М., Базима Б. А., Андреева І. О. тощо.

Виклад основного матеріалу. Вплив реклами на аудиторію здійснюється поступово, в чотири етапи. Перший етап – привертання уваги аудиторії. Другий етап – пробудження інтересу, зацікавленості аудиторії. Третій етап – надання аудиторії аргументів на користь товару, що рекламується, формування психологічної настанови, яка доводить, що запропоновані цінності відповідають потребам аудиторії. Саме тоді долається бар'єр недовіри аудиторії. Четвертий етап – створення психологічної настроєності до запам'ятовування повідомлення. На кожному етапі застосовуються певні методи впливу на аудиторію. На етапі привертання уваги чи не найважливіше значення має підбір кольорів у процесі підготовки реклами [5]. Займаючись підготовкою плаката, буклету чи іншою друкованою рекламою, дуже важливо добре продумати дизайн: правильно розташувати текст, знайти ефектну картинку і обрати ту кольорову гаму, на фоні якої реклама товару буде сприйматися найкращим чином. На жаль, до вибору кольору більшість ставиться як до чогось другорядного, спираючись не на науковий підхід, а на свої особисті переваги [1, с. 147]. Тема є актуальною з точки зору виявлення впливу кольору в друкованій рекламі на бажання цільового споживача придбати той чи інший товар або послугу.

Колір не тільки викликає відповідну реакцію людини в залежності від його емоційного стану, але і певним чином формує його емоції. Взагалі колір – могутній засіб впливу на психіку людини. Сила кольору полягає в тому, що він здатен «обійти» захисні механізми нашої свідомості та діяти на підсвідомому рівні. Тому колір стає дуже привабливим засобом для психологічних маніпуляцій, насамперед під час виборчих кампаній. Це добре розуміють провідні товаровиробники і політтехнологи. Тому, обираючи той чи інший колір для реклами товару, варто оцінити його з погляду семантики кольору [2, с. 112], а саме:

– червоний – налаштовує на рішучість, і здатний викликати в людини сильне бажання зробити той чи інший вчинок, зробити енергійне зусилля і купити те, що рекламується. Цей колір, на відміну від інших, здатний швидко звернути на себе увагу, зафіксувати погляд на предметі реклами. Однак, не варто переоцінювати цей колір; надмірне його використання здатне викликати в споживача агресивність і навіть роздратування предметом комунікаційного звернення (реклами) [3, с. 86];

– помаранчевий – допомагає викликати приплив життєвих сил. Цей колір найкраще

використовувати в рекламі медикаментів, дитячих товарів, а також послуг в галузі охорони здоров'я й освіти;

– жовтий налаштовує на комунікабельність. Цей колір відкритості й товариськості. Жовтий колір буде вдалим у рекламі дитячих товарів, послуг туристичних фірм, а також рекламних і PR агентств [4];

– зелений – знімає гостроту переживань. З точки зору психології цей колір здійснює цілющу, розслаблюючу дію. Він буде доречним та ефективним у рекламі медикаментів, водоочисних систем, стоматологічних клінік і аптек, ветеринарних лікарень, центрів здоров'я й охорони навколишнього середовища;

– рожевий – прекрасний помічник у сфері особистих відносин: він підсилює почуття, робить нас більш уважними, ласкавими і чуйними. Діапазон використання цього кольору може бути найширшим: від реклами парфумерної продукції, товарів для жінок і дітей до послуг шлюбних агентств і сімейних центрів;

– блакитний – колір дружньої прихильності, споріднення душ. Це колір миру і загальної гармонії. Він дає можливість відчутти незримий зв'язок із Всесвітом і здатний надати предмету цілісного вигляду, а питанню – глобальності та успішний результат [4];

– синій допомагає сконцентруватися на найнеобхіднішому: не розпорошуватися на дрібниці. Синя деталь у каталозі чи рекламному проспекті відразу приверне до себе увагу і, на відміну від червоної, ніколи не викличе негативних емоцій;

– фіолетовий – колір внутрішньої зосередженості. Якщо рекламується товар, за допомогою якого хочеться підкреслити його креативність, або орієнтований на надання послуг творчій еліті, деталь у фіолетовому буде просто необхідна;

– чорний – колір самозанурення: він допомагає від усього відгородитися, замкнутися і сконцентруватися на розв'язанні тієї чи іншої задачі. Однак у той же час, цей колір здатний настроїти на меланхолію і зневіру. У чорному приходиться відчуття самотності й ізоляції від навколишнього світу. Саме тому цей колір у поліграфрекламі краще не використовувати. Ця рекомендація, зрозуміло, не поширюється на шрифт і таблиці. Саме стосовно останніх, за рідкісним винятком, краще не експериментувати;

– білий – колір повної відкритості, готовності сприймати світ у його розмаїтті. А ще цей колір гарний тим, що не несе жодних неприємних відчуттів. Варто лише помітити, що моновикористання цього кольору в друкованій рекламі здатне створити нейтральний ефект, коли споживачу реклами просто повідомляється інформація про товар, без встановлення яких-небудь акцентів і пріоритетів [3, с. 89].

Тобто, вибір кольору в рекламному повідомленні – це одне з найпростіших засобів привернення уваги реципієнта. Колір слугує для характеристики товарів, що рекламуються, допомагає привернути увагу, утримати її протягом тривалого часу, робить рекламне повідомлення більш привабливим, таким, яке краще запам'ятовується та емоційно впливає, а це, у свою чергу, підвищує ефективність реклами.

Таким чином, за допомогою вибору певного кольору можна керуватися ставленням споживача до реклами, а створюючи необхідне кольорове середовище можна викликати в споживача реклами необхідні емоції. При правильному виборі досягається сприятливе представлення і бажання придбати рекламований товар.

Література

1. Котлер Ф. Основы маркетинга: пер. с англ. / Ф. Котлер. – М.: Бизнес – книга, ИММА – Кросс. Плюс, 2013.
2. Яньшин П. В. Психоматика цвета / П. В. Яньшин. – М.: Речь, 2013.
3. Яремчук О. М. Образотворча типографіка в дизайні акцидентних видань // М. О. Яремчук // Друкарство: Науково-практичний часопис. – К., 2012.

4. Попова Ж. Г. Психологія кольору в друкованій рекламі / Ж. Г. Попова / Маркетинг в Росії і за кордоном. – 2010. – № 4.

5. Психологія дизайну і реклами / сост. С. А. Сидоров. – Мінськ: Збрешемо. шк., 2011.

Полоневич Ю. В., Бойчук Ю. І., Корпан О. С.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ТОВАРОПОСТАЧАННЯМ НА ТОРГОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження. Товаропостачання є основою під час організації комерційних та технологічних операцій на торговому підприємстві. Розв'язання проблеми товаропостачання вирішить низку питань щодо підвищення ефективності виробництва та реалізації товару торгових підприємств.

Товаропостачання – система комерційних та технологічних операцій орієнтованих на контроль, планування та втілення в життя фізичних переміщень матеріалів і готових виробів від місць виробництва до роздрібних торгових підприємств з метою реалізації товарів та задоволення потреб споживачів і з вигодою для себе [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суть проблеми товаропостачання висвітлюють в наукових працях такі зарубіжні вчені, як: І. М. І. Круглов, А. А. Томпсон. А також вітчизняні вчені: Л. В. Балабанова, Н. О. Голошубова, А. А. Мазаракі, В. М. Торопков та інші провідні науковці і практики.

Метою дослідження є вивчення процесу здійснення товаропостачання на торгових підприємствах.

Виклад основного матеріалу. В сучасних ринкових умовах основоположним завданням є досягнення високого рівня рентабельності. Покупцеві пропонується лише те, що відносно легко може придбати підприємство. Товарний асортимент при цьому досить вузький. При створенні повного асортименту товарів необхідно приділити увагу його обсягу, на основі потреб споживачів, що дасть змогу визначити товарну політику підприємства.

Завдяки раціонально розробленій системі товаропостачання на торгових підприємствах забезпечується повнота та стійкість асортименту товарів, задоволення попиту населення, а також високі фінансово-економічні показники роботи торгових підприємств.

Під час організації товаропостачання торгових підприємств висуваються різні вимоги яких необхідно дотримуватись для ефективної організації роботи підприємств. Джерела товаропостачання визначаються з урахуванням асортименту і об'єму, що випускаються підприємствами промисловості та і їх територіальною віддаленістю від виробника. Завезення товарів здійснюється відповідно до попиту населення і кількістю, що залежить від потужності торгового підприємства. Добре розроблена система товаропостачання повинна забезпечувати мінімальні витрати по завезенню і зберіганню товарів.

При організації товаропостачання, роздрібні торгові підприємства, дотримуються таких основних принципів як: планомірність; ритмічність; оперативність; економічність; централізація; технологічність [2].

Вибір джерел товаропостачання залежить від багатьох чинників. Для правильного вибору джерела товаропостачання необхідно врахувати: асортимент товарів, типи і розміри магазинів, об'єм товарообігу, кількість ланок руху товару і т.д. В залежності від джерел надходження товарів

застосовують транзитну або складську форму товаропостачання роздрібною торговою мережі. Вибору джерела товаропостачання сприяє надання, виробниками, торговим підприємствам інформації про товар використовуючи:

- каталоги, у тому числі електронні, ринкові і біржові бюлетені, спеціалізовані ділові журнали і газети, Інтернет;
- реєстри, створені торгово-промисловими палатами, спілками підприємців та промисловців;
- інформаційні матеріали іноземних торгових місій, торгових представництв, торгово-економічних відділів посольств;
- відвідування ярмарків, виставок, товарних бірж, аукціонів;
- спеціалізовані ринкові огляди, що складаються за замовленням оптового покупця маркетинговими агентствами і консультативними фірмами;
- комерційні матеріали, що розповсюджуються товаровиробниками та оптовими посередниками: проспекти і каталоги, комерційні пропозиції тощо [4].

Питання організації товаропостачання на сьогоднішній день є актуальним, адже попит населення, а за ним і продаж товарів через роздрібні торгові підприємства зростає. А обсяги перевезень вантажів, для задоволення попиту населення, скоротилися, що зазначено в статистичному щорічнику «Україна» рис. 1:

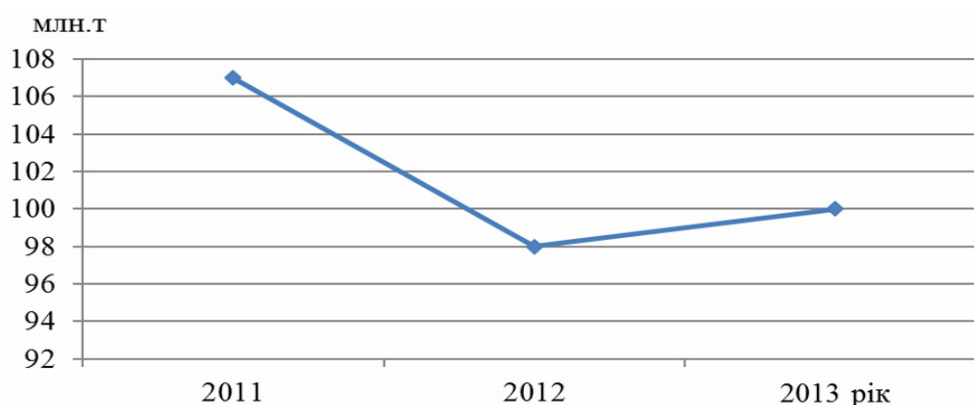

Рис. 1. Індекс обсягу перевезень вантажів [3]

Розглядаючи проблему товаропостачання слід зазначити, що товаропостачання повинне базуватися на розробці довгострокових програм створення оптимального асортименту товарів і послуг та його оновлення, зорієнтованого на обраний цільовий ринок, з урахуванням змін кон'юнктури споживчого ринку та наявного ресурсного потенціалу підприємства. Воно повинне передбачати конкретні дії як виробників, так і споживачів. Відсутність товарної політики на торгових підприємствах призводить до нестійкого асортименту внаслідок впливу випадкових або короткостроково діючих факторів, втраті контролю над конкурентоспроможністю і комерційною ефективністю товарів, що пропонуються споживачам.

Для ефективної організації товаропостачання на торгових підприємствах необхідно вивчати і прогнозувати попит. Прогнозування умов розвитку підприємства дасть змогу вчасно спрогнозувати інфляцію, безробіття, тенденцію до збільшення чи зменшення доходів, перспективи розвитку інвестицій у різні сфери.

Висновки. Отже, проблема організації товаропостачання торговим підприємством є досить актуальною на сьогоднішній день. Адже раціональна організація товаропостачання на торгових підприємствах дозволить вирішити проблеми покращення фінансового стану та активізувати діяльність на конкурентних ринках, організувати ефективну та безперебійну роботу будь якої організації чи підприємства.

Література

1. Ткачук Т. Анализ и планирование товароснабжения [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sgqconsulting.ru/3-10-2-assortment-portfolio.htm>
 2. Встановлення зразкових стандартів і підтримка виробників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fairtrade.net
 3. Діяльність підприємств торгівлі України за 2013 рік.: Статистичний щорічник. – К.: Держкомстат України, 2014. – 21 с.
 4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
-

**Рожковська А. В., Жмудь А. П., Корпан О. С.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця**

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ГОРІХІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Актуальність дослідження. Серед плодів горіхи займають важливе місце у раціоні харчування населення України. Незважаючи на незначні площі та валові збори, вони користуються популярністю в споживанні як у свіжому, так і переробному вигляді, особливо в кондитерській промисловості. Один кг горіхів містить близько 6000 ккал, що в 25-30 разів більше, ніж в плодах кісточкових та зерняткових культур. Це само по собі обумовлює цінність та корисність їх споживання. Однак потреби населення у цій продукції вже впродовж тривалого часу залишаються незадоволеними, що зумовлено рядом негативних факторів розвитку вітчизняного ринку горіхів. Це все обумовлює необхідність та актуальність досліджень функціонування та розвитку кон'юнктури ринку горіхів, цінової ситуації в Україні та світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку продовольчого ринку та проблемам виробництва і споживання продуктів харчування приділяли увагу багато науковців, а саме Ф. Т. Затоковий, А. І. Опалко, М. Є. Опанасенко, В. А. Рудько, Г. М. Сатіна, Л. Ф. Сатіна, О. М. Шестоपाल, А. І. Шумейко та інші [1, 2].

Виклад основного матеріалу. У світі площі насаджень під горіхоплідними культурами впродовж 2010 - 2014 рр. становили 43,2-47,3 млн. га [3]. Основну частку займали горіхи десертного призначення – арахіс 49-51 % (21,5-24,1 млн. га) та кокосові горіхи 24-25 % (11,2-11,6 млн. га), які домінують і в світовому виробництві, відповідно арахіс – 32-34% або 33,4-38,0 млн. т при урожайності 1,5-1,7 т/га та кокосові горіхи – 52-55% (58,0-61,4 тис. т) при 5,2-5,3 т/га.

Світовими лідерами з виробництва горіхоплідних є Індонезія, Індія, Китай, Філіппіни, а грецьких горіхів, мигдалю та фундука – США, Китай та Туреччина.

У структурі вирощування плодів в Україні горіхи займають останнє місце, як за площами насаджень – 6,2-7 % (14,1-14,3 тис. га) в 2010-2014 рр., так і за валовими зборами – 2,4-2,8% (79,2-112,6 тис. т) [4]. Основну частку в їх виробництві складають грецькі горіхи - практично 100% (79,2-112,6 тис. т). Майже всі насадження грецьких горіхів зосереджуються в господарствах населення – 79,1-112,5 тис. т.

Особливо помітним і найсуттєвішим є закладання горіхів приватними підприємцями, що пояснюється посиленою увагою бізнесових структур до горіхівництва в останні роки. Уваги заслуговує діяльність створеної Всеукраїнської громадської організації «Українська горіхова Асоціація», метою діяльності якої є розвиток горіхового бізнесу, зокрема: закладання садів, технології виробництва та переробки, інновації, канали реалізації, розширення експорту, оформлення

та отримання компенсацій від держави тощо.

З горіхоплідних культур в Україні вирощується переважно садівний матеріал горіха грецького. Так, за даними Української державної помологоампелографічної інспекції в 2014 р. саджанців грецьких горіхів вирощено 83 тис. шт., або 88% всіх горіхоплідних, а також мигдалю – 12 тис. шт (12 %) [5].

Найвищим за обсягами є світовий продаж лущеного арахісу – 1358-1540 тис. т та мигдалю – 394-524 тис. т, а найменшим нелущеного фундука – 22-35 тис. т [3].

Високий попит на горіхи за кордоном стимулює вітчизняних товаровиробників – господарства населення до розширення обсягів продажу. Впродовж 2010-2014 рр. експортні поставки горіхів з України становили – 18,4-39,8 тис. т, з них 99% – грецькі горіхи [3]. Експорту 2014 р. розширився порівняно з 2010 р. у 2 рази, як і вартість цієї продукції – до 137 млн дол. Найвищим попитом у 2014 р. вітчизняні грецькі горіхи користувалися в Росії – 11,3 тис. т, Франції – 1,9, Іраку – 4,1, Ірані – 3,7, Сирії – 3,5, Туреччині – 3,8 та Азербайджані – 2,7 тис. т, що в цілому склало 79 % всього експорту.

Імпортні поставки горіхів в Україні представлені на 10-72% – фісташками, 12-18% – кокосовими горіхами, 13-17% – фундуком, 4-12% – мигдалем та 4-7% – кеш'ю, тобто тим асортиментом, що зовсім чи майже не вирощується вітчизняними товаровиробниками.

Рівень споживання горіхоплідних впродовж 2010-2014 рр. становив 0,36-1,36 кг на одну особу на рік [6, с. 77]. Раціональна норма споживання горіхів становить 1,5 кг [7]. Таким чином, в Україні потреби населення задовольнялися впродовж досліджуваного періоду на 25-90%, а рівень самозабезпечення горіхами становив 75-85%.

Господарства населення реалізують грецькі горіхи на ринку за значно вищими цінами, ніж оптово-закупівельні – в 2-3,5 рази. Деякі види імпортованих горіхів на міських ринках України продавалися в 2-2,5 рази дорожче за ціну, зафіксовану на митниці, через перепродаж посередниками, зокрема, кеш'ю, фісташки.

Висновки. Успішний динамічний розвиток виробництва горіхоплідних в господарствах населення є чинником розвитку галузі в Україні, джерелом підвищення доходів, стимулом до розвитку промислового горіхівництва. Однак проблемними залишаються питання удосконалення торгівельної структури, зокрема, ефективних каналів збуту безпосередньо товаровиробниками, ціноутворення через перепродаж горіхів посередниками та споживання через низький платоспроможний попит населення. На сьогодні особливо важливим є державне законодавче врегулювання та підтримка напрямку горіхівництва, зокрема, це стосується питань страхування та кредитування при створенні розсадників, закладання та догляду за насадженнями сільськогосподарськими підприємствами, а також митної політики – диференціації ввізної ставки відносно посезонності надходження пропозиції горіхів на ринок, формування виробничих кооперативів членами, які мають земельні паї з ціллю вирішення проблем довгострокової оренди та розширення мережі пунктів приймання плодів у селах, налагодження їх переробки, фасування, пакування та формування великих товарних партій відповідно до строків досягання тощо.

Література

1. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник) / [В. М. Алексійчук, В. Я. Амбросов, І. Ф. Баланюк та ін.]; під ред. П. Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 2000. – 556 с.
2. Сатіна Г. М. Методичні підходи дослідження місткості вітчизняного ринку грецьких горіхів / Г. М. Сатіна // АгроІнком. – 2005. – №1–2. – С. 81–84.
3. FAOSTAT – FAO Statistics Division 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org/>
4. Статистичний щорічник України за 2014 рік / [уклад. О. Г. Осауленко; відп. за вип. В. А. Головка]. – К.: Консультант, 2011. – 653 с.

5. Базилевська В. М. Перелік садивного матеріалу плодкових, ягідних, горіхоплідних, малопоширених культур, винограду та хмелю, вирощеного в Україні в 2014 р. / В. М. Базилевська, Ю. Ю. Телепенько. – К.: УДПАІ, 2014. – 45 с.

6. Сатіна Г. М. Наукові основи та складові галузевої програми розвитку горіхівництва в Україні / [Г. М. Сатіна, Ф. Г. Олещенко, Н. М. Кошлакова та ін.]. – К.: Логос, 2011. – 100 с.

7. Затоковський Ф. Т. Нові буковинські сорти і форми горіха / Ф. Т. Затоковський, Л.Ф. Сатіна // Садівництво. – 2008. – № 61. – С. 116–121

Розумнюк І. С., Петрова І. О., Корпан О. С.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В МАГАЗИНІ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день магазини є невід’ємною частиною нашого життя, за допомогою них ми купуємо необхідні речі і тому дослідження організації торгово-технологічних процесів в магазині є досить актуальним, адже на основі цього ми можемо виявити недоліки та переваги, що є на сьогоднішній день у магазинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної теми займалися такі науковці, як Голошубова Н. О, Наровчатова С. Н, Міщук П. І, Юрко І. В, Ребицький В. М, Дашков Л. П, Азарян О. М, Локтев Е. М, Оліфіров В. П та інші.

Метою статті є дослідження діяльності магазинів в організації торгово-технологічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Термін «технологія» походить від слів «techne», що означає мистецтво, ремесло, майстерність, вміння та «logos», що означає вчення, тобто вчення якомусь ремеслу, майстерності. У пізній період термін «технологія» розглядався стосовно здійсненню будь – яких виробничих процесів, однак у час цей термін отримав розширене тлумачення, охоплюючи і невиробничу сферу, зокрема й торгові процеси [1].

У сучасному розумінні торгово – технологічним процесом в магазині називають комплекс взаємопов’язаних послідовно виконуваних операцій, метою яких є доведення товарів належної якості до торговельного закладу для реалізації їх покупцями у широкому асортименті з оптимальними затратами праці, часу і при високому рівні торговельного обслуговування [3].

Однією з головних інноваційних функцій торгового менеджменту є управління технологічними процесами в магазині. Під цими процесами розуміють сукупність послідовних, взаємопов’язаних операцій, які виконуються персоналом, спрямованих на доведення товару до покупців з мінімальними витратами трудових, матеріальних та фінансових ресурсів.

Принциповою особливістю торгово – технологічного процесу в магазині є участь у ньому покупців, як об’єктів праці торговельного персоналу. При цьому залежно від застосованих у магазині методів продажу товарів покупці можуть відігравати в торгово – технологічному процесі не тільки пасивну, але й досить активну роль [1].

Технологічний процес складається з ряду операцій, що забезпечують обробку товарів, починаючи з надходження товару в магазин і закінчуючи повною підготовкою до продажу та продажем товарів. До технологічного процесу належить : транспортування та розвантаження товарів, приймання та оцінка товарів за кількісними та якісними показниками, доставка товару в приміщення для зберігання, або в торгову залу безпосередньо для прямого продажу.

Для того, щоб правильно організувати торгово – технологічний процес магазину потрібно

звернути увагу на ряд факторів, до яких відносяться: рівень розвитку виробництва товарів, стан торгівлі і матеріально – технічної бази, класифікація торгового персоналу, тип магазину і розмір його торгової площі, склад і площа неторгових приміщень магазину, види торгово – технологічного обладнання, форми організації праці та матеріальної відповідальності, також сюди можна віднести безліч факторів, які є не менш важливими.

Вагоме значення у формуванні структури торгово – технологічного процесу і магазину відіграють застосовувані у ньому методи продажу товарів. Найбільшого поширення набув традиційний метод продажу товарів через прилавок. Суть традиційного методу продажу товарів полягає в тому, що в процесі вибору товарів обов'язково беруть участь і покупець, і продавець, який особисто виконує основні операції з відбору і показу товарів покупцеві, проведення розрахунків та вручення покупки. Товари, відгородженні від покупців прилавком, розташовують в такий спосіб, що їх основна маса недоступна покупцеві, а інколи – і невидима для нього. Покупці можуть отримувати потрібний товар для ознайомлення і вибору тільки безпосередньо через продавця. Закінчивши обслуговування одного покупця, продавець починає обслуговувати наступного.

Продаж товарів через прилавок обслуговування здійснюють продавці. У магазинах, які застосовують цей метод, завершальний етап торгово – технологічного процесу складається з таких операцій: зустріч покупця і виявлення його намірів, пропонування і показ товару, допомога у виборі і надання консультації, пропонування супутніх і нових товарів, проведення технологічних операцій пов'язаних з упакуванням та зважуванням товарів, розрахункові операції, видача покупок. Розрахункові операції можуть проводитися на робочому місці продавця. Незважаючи на те, що при організації продажу товарів через прилавок обслуговування населення затрачує значний час на придбання товарів, обмежується самостійність покупців у виборі товарів. Традиційний метод продажу товарів розповсюджений у підприємствах вітчизняної торгівлі.

Технологічні операції, які використовуються в магазинах, поділяються на три групи: 1) операції безпосереднього обслуговування покупців, до цієї групи належать технологічні операції, які забезпечують процес продажу товарів і обслуговування покупців; 2) підготовча робота з обслуговування покупців, до цієї групи належать операції пов'язані з процесом підготовки товарів до продажу. 3) операції пов'язані з процесом зберігання товарних запасів, до цієї групи відносяться операції пов'язані з прийманням товарів, їх переміщення до місць зберігання, зберігання запасів у встановлених обсягах і асортименті [2].

Кожен магазин плануючи свою роботу орієнтується на певні торгово – технологічні принципи. До них належать: комплексний підхід до розробки варіантів продажу товарів, зберігання найкращих умов вибору товарів і їх придбання, економія часу покупців, високий рівень торговельного обслуговування, ефективність торгово – технологічного процесу, зберігання фізико – хімічних властивостей товарів.

Під час планування торгово – технологічного процесу кожен магазин повинен чітко визначитися із стратегією своєї роботи, для того щоб товар можна було вчасно отримати та передати до торгової зали без затримки, не створюючи дискомфорт для покупців. Розрізняють три схеми торгово – технологічного процесу в закладах торгівлі. Перша схема передбачає отримання, зберігання, підготовку товару до продажу та транспортування його до прилавків магазину. Дана схема є найбільш повною і потребує наявності в магазині спеціальних приміщень, призначених для виконання тих чи інших функцій. Ця схема використовується у більшості магазинів.

До другої схеми належать з розвантаження товарів з транспортних засобів, приймання товарів за кількістю та якістю, зберігання і продажу. У даній схемі не використовується операція підготовки товарів до продажу, цим самим зменшуючи потребу у використанні додаткових приміщень для зберігання, очищення та фасування товару.

Третя схема передбачає розвантаження товарів з транспортних засобів, приймання товарів за кількістю та якістю та їх продаж. Дану схему використовують при продажі товарів у тарі –

обладнанні та піддонах. Цю схему використовують здебільшого для продажу меблів та великогабаритних товарів [1].

Висновки. Отже, організація торгово – технологічного процесу в закладах торгівлі відіграє досить важливе значення. У підприємстві сфери роздрібної торгівлі, яке дотримується стандартів щодо організації торгово-технологічного процесу, покупець може здійснити процес покупки швидко та в максимально зручних умовах.

Література

1. Апопій В. В. Організація торгівлі : підручник / В. В. Апопій. – К : Центр навчальної літератури, 2009. – 250 с.
 2. Волошан І. Г. Особливості торговельно-технологічних процесів товароруку підприємств торгівлі / І. Г. Волошан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journaldatabase.info/download/pdf/peculiarities_trade_technological.
 3. Хачатрян В. В. Удосконалення функцій управління торговельним підприємством у зв'язку з безперервним розвитком ринкового середовища / В. В. Хачатрян, Н. В. Гора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ken-dots-hachatryan-vv-gora-nv-udoskonalennya-funktsiy-upravlinnya-torgovelnim-pidprijemstvom-u-zvyazku-z-bezperervnim-rozvitkom-rinkovogo-seredovischa/>
-

Русин О. І., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ

Актуальність дослідження. Сучасні умови господарювання особливо в умовах світової фінансової кризи, яка стала викликом для економік багатьох розвинених країн, а також для України вимагають від підприємств підвищення ефективності виробництва, конкурентоздатності продукції і послуг на основі введення досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом, активізації підприємництва тощо. Визначальним показником прибутковості підприємства є рентабельність, яка має суттєве значення при визначенні фінансових результатів діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічним і практичним проблемам формування рентабельності присвячені праці таких відомих вчених економістів: Агапової М. В, Бугуцького О. А., Кромаровський Д. О., Горлачук В. В., Яненкова І. Г., Івашенко В. І., Савчук М. А., Білик М. Д., Дієсперова В. С., Єрмоленко В. М., Короткевич О. В., Даций Н. В., Тітов М. В., Чумаченко М. Г., Поддєрьогіна А. Н., Шарова А. В., Мазаракі А. А. та ін. Однак, швидкозмінні умови господарювання підприємств потребують пошуку нових підходів до вивчення рентабельності та шляхів підвищення ефективності господарсько-фінансової діяльності.

Метою статті є дослідження сутності поняття рентабельності, а також виявлення шляхів підвищення рентабельності підприємства.

Викладення основного матеріалу. Рентабельність (від нім. *rentabel* – прибутковий) – показник економічної ефективності виробництва на підприємствах, який комплексно відображає використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів. Показник рентабельності відбиває співвідношення прибутку підприємства і факторів, які є, по суті, передумовами його виникнення. Фінансова звітність дозволяє розрахувати значну кількість показників рентабельності, відтак виникає потреба в їх систематизації в аналітичні групи з метою впорядкування і забезпечення оптимальності при виконанні аналітичних процедур [1, с. 104].

Визначення сутності рентабельності знаходимо у працях багатьох вчених. Розглянемо та проаналізуємо найбільш поширені визначення поняття рентабельності наведені авторами у таблиці 1.

Таблиця 1 – Сутність поняття економічної категорії рентабельності

Автор	Визначення
Бланк І. А. [2, с. 457]	Рентабельність – це якісний, вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступень використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції.
Базилінська О. Я. [3, с. 121]	Рентабельність – це відносний показник ефективності виробництва. У загальному вигляді він розраховується як відношення прибутку до витрат, тобто є нормою прибутку.
Горлачук В. В., Яненко І. Г. [4, с. 203]	Рентабельність – це співвідношення прибутку з понесеними витратами (один із основних показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання різних форм власностей, який характеризує інтенсивність їх роботи).
Литвин Б. М. [5, с. 317]	Рентабельність – це стан фірми, коли сума витрат від реалізації продукції покриває витрати на виробництво і реалізацію цієї продукції.
Подольська В.О. [1, 104]	Рентабельність – це прибутковість підприємства або підприємницької діяльності. Розраховується рентабельність як частка від ділення прибутку на витрати або на витрату ресурсів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що рентабельність являє собою показник співвідношення прибутку з понесеними витратами.

Отже, враховуючи вищесказане, ми дійшли висновку що рентабельність характеризує кінцеві результати господарської діяльності підприємства, оскільки її величина відображає співвідношення отриманого результату з наявними чи використаними ресурсами

В літературі переважно поділяють показники рентабельності на три групи :

– показники, які характеризують окупність витрат підприємства (показують скільки підприємство має прибутку з кожної гривні витраченої на виробництво) і розраховують як відношення величини балансового (або чистого) прибутку підприємства до величини витрат на виготовлення його продукції;

– показники, які характеризують рентабельність продажу (показують скільки підприємство має прибутку з кожної гривні доходу підприємства) і обчислюють як відношення суми балансового (чистого) прибутку до вартості реалізованої продукції (виручки від реалізації продукції);

– показники, які відображають доходність капіталу підприємства або його складових (показують скільки підприємство має прибутку з кожної гривні капіталу, яким володіє підприємство) і знаходять як результат ділення величини балансового (чистого) прибутку на величину статутного (власного, залученого тощо) капіталу підприємства [3, с. 178].

Слід зазначити, що наведені показники рентабельності використовують для оцінки результатів діяльності підприємства, його структурних підрозділів, у ціноутворенні, інвестиційній політиці, для порівняльного аналізу споріднених підприємств, що виробляють таку саму продукцію, для вибору варіантів формування асортименту і структури продукції, аналізу раціональності виробництва продукції. Аналіз показників рентабельності підприємства дозволяє визначити ефективність вкладення коштів у підприємство, раціональність їх використання, а також він показує чи здатне дане підприємство випускати високорентабельну продукцію, яка користуватиметься попитом серед споживачів, чи зможе це підприємство конкурувати з іншими подібними в умовах ринкової економіки.

У практиці українських підприємств найбільш поширеним є показник рівня рентабельності, що обчислюється як відношення прибутку до повної собівартості реалізованої продукції. Цей

показник показує, скільки на кожну витрачену у господарстві гривню або іншу грошову одиницю отримано прибутку. За твердженнями відомих вчених, розрахунок відносних показників рентабельності підприємств здійснюється лише за позитивних фінансових результатів, однак такий результат є поспішним. Адже при виявленні збитків від здійснення господарських операцій важливим також для підприємства є визначення рівня збитковості, тобто скільки збитків припадає на кожну вкладену у виробництво грошову одиницю. Рівень рентабельності або збитковості можна визначати за окремими видами продукції, по галузях та по господарству в цілому.

Кризовий стан економіки на даний момент зумовлює потребу оперативно оцінювати фактичні та планові показники результатів економічної залежно від часового інтервалу та ситуацій, що можуть скластись в процесі виробничого циклу.

Собівартість є вагомою складовою ціни продукції, що безпосередньо впливає на економічну ефективність та конкурентоспроможність продукції. Тому об'єктивний та оперативний аналіз фактичного стану і можливих змін в собівартості продукції, надає більше можливостей прийняття правильних рішень у підтримці необхідного рівня конкурентоспроможності.

Важливим фактором рентабельності є визначення напрямку господарювання, виходячи з наявних ресурсів та ринків збуту.

Для підвищення рентабельності підприємства потрібно збільшувати прибуток, що можна зробити наступними шляхами:

- нарощувати обсяги виробництва і реалізації товарів, робіт, послуг;
- здійснювати заходи щодо підвищення продуктивності праці своїх працівників;
- зменшувати витрати на виробництво (реалізацію) продукції, тобто знижувати її собівартість;
- з максимальною віддачею використовувати потенціал, що є в розпорядженні підприємства, в

тому числі і фінансові ресурси;

– кваліфіковано, зі знанням справи здійснювати цінову політику, оскільки на ринку діють переважно вільні (договірні) ціни;

– грамотно будувати договірні відносини з постачальниками, посередниками, покупцями;

– вміти вкласти одержаний раніше прибуток, з точки зору досягнення оптимального ефекту.

Відтак визначення резервів підвищення рентабельності підприємства зводиться, з одного боку, до визначення резервів збільшення грошового виторгу від реалізації, а з іншого боку – резервів зниження собівартості продукції.

Висновки. Оцінка рентабельності діяльності підприємств є головною умовою стабільного розвитку не тільки окремої галузі або сектору, а й економіки України загалом. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність у формуванні єдиної методологічної системи показників, яка дозволить адекватно оцінити рентабельність підприємств. Постійна оцінка рентабельності відкриє можливості підвищення їх прибутковості та ефективності діяльності, що дозволить керівникам українських підприємств, при використанні дієвого управлінського механізму, коригувати основні аспекти своєї діяльності і займати більш конкурентні позиції на українському та світовому ринках.

Література

1. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 204 с.

2. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 2-е изд. – К. : Ника-Центр, 2002. – 752 с.

3. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Я. Базілінська. – К.: Центр учб. літератури, 2011. – 328с.

4. Горлачук В. В. Економіка підприємства: навч. посібник / В. В. Горлачук, І. Г. Яненко. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 344 с.

5. Литвин Б. М. Економіко-аналітична діяльність в організації: підручник / Б. М. Литвин. – К.: Хай-Тек Прес, 2009. – 423 с.

Слепцов В. О., Корпан О. С.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах інформація, що представляє комерційний інтерес, стає ключовим фактором успіху компанії, а її збереження – чинником стабільного становища і збереження конкурентних переваг бізнесу. Саме цим пояснюється важливість питань, пов'язаних із забезпеченням комерційної таємниці на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правового режиму комерційної таємниці на підприємстві досліджували такі науковці: Е. Я. Соловйова, В. А. Рубанова, В. М. Чаплигіна, А. А. Чернявський, О. А. Городов, Н. С. Гуляева, С. Е. Жилінський, С. А. Кузьміна, В. Н. Лопатін, С. А. Парашук, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора та ін.

Метою даної теми є висвітлення поняття комерційної таємниці на підприємстві та розглянути забезпечення її нерозголошення.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день поширеною є ситуація, за якої під час працевлаштування адміністрація наполягає на підписанні працівниками зобов'язання про нерозголошення інформації, що становить комерційну таємницю. Слід зауважити, що попередньо працівник обов'язково повинен бути ознайомлений з переліком такої інформації. Адже якщо йому не відомо про те, які відомості належать до комерційної таємниці, то, відповідно, він не несе відповідальності за їх розголошення. Особливу увагу питанням збереження конфіденційності доцільно приділяти при укладанні трудових договорів між адміністрацією підприємства і працівниками. Саме в них відображаються індивідуальні обов'язки останніх по збереженню комерційної таємниці.

Встановлення режиму комерційної таємниці сприяє захисту об'єктів інтелектуальної власності від неправомірного використання, як власними працівниками підприємства, так і третіми особами: контрагентами, державними органами, ЗМІ, акціонерами і незалежними директорами. Режим допомагає отримати допомогу від державних інститутів – судів, прокуратури, правоохоронних органів і у випадку порушень прав законного власника, застосувати санкції до осіб, винних у порушенні і стягнути з них відшкодування.

Дослідження західних фахівців свідчать, що 25% службовців підприємства готові в будь-який час і за будь-яких обставин зрадити інтереси фірми, 50% можуть зробити це залежно від обставин і лише 25% є патріотами, які ніколи не зрадять інтереси фірми [5].

Визначення відомостей, які становлять комерційну таємницю, є важливим елементом у системі заходів, що здійснюються підприємством для захисту своєї безпеки. Правильне і своєчасне визначення цих відомостей суттєво підвищує ефективність такої системи [2].

Закон України «Про інформацію» не дає визначення такого поняття, як комерційна таємниця. Воно міститься у Цивільному кодексі, зокрема у ст. 505 ЦК України передбачено, що комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [1].

Д. О. Гетманцев виділяє такі принципові ознаки комерційної таємниці:

- наявність «комерційної цінності»;
- секретність;
- зміст і об'єм комерційної таємниці встановлюється власником інформації на власний розсуд;

- власнику комерційної таємниці належать всі права щодо розпорядження нею;
- правовий режим комерційної таємниці визначається ГК України та ЦК України;
- суб'єктивне право особи на комерційну таємницю має специфічні визначені законом способи захисту [4].

Виокремлюється інформація, що становить комерційну таємницю, яку умовно можна об'єднати у дві групи: науково-технічна (технологічна) і службова (ділова) інформація.

Науково-технічну інформацію, яка потенційно може містити комерційну таємницю, становлять: ідеї, винаходи, відкриття; окремі формули; нові технологічні проекти; нові методи організації праці та виробництва; програмне забезпечення; результати наукових досліджень; «ноу-хау»; новітні технології; відомості про способи модернізації певних (зазвичай видатних) технологій, процесів і обладнання; плани розвитку підприємства та його інвестицій.

Службова інформація, яка потенційно може містити комерційну таємницю, включає: відомості про фінансову діяльність підприємства (за винятком державної та іншої звітності, яка згідно з чинним законодавством України не може становити таємниці); відомості про розмір прибутків, собівартість продукції, зокрема плани маркетингу, відомості про характер і обсяги торговельних операцій, рівень цін, наявність товарів; тактичні й стратегічні плани розвитку підприємства; аналітичні огляди конкурентоспроможності продукції, що виробляється на підприємстві; плани рекламної діяльності; відомості про здійснювані комерційні операції та їх обсяги, про укладені контракти і їх умови[5].

Серед методів захисту комерційної таємної інформації можна виокремити такі найважливіші:

- розроблення положення про конфіденційну (комерційну) інформацію підприємства;
- підготовка інструкції, що визначає порядок роботи (обліку, зберігання і користування) з документами, які містять комерційну таємницю;
- розроблення інструкції (регламенту, порядку) щодо дотримання працівниками підприємства режиму нерозголошення конфіденційної (комерційної) інформації;
- включення до статуту (положення) підприємства розділів, що регламентують захист конфіденційної (комерційної) інформації;
- розроблення форми угоди про нерозголошення конфіденційної (комерційної) інформації, що укладається з особами, які мають доступ до такої інформації;
- періодичні перевірки персоналу на поліграфі (детекторі брехні);
- створення на підприємстві власної служби безпеки [5].

Як правило, завданнями з охорони комерційної таємниці служба безпеки не обмежується. Поряд із заходами щодо підтримання секретності та протидії промислового шпигунству (прослуховування телефонних розмов і розмов персоналу, проникнення в комп'ютерні бази даних і т.д.), службі безпеки ставиться в обов'язки підтримка загального пропускового режиму, припинення розкрадань, виявлення співробітників, що перебувають в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, ізоляція відвідувачів і клієнтів фірми, що ведуть себе неадекватно, супровід і охорона вищих посадових осіб підприємства, взаємодія зі спецслужбами і деякі інші заходи [2].

Перелік інструментів щодо забезпечення комерційної таємниці досить великий і різноманітний. Вартість цих інструментів також різна, але загальна тенденція очевидна – чим вище потрібен рівень захисту інформації, тим дорожче таке забезпечення. В цьому питанні керівники підприємств завжди намагаються знайти оптимальний спосіб який, з одного боку, забезпечив би достатньо надійний захист комерційної інформації, з іншого - щоб витрати на безпеку знаходилися в розумних межах і не підривали основне виробництво.

Висновки. Отже, найважливіший актив підприємства – це інформація. Часто інформація використовується неправомірно власними працівниками, контрагентами, інвесторами, потрапляє під пильну увагу конкурентів, а також державних контролюючих органів в результаті необґрунтованих перевірок. Режим комерційної таємниці дозволяє організації не тільки знизити ймовірність

нелегітимного використання інтелектуальної власності організації, але і дозволяє забезпечити юридичну підтримку як у питаннях роботи з інформацією, так і при розслідуванні інцидентів, пов'язаних з несумлінним використанням і компрометацією. Зворотною стороною монети є встановлення додаткових обмежень, процедур та заходів з контролю, виконуваних яких, як правило, безпосередньо залежить від ступеня підтримки, усвідомлення важливості та безпосередньої участі керівництва підприємства.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (зі змінами і доповненнями станом на 01.05.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page9>
 2. Франчук С. Як організувати захист комерційної таємниці та конфіденційної інформації на підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/article/1326/>
 3. Роль и значение коммерческой тайны в предпринимательской деятельности. Каналы утечки конфиденциальной информации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vadimgalkin.ru/business-basics/base/trade-secrets/>
 4. Гетманцев Д. О. До питання про правовий режим комерційної таємниці за законодавством України / Д. О. Гетманцев // Адвокат. – 2008. – №5(92). – С. 14-15.
 5. Загорецька О. Особливості роботи з документами, що містять комерційну таємницю підприємства / О. Загорецька // Журнал «Довідник кадровика». – 2007. – № 11. – С. 34-37.
-

Тарасюк М. В., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА ВЛАСТИВОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Економічна ситуація на вітчизняних промислових підприємствах, особливо в період кризи, відображає недостатнє врахування потенційних можливостей їх розвитку, що уособлюються в нераціональному використанні ресурсів та засобів виробництва, а, в кінцевому підсумку, свідчать про неефективне використання потенціалу підприємств. Тому, дуже важливо, усвідомлювати те, яким потенціалом володіє підприємство, тобто чим воно володіє і чим воно може скористатися з метою досягнення поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання щодо сутності потенціалу підприємства розглядаються багатьма дослідниками, такими як: Н. С. Краснокутська, Є. В. Лапіна, Р. В. Марушков, О. І. Олексюк, І. П. Отенко, Є. В. Попов, І. М. Рєпіна, Г. М. Тарасюк, О. О. Удалих, О. С. Федонін та ін. Однак, залишаються дискусійними питання щодо характерних рис та властивостей потенціалу промислових підприємств, що і викликає потребу обґрунтувань їх виокремлень на основі подальших досліджень.

Метою даної статті є дослідження характерних рис та властивостей потенціалу промислових підприємств, а також виокремлення основних факторів впливу на нього.

Виклад основного матеріалу. Потенціал підприємства – це складна, динамічна, поліструктурна система. Ця агломерація має певні закономірності розвитку, які вирішальною мірою залежать від ефективності економіки, темпів та якості її зростання. В загальному розумінні термін “система” означає безліч елементів, що вступають у взаємодію, залежать один від одного та становлять певну цілісність, єдність [1, с.81]. Тому, виходячи з певної концепції, потенціал підприємства як система може розглядатися з таких точок зору:

- ресурсна концепція – потенціал підприємства як сукупність ресурсів та зв'язків між ними;
- функціональна концепція – потенціал підприємства як сукупність функцій, які забезпечують реалізацію здібностей і можливостей;
- ресурсно-цільова концепція – потенціал підприємства як сукупність ресурсів та здібностей щодо досягнення певних результатів, цілей [2, с. 30].

Будь-яке підприємство є економічною системою, яка функціонує у відповідному взаємозв'язку між її елементами. На вході, зазвичай, знаходяться ресурси, а на виході – готова продукція та кінцевий результат у вигляді прибутку підприємства. Потенціал підприємства, в свою чергу, дозволяє зіставити отримані показники з запланованими результатами [3, с. 168].

Якщо провести аналогію у виділенні елементів системи потенціалу з підприємством як економічною системою, то потенціал може бути описаним такими системоутворюючими характеристиками:

- зовнішнім оточенням – входом (постачальники ресурсів), виходом системи (клієнти), зв'язком із зовнішнім середовищем, зворотним зв'язком;
- внутрішньою структурою – сукупністю взаємозалежних ресурсів і компетенцій, що забезпечують за допомогою реалізації бізнес-процесів переробку входу у вихід і досягнення цілей системи [2, с. 30].

При цьому, характерні риси потенціалу підприємства можуть бути аргументовані в такий спосіб:

- потенціал підприємства визначається його реальними можливостями в тій чи іншій сфері соціально-економічної діяльності, причому не тільки реалізованими, а й нереалізованими з будь-яких причин;
- можливості будь-якого підприємства здебільшого залежать від наявності ресурсів і резервів не залучених у виробництво;
- потенціал підприємства визначається не тільки і не стільки наявними можливостями, але ще й навичками різних категорій персоналу до його використання з метою виробництва товарів, здійснення послуг (робіт), отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку виробничо-комерційної системи;
- рівень і результати реалізації потенціалу підприємства визначаються також формою підприємництва та адекватною їй організаційною структурою [4, с. 247].

Як будь-яка система, потенціал підприємства має певні особливі властивості, які проявляються при його формуванні та використанні. Так, до прикладу, відмітимо, що формування потенціалу підприємства – це процес створення нового або удосконалення існуючого носія таким чином, щоб властивості кожного з його окремих функціональних елементів забезпечували максимальне використання властивостей усіх інших елементів, а їх сукупність надавала нову властивість підприємству, як цілісному об'єкту в умовах обмежень зовнішнього середовища [5, с. 66]. Тому, характеристика властивостей потенціалу підприємства, на наш погляд, повинна базуватись на тих властивостях, що є типовими для будь-якої системи (табл. 1).

Отже, вплив зовнішніх факторів визначається обмежувальними або стимулюючими заходами з боку державних органів, банків, інвестиційних компаній, суспільних груп, політичних сил і т. ін. Такими заходами, як правило, виступають податкові, процентні ставки, законодавчі, етичні, суспільні норми, тиск політичних сил.

Формування потенціалу підприємства є складним динамічним процесом, орієнтованим на максимальну взаємодію з зовнішнім середовищем і забезпечення високої якості реалізації, тому важливим є врахування факторів, які обумовлюють розвиток його елементів і впливають на збалансованість їх формування й ефективність використання. Тому, вважаємо за доцільне фактори впливу на потенціал підприємства розглядати з позицій їх зовнішньої та внутрішньої дії на формування, розвиток та використання потенціалу (рис.1).

Таблиця 1 – Характерні властивості потенціалу підприємства

Властивість	Зміст властивості
Цілісність	Системи існують як ціле, яке потім можна членувати на компоненти
Унікальність	У будь-який час система має притаманні тільки їй ресурсні та організаційні можливості
Адаптивність	Передбачає адаптацію параметрів системи до умов, що постійно змінюються
Синергічність	Цілеспрямованість дії елементів системи посилює ефективність її функціонування
Протиентропійність	Можливість протидіяти руйнівним тенденціям
Компонентність	Система складається із певної кількості частин, які називаються елементами
Здатність до розвитку	Система повинна бути здатною до навчання і розвитку (саморозвитку), сприйняття та використання нових технологічних ідей, наукових розробок і т. д.
Складність	Виявляється в наявності різноманіття компонентів і зв'язків між ними, що визначають внутрішню будову й організацію як єдиного цілого
Ієрархічність	Кожен компонент потенціалу може розглядатися як система (підсистема) більш широкої глобальної системи
Комунікативність	Пов'язана зі взаємодією та взаємозалежністю потенціалу та зовнішнього середовища

Рис. 1. Класифікація факторів впливу на потенціал підприємства

Внутрішніми факторами є лише ті, які безпосередньо формуються на підприємстві та залежать від організації та управління підприємством. Таким чином керівництво підприємства спроможне впливати на такий вид факторів і змінювати їх.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що потенціал підприємства є складною, динамічною, поліструктурною економічною системою, яка має характерні риси та властивості. Формування, використання та розвиток елементів потенціалу промислових

підприємств є процесами, що активно реагують на вплив різних як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Запропонована конкретизація характерних рис та властивостей потенціалу уможливує подальші дослідження щодо структуризації потенціалу підприємств та напрямів її удосконалення.

Література

1. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / Борисов А. Б. – М. : Книжный мир, 2003. – 895 с.
 2. Касьянова Н. В. Потенціал підприємства: формування та використання. 2-ге вид., перероб. та доп.: Підручник / Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха, В. В. Морева, О. В. Белякова, О. Б. Балакай – К.: «Центр учбової літератури», 2013 – 245 с.
 3. Тарасюк Г. М. Сутнісні характеристики та ефективність використання економічного потенціалу вітчизняних підприємств / Г. М. Тарасюк, М. Ю. Ярмолюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки – 2014. – №2 (68). – С.168-177.
 4. Гончар О. І. Еволюція категорії «потенціал підприємства» та її роль в економічних дослідженнях / О. І. Гончар, Ю. Г. Галкіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 5, Т. 3. – С. 245-247.
 5. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 400 с.
-

Хрущ В. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Харчова промисловість є стратегічно важливою галуззю національного господарства, від якої залежить добробут українського народу, а її розширене прискорене відтворення виступає однією з найголовніших передумов подолання кризових явищ та досягнення сталого економічного зростання країни.

Харчова промисловість в національній економіці відноситься до системоформуючих компонентів. Першочергове значення галузі – забезпечення населення повноцінними продуктами харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан і тенденції розвитку молочної промисловості розглядають у своїх працях такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як М. Г. Павличенко, В. М. Бондаренко, С. Лихолоб, А. Арасланова, С. В. Васильчак, М. М. Ільчук, Г. Л. Азоєв (Azoev, 2000), А. П. Челенков (Chelenkov, 2000), Р. А. Фатхутдінов (Fatkhutdinov, 1996). Дослідженням питань функціонування й особливостей розвитку молочного ринку займалися такі науковці, як: Н. С. Белінська, П. С. Березівський, П. І. Гайдуцький, Т. Г. Дудар, Т. Л. Мостенська, В. О. Рибінцев, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак та інші.

Мета. Аналіз сучасного стану та визначення тенденцій розвитку молокопереробної галузі України.

Виклад основного матеріалу. В системі агропромислового виробництва харчова промисловість тісно пов'язана з сільським господарством, як постачальником сировини, а отже ситуація в аграрному секторі має значний вплив і на функціонування переробних підприємств. Негативні тенденції, які спостерігаються за останні роки в сільському господарстві наклали свій відбиток на розвиток харчової промисловості, особливо галузей, які тяжіють до сировинних зон. Кризові тенденції та нестабільність соціально-економічної системи в Україні, особливо відчутно

позначилась на виробничих галузях, в тому числі і молокопереробній.

Переробкою молока на Україні займається більше 300 підприємств, проте майже 80 % ринку контролює 50 заводів, значна частина яких входить до складу великих холдингів.

Експерти вважають, що криза посилить вплив холдингів, оскільки дрібні та середні виробники будуть вимушені покинути ринок. В той же час, частки ринку провідних виробників не перевищують 6-9 %. В цілому фактично одинадцять компаній утримують 60,3 % ринку. Решту ринку розподіляють між собою дрібні компанії та одиничні молокопереробні заводи [1].

Проаналізуємо результати роботи лідерів молокопереробної галузі України у 2013 та 2015 роках (табл. 1, 2).

Таблиця 1 – ТОП 20 (лідери виробників молочної продукції в Україні у 2013 р.)

Назва компанії (підприємства)	Місце у рейтингу	Частка ринку, %	Обсяг виробництва, тис. тон
«Данон Україна»	1	8,8	149
«Молочний альянс»	2	7,7	131
«Терра Фуд»	3	7,1	120,5
«Люстдорф»	4	6,9	118,1
«Альміра»	5	5,6	94,5
«Pepsi Co (Вимм-Билль-Данн)»	6	5,2	89
«Галичина»	7	4,7	80,1
«Мілкленд»	8	3,8	65
Первомайський МКК	9	3,7	63,2
Комбінат «Придніпровський»	10	3,6	61,1
«Лакталіс»	11	3,4	58
ПП «Український продукт»	12	3,4	57,8
«Тернопільський молокозавод»	13	2,7	46,1
«Купянський МКК»	14	3	33,3
«Лубенський молокозавод»	15	1,5	24,8
«Провіант»	16	1,1	19,5
«Укрпродукт Груп»	17	1,1	18,2
«Молвест»	18	0,9	16,1
ТОВ «Українська сирна компанія»	19	0,9	15,9
«Бершадьмолоко» (Корпорація «Roshen»)	20	0,9	15,8

Виробництво молока в Україні за 2013 згідно зі статистичними даними склало 11,5 млн. тон. При цьому 75 % загального виробництва молочної продукції припадає на частку 20 найбільших компаній.

У таблиці 1 подано дані рейтингу «Топ 20 українських виробників молочної продукції в 2013 р», який складено за даними Спільки молочних підприємств України та розміщено на Національному агропорталі Latifundist.com [1 - 3].

Обсяг виробництва молочних продуктів в Україні за період з січня по червень 2015 року склав 1040 тис. тон (молоко; молокомісткі продукти, включаючи спреди). Сукупна частка ринку компаній (підприємств), які подані у рейтингу компаній (таблиця 2) становить 75,6 %.

Позиція компанії в рейтингу визначалася її часткою на ринку виробництва молочних продуктів. Даний рейтинг підготовлено аналітиками AR-group та розміщено на Національному агропорталі Latifundist.com [1].

Як свідчать результати порівняльного аналізу, у 2015 році в порівнянні із 2013 роком до лідерів 20 компаній віднесено такі нові компанії (підприємства) як: ПАТ «Житомирський маслозавод», ТОВ «Андрушівський маслосирзавод», «Юрія» (ТМ «Волошкове поле»), «Літинський молокозавод», Західна молочна група, Ічнянський МКК та Ружин молоко. У той же час до лідерів 2015 року не увійшли такі вітчизняні виробники як: Первомайський МКК, ПП «Український продукт», «Лубенський молокозавод», «Провіант», «Укрпродукт Груп», «Молвест» та ТОВ «Українська сирна компанія».

Таблиця 2 – ТОП 20 (лідери переробників молока в Україні у 2015 році)*

Назва компанії (підприємства)	Місце у рейтингу	Частка ринку, %
«Терра Фуд»	1	11,2
«Бершадьмолоко» (Корпорация «Roshen»)	2	7,9
«Молочний альянс»	3	6,7
«Данон Україна»	4	6,4
«Альміра»	5	5,7
«Люстдорф»	6	4,9
ПАТ «Житомирський маслозавод»	7	4,4
«Pepsi Co (Вимм-Билль-Данн)»	8	4
ТОВ «Андрушівський маслосирзавод»	9	3,4
Комбінат «Придніпровський»	10	3,1
«Лакталіс»	11	2,8
«Тернопільський молокозавод»	12	2,4
«Мілкіленд»	13	2,2
«Купянський МКК»	14	2,2
«Юрія» (ТМ «Волошкове поле»)	15	1,6
«Галичина»	16	1,5
«Літинський молокозавод»	17	1,4
Західна молочна група	18	1,3
Ічнянський МКК	19	1,3
Ружин молоко	20	1,3

* (станом за січень-червень 2015 р.)

Проаналізуємо динаміку результатів діяльності компаній, які були лідерами у рейтингу 2013 та 2015 року, рис. 1.

На рис.1 відображено 13 компаній, які зберегли позиції лідерів у рейтингах за результатами 2-х років. Однак слід зазначити, що лише 3 компанії у 2015 році в порівнянні із 2013 роком покращили свою позицію на ринку, а саме такі як: «Бершадьмолоко» (Корпорация «Roshen») (+7 %); «Терра Фуд» (+4,1 %); «Альміра» (+0,1 %). Найкращі результати показала компанія «Бершадьмолоко» (Корпорация «Roshen»), яка із 20 місця у рейтингу 2013 року зайняла 2 позицію у рейтингу 2015 року. Значні зниження рейтингу відмічене на таких компаніях як: «Галичина» (-3,2 %, з 7 місця зайняла у 2015 році 16) та «Данон Україна» (-2,4 % з 1 місця зайняла у 2015 році 4).

Висновки. В сучасних умовах розвитку молокопереробної галузі України компанії (підприємства) мають значний резерв потужності. При зростанні закупівельних цін на молочну сировину обсяги її надходження на переробку можуть зростати. Доведення товарності молока до

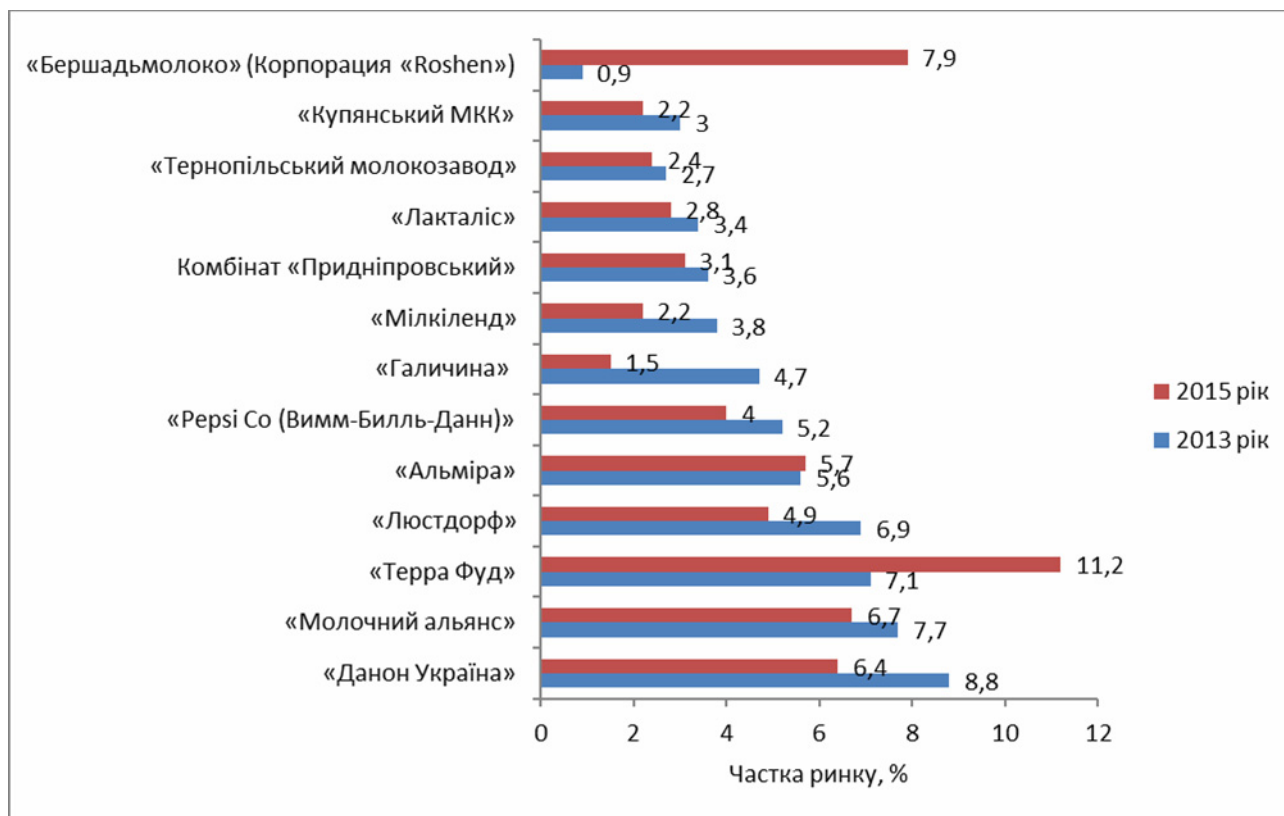

Рис. 1. Динаміка результатів діяльності компаній (підприємств)

рівня Європейських країн (з 50 до 94 %) помітно впливало б на ефективність роботи молокопереробних підприємств: зростання кількості й поліпшення якості молочної продукції, що виготовляється, підвищення її конкурентоспроможності та продуктивності праці, ріст ступеня завантаженості обладнання. Для поліпшення ситуації у молочному тваринництві та виробництві якісної і безпечної молочної продукції в Україні, потрібне збільшення інвестицій у молочне “господарство”.

Література

1. Офіційна сторінка Національного агропорталу [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://latifundist.com/>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Молочний сектор - підсумки 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/ukrayina-molochniy-sektor-pidsumki-2013>

Штурба О. А., Корпан О. С.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Бурхливий розвиток інформаційних технологій в наш час сприяв появі міжнародного інформаційного простору – мережі Інтернет. З розвитком Інтернет-технологій відповідно з'являються та розвиваються нові ринки, що складають відповідний сегмент світової економіки і знаходять своє місце на ринках економіки України. Актуальність дослідження даної теми полягає у посиленні уваги з боку користувачів щодо можливості придбання товарів в Інтернет-магазинах і на Інтернет-аукціонах [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій та їх запровадження в економічне життя суспільства в Україні досліджувалися у працях таких вітчизняних вчених як: М. Макарової, Н. Меджибовської, Т. Затонацької, В. Плєскач, О. Чубукової, І. Успенського та інших.

Метою даної роботи є вивчення сучасного стану та перспектив розвитку електронної комерції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під електронною комерцією розуміються будь-які форми ділових угод, при яких взаємодія сторін здійснюється електронним способом замість фізичного обміну чи безпосереднього фізичного контакту і в результаті якого право власності чи право користування товаром або послугою передається від однієї особи іншій [2]. Іншими словами, електронна комерція – це продаж товарів, при якому, як мінімум, організація попиту на товар здійснюється через Інтернет. При цьому спосіб оплати не має значення: розрахунки за покупку можуть здійснюватися як у готівковій так і у безготівковій формі.

Електронна комерція є найважливішим складовим елементом електронного бізнесу. Виникнення і швидке розповсюдження у світі електронного бізнесу обумовлене низкою об'єктивно необхідних для цього умов і передумов. Перш за все, це високий рівень комп'ютеризації суспільства. Крім того, для швидкого розповсюдження електронного бізнесу необхідно, щоб інформаційний і технологічний потенціал Інтернету перевищив певний критичний рівень, що відкриває доступ до нього широких мас населення. Ще однією передумовою електронізації бізнесу є досягнення відповідного рівня інтеграції (інформаційних і технологічних) внутрішньокорпоративних інформаційних систем та мережі Інтернет [3].

У багатьох випадках електронна комерція дозволяє скоротити шлях перепродажу продукту від виробника до споживача. Найбільшою перевагою електронної комерції є суттєве зниження витрат на оформлення угоди та її подальше обслуговування. Тому бізнес-процеси, які можуть бути переведені на електронну основу, мають потенціал зниження витрат на них, що у свою чергу приводить до зниження собівартості товару чи послуги.

Безумовно, на розвиток міжнародної електронної торгівлі в Україні впливають загальносвітові тенденції. За результатами міжнародної оцінки розвитку електронного урядування «United Nations E-Government Survey 2014. E-Government For The Future We Want» Україна посіла 87 місце серед 193 країн-членів Об'єднаних Націй. У 2012 році наша країна займала 68 місце, у 2010 році – 54 місце. Проте, у 2014 році Україну віднесено до групи країн із високим індексом розвитку електронного урядування. Однак згідно з даними низки міжнародних аналітичних агенцій («Freedom House», «Internet World Stats», «Economy Watch») рівень проникнення мережі Інтернет в нашій країні близько 34 %. Україна за цим показником займає передостаннє місце в Європі [4].

На жаль, сфера електронної комерції в Україні на сьогодні знаходиться на початковому етапі розвитку. Про це свідчить відкриття багатьох Інтернет-магазинів в українському сегменті мережі. Так, на сьогодні в Україні, у мережі Інтернет, функціонує більше 1500 електронних магазинів і торгових майданчиків. Найбільш популярні магазини здійснюють торгівлю книгами, програмними продуктами, комп'ютерною технікою. Створюються галузеві торгові майданчики (метал, цінні папери). Останнім часом спостерігається тенденція до появи холдингів, що об'єднують ряд Інтернет-магазинів.

Одним із перспективних напрямків, на думку фахівців, в Україні є така форма організації інформаційної та торговельної взаємодії між компаніями через Інтернет, як електронна комерція "бізнес-бізнес". В умовах поглиблення міжнародного поділу праці, активного розвитку спільної комерції, коли підприємства не тільки закуповують один у одного продукцію, а й спільно працюють над виробництвом нових товарів та послуг, електронна комерція такого напрямку набуває особливого значення, оскільки вона передбачає формування тривалих партнерських відносин між підприємствами, які здійснюються через комунікаційні мережі.

Важливим кроком у напрямі впровадження будь-яких систем "бізнес-бізнес" є використання відкритих міжнародних стандартів. В Україні вже існують технічні умови застосування цих технологій - створено національний електронний каталог товарів [5].

В Україні вже створюються корпоративні портали, в межах яких систематизується корпоративна інформація та надається доступ до неї сертифікованим користувачам. Перспективним для України є також створення електронних ринків, систем управління ланцюгом комплектації, систем управління взаємовідносинами з клієнтами. Проте для реалізації даних заходів цього необхідно подолати цілий ряд проблем, які перешкоджають цьому:

- недостатній рівень розвитку ринкових відносин у більшості секторів економіки, що не стимулює впровадження прогресивних високоефективних інформаційних технологій;
- відсутність достатнього обсягу вільних фінансових засобів у вітчизняних підприємств та фінансових установ, що не дозволяє інтенсивно розвиватись ринку Інтернет-послуг;
- низька платіжна спроможність населення, що не сприяє збільшенню користувачів мережі;
- недостатній рівень розвитку телекомунікаційної інфраструктури, що не дозволяє надавати споживачеві сучасні види послуг. Доступ до мережі Інтернет в Україні є досить дорогим;
- низький рівень використання інформаційних технологій на підприємствах, в організаціях та органах державної влади, що не сприяє усвідомленню місця і ролі мережі Інтернет у сучасній економіці.

Однією з головних проблем є повна відсутність державної статистичної інформації, що стосується електронної комерції в Україні. Це значно звужує можливості аналізу та прогнозування тенденцій розвитку електронної комерції в нашій країні.

Для активного включення України в міжнародний електронний бізнес необхідним є запровадження наступних заходів:

- активне впровадження базового устаткування, комп'ютерів та телекомунікацій, у тому числі й у сільській місцевості, що забезпечить розширення комп'ютерної грамотності населення і належний рівень розвитку інфраструктури;
- стимулювання швидкого розвитку інфраструктури мережі: розвиток Інтернет-магазинів, мережних бізнес-структур, операторів мережі та створення декількох великих вітчизняних Інтернет-порталів;
- навчання професійним і загальним навичкам роботи в Інтернеті на всіх рівнях освітньої системи, включаючи держслужбовців;
- розвиток внутрішнього споживчого ринку, підвищення купівельної спроможності шляхом досягнення стабільного економічного росту.

Таким чином, можна зробити висновок проте, що розвиток Інтернет-комерції в Україні є

надзвичайно важливим, оскільки це ефективний засіб, який дозволить вийти на світовий ринок багатьом українським компаніям, у першу чергу, фірмам, що надають комерційні послуги, і фірмам-розробникам програмного забезпечення. У кінцевому підсумку, електронна комерція дасть поштовх до подальшого розвитку в Україні як Інтернет-технологій, так і всій фінансовій інфраструктурі. З кожним роком електронна комерція займає все помітніше місце та відіграє роль не тільки засобу пошуку нових ринків збуту, а й, що значно важливіше, передбачає нові способи виробництва, перерозподілу та збуту товарів і послуг. Комплексне вирішення всіх проблем та ліквідування причин перешкод розвитку електронної комерції в Україні може скоротити розрив у темпах зростання ролі Інтернет-торгівлі у світі та нашій державі.

Література

1. Одарченко, А. М. Особливості електронної комерції та перспективи її розвитку в Україні [Електронний ресурс] / А. М. Одарченко, К. В. Сподар // Бізнес Інформ. – 2015. – № 1. – С. 342–346 . – Режим доступу: http://business-inform.net/pdf/2015/1_0/342_346.pdf
 2. Дубів О. В. Стан та перспективи розвитку електронної комерції в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Дубів. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=5789>
 3. Особливості сучасного стану ринку електронної комерції в Україні / Н. В. Кудирко, Р. М. Федоряк. // Технології та дизайн. – 2014. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/td_2014_1_13.pdf
 4. Доповідь про стан інформатизації та інформаційного суспільства в Україні за 2014 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: dknii.gov.ua/sites/default/files/dodatok_1_0.docx
 5. Курташова І. В. Проблеми розвитку електронного бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / І. В. Курташова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/23485.doc.htm
-

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Відповідальні за випуск
Хрущ Н. А., Доценко І. О.

*Відповідальність за достовірність поданих матеріалів несуть
автори публікацій*

Матеріали конференції розміщені на сайті кафедри фінансів та банківської
справи Хмельницького національного університету
за адресою: <http://www.fbs.km.ua>

